

Joseph DAUTREMER

Consul de France,

Professeur à l'École des Langues Orientales

**อาณานิคมตัวอย่าง
พม่าภายใต้ระบอบการปกครองอังกฤษ**

Une Colonie Modèle

La Birmanie sous le Régime Britannique

จัดทำโดย

หน่วยความร่วมมือทางวิชาการฝรั่งเศส – อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

คำนำ

ด้วยพันธกิจประการหนึ่งของหน่วยความร่วมมือทางวิชาการฝรั่งเศส อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง คือ การเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่สำคัญในอนุภูมิภาคฯ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันทา พาเบรอ ผู้ก่อตั้งและอดีตหัวหน้าหน่วยความร่วมมือฯ จึงได้ดำเนินการจัดแปลเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์เล่มหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับประเทศพม่า นั่นคือ Une colonie Modèle: La Birmanie sous le Régime Britannique หรือที่แปลได้ว่า อาณานิคมตัวอย่าง พม่าภายใต้ระบอบการปกครองอังกฤษ ซึ่งแต่งโดยคุณ Joseph DAUTREMER กงสุลฝรั่งเศสในสมัยนั้น เอกสารแปลชุดนี้ได้แสดงถึงมุมมองและแนวคิดของท่านกงสุล ผสมผสานกับข้อเท็จจริงต่างๆ ในประเทศพม่า ตั้งแต่เริ่มต้นการเข้ามาของประเทศอังกฤษ สงคราม ระบบการปกครอง รูปแบบเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม ฯลฯ ซึ่งคุณเกียรติฉัตร อินทะรังษี ได้แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย

หน่วยความร่วมมือทางวิชาการฯ หวังว่า เอกสารชุดนี้จะเป็นแหล่งค้นคว้า ฐานข้อมูล และเอกสารอ้างอิงที่เป็นประโยชน์ ต่อนักวิชาการ นักศึกษา บุคคลทั่วไปที่สนใจต่อประวัติศาสตร์ความเป็นมาในด้านต่างๆ ของประเทศพม่า ในยุคอาณานิคมของประเทศอังกฤษ จากมุมมองของชาวฝรั่งเศส

ดร. สุรพงษ์ อุตมา

รักษาการแทน

หัวหน้าหน่วยความร่วมมือทางวิชาการฝรั่งเศส-

อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

สิงหาคม 2553

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ประวัติศาสตร์พม่า	1
บทที่ 2 ชัยชนะของอังกฤษ	13
บทที่ 3 ประชากร	16
บทที่ 4 ลักษณะทางภูมิศาสตร์	23
บทที่ 5 เมืองสำคัญในพม่า	29
บทที่ 6 การบริหารจัดการประเทศ	41
บทที่ 7 การเดินทางท่องเที่ยว	50
บทที่ 8 ผลผลิตที่สำคัญ	67
บทที่ 9 การค้าและการเดินเรือ	84
บทที่ 10 การค้าทางบก	103
บทที่ 11 การค้ากับฝรั่งเศส	108
บทที่ 12 อุตสาหกรรม	115
บทที่ 13 ไปรษณีย์ โทรเลข และกิจการต่างๆ ของพม่า	120
บทที่ 14 หมู่เกาะอันดามัน	125
บทสรุป	127
บันทึกผู้แปล	128

อาณาจักรมอญอย่าง พม่าภายใต้ระบอบการปกครองอังกฤษ

บทที่ 1

ประวัติศาสตร์พม่า

ข้อความที่บันทึกต่อจากนี้คือข้อมูลที่นำเสนอวิวัฒนาการความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของอาณาจักรพม่าในอดีต โดยการเรียบเรียงสาระจากผู้รู้ชาวอังกฤษ แต่ในประเด็นเรื่องแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของชาวพม่า และการสร้างอาณาจักรพม่าได้อย่างไรนั้น ยังเป็นสิ่งที่ต้องทำการศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

จากสมมติฐานหลาย ๆ สมมติฐาน กล่าวว่า ชาวพม่าอพยพมาจากดินแดนธิเบต มาตั้งรกรากอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี ซึ่งต่อมาสถานที่ดังกล่าว ได้กลายมาเป็นบ้านหลอมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวฮินดู ด้วยสาเหตุนี้ชาวพม่าจึงเป็นลูกผสมระหว่าง ชาวมองโกล และชาวอารยัน ปฐมกษัตริย์ของพม่าทรงพระนามว่า พระเจ้าอโนรธามังช่อ กษัตริย์พม่าในยุคต้นๆมักมีพระนามมาจากภาษาฮินดูกันทุก ๆ พระองค์

ประวัติศาสตร์พม่าเริ่มมีความชัดเจนขึ้นในระยะ 483 ปีก่อนคริสตกาล มีการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เมืองแปร (Prome) และเมืองพุกาม (Pagan) ซึ่งในอดีตเคยเป็นราชธานีของอาณาจักร มีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ปกครองอยู่

เมืองแปรถึงแก่การพิพาสล่มสลายในปี ค.ศ. 108 และพุกามก็ได้ดำรงตำแหน่งเมืองราชธานีสืบต่อมายาวนาน จวบจน ค.ศ. 1279 ซึ่งในเวลาเดียวกันนี้เป็นช่วงเวลาที่ชาวไตถูกขับไล่ออกจากที่ราบสูงยูนนานโดยชาวจีน ชาวไตกลุ่มนี้ได้เข้ามายึดครองอาณาจักรพม่าและสถาปนาราชวงศ์ไตขึ้นมา (ชาวอังกฤษเรียกราชวงศ์ไตว่า ราชวงศ์ฉาน) ชาวไตสร้างราชธานีแห่งแรกไว้ที่ เมืองมยินแส (Myin Saing) ต่อมาย้ายมาที่เมืองพุกาม และเมืองสะกาย (Sagaing) ซึ่งอยู่เป็นราชธานีระหว่างปี ค.ศ. 1298 – ค.ศ. 1364 ในยุคเดียวกันนี้พระเจ้าทาโดมินพญา (Tha de meng bya) ผู้ซึ่งสืบเชื้อสายพม่ามาจากข้างพระราชบิดา และเชื้อสายไตข้างพระราชมารดา ได้สถาปนากรุงอังวะ (Ava) เมืองที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ของกรุงมณฑลทะเลขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่ ต่อจากสะกาย เมืองซึ่งปัจจุบันพบแต่ซากปรักหักพังและพระเจดีย์หักครึ่ง แต่กระนั้นก็ยังมียังมีพระสงฆ์จำนวน

หนึ่งที่จำพรรษาอยู่ท่ามกลางเหล่าอสรพิษในบริเวณดังกล่าว

กรุงอังวะนั้นไม่อาจอยู่เป็นราชธานีได้ยาวนานนัก เนื่องจากประสบกับภัยรุกรานของชนกลุ่มน้อยเผ่าไต หรือชาวฉานอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงมีการย้ายไปตั้งราชธานีขึ้นใหม่ในราวปี ค.ศ. 1613 ที่เมืองหงสาวดี และอีก 16 ปีให้หลัง ในปี ค.ศ. 1629 อังวะกลับมาเป็นราชธานีอีกครั้ง มีกษัตริย์ปกครองยาวนานถึง 8 รัชกาล จวบจนปี ค.ศ. 1751 ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดี เกิดการกบฏแย่งชิงราชบัลลังก์ขึ้น สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดีทรงถูกจับกุมโดยกำลังทหาร และถูกสำเร็จโทษที่กรุงหงสาวดี

ผู้นำในการโค่นล้มอำนาจในครั้งนี้มีนามว่า อลองพญา บุษผู้เป็นผู้เข้มแข็ง ฉลาดเฉลียว และเป็นผู้ปราบปรามเหล่ากบฏจนสิ้นซาก ทำให้สามารถจัดระเบียบพระราชอาณาจักรขึ้นได้ และสถาปนาราชวงศ์อลองพญาขึ้นมาปกครองแผ่นดินพม่า จวบจนวาระแห่งการยึดครองของอังกฤษ พระเจ้าอลองพญาทรงเป็นวีรบุรุษสำหรับชาวพม่า ตลอดชั่วพระชนมายุ ทรงสร้างวีรกรรมอันยิ่งใหญ่จนเป็นที่เลื่องลือไปทุกสารทิศ ผู้คนต่างแซ่ซ้องยกยอพระเกียรติของพระองค์ เลกเช่นคิงมหาบุรุษ พระเจ้าอลองพญาใช้เวลายาวนานถึง 7 ปี ในการรวบรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น ทรงต่อต้านการรุกรานของเหล่ากบฏ และผู้รุกรานต่างชาติชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา ชาวฝรั่งเศส และชาวอังกฤษ ฝรั่งเศสชาติเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ผลัดกันเข้ามายึดครองเมืองท่าต่าง ๆ ของพม่า แต่ก็ดูเหมือนว่าพระเจ้าอลองพญาจะทรงสนพระทัยแต่การศึกษาในประเทศเสียมากกว่า นี่จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้พม่ามีอาณาเขตอันกว้างใหญ่มากขึ้น และภายหลังชนะศึกกับสยามและจีนแล้ว อาณาจักรพม่าภายใต้ราชวงศ์อลองพญา ก็มีอาณาเขตแผ่ปกคลุมตั้งแต่อ่าวเบงกอล สยาม จีน จากตะวันตกสู่ตะวันออก จนกระทั่งถึงรัฐอัสสัมตอนเหนือจรดได้ “ย่างกุ้ง” ในภาษาพม่า หมายถึง ชัยชนะ ราชธานีแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1755 โดยพระเจ้าอลองพญา และยังเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความทรงจำ ถึงการปราบกบฏเมืองหงสาวดี กรุงย่างกุ้งในเวลานั้นกลายเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญมากทางการค้าของพม่า อาณาจักรพม่าดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นเรื่อยมายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชวงศ์อลองพญานั้นถือได้ว่าเป็นยุคทองของพม่า และในศตวรรษที่ 18 พม่ายังกลายเป็นจุดสนใจอย่างยิ่ง ต่อสายตาของมหาอำนาจชาวตะวันตก

เหตุขัดแย้งครั้งแรกระหว่างพม่าและอังกฤษเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1794 ความรุนแรงในครั้งนี้เกือบทำให้พม่ากลายเป็นปฏิปักษ์ต่ออังกฤษ ความขัดแย้งนี้เกิดที่เมืองยะไข่ (Arakan) กล่าวคือบริเวณเมืองยะไข่ มักประสบกับการปล้นสะดมของเหล่าโจร อีกทั้งมีการข่มขู่โจมตีเรือหลวงเพื่อขู่บังคับเอาสินค้าของมีค่า จากทางเจ้าหน้าที่ศุลกากร เมื่อปล้นได้สิ่งของแล้ว พวกโจรก็มักนำไป

เก็บซ่อนไว้บริเวณชายฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำนาฟ (Naaf) ซึ่งเป็นพรมแดนกั้นระหว่างพม่าและเมืองจัตตะกอง (Tchittagong) เมืองที่อยู่ภายใต้อาณัติของอังกฤษในอินเดีย และเมื่อความนี้ทราบถึงพระกัมภ์พระเจ้าแผ่นดินพม่าแล้ว ก็ทรงมีรับสั่งให้จัดกระบวนทัพไปจับหัวหน้าโจรที่เมืองจัตตะกองในทันที ทางฝ่ายข้าหลวงอังกฤษเมื่อทราบความ ก็สั่งให้กองทัพติดอาวุธออกไปจับได้กองทัพพม่า แต่แล้วแม่ทัพพม่านั้นคาคโยซอ (Nandakyozo) ก็ได้ทำการตกลงและทำความเข้าใจกับนายพันเอกเออร์สคิม (Erskim) ผู้เป็นแม่ทัพอังกฤษ เหตุการณ์นี้จึงสงบลงได้ด้วยดี และปราศจากการนองเลือด หัวหน้าโจรทั้งสามคนถูกจับกุมและส่งตัวกลับไปรับโทษยังพม่า ทั้งหมดต้องโทษประหารชีวิตด้วยวิธีการสับร่างออกเป็นสองส่วน ภายหลังเมื่อเหตุการณ์สิ้นสุดลงไปไม่นาน ในปี ค.ศ. 1795 เซอร์ จอห์น ชอร์ (Sir John Shore) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ก็มีนโยบายที่จะสานต่อสัมพันธไมตรีกับประเทศพม่า โดยการส่งร้อยเอกไมเคิล ซิมส์ (Captain Michael Symes) ให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มประจำราชสำนักพม่า กับต้นผู้นี้เป็นที่เคารพยำเกรงต่อชาวพม่าอยู่บ้าง ส่วนด้านสัมพันธไมตรีทางการด้านนี้ก็ไม่ถูกกีดกันหรือขัดขวางแต่อย่างใด ดังนั้นแล้วเพื่อให้สัมพันธไมตรีระหว่างสองแผ่นดินเจริญรุ่งเรือง อังกฤษจึงได้ส่งร้อยเอกไฮราม ค็อกซ์ (Captain Hiram Cox) ให้ไปประจำอยู่ที่กรุงย่างกุ้ง เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของตน

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์วุ่นวายทางชายแดนระหว่างเมืองยะไข่ และจัตตะกอง ยังคงอยู่ในสภาพที่ไม่แตกต่างไปจากเหตุการณ์ในช่วงปี ค.ศ. 1793 และ ค.ศ. 1794 ยิ่งไปกว่านั้น เหตุการณ์กลับทวีความเลวร้ายไปกว่าเดิม

ในปี ค.ศ. 1797 - 1798 ชาวยะไข่จำนวนนับพันได้อพยพไปอยู่ในเมืองจัตตะกอง พระเจ้าโพธิพญาหรือพระเจ้าปดุง (Bodopra) ก็ได้ยกทัพเข้าไปยังดินแดนภายใต้อาณัติของอังกฤษ เพื่อนำตัวผู้อพยพกลับคืนสู่พม่า ในคราวนี้กองทัพพม่าถูกตีจนแตกพ่าย พระเจ้าโพธิพญา เมื่อเห็นเหตุการณ์เป็นดังนั้นแล้ว จึงได้ขอเจรจากับทางการอังกฤษ ณ เมืองกัลกัตตา (Calcutta) เพื่อขอให้อังกฤษส่งตัวผู้อพยพชาวยะไข่กลับคืนให้พม่า มาร์กวิส เวลเลสลีย์ (Marguise Wellesley) ข้าหลวงประจำอินเดียในขณะนั้นได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า นับจากนี้เป็นต้นไป อังกฤษจะไม่ส่งตัวผู้อพยพชาวยะไข่กลับสู่พม่าโดยมิได้รับโทษทัณฑ์เสียก่อน พระเจ้าโพธิพญาทรงไม่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งกับประกาศข้อความดังกล่าว ภายหลังกับต้นไซมส์ ได้ถูกส่งตัวให้ไปประจำการที่พม่าอีกครั้ง เพื่อกำกับดูแลมาตรการควบคุมที่ทางอังกฤษได้ตราขึ้น ครั้นเมื่อเดินทางมาถึงราชสำนักพม่า กับต้นไซมส์ ก็ได้รับการรับรองอย่างไม่สมเกียรติ สิ่งเดียวสำหรับที่เป็นพิธีการสำหรับเขา คือ การได้รับฟังกระแสพระราชดำรัสของพระเจ้าแผ่นดิน

พม่าเกี่ยวกับมาตรการที่อังกฤษตราขึ้น ผ่านทางเจ้าเมืองหงสาวดี อย่างไรก็ตาม ทางการอังกฤษที่อินเดียก็ยังคงสงวนท่าทีอยู่ อีก 1 ปี ให้หลัง อังกฤษได้ส่งร้อยโทแคนนิง (Captain Canning) ให้ไปประจำการอยู่ที่กรุงย่างกุ้งอีกครั้งหนึ่ง ทางพม่าได้ให้การรับรองอย่างยำเยกกับบุคคลของอังกฤษ ในท้ายที่สุดร้อยโทแคนนิงจำต้องถอนตัวกลับ หลายปีต่อมาเขาได้กลับมาที่พม่าอีกครั้งหนึ่ง พร้อมนำศาสนาในนามของข้าหลวงใหญ่อังกฤษมาอีกหนึ่งฉบับ ครั้นนั้นเขาได้รับการต้อนรับค่อนข้างดีจากพระเจ้าโพธิพญา แต่กระนั้นก็ไม่ได้รับพระราชสาส์นตอบกลับใดๆ จากพระองค์ มีเพียงแต่เสนาบดีที่ทำการตอบสาส์นแทนเท่านั้น อย่างไรก็ตามสัมพันธไมตรีระหว่างสองประเทศนี้ ก็ไม่ตกไปอยู่ในภาวะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างเย็นชา จวบจนเมื่อครั้งที่ชาวยะไข่ได้จู่จนวนแห่งปัญหาขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อหัวหน้าโจรชื่อว่า คยง บยัน (Khyeng byan) ได้ออกปล้นและเข่นฆ่าชีวิตผู้คนจำนวนมาก และหนีไปกบดานที่เมืองจิตตะกอง ที่เขาได้แอบซ่อนสมุทกำลังพลไว้เป็นจำนวนมากเพื่อก่อการคุกคามประเทศพม่า พม่าจึงทำการเรียกร้องต่อทางการอังกฤษว่า ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่และยินยอมให้มีการซ่อนสมุทของกลุ่มโจร ดังนั้นร้อยโทแคนนิงจึงถูกส่งไปที่พม่าอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแถลงข้อเท็จจริงและปฏิเสธข้อกล่าวหาอันปราศจากมูลเหตุของทางการพม่า เจ้าฟ้าหงสาวดีทรงพอพระราชหฤทัยกับข้อแถลงดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดี หัวหน้าโจรคยง บยัน ก็ยังคงกบดานอยู่ในดินแดนปกครองของอังกฤษดังเดิม จึงเป็นเหตุให้เจ้าเมืองยะไข่ยกทัพไปประชิดชายแดนเพื่อจับกุมหัวหน้าโจรผู้นั้น แต่แล้วเจ้าเมืองจิตตะกองผู้เป็นชาวอังกฤษก็ได้มาเจรจากับเจ้าเมืองยะไข่ให้พม่าถอนทัพกลับไปดังเดิม ทางด้านพระเจ้าโพธิพญานั้นทรงขุ่นเคืองพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงได้รับสั่งให้จับกุมคนในสังกัดกัปตันแคนนิง และคอยจับตามองความเคลื่อนไหวของร้อยโทผู้นี้ ราวกับเป็นนักโทษคุมขังก็ไม่ปาน ร้อยโทแคนนิงปฏิเสธที่จะคืนตัวบุคคลผู้ต่อต้านพม่ากลับสู่เมืองยะไข่และเขาก็ไม่ประสงค์เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินพม่าอีกต่อไป และเมื่อไม่มีวิแววที่จะสานต่อความสัมพันธ์อันดีกับพม่าอีก ร้อยโทแคนนิงจึงตัดสินใจเดินทางออกจากกรุงย่างกุ้ง

หนึ่งปีต่อมา ผู้แทนชาวพม่าถูกส่งตัวไปยังเมืองกัลกัตตา เพื่อเรียกร้องให้ทางการอังกฤษส่งตัวเหล่ากบฏเมืองยะไข่คืนให้ทางการพม่า และในเวลาเดียวกัน พระเจ้าโพธิพญาก็ได้ส่งคณะสงฆ์ไปจาริกแสวงบุญยังอินเดีย โดยอ้างว่าเป็นการเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก แต่ความจริงแล้วมีวัตถุประสงค์เพื่อ ยุแหย่และปลุกกระดมเหล่าเจ้าชายอินเดียให้ต่อต้านอังกฤษ ครั้นนี้คณะสงฆ์ถูกจากราชสำนักอมรปุระได้เดินทางไปเยือนเมืองปัตนา (Patna) เมืองลักโน (Lucknow) เมืองเดลี (Dehli) และเมืองเบนาเรช (Benares) แต่ทว่าเมืองเหล่านี้ไม่มีความสำคัญใดๆ ทางการเมืองในสายตาของอังกฤษ

ด้านเมืองยะ ไช้ นั้น ยังคงเป็นที่มาของปัญหาอยู่ตามเคย นายคอง บยัน หัวหน้าโจรถูกเนรเทศกลับไปชายแดนด้วยข้อหาปล้นทรัพย์ชาวอังกฤษ และเสียชีวิตในเวลาต่อมาไม่นาน เวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่ยี่พม่าทำการสมรู้ร่วมคิดกับเจ้าชายอินเดียเพื่อทำการต่อต้านอังกฤษ แต่แล้วการเนรเทศนายคอง บยัน ไปชายแดนจนต้องพบกับความตายนั้น กลับเป็นการทำลายความหวังของพม่าและเจ้าชายอินเดียที่หมายมาดใส่ร้ายลอร์ดแฮสติง (Lord Hastings) ในข้อหาบฏต่อต้านอังกฤษ ด้วยเหตุนี้พม่าจึงหันไปสนใจแคว้นอัสสัม ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างพม่าตะวันตกและอินเดีย พระเจ้าโพธิญาณเสด็จสวรรคตและพระเจ้าพะคยิดอ (Pagyido) ทรงสืบต่อพระราชบัลลังก์ พระองค์ทรงสานต่อการศึกที่พรมแดนเมืองยะ ไช้ จบจบในปี ค.ศ. 1822 สงครามได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งทางการอังกฤษต้องเข้ามาดำเนินการแทรกแซง ในสมัยนั้นชาวอัสสัมจำนวนมากอพยพหนีเข้าไปในเขตการปกครองอังกฤษ เพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นเชลยของพม่า กองทัพพม่าจำนวนมากพยายามไล่ล่าจับกุมผู้อพยพตามเขตชายแดน เพื่อนำตัวกลับไปพม่าดั้งเดิม ทางด้านอังกฤษ ก็ประกาศมาตรการอันเข้มงวดต่อเหล่าผู้อพยพชาวพม่า ทำให้แม่ทัพพม่า มหาพันธุละ (Maha Bandoula) พึงพอใจและยกกองทัพกลับกรุงอังวะ แต่เขาก็ได้ทิ้งทหารไว้หนึ่งกองพันซึ่งมีไพร่พลจำนวน 2,000 นาย ไว้ที่อัสสัม และแต่งตั้งให้แม่ทัพมหาทะเลวะ (Maha Thelawa) รั้งตำแหน่งเจ้าเมือง

อังกฤษเห็นชอบและยินดีกับการที่พม่าวางแผนรุกรานดินแดนสยาม พื้นที่อันเป็นเป้าพิชิตแต่เดิมของบรรพบุรุษพม่าในอดีต เพราะถ้าหากพม่าสามารถขยายอาณาเขต ออกไปได้กว้างขวางมากเท่าใด อังกฤษก็ไม่ต้องลงแรงทำศึกแย่งชิงดินแดนอีกแต่อย่างใด

พม่านั้นเต็มไปด้วยความริษยาอาฆาต ดังที่เห็นจากกรณีข้อขัดแย้งที่เมืองยะ ไช้ และแคว้นอัสสัม ในปี ค.ศ. 1823 กองทัพพม่าด้วยไพร่พลจำนวน 1,000 นาย ขึ้นประชิดเกาะชาปูริ (Chapouri) ที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำน่านพ และด้านใต้ของจิตตะกอง จากการรบพุ่งนี้ มีไพร่พลบาดเจ็บล้มตายจำนวนมากไม่น้อย และพม่าก็ได้ประกาศตนเป็นผู้ครอบครองดินแดนปากแม่น้ำน่านพ และเกาะชาปูริโดยชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียว ภายหลังในปี ค.ศ. 1823 ในเดือนกันยายน อังกฤษยกทัพมาตีเอาเกาะชาปูริคืนจากพม่า และต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1824 มีการเจรจาระหว่างสองฝ่ายเพื่อหาข้อยุติเรื่องดินแดน พม่าพยายามใช้กำลังในการเรียกร้องเอาเมืองกะแซ (Katchar) ที่ตั้งอยู่ระหว่างอัสสัมและมณีปุระ (Manipour) ให้กับเจ้าฟ้าองค์น้อยที่พม่าให้การดูแลอยู่ ในเวลานั้น เหตุการณ์ก็นำไปสู่การก่อสงครามระหว่างพม่าและอังกฤษขึ้นอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ และแล้วก็เกิดสงครามขึ้นเป็นครั้งแรก

ในวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1824 ลอร์ดแอมเฮิร์ด ข้าหลวงใหญ่แห่งอังกฤษประจำอินเดีย ได้ประกาศแถลงการณ์ว่า “ราชสำนักแห่งกรุงอังวะตั้งตนเป็นอธิราชศัตรูกับอังกฤษแผ่นดินใหญ่ ต่อพสกนิกรของสมเด็จพระราชินีนาถ ไม่ว่าจะป็นชนชาติยุโรปหรือชนพื้นเมือง อังกฤษจะยุติสัมพันธไมตรีกับพม่า จนกว่าพม่าจะได้รับการตอบแทนอย่างสาสม”

สงครามอังกฤษนั้นมีความรุนแรงและหนักหน่วงเกินกว่าการคาดการณ์ใดๆ พม่าเองก็ตัดสินใจออกรบเพื่อปกป้องตนเอง แต่ว่าเป็นการรบด้วยลมหายใจเอือกสุดท้าย ด้านอังกฤษเองก็ตระหนักดีว่ามีความรู้เกี่ยวกับพม่าน้อยมาก อีกทั้งขาดข้อมูลด้านเส้นทางคมนาคมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ ในวันที่ 10 พฤษภาคม นายพลอาร์ชิวอล แคมเบล (General Archibald Campbell) และกัปตันแกรนท์ (Captain Grant) ได้รี้พลตั้งทัพอยู่ที่กรุงย่างกุ้งเป็นเวลายาวนานถึง 1 เดือนก่อนที่จะเคลื่อนทัพ Kemmendine เข้าตีเมืองพม่าในวันที่ 10 มิถุนายน และยึดเอากรุงย่างกุ้งไว้ภายใต้อาณัติของอังกฤษได้ในที่สุด

กรุงย่างกุ้งที่อังกฤษยึดครองมาได้นั้น เป็นเมืองที่แร้นแค้น ขาดแคลนฝักปลาสำหรับบริโภค ทหารจึงต้องย้ายไปอยู่บังกลาเทศ (Bengale) และมัทราส (Madras) เมื่อฤดูฝนย่างกรายเข้ามา ก็เกิดโรคระบาดในหมู่ทหาร ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากเนื่องจากขาดยาและแพทย์ผู้รักษา

ในขณะที่นายพลแคมเบลยึดได้เมืองย่างกุ้งนั้น ผู้พันกอดวิน (Godwin) ก็ตีได้เมืองเมาะตะมะ (Martaban) เมืองทวาย (Tavoy) และเมืองมะริด (Mergui) ส่วนผู้พันแมลเล็ท (Mallet) รี้ทัพอยู่ที่กรุงหงสาวดี ดังนั้นในต้นปี ค.ศ. 1825 กองทัพพม่าจึงถูกไล่ต้อนนับตั้งแต่ฮัสสัม มณีปุระ กะแซ และยะไข่ ส่วนทางหงสาวดี เมาะตะมะ ทวาย และมะริด ต่างก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของอังกฤษแล้วหมดสิ้น อย่างไรก็ตาม ราชสำนักแห่งกรุงอังวะก็หาได้ยอมรับการปราชัยในคราวนี้ไม่ นายพลแคมเบลจึงได้นำทัพผ่านตองอู แปร และพุกาม 4 วันก่อนจะเดินทางถึงกรุงอังวะ พระเจ้าแผ่นดินพม่าก็ทรงตัดสินใจพระทัย ยอมรับข้อเสนอที่จะอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของอังกฤษ ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1826 มีการให้สัตยาบันสนธิสัญญา ที่ระบุไว้ว่า พม่าจะต้องชำระค่าปรับสงคราม เป็นจำนวนเงิน 25,000 รูปีทองคำ มีการตั้งกองกำลังทหารอังกฤษประจำการอยู่ ณ กรุงย่างกุ้ง จนกว่าจะมีการชำระค่าปรับสงครามที่เพิ่มขึ้นเป็น 1,000,000 รูปีทั้งหมด

ยะไข่ ฮัสสัม กะแซ และมณีปุระกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลอังกฤษแห่งอินเดีย และยักรวมไปถึง ทวาย ตะนาวศรี มะริด และเมาะละหม่งด้วย ที่ต้องตกเป็นของอังกฤษ ทางอังกฤษนั้นก็นับว่าสูญเสียทั้งไพร่พลและเงินตรามหาศาล อังกฤษเสียเงินจำนวนถึง 5,000,000 ปอนด์ สำหรับใช้เป็นค่าเดินทางและยักรวมถึงชีวิตของผู้คนจำนวนไม่น้อยที่สูญเสียไป ครั้งแรก

อังกฤษส่งพลขึ้นบกที่ย่างกุ้ง 3,586 นาย ในจำนวนนี้ไม่นับรวมกับบรรดาเจ้าหน้าที่และกองกำลังเสริมซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับจำนวนทหารในข้างต้น อังกฤษสูญเสียทหารไปจำนวน 3,115 นาย ในจำนวนนี้ เสียชีวิตในกองพลถึงจำนวนถึง 150 นาย เจ้าหน้าที่พลเรือนเสียชีวิตไป 150 คน ซึ่ง 16 คน ถูกกองพลยิงคร่าชีวิตและอีก 45 คน ล้มป่วยเสียชีวิตด้วยโรคร้ายแรง และที่ชะง่อนนั้น สภาพการณ์ยังอยู่ในสภาพที่น่าสะพรึงกลัวนัก กองพันที่ 44 และ 54 รวมไพร่พล 1,004 นาย มีทหารบาดเจ็บเสียชีวิตจำนวน 595 นาย ภายในระยะเวลาเพียงแค่ 8 เดือนเท่านั้น

4 ปี หลังจากการให้สัตยาบันสนธิสัญญาอันคาโอบ นับเป็นครั้งแรกที่ทางการอังกฤษได้ส่งผู้แทนไปประจำการที่กรุงอังวะ ในปี ค.ศ. 1830 ผู้พันเบอร์นีย์ ถูกส่งตัวไปพำนักที่กรุงอังวะเป็นการถาวร เพื่อเปิดกิจการไปรษณีย์ ณ เมืองยะไข่ และตะนาวศรี อีกทั้งเป็นผู้กำกับดูแลให้พม่าชำระค่าปรับสงคราม ตลอดจนสอดส่องดูแลรัฐบาลพม่าและราชสำนัก ในกรณีนี้ เขายังมีหน้าที่ต่อรองกับพม่าเรื่องคืนดินแดนตะนาวศรีให้พม่า ภายใต้เงื่อนไขว่า พม่าต้องจ่ายเงินชดเชยเป็นการแลกเปลี่ยน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าอังกฤษหาได้เห็นความสำคัญของตะนาวศรี

ผู้พันเบอร์นีย์เดินทางถึงกรุงอังวะเมื่อวันที่ 23 เมษายน เขาได้รับการรับรองอย่างขำแยและเสื่อมต่อเกียรติ จนต้องเดินทางออกจากกรุงอังวะ ในวันที่ 17 พฤษภาคม แต่อย่างไรก็ตามสถานการณ์เริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1830 ผู้พันเบอร์นีย์ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินพม่า ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษและพม่ากระชับแน่นที่ละน้อย พม่านั้นพยายามที่จะยึดเวลาการชำระค่าปรับให้ล่าช้าออกไป อีกทั้งยังประสงค์ให้ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงอังกฤษประจำพม่าเสีย โดยอ้างว่าการมีทูตประจำการในทุก ๆ 10 ปีก็เพียงพอแล้ว ทั้งนี้พม่าได้ส่งผู้แทนเฉพาะกิจไปร้องขอต่อข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ณ กัลกัตตา แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

วันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1832 ผู้พันเบอร์นีย์ล้มป่วยและเดินทางออกจากกรุงอังวะมอบหมายให้นายบลันเดล (Blundell) ปฏิบัติหน้าที่แทนจนกระทั่งถึงเดือนตุลาคม ร้อยเอกแม็คฟาร์ปูฮาร์ (Captain Macfarpuhar) จึงเข้ามาดำรงตำแหน่งแทนจวบจนล้มป่วยและเดินทางกลับในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. 1833 อีก 2 เดือนต่อมาผู้พันเบอร์นีย์ก็กลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้ง สุดท้ายด้วยสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรง

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ที่ราชสำนักแห่งอมรปุระเกิดความวุ่นวายขึ้น เนื่องจากเจ้าฟ้าสาวรวดี ทำการสำเร็จโทษพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพระเชษฐา โดยอ้างว่าพระองค์ทรงมีสติฟั่นเฟือน และก่สถาปนาตนเองขึ้นครองราชย์แทน ในปี ค.ศ. 1838 รัฐบาลอังกฤษ แต่งตั้งให้ผู้พันเบนสัน (Benson) มาดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ผู้มีอำนาจเต็มประจำพม่า แต่ทางพระเจ้าทราวดีหรือ

แสแรกแมง ได้มีพระราชโองการต่อผู้พันเบอร์นียว่า ต่อจากนี้เป็นต้นไป พม่าจะปฏิเสธคณะทูตานุทูตจากอังกฤษและไม่ยอมรับข้อตกลงในสนธิสัญญาที่เคยทำไว้ในรัชกาลก่อนอีกแล้ว

ผู้พันเบนสันเดินทางถึงกรุงย่างกุ้งในเดือนกรกฎาคม เขาและผู้ช่วย ร้อยเอกแม็กลีค (Mac Lead) รอเรือโดยสารที่จะเดินทางขึ้นไปอมรปุระนานถึงหนึ่งเดือน การเดินทางบนแม่น้ำอิรวดีนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบาก เมื่อคนทั้งสองถึงเมืองแปร ก็มีคำแนะนำให้หยุดการเดินทางเสีย อย่างไรก็ตาม เขาทั้งสองก็เดินทางต่อจนถึงกรุงอมรปุระ และได้พำนักอยู่ที่เรือนรับรองริมน้ำ พวกเขาถูกกีดกันจากโลกภายนอก มีหน้าซ้ำประชาชนชาวพม่ายังถูกสั่งห้ามมิให้ติดต่อกับค้ากับพวกเขาอีกด้วย พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงแสดงออกอย่างจริงจังว่า ไม่ต้องการพวกเขาสองคนและไม่ยอมรับสนธิสัญญายันคาโบ เป็นอันขาด พระองค์ยังทรงสั่งให้เพิ่มไพร่พลให้มากขึ้นที่เมืองยะไข่ และตะนาวศรี พระเจ้าสรวดีนั้นพยายามใช้กำลังทหารต่อต้านกองทัพของนายพลแคมเบล แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ กองทัพของพม่านั้นไม่อาจเทียบชั้นกับกองทัพอังกฤษได้แต่อย่างใดเลย ในขณะที่พระเจ้าสรวดีทรงประทับอยู่ที่เมืองย่างกุ้งนั้น พระองค์ทรงได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์ชเวดากองขึ้นใหม่ และทรงหล่อระฆังยักษ์ไว้ที่นั่นอีกหนึ่งใบ จนทำให้ย่างกุ้งกลายมาเป็นราชธานีของพม่าในที่สุด

ในช่วงปลายรัชกาลของพระเจ้าสรวดีนั้น เป็นห้วงเวลาแห่งปัญหาและความรุนแรง พระองค์ทรงสวรรคตในปี ค.ศ. 1846 พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ เจ้าฟ้าพุกามเสวยราชย์ต่อจากพระราชบิดา พระเจ้าพุกาม พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ทรงมีรับสั่งสำเร็จโทษพระอนุชาทั้งสองพระองค์รวมไปถึงเหล่าผู้ก่อกวนของเจ้านายทั้งสอง เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของเสวตฉัตร

พระเจ้าพุกามทรงค้อยพระปรีชาสามารถกว่าพระราชบิดา ผู้ครองแผ่นดินองค์ก่อนมาก พระองค์ทรงไว้ซึ่งสามัญฐานึก ลุ่มหลงแต่การชนไก่ ดิคนัน และการเล่นรื่นเริง ทรงละทิ้งราชกิจให้อยู่ในการควบคุมของชาวมุสลิม 2 คน ให้ดูแลกิจการบ้านเมืองตามแต่อำเภอใจ จนเป็นเหตุให้เกิดการจลาจลต่อต้านบุคคลทั้งสอง ท้ายที่สุดพระองค์จึงรับสั่งประหารชีวิตบุคคลทั้งสองเสีย

การเสียชีวิตของมุสลิมทั้ง 2 คนนั้น เปรียบได้คั้งการเชือดไก่ให้ลิงดู เป็นผลให้บรรดาเสนาอำมาตย์และข้าราชการน้อยใหญ่ยำเกรงพระเจ้าพุกามเป็นอย่างยิ่ง ตลอดรัชกาลของพระเจ้าสรวดีที่เคยปฏิเสธการยอมรับสนธิสัญญาที่ทำไว้กับอังกฤษอย่างไร พระเจ้าพุกามก็ทรงยึดถือตามเช่นนั้น อีกทั้งยังไม่ยอมรับให้มีผู้แทนจากอังกฤษมาประจำการ ณ กรุงอมรปุระหรือเปิดรับองค์กรใด ๆ ของอังกฤษให้เข้ามายังกรุงย่างกุ้ง อย่างไรก็ตามแต่ ในปี ค.ศ. 1851 ก็เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดคิดกับลอร์ดดัลฮูซี (Lord Dalhousie) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงกว่าครั้งใดๆ

เจ้าเมืองย่างกุ้งแต่เดิมนั้นกินตำแหน่งที่เรียกว่า เมืองอู (Muang Out) เมืองอูที่ปกครองย่างกุ้งในขณะนั้น ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อปี ค.ศ. 1846 เขาผู้นี้มีชื่อเสียงด้านความร่ำรวยและความอามิตโหดร้าย ทั้งต่อชาวพม่าด้วยกันเองและต่อชาวยุโรปต่างชาติ

เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1851 นายเซพพาร์ด (Sheppard) ชาวอังกฤษผู้เป็นกัปตันเรือ Monarch ถูกจับกุมตัวและนำตัวส่งให้ เมืองอู ตัดสินโทษและสั่งจำคุกในข้อหาฆาตกรรมลูกเรือของตน (กรณีนี้ถูกใส่ร้าย) และเขายังถูกปรับเงินอีกจำนวน 410 รูปี ต่อมาไม่นานนายเซพพาร์ดถูกเมืองอูสั่งจำคุกอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้เขาถูกจองจำและต้องเสียค่าปรับอีกจำนวน 500 รูปี ลูกเรือ Monarch ทั้งหมดถูกจับกุมและทารุณกรรมต่าง ๆ นานา อีกทั้งยังถูกรีดไถค่าปรับอีกหลายต่อหลายครั้ง ในท้ายที่สุดเรือ Manarch ก็ถูกขับไล่ออกจากท่าเรือย่างกุ้งเพียงเพราะไม่จ่ายค่าธรรมเนียมที่ทางพม่าเรียกเก็บเพิ่มเติมอีกจำนวน 50 รูปี ดังนั้นแล้วกัปตันเซพพาร์ด จึงได้เดินทางไปร้องเรียนต่ออังกฤษที่เมืองตะนาวศรี อีกทั้งยังเรียกร้องค่าเสียหายเป็นเงินอีกจำนวน 10,000 รูปี

เหตุการณ์รุนแรงเรื่องที่สองเกิดขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1851 เมื่อกัปตันเลวิช (Captian Lewis) กัปตันเรือ Champion ได้เดินทางมาถึงกรุงย่างกุ้ง และถูกกล่าวหาโดยกutschชาวบังกลาเทศ 2 คน โดยทั้งสองอ้างว่าไม่ได้รับค่าแรงจากเลวิช ทำให้เลวิชถูกเรียกร้องเงินจำนวน 100 รูปี และในกรณีที่ลูกเรือชาวบังกลาเทศจำนวน 7 คน ลักลอบเข้าเมืองก่อนผ่านกระบวนการตรวจคนเข้าเมือง เลวิชจึงถูกปรับเงินอีกจำนวน 250 รูปี และในท้ายที่สุดเลวิชก็ถูกปรับปร่าว่าเป็นฆาตกร เขาจะถูกส่งตัวไปจำคุกที่กรุงอมรปุระหากไม่เสียค่าปรับจำนวน 200 รูปี ไม่กี่วันต่อจากนั้น พนักงานเดินเรือคนหนึ่งถูกจับกุมและยึดบัตรขาออกท่าเรือ เขาต้องเสียค่าปรับอีก 200 รูปี ทางด้านกัปตันเลวิชก็รีบเดินทางไปยังกัลกัตตาอย่างเร่งด่วน เพื่อทำการร้องเรียนกับรัฐบาลอังกฤษต่อการกระทำของพม่า

ด้านลอร์ดคัลลิวซี ทันทีเมื่อทราบข่าวแล้วก็รีบส่งนายพันแลมเบิร์ต (Lambert) พร้อมกำลังและเรือรบไปยังกรุงย่างกุ้ง ในครั้งนี้กองทัพเรือของอังกฤษประกอบไปด้วย เรือรบ Fox เรือ Serpent เรือ Hermès เรือเครื่องจักรไอน้ำ 2 ลำ เรือตะนาวศรี เรือ Proserpine และมีเรือ Phlegeton เป็นเรือติดตามอีกหนึ่งลำ วัตถุประสงค์ในการยาตราทัพเรือของอังกฤษคือ การประกาศต่อเมืองอู เจ้าเมืองย่างกุ้งว่า การแตกหักระหว่างสองประเทศที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพราะพม่าละเมิดต่อข้อตกลงแห่งสนธิสัญญาอันคาโบ และพม่านั้นจะต้องชำระค่าเสียหายให้กับกัปตันเซพพาร์ดและกัปตันเลวิช หากถ้าเจ้าเมืองย่างกุ้งปฏิเสธเงื่อนไขนี้ อังกฤษจะรายงานไปยังราชสำนักแห่งอมรปุระ และไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อันใดขึ้นก็ตาม จะไม่มีการเปิดศึกขึ้นโดยมิได้รับความ

เห็นชอบจากกัลกัตตา

ศาสน์ของข้าหลวงใหญ่แห่งอังกฤษถึงพระเจ้าแผ่นดินพม่า ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 1851 ระบุใจความให้ถอดถอนเจ้าเมืองย่างกุ้งออกจากตำแหน่ง เมื่อเดินทางถึงย่างกุ้งแล้ว นายพันแลมเบิร์ต ได้พบกับเมืองอุ อังกฤษนั้นต้องการมอบศาสน์แก่เจ้าเมืองย่างกุ้ง หากแต่ต้องส่งมอบตามวันที่กำหนด เมืองอุสั่งห้ามประชาชนมิให้คบค้าติดต่อกับเหล่าทหารเรือชาวอังกฤษ ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องรับโทษประหารชีวิต เมืองอุกำหนดวันและสถานที่รับมอบศาสน์ไว้ ณ โถงกลางกรมเจ้าท่า แทนที่จะเป็นจวนของตนเอง ก่อนถึงวันและเวลาตามที่ได้นัดหมาย เหล่าชาวอังกฤษที่พำนักอยู่ ณ กรุงย่างกุ้ง ก็ได้เข้ามาร้องเรียนกับนายพันแลมเบิร์ต ว่าได้รับความทุกข์ยากสักเพียงใดในแผ่นดินพม่า หนึ่งวันก่อนส่งมอบศาสน์ เมืองอุก็ได้เปลี่ยนแปลงสถานที่รับมอบศาสน์ให้เป็นที่จวนของตนเอง ครั้นนี้เขาวางแผนที่จะทำการจับกุมบรรดาผู้ส่งศาสน์จากกัลกัตตา โดยหมายที่จะคุมตัวบุคคลเหล่านั้นไว้ทั้งหมด และขู่บังคับให้กองทัพเรืออังกฤษแล่นเรือออกไปจากน่านน้ำของพม่า เมื่อความทราบถึงนายพันแลมเบิร์ต เขาจึงตัดสินใจส่งศาสน์ถึงราชสำนักแห่งอมรปุระ เพื่อขอคำตอบภายใน 35 วัน

ในระหว่างที่รอคำตอบจากอมรปุระนั้น ได้มีการเปลี่ยนตัวเจ้าเมืองย่างกุ้ง ทางพม่านั้นให้คำมั่นว่าจะทำการสอบสวนข้อเท็จจริงในกรณีของกัปตันเซฟพาร์ด และกัปตันเลวิช ครั้นนี้ข้าหลวงใหญ่อังกฤษและนายพันแลมเบิร์ตคาดหวังว่า จะได้เห็นการปฏิบัติอันเป็นที่พึงพอใจ ส่วนทางราชสำนักแห่งอมรปุระนั้น ก็กำลังตระเตรียมไพร่พลเพื่อต่อต้านอังกฤษ ทั้งนี้ดูเหมือนว่าจากประสบการณ์ที่ผ่านมา พม่าไม่เคยเรียนรู้เกี่ยวกับความปราชัยเลย เจ้าเมืองย่างกุ้งคนใหม่กินตำแหน่งชื่อว่า เมืองมูน (Muang Moun) ควบคุมกำลังพล 30,000 นาย เมื่อเข้ามารับตำแหน่งเขาก็แสดงเจตนารมณ์ที่จะยึดถือนโยบายทางการเมืองแบบเดิมดั้งเจ้าเมืองคนก่อน ดังนั้นแล้วนายพันแลมเบิร์ตจึงได้ออกคำสั่งให้ปิดล้อมท่าเรือย่างกุ้งเสีย กองทัพเรือพม่าก็ออกมาจัดตั้งกระบวนรบต่อต้าน ก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายอย่างมาก บรรดาพ่อค้าวานิชชาวอังกฤษต่างพากันอพยพออกจากกรุงย่างกุ้ง ฝ่ายนายพันแลมเบิร์ต ก็ถอนทัพกลับไปยังกัลกัตตาเพื่อไปรับบัญชาครั้งใหม่

ลอร์ดคัลลิสตี ตัดสินใจส่งกองทัพไปประชิดกรุงย่างกุ้งอีก แต่กระนั้นก็ยังเปิดทางเลือกให้กับพระเจ้าแผ่นดินพม่าอีกทางหนึ่ง หากพม่ายินดีที่จะน้อมรับในเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. พระเจ้าแผ่นดินพม่าจะต้องดำเนินคดีกับเจ้าเมืองย่างกุ้งและเหล่าขุนนางที่กระทำการใด ๆ อันหมิ่นต่อเกียรติของกัปตันฟิชเบิร์น และพลเรือนอังกฤษในวันที่ 6 มกราคม ที่ผ่านมา

2. พระเจ้าแผ่นดินพม่าจะต้องชำระเงินค่าเสียหายให้กับกัปตันเซฟพาร์ด กัปตันเลวิช และรัฐบาลอังกฤษแห่งอินเดีย เป็นจำนวนเงิน 1 ล้านรูปี
3. พระเจ้าแผ่นดินพม่าต้องมีราชโองการรับสั่งให้เจ้าเมืองอย่างกึ่งทำการต้อนรับองค์กรใด ๆ ของอังกฤษอย่างสมเกียรติตามข้อตกลงของสนธิสัญญาอันคาโบ มาตราที่ 7
4. ต้องเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองอย่างกึ่ง
5. หากพระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงยอมรับเงื่อนไขทุกข้อ และปฏิบัติตามเงื่อนไขทั้งหมด ภายในวันที่ 1 เมษายน การยาตราทัพจะถูกยกเลิก สันติสุขและสวัสดิภาพจะกลับสู่พม่าอีกครั้ง
6. หากพระเจ้าแผ่นดินพม่าไม่ทรงรับเงื่อนไขดังกล่าว รัฐบาลอังกฤษจำต้องเปิดสงครามกับพม่าอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

หากแต่ด้านพระเจ้าแผ่นดินพม่าหาได้เคยรับสาสน์จากอังกฤษใด ๆ ไม่ ภายในราชสำนักพม่านั้นครุกรุ่นไปด้วยความตระหนกและขุนหมอง อย่างไรก็ตามพม่านั้นก็ไม่เชื่อว่าอังกฤษจะกล้าเปิดศึกกับตน เพราะมั่นใจว่าอังกฤษยังอยู่ในสภาพการณ์ที่บอบช้ำจากการทำศึกเมื่อปี ค.ศ. 1825 อยู่ อีกทั้งเห็นว่าอังกฤษนั้นมักดีแต่ปาก ไหนเลยจะกล้ามาต่อแอกกับพม่า

อย่างไรก็ตามแต่ ลอร์ดคัลลิสซีย์ หาได้เฝ้ารอสาสน์ตอบกลับจากพระเจ้าแผ่นดินพม่าแต่อย่างไรไม่ เขาบัญชาการกองทัพให้เตรียมพร้อมรบไว้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน และเมื่อไม่มีวี่แววใดๆ จากทางการราชสำนักว่าจะมีการขานรับเงื่อนไขของอังกฤษแล้ว ลอร์ดคัลลิสซีย์ก็ได้สั่งการให้เปิดการโจมตีพม่าในวันที่ 5 เมษายน โดยที่นายพลกอดวิน (General Godwin) ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นแม่ทัพอังกฤษ และเมื่อเป็นที่แน่ใจแล้วว่าไม่มีการตอบสาสน์จากพม่าแล้ว แม่ทัพอังกฤษก็ได้เข้าตีเมืองเมาะตะมะ ครั้งนั้นทหารพม่าถูกกวาดล้างจนหมดสิ้น

ในวันที่ 12 เมษายน กองทัพอังกฤษยกพลขึ้นบกทำการรบพุ่ง มีการสูญเสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่เสียชีวิตด้วย เนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อนระอุเกินกว่าอุณหภูมิ 43 องศาเซลเซียสในพื้นที่รม

พระมหาเจดีย์ชเวดากอง (Shwe Dagon) พุทธสถานอันเป็นที่เคารพสักการะยิ่งของชาวพม่า ได้ตกไปอยู่ในอุ้งมือของอังกฤษ บรรดาทหารพม่าที่เหลือหนีออกจากกรุงย่างกุ้งอย่างกระซัดกระเซ ต่อมานายพลกอดวินก็ชนะศึกและยึดเอาเมืองพะสิม และหงสาวดีมาได้อีกตามลำดับ

ต่อมาอังกฤษยึดเอาเมืองแปรได้และในวันที่ 3 ธันวาคม กัปตันเฟย์ (Phayre) นายพลกอดวิน และนายพันแลมเบิร์ต ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนผู้มีอำนาจเต็มในการเจรจาทันทีกับพระเจ้าแผ่นดินพม่า

อังกฤษประกาศการครอบครองดินแดน หงสาวดี ย่างกุ้ง แปร์ และเกาะตะมะ อังกฤษประกาศให้กองทัพพม่ายกพลออกจากดินแดนในความครอบครองดังกล่าวของอังกฤษ อีกทั้งมีการร่างสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษและพม่าขึ้น มีใจความรวม 4 ประเด็น ดังนี้

1. ให้สันติภาพคงอยู่ระหว่างรัฐทั้งสอง
2. หงสาวดีต้องอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ
3. ให้การค้าดำเนินไปอย่างเสรี
4. พม่าต้องยอมจำนนแต่โดยดี และหากราชสำนักพม่ายังตั้งตนเป็นปรปักษ์กับอังกฤษ อยู่ สงครามกวาดล้างอาณาจักรจะเกิดขึ้น

สนธิสัญญาประกาศขึ้นในวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1852 และในช่วงเวลาเดียวกันนี้ เกิดการปฏิวัติขึ้นในราชสำนักพม่า พระเจ้ามินดง (Ming dong) สถาปนาตนขึ้นครองราชย์บัลลังก์ และลงพระปรมาภิไธยยกเมืองหงสาวดีให้กับอังกฤษ ต่อมาในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1853 นายพลสตีล (General Steel) เข้าตีเอาเมืองตองอู และกำหนดให้ตองอูเป็นเมืองพรมแดนระหว่างดินแดนภายใต้การปกครองอังกฤษ และดินแดนพม่า

ดินแดนภายใต้การปกครองของอังกฤษในบูรพาทิศ ได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างไพศาลนับจาก อัสสัม มณีปุระ ยะไข่ ตะนาวศรี เกาะระแหม่ง เกาะตะมะ และย่างกุ้ง อังกฤษได้ครอบครองอาณาเขตของคาบสมุทรตั้งแต่กัลกัตตาจรดสิงคโปร์ และครอบครองท้องทะเลเปอร์เซียไป จนถึงอ่าวสุมาตรา

ทางฝ่ายพม่าก็สถาปนารัฐมณฑลขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่ของอาณาจักร อีกทั้งมีการส่งช้างเผือกและพระไตรปิฎกให้กับอังกฤษเป็นเครื่องบรรณาการ เพื่อแลกเอาความสงบและสันติสุขสู่เมืองหลวงแห่งใหม่

บทที่ 2

ชัยชนะของอังกฤษ

ตลอดเวลาที่พระเจ้ามินคงทรงครองราชย์เป็นระยะเวลายาวนานนับ 26 ปี สัมพันธไมตรีระหว่างอังกฤษและพม่าก็ไม่ได้แน่นแฟ้นสักเท่าใดนัก แม้ว่าพระเจ้ามินคงจะทรงมอบพระไครปิฎกอันล้ำค่าให้กับอังกฤษเพื่อแลกกับความสงบสุขของแผ่นดินก็ตาม พระเจ้ามินคงทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงเคารพศรัทธาพระธรรมของพระพุทธองค์เป็นอย่างมาก พระองค์เป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวพม่า ตลอดเวลา 26 ปี ที่พระเจ้ามินคงทรงปกครองแผ่นดินอยู่นั้น บ้านเมืองอยู่ในภาวะที่สงบสุข และเป็นยุคสมัยแห่งความรุ่งโรจน์ทางการค้ากับอังกฤษ

แต่แล้วความผาสุกของบ้านเมืองก็ได้มลายหายไป เมื่อพระเจ้ามินคงเสด็จสวรรคตในปี ค.ศ. 1878 เพราะพระองค์มิได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดขึ้นเป็นรัชทายาทสืบต่อราชบัลลังก์ ทำให้เหล่าเสนาบดีทำการคบคิดกับพระชายาพระองค์หนึ่ง (พระนางอเลนันคอ—ผู้แปล) สถาปนาพระเจ้าธิบอ (Thibau) หรือตีปอ ขึ้นครองราชย์สมบัติ พระเจ้าธิบอทรงเป็นผู้ที่อ่อนแอและไร้ซึ่งพระปรีชาสามารถ พระองค์ทรงถูกบังคับให้อภิเษกสมรสกับเจ้าฟ้าสุภยลัต (Supayalat) พระธิดาของพระชายาผู้สนับสนุนพระเจ้าธิบอให้ขึ้นครองบัลลังก์ เจ้าฟ้าสุภยลัต ทรงเลศด้วยสติปัญญาแต่ไร้ซึ่งคุณธรรม และยังทรงเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการบริหารราชการของพระเจ้าธิบอ

พระนางสุภยลัตผู้ปราดเปรื่อง โหดเหี้ยม และหลงใหลในอำนาจ ทรงดำริให้กำจัดบรรดาเจ้าฟ้าชายทุกพระองค์ในราชสกุล เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของพระราชบัลลังก์ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1879 พระนางสุภยลัตทรงมีพระราชเสาวนีย์รับสั่ง ให้สำเร็จโทษเจ้าชายร่วมสายโลหิตทุก ๆ พระองค์ของพระเจ้าธิบอ รวมทั้งเหล่าไพร่คนสนิทอีก 40 คน แต่ทว่าการสำเร็จโทษครานี้กลับต้องยืดเยื้อไปจนถึง ค.ศ. 1884 เมื่อครั้งที่เจ้าฟ้าชามยินกัน (Myingun) ถูกพระนางสุภยลัตกล่าวหาว่าเป็นกบฏ มีเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายจากข้อกล่าวหาถูกจับจำนวนมาก ถูกจองจำในคุกไดอูโมงค์ นักโทษจำนวนหนึ่งถูกสังหารบริเวณปากทางเข้าอูโมงค์ อีกกึ่งหนึ่งถูกเผาทั้งเป็นภายในอูโมงค์ ส่วนบรรดาครอบครัวของผู้ถูกสำเร็จโทษก็ถูกกวาดล้างจนหมดสิ้น มัชชะเลยจึงกลายเป็นสถานที่ ๆ มีการสังหารหมู่ครั้งใหญ่ที่สุดในพม่า ความหวาดกลัวแพร่กระจายไปทั่วสังคมพม่า นับจากเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นต้นมา ปวงชนชาวพม่าก็สิ้นศรัทธาในพระเจ้าแผ่นดิน ด้านอังกฤษนั้นก็สุดจะทนกับการกระทำอันโหดร้ายของพม่า

พระเจ้าธิบอทรงใช้จ่ายเงินตราในท้องพระคลังไปจำนวนมหาศาล บ้านเมืองเข้าสู่

สภาวะยากจนเรื้อรัง มีกรณีพิพาทห้วยรัฐบาลออกมาจำหน่ายมอมเมาประชาชนเพื่อเป็นการหารายได้เข้าสู่ท้องพระคลัง ทำยที่สุคบ้านเมืองก็ล้มสลาย เงินตราในท้องพระคลังถูกใช้ไปจนหมด เสนาบดีกระทรวงการคลังพม่า แดงคาหมิ่นกี (Taing da Minggi) จึงได้หาทางรีดไถเอาเงินจากบริษัทบอมเบย์เบอร์มา (Bombay Burma) ที่ทำสัมปทานป่าสักในพม่า แดงคาหมิ่นกีอ้างว่าบริษัทดังกล่าวนี้ทำผิดสัญญาที่ให้ไว้กับพม่า บริษัทต้องชดเชยค่าปรับเป็นจำนวน 2,300,000 รูปี เมื่อทราบดังนี้แล้วทางบริษัทบอมเบย์เบอร์มา จึงได้นำความขึ้นร้องเรียนต่อทางการอังกฤษที่อินเดีย ฝ่ายอังกฤษเมื่อได้รับร้องเรียนแล้วก็รีบส่งสาสน์มายังพม่า ระบุใจความว่า

1. กรณีพิพาทระหว่างพม่าและบริษัทบอมเบย์เบอร์มา จะถูกชำระโดยคณะกรรมการร่วมสองฝ่ายระหว่างพม่าและอังกฤษ
2. ข้าหลวงอังกฤษจะต้องได้รับการรับรองจากพม่า
3. การคบค้ากับต่างประเทศของพม่าจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของข้าหลวงอังกฤษ

ข้อความในสาสน์นี้ถูกประกาศไว้เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1885

ทางฝ่ายพระเจ้าริบอบนั้นทรงไม่ตอบรับเงื่อนไขของอังกฤษ ทำให้สภาที่ปรึกษาอังกฤษแห่งอินเดียตัดสินใจขึ้นเค็ดขาดที่จะยึดเอาพม่า การสูญเสียเอกราชของพม่าไม่ได้เกิดแต่ความขัดแย้งกับบริษัท Bombay Burma เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงการที่อังกฤษปรารถนาที่จะกำจัดฝรั่งเศสให้ออกไปจากพม่า เนื่องจากในยุคนั้นฝรั่งเศสเป็นอีกชาติหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในพม่าทางด้าน วิศวกรรม การเงิน สิ่งทอ หรือด้านการทหาร ด้วยเหตุนี้อังกฤษจึงตัดสินใจยึดครองพม่าเพื่อกำจัดอิทธิพลของต่างชาติให้หมดไปจากมณฑลทะเลย์ อังกฤษรอจังหวะจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1885 เมื่อกงสุลฝรั่งเศสเดินทางมาเยือนกรุงมณฑลทะเลย์ เพื่อกราบบังคมทูลพระเจ้าริบอบว่า ฝรั่งเศสเสนอที่จะเปิดธนาคารแห่งฝรั่งเศสและพม่า สร้างทางรถไฟ อีกทั้งยังจะเป็นผู้ปกป้องพม่าจากภัยคุกคามของต่างชาติ แต่แล้วการณ์ทั้งหลายก็เป็นที่ล่วงรู้แก่ ลอร์ด ดัฟเฟอริน (Lord Dufferin) ข้าหลวงใหญ่อังกฤษเสียดจนได้ ทำให้อังกฤษมีสาสน์ด่วนถึงพระเจ้าริบอบเพื่อยื่นคำขาดตามข้อเสนอที่เคยกล่าวไว้แต่เบื้องต้น

เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1885 กองทัพอังกฤษได้เข้ายึดเอากรุงมณฑลทะเลย์ โดยนายพลเบรนเคอร์กัสท์ (General Prendergast) และนายพันสลาเดน (Colonel Sladen) ได้บุกเข้าไปในพระบรมราชวังทางประตูด้านทิศตะวันออก และควบคุมตัวพระเจ้าริบอบ โดยไม่มีการขัดขืนต่อต้านใด ๆ พระเจ้าริบอบพร้อมพระชายาทั้ง 2 พระองค์และพระธิดาถูกนำตัวไปยังกรุงย่างกุ้ง และถูกเนรเทศไปประทับที่เมืองรัตนคีรี (Ratnagiri) เมืองที่อยู่ภายใต้การดูแลของอินเดีย

เหตุที่พระเจ้าริบอทรงเอาใจฝักใฝ่ฝรั่งเศสนั้นก็ เพราะเชื่อมั่นว่า ฝรั่งเศสจะคุ้มครองพม่าให้รอดจากการคุกคามของอังกฤษ พม่าจึงได้ทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศส โดยมีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1. จะมีการสร้างทางรถไฟเส้นทาง มณฑลฉะเลย์-ตองอู โดยใช้งบประมาณของฝรั่งเศส เป็นจำนวนเงิน 2.5 ล้านปอนด์ ระยะเวลาก่อสร้างยาวนาน 7 ปี ฝรั่งเศสถืออายุสัมปทานยาวนานถึง 60 ปี เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาแล้ว รัฐบาลพม่าจะได้สิทธิ์ครอบครองเส้นทางรถไฟที่ถูกสร้างขึ้นโดยชอบธรรม
2. จะมีการก่อตั้งธนาคารแห่งฝรั่งเศสและพม่า
3. จะมีการให้เงินกู้ยืมแก่พระเจ้าแผ่นดินพม่าด้วยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี และให้เงินกู้แก่บุคคลทั่วไปด้วยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี ธนาคารแห่งฝรั่งเศสและพม่าแห่งนี้มีอำนาจในการจัดพิมพ์ธนบัตรและจัดการควบคุมการทำเหมืองทับทิม อีกทั้งมีสิทธิ์ผูกขาดตลาดใบชาแต่เพียงผู้เดียว และธนาคารแห่งนี้บริหารงานด้วยคณะกรรมการร่วมระหว่างฝรั่งเศสและพม่า

เมื่ออังกฤษทราบถึงการนี้แล้ว จึงได้ส่งทหารจำนวน 14,000 นายไปทำสงครามกับพม่าในปี ค.ศ. 1885 และในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1886 ก็เสริมกำลังทหารอีกจนมีกำลังพลรวมทั้งสิ้น 25,000 นาย การทำสงครามกับพมานั้น เต็มไปด้วยความยากลำบากเพราะขาดการคมนาคมขนส่งที่ดี ประกอบกับสภาพอากาศที่เลวร้ายของประเทศ อังกฤษใช้เวลาในการทำศึกยาวนานถึง 3 ปี จวบจน ค.ศ. 1887 ถึงทำการยึดครองพม่าได้อย่างสมบูรณ์ นับจากนั้นเป็นต้นมาอาณาจักรพม่าและรัฐฉานจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของจักรวรรดิอังกฤษ

ในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ชาวฝรั่งเศสจำนวนมากเดินทางมาตั้งรกรากในพม่า ชาวฝรั่งเศสเหล่านี้มาสร้างโรงงานหลายแห่งที่เมืองสิริเยม (Syrian) ที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กรุงย่างกุ้ง เช่นเดียวกับชาวโปรตุเกสที่มาตั้งถิ่นฐานในพม่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1540 และชาวโปรตุเกสนี้ ถือเป็นชนชาติหนึ่งที่ทรงอิทธิพลมากในพม่า ในปัจจุบันยังคงสามารถพบเห็นร่องรอยปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้าง และโบสถ์คาทอลิกของชาวโปรตุเกสและชาวฝรั่งเศสที่ฝากไว้เป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำในพม่า

บทที่ 3 ประชากร

ชาวพม่า

ชาวพม่ามีถิ่นกำเนิดมาจากดินแดนธิเบต ต่อมาถูกขับไล่โดยชาวอินเดียจึงอพยพลงมาสู่ดินแดนที่ลุ่มแม่น้ำอิรวดี และสร้างเมือง Tagoung ขึ้นมา เมืองนี้อยู่ห่างจากกรุงมณฑลทะเลย์ออกไปทางเหนือระยะทาง 50 กม. ชาวพม่ากลุ่มนี้อพยพมาจากบริเวณเทือกเขาหิมาลัย ใช้ภาษาพม่าในการติดต่อสื่อสาร หากแต่มีสำเนียงที่แตกต่างกัน ทว่าโครงสร้างของภาษานั้นเป็นแบบเดียวกัน

โดยทั่วไปแล้วชาวพม่ามีรูปลักษณะที่สมส่วนกะทัดรัด ทั้งหญิงและชายต่างมีเส้นผมสีดำขลับ ผู้ชายนิยมมวยผมไว้ตรงกลางศีรษะและโพกด้วยผ้าทอ ส่วนผู้หญิงนั้นนิยมมวยผมขึ้นสูงและทัดดอกไม้ ผู้ชายมักทำการสักตัวจนจรดหัวเข่า การสักนั้นใช้สีค้ำหรือสีน้ำเงิน ในการจารึกลวดลายเป็นรูปสัตว์ครุฑ หรือสัตว์เลื้อยคลานซึ่งเป็นลักษณะที่สามารถพบเห็นได้เช่นกันในประเทศลาว

ชาวพม่านั้นเป็นชนชาติที่ไม่เย่อหยิ่งและเกียจคร้าน รักความสนุกสนาน รื่นเริง ไม่ดิ้นรนต่อการยกระดับฐานะและคุณภาพชีวิต ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้จุดหมาย และไม่คำนึงถึงอนาคต ขาดระเบียบ รักความเป็นอิสระ ทำงานตามแต่อำเภอใจ นึกอยากทำก็ทำ อยากเลิกก็เลิก ไม่ขวนขวายที่จะหางานทำ ขาดความกระตือรือร้น ชื่นชอบการเดินระบำและชมมหรสพ แรงงานส่วนใหญ่ในพม่าเป็นชาวอินเดีย ชาวฮินดูและชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ

ชาวยะไข่

ชาวยะไข่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรมและรูปลักษณะภายนอก ชาวยะไข่ไม่มีความคล้ายคลึงกับชาวอินเดีย มีสีผิวที่เข้มกว่าชาวพม่าเล็กน้อย ด้านอุปนิสัยนั้น ชาวยะไข่มีความหยาบคาย รุนแรง หยิ่งยโส ชาวยะไข่ใช้ภาษาพม่า แต่ออกสำเนียงเฉพาะตัว โครงสร้างทางภาษาแบบเดียวกันกับภาษาพม่า

บริเวณเทือกเขายะไข่เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่ากะห่อง เผ่ากามี และเผ่าโพร ภายหลังการยึดครองของอังกฤษ จำนวนชนเผ่าดังกล่าวลดน้อยลงมาก ในแต่ละเผ่าใช้ภาษาพม่าในการสื่อสาร สันนิษฐานกันว่า ชนเผ่าพวกนี้อาจมีแหล่งกำเนิดมาจากต้นตอเดียวกันกับชาวพม่า จากการศึกษาของนายเซนต์ จอห์น (Saint John) ได้มีการตั้งสมมติฐานไว้ว่า ชาวกะห่องมีเชื้อสายที่ใกล้เคียงกันกับชาวตะเลงที่อาศัยอยู่ในพม่าได้ และเป็นผู้สถาปนาอาณาจักรก่อนที่จะถูก

ราชวงศ์อลองพญาเข้ายึดครอง

ชาวตะเลง

ชาวตะเลงอพยพมาจากอินเดีย สืบเชื้อสายจากชาวคราวิเดียน ชาวตะเลงเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณทางตอนใต้ของอาณาจักรพม่าตั้งแต่สมัยก่อนคริสต์กาล ชาวตะเลงเป็นผู้สถาปนาอาณาจักรพม่าที่มีเมืองหงสาวดีเป็นราชธานี ชาวตะเลงเรียกตนเองว่ามอญ (Mon) แม้ว่าชาวตะเลงจะมีรูปลักษณะที่คล้ายคลึงกับชาวพม่า แต่ทว่าชาวตะเลงนั้น มีสีผิวที่ขาวกว่าชาวพม่า ในอดีตชาวตะเลงอาศัยอยู่บริเวณที่ราบบริเวณแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขง แต่ปัจจุบันพบว่าชาวตะเลงมีแหล่งหลักแหล่งอยู่ที่เกาะตะมะ แอมเฮิร์ต เรือไปจรดดินแดนสยาม ชาวตะเลงกลุ่มนี้อพยพมาจากกรุงหงสาวดีในช่วงที่เกิดศึกกรุงของพระเจ้าอลองพญา ระหว่างปี ค.ศ. 1757 – ค.ศ. 1758 ชาวตะเลงนั้นใช้ภาษาที่แตกต่างกับชาวพม่าเป็นอย่างมาก แต่เมื่ออังกฤษเข้ามายึดครองพม่า ก็มีการสอนภาษาอังกฤษให้แก่บรรดาลูกหลานของชาวตะเลง จนทำให้ภาษาตะเลงเกือบสาบสูญไปจากพม่า ชาวตะเลงสามารถพูดได้ทั้งภาษาพม่าและภาษาตะเลง และที่แอมเฮิร์ตยังมีการเรียนการสอนภาษาตะเลงอยู่

เมื่อกาลเวลาแปรเปลี่ยนทำให้ความสัมพันธ์แนบชิด ชาวพม่าและชาวตะเลงก็ได้หลอมเป็นหนึ่งเดียวกัน สำหรับชาวยะไข่ แม้ว่าจะใช้ภาษาพื้นเมืองของอินเดียบ้าง หรือภาษาพื้นเมืองจิตตะกองบ้างก็ตาม แต่ชาวยะไข่ยังคงรักษานบธรรมเนียมของพม่าไว้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ทั้ง 3 เผ่าพันธุ์นี้ต่างมีอัตลักษณ์ที่รวมกันเป็นหนึ่งเดียว

ในการให้กำเนิดทารก เมื่อหลังคลอดบุตรแล้ว หญิงชาวพม่าต้องทำการอยู่ไฟ ด้วยวิธีอบตัวด้วยความร้อนจากก้อนอิฐเผาไฟ และอบสมุนไพร ร่างกายคลุมไว้อย่างมิดชิดเป็นเวลานานถึง 7 วัน ถึงจะสามารถดำเนินกิจวัตรประจำวันตามปกติได้ การอยู่ไฟหลังคลอดนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในดินแดนอินโดจีน ลาว และสยาม

เมื่อทารกอายุครบ 15 วัน จะมีพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อตั้งชื่อให้ทารก การตั้งชื่อทารกนี้จะมีการจารึกชื่อและเวลาดกฟากลงบนใบลานที่เปรียบเสมือนกับสตูปิ์ตร และได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีโดยพ่อแม่ของทารก เมื่อเด็กมีอายุครบ 7 หรือ 8 ขวบ เด็กชายชาวพม่ามักจะเข้าบวชเรียนเป็นระยะเวลา 1 ปี แต่สำหรับเด็กที่มีฐานะยากจนก็มักจะครองผ้าเหลืองอยู่ต่อไปอย่างยาวนาน สำหรับเด็กหญิง เมื่อมีอายุครบ 12 หรือ 13 ปี จะมีพิธีกรรมเจาะหู โดยกำหนดฤกษ์ยามโดยโหราจารย์ และเชื้อเชิญญาติพี่น้องมาร่วมประกอบพิธีกรรม

สำหรับครอบครัวที่มีฐานะดี นิยมใช้ต่างหูทองฝังพลอย แต่ถ้าเป็นครอบครัวที่ยากจนก็

ใช้ต่างหูที่ทำจากเงิน ขั้นตอนการเจาะหูนิยมทำกันด้วยช่างเจาะหูที่ชำนาญการหรืออาจจะทำโดยบุคคลในครอบครัวก็ได้เช่นกัน การเจาะหูมักจะทำในขณะที่เด็กคลอด ช่างเจาะหูจะใช้เข็มแทงเข้าไปที่ติ่งหูอย่างรวดเร็ว เด็กจะหวีดร้องอย่างเจ็บปวดและมีผู้ใหญ่โอบกอดประโลม แต่ทว่าเสียงร่ำร้องของเด็กก็จะถูกกลบด้วยเสียงดนตรีที่กึกก้อง หลังจากการเจาะหูแล้ว ทุก ๆ วัน ต้องนำเข็มไปเสียบไว้ในรูหูที่เจาะไว้ จนกว่าบาดแผลจะแห้งสนิทถึงจะนำต่างหูเข้าไปสวมใส่ได้ ในอดีตผู้ชายพม่าก็นิยมเจาะหูด้วย แต่ประเพณีนี้ก็เลือนหายไปจากพม่าเสียแล้ว คงเหลือแต่ในรัฐฉานเพียงเท่านั้นที่ผู้ชายยังนิยมเจาะหูกันอยู่

ปัจจุบันการแต่งงานของชาวพม่าเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย หากพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายให้การเห็นชอบแล้ว ก็สามารถจัดพิธีมงคลสมรสได้ทันที หากเป็นแต่ก่อนนั้น ก่อนการแต่งงานต้องมีพิธีหมั้นกันเป็นเวลายาวนาน 3 ปี เพื่อเป็นการพิสูจน์ต่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงก่อนที่จะมีการอนุญาตให้แต่งงาน เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงยินยอมให้มีการแต่งงานได้แล้ว ก็จะมีการประกอบพิธีมงคลสมรสขึ้นที่บ้านของฝ่ายเจ้าสาว ทำการผูกข้อมือและดื่มเฉลิมฉลอง ตกเย็นก็เป็นการส่งตัวคู่บ่าวสาวขึ้นห้องหอ ในพิธีมงคลสมรสของชาวพม่า จะมีการโปรยข้าวสารไว้เหนือศีรษะของคู่บ่าวสาว เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเกษมสุข

การลอบคบชู้ในสังคมพม่าเป็นสิ่งที่ยอมรับกันได้ แต่โดยทั่วไป ชาวพม่านิยมการมีผัวเดียวเมียเดียว การหย่าร้างก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ไม่ยากในสังคมพม่า แต่อย่างไรก็ตาม กรณีการหย่าร้างก็เกิดขึ้นน้อยมาก หญิงชาวพม่าไม่ได้ค่อยไปกว่าชาย ในทางตรงกันข้าม กลับเป็นผู้ที่มีความหาญกล้า ขยันขันแข็งในการทำงาน อีกทั้งเป็นผู้รับผิดชอบต่อครอบครัว ต่างกันกับฝ่ายชายที่นิยมความสนุกสนาน ชื่นชอบการละเล่นและโปรดปรานมหรสพและการละคร

ในยามที่มีผู้เสียชีวิต ชาวพม่าจะนำศพมาทำความสะอาดชำระล้างตั้งแต่หัวจรดเท้า นำผ้าขาวมาพันร่างกายของผู้ตาย และบรรจุศพไว้ในโลงศพดังเช่นชาวยุโรป หรือนำศพไปเผ่าเช่นเดียวกับชาวอินเดีย

ชาวพม่าเป็นชนชาติที่นิยมความสนุกสนาน รื่นเริงเป็นอย่างยิ่ง เวลาส่วนใหญ่ใช้ไปกับ การชมละคร ชนไก่ ชนวัว และดูละครปเว (pwè)

ละครปเวแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ชนิดที่ใช้คนแสดงจริงและชนิดที่ใช้หุ่นแสดง พื้นที่แสดงละคร คือบริเวณกลางแจ้ง เหล่าคหบดีนิยมว่าจ้างคณะละครไปทำการแสดง คนพม่าทุกคนคลั่งไคล้การละครมากกว่าชาติใด ๆ ในโลก ชาวพม่าเป็นได้ทั้งผู้ชมละครและเป็นได้ทั้งนักแสดงที่ยอดเยี่ยมนัก ละครปเวมักถูกจัดให้เป็นมหรสพแสดงปิดท้ายงานพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานตั้งชื่อทารก งานเจาะหู งานบวช งานแต่งหรือกระทั่งงานหย่าร้าง

คนตรีพม่ามีความคล้ายคลึงกับคนตรีของชาวตะวันตกทั่วโลก บางครั้งคนตรีพม่ามีความนุ่มนวลไพเราะ แต่บางครั้งก็ฟังแล้วบาดหูจนไม่อาจจะทานทนได้ เหตุเพราะชาวพม่านิยมการบรรเลงดนตรีด้วยเสียงสูง

ชาวพม่าและโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวตะเลง มีความเชื่อต่อสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติเป็นอย่างมาก พวกเขานิยมการดูหมอเพื่อจะประกอบกิจการอันมีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านสร้างอุโบสถ หรือการออกเดินทาง โหราหรือหมอคู่มักจะมีบทบาทสำคัญมากในการให้คำปรึกษาแก่ชาวพม่า ในฤดูเก็บเกี่ยว ชาวพม่านิยมประกอบพิธีกรรมอุทิศข้าวเปลือกให้กับเทวดาผู้ปกป้องรักษาท้องทุ่ง หรือผีหลวง (Nat)

หากชาวพม่าเกิดล้มป่วย หมอผีมักถูกเชิญมาเยียวยารักษาอาการ เพราะเชื่อกันว่าอาการเจ็บป่วยนี้ เกิดขึ้นจากความโกรธเคืองของผีหลวง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำพิธีเพื่อขอขมาผีหลวง การรักษาโรคในพม่า ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของหมอผี แต่ในปัจจุบันนี้โรงพยาบาลและยารักษาโรคสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในพม่า ชนพื้นเมืองเริ่มคุ้นเคยต่อการรักษาแผนปัจจุบันของชาวยุโรป หากแต่การเยียวยารักษาโรคของพวกเขาหมอผีนั้น จะปรุงยารักษาขึ้นด้วยสมุนไพรและแร่ธาตุจากธรรมชาติ

การแต่งกายของชาวพม่าเป็นเรื่องเรียบง่าย ฝ่ายชายนิยมนุ่งโจงที่ทอจากฝ้ายหรือไหม ความยาวโดยรอบพันกาย 8 เมตร ส่วนผู้หญิงก็นุ่งซิ่นและพันผ้าที่มีความยาวน้อยกว่าฝ่ายชาย ชาวพม่านั้นเดินเท้าเปล่า บางคนสวมรองเท้าแตะ แต่ก็พบเห็นกันไม่มากนัก

ชาวพม่านิยมการสูบบุหรี่กันทุกคน เด็กวัยรุ่นเริ่มสูบบุหรี่แต่อายุยังน้อย ยาสูบของพม่านั้นทำจากใบยาสูบ สับเป็นชิ้นเล็กๆ ผสมด้วยทางธรรมชาติอีกหลากหลายชนิด และทำเป็นมวนขึ้นด้วยกระดาษห่อจากพืช บางคนเพิ่มรสชาติของยาสูบด้วยการเติมน้ำตาล ยาสูบบวมวนหนึ่งของชาวพม่ามีความยาวประมาณ 30 -40 ซม.

ชาวพม่าจำนวนหนึ่งนิยมการเคี้ยวหมาก แต่การเคี้ยวหมากก็ไม่ได้เป็นที่นิยมกันมากเท่ากับในหมู่ชาวมลายูและชาวสยาม หนุ่มสาวชาวพม่ามักปฏิบัติเสกการเคี้ยวหมาก เพราะตระหนักว่าการเคี้ยวหมากทำให้ฟันผุ และทำลายสุขภาพในช่องปาก

ในแผ่นดินพม่า ผู้ชายนั้นมักไม่ขยันขันแข็งทำมาหาเลี้ยงชีพ ยามเสรีจึงสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว ชายชาวพม่าก็ไม่นิยมประกอบกิจการใด ๆ นอกเสียจากสูบบุหรี่และจับกลุ่มคุยกัน ช่างผู้หญิงชาวพม่านั้น ก็เปิดร้านค้าขนาดเล็กไว้ภายในบ้าน จำหน่ายสินค้าบริโภคเล็กๆ น้อยๆ จำพวก ปลา ถั่ว ใบพลู หรือสิ่งของนำเข้ามาจากยุโรป อาทิ กระจกเงาอันเล็ก มีด และแก้วที่ลงลายและสี

ชาวพม่าทานอาหารวันละ 2 มื้อ ทานอาหารเช้ากันในเวลา 8 โมงเช้า และทานมื้อเย็น

ในเวลา 5 โมงเย็น รายการอาหารก็มักไม่เปลี่ยนแปลงไปจากชนิดเดิม ๆ มากนัก โดยมากทานข้าวสวยกับแกง ไม่ใช่ช้อนส้อมในการทานอาหาร ชาวพม่าน้อยคนนักที่จะทานแกงใส่เนื้อปลาหรือเนื้อสัตว์ เพราะไม่นิยมการฆ่าสัตว์ เนื่องจากการขัดต่อพระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา แกงพม่าเป็นแกงผักที่ปรุงจาก พริก หัวหอม หน่อไม้ กระเทียม ผักพื้นบ้าน และพืชตระกูลถั่ว นอกจากนี้ ชาวพม่ายังทานไข่มดแดง ไข่เต่า ไข่กิ้งก่า ปลาแห้ง และชิงฝัดอีกด้วย หลังมื้ออาหารนอกจากจะดื่มชาไปแล้ว ยังมีการดื่มแอลกอฮอล์อีกด้วย ในพม่าสามารถหาซื้อเหล้าองุ่นได้จากร้านค้าของชาวจีนหรือชาวสิงคโปร์

บ้านเรือนของชาวพม่านั้นสร้างขึ้นจากไม้ ตัวเรือนยกใต้ดินสูงราว 2 เมตร มีระเบียงยื่นออกมา และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา เครื่องใช้ไม้สอยประกอบด้วยโต๊ะ เก้าอี้ ตะเกียง เครื่องครัวจำพวกหม้อสำหรับหุงข้าว ตุ่มใส่น้ำ แก้วน้ำ แคร่ และหมอนที่ทำจากไม้

งานเลี้ยงหรือพิธีกรรมมักมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา งานที่ใหญ่ที่สุดคืองานเทศกาลออกพรรษาในช่วงเดือนตุลาคม ประเพณีขึ้นปีใหม่ ในเดือนเมษายน พุทธสถานแต่ละแห่งในพม่าก็มักจัดงานสมโภชน์เฉลิมฉลองอันเป็นเฉพาะของตน อาทิ ที่พระมหาเจดีย์ชเวดากอง พระเจดีย์ชเวโมโค หรือพระเจดีย์ชเวซานโค ผู้ชนจากทุกสารทิศต่างมารวมตัวกันเพื่อการสังสรรค์และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ชาวกะเหรี่ยง

ชาวกะเหรี่ยงคือชาวเขาที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาด้านตะวันออกของพม่าเหนือ ชาวกะเหรี่ยงมีภาษาที่แตกต่างจากชาวพม่าและชาวตะเลง โดยสิ้นเชิง ชาวกะเหรี่ยงอ้างว่าภาษากะเหรี่ยงของตนมีภาษาเขียนและชาวกะเหรี่ยงก็ยังคงเคยมีรัฐบาลปกครองตนเองมาก่อนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวกะเหรี่ยงแดงที่เคยจัดตั้งรัฐบาลปกครองตนเอง ชาวกะเหรี่ยงเป็นชาวเขาเผ่าที่มีความสกปรกมากที่สุด เมื่อเปรียบกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

ในชุมชนกะเหรี่ยง กระจุกไก่อันนับได้ว่าเป็นเครื่องรางที่สำคัญ เพราะชาวกะเหรี่ยงมักใช้กระจุกไก่อในการเสี่ยงทาย ไม่ว่าจะกำหนดสถานที่ปลูกบ้าน จุดออกเดินทาง กำหนดฤกษ์ยาม หาคู่เฝ้าป่าเพื่อหาพื้นที่เพาะปลูก ชาวกะเหรี่ยงจะต้องทำการเสี่ยงทายกระจุกไก่อ่อนเสมอ ๆ เพื่อสร้างความแน่นอนใจ

ในโอกาสที่มีทารกกำเนิดใหม่ ชาวกะเหรี่ยงก็ไม่มีพิธีเฉลิมฉลองใด ๆ เป็นพิเศษ นอกจากการทำพิธีเลี้ยงผีและดื่มเหล้าที่หมักจากข้าว ทันทันทีที่แม่ผู้ให้กำเนิดทารกสามารถลุกขึ้นได้ หล่อนก็จะอุ้มทารกน้อยออกนอกบ้าน พร้อมกับถือคันไถออกไปไถดินและก่อกองดินเล็ก ๆ ขึ้น

ประเพณีนี้เป็นการแสดงว่าทารกที่ถือกำเนิดมาเพื่อเป็นคนทำงาน และถ้าหากไม่ปฏิบัติตามประเพณีนี้แล้ว เด็กที่โตขึ้นมาในอนาคตจะเป็นผู้ที่มีความเกียจคร้าน

ชาวกะเหรี่ยงนิยมจัดหาห่มันให้กับลูกของตนเองตั้งแต่เยาว์วัย เหมือนกับชาวจีน แต่ดีกว่าตรงที่เมื่อเติบโตจนอายุครบแต่งงาน ต่างฝ่ายสามารถเลือกแต่งงานกับคนอื่นได้ เพียงแค่เสียค่าสินไหมให้กับช่างที่ผลิตสัญญาห่มันเท่านั้น การหย่าร้างของครอบครัวกะเหรี่ยงเป็นเรื่องง่าย แต่อัตราการหย่าร้างของชาวกะเหรี่ยงก็น้อยกว่าชาวฝรั่งเศสหรือชาวอเมริกันจำนวนมาก ยิ่งการคบชู้ในสังคมกะเหรี่ยง ก็ยังเป็นเรื่องที่ปรากฏขึ้นน้อยมาก

ในกรณีที่มีคนใกล้ตาย ชาวกะเหรี่ยงมักจะนำศพไปฝังไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่ เมื่อคนตายแล้วจะบรรจุศพลงในโลงศพด้วย 1 ค้ำม ก่อนที่จะนำไปฝังที่สุสาน เหตุที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อสร้างความมั่นใจว่าวิญญาณของผู้ตายจะไม่กลับมารบกวนผู้ใด โลงศพของชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะคล้ายคลึงกับโลงศพของชาวจีน อีกทั้งชาวกะเหรี่ยงยังทำการเตรียมโลงศพของตนเองไว้ล่วงหน้าภายในบ้าน ดังเช่นธรรมเนียมปฏิบัติของคนจีน

ในหนึ่งรอบปี ชาวกะเหรี่ยงจะมีเทศกาลเฉลิมฉลอง 2 ครั้ง คือในเดือนเมษายน และเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นฤดูกาลหว่านไถ และฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต ในการเฉลิมฉลองของชาวกะเหรี่ยงนิยมการดื่มสังสรรค์จนเมามาย ทางด้านชาวกะเหรี่ยงแดงนั้น เป็นชาวเขาที่ค่อนข้างมีอารยธรรม และมีการติดต่อค้าขายไม่สักกับบุคคลภายนอก

ชาวไต

พม่าเหนือและพม่าใต้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นชาวพม่า ชาวตะเลง ชาวมอญ ชาวกะเหรี่ยง หรือชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ในจำนวนนี้มีชาวไต หรือชาวลาน ที่อาศัยอยู่ในรัฐฉานบริเวณที่ราบสูงทางเหนือของแม่น้ำสาละวิน รัฐฉานเป็นเมืองประเทศราชของพม่า เมื่อครั้งที่อาณาจักรพม่าเรืองอำนาจอยู่ รัฐฉานนับว่ามีบทบาทสำคัญมากต่อความมั่นคงของแผ่นดินพม่า ชาวไตได้ประยุกต์เอาภาษาเขียนของพม่ามาใช้กับภาษาของตน และเมื่อพม่าตกเป็นของอังกฤษแล้ว รัฐฉานก็กลายเป็นรัฐภายใต้การกำกับดูแลของอังกฤษไปด้วย และมีกษัตริย์อังกฤษเป็นผู้ดูแลกิจการของรัฐ

ชาวไตหรือชาวลานมีผิวขาวมากกว่าชาวพม่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีผิวของผู้หญิงชาวไต แต่ก็มีความงามน้อยกว่าหญิงชาวมณฑลทะเลย์ ผู้ชายสวมกางเกงขายาวและเสื้อแขนยาวที่ตกแต่งลวดลายหลากหลาย บางครั้งแต่งกายคล้ายคลึงกับคนจีน ผู้หญิงไตนุ่งซิ่นและสวมเสื้อที่มีสีล้วนหลากสี ผู้ชายนิยมสวมหมวกและผู้หญิงเกล้าผม

ในยามที่มีทารกถือกำเนิด ก็ไม่มีการประกอบพิธีใด ๆ รวมทั้งไม่มีการอยู่ไฟเหมือนกับ
ผู้หญิงชาวพม่า แต่ทว่ามีข้อจำกัดเรื่องการรับประทานอาหารบางจำพวก 7 วันหลังจากคลอดบุตร
ต้องทำความสะอาดร่างกาย ชะล้างสิ่งสกปรกและแต่งกายด้วยชุดใหม่

ด้านการแต่งงานของชาวไต ก็ไม่มีพิธีรับรองที่เป็นการยุ่งยาก หากทั้งสองฝ่ายมีความ
พึงพอใจต่อกันแล้ว ก็พากันไปพบผู้ใหญ่และทำการขอร้องที่บ้านของฝ่ายหญิง หากผู้ใหญ่เห็นชอบ
ก็ทำการหาฤกษ์ยามหมั้น และประกอบพิธีกันที่บ้านของฝ่ายชาย ของหมั้นมักประกอบด้วย ห่อ
ชา เกลือ และเงินอีกจำนวนหนึ่ง มอบไว้กับฝ่ายหญิง โดยที่ฝ่ายชายจะเป็นผู้มอบสินสอด
โดยตรงให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง และกล่าวขอฝ่ายหญิงจากพ่อแม่ของเธอโดยตรง เมื่อพ่อแม่
ของฝ่ายหญิงรับเงินแล้ว ขบวนขันหมากก็จะแห่เข้ามาโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ให้นำขบวนเจ้าบ่าว มอบ
เงินขวัญถุงก่อนที่จะก้าวผ่านประตูเงินและประตูทองที่ถูกกันไว้โดยเด็กผู้หญิงจำนวน 7 คนตกค้า
ก็มีการเลี้ยงเฉลิมฉลองกัน อนึ่งการหย่าร้าง ก็ทำได้ไม่ยากในสังคมของชาวไต แต่ก็ปรากฏว่ามี
จำนวนน้อยมาก

ชาวไตบริโภคอาหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นเนื้อสัตว์ ปลา ไก่ สัตว์เลื้อยคลาน หรือว่างู
ที่ถือว่าเป็นอาหารอันโอชะของชาวไตที่อาศัยอยู่บริเวณด้านตะวันตกของแม่น้ำโขง ชาวไตปรุง
อาหารด้วยสมุนไพรและใช้เครื่องปรุงอาหารต่าง ๆ เหมือนกับชาวพม่า

การลักขโมยวัวหรือควายถือว่าเป็นคดีความอันร้ายแรงในรัฐฉาน ผู้ลักขโมยต้องถูก
ระวางโทษหนักถึงประหารชีวิต แต่ในกรณีการฆ่าคนนั้น มีการระวางโทษปรับเงินเพียง 300 รูปี
เท่านั้น

บ้านเรือนของชาวไต มีลักษณะคล้ายกับบ้านของชาวลาวและชาวสยาม ที่ตัวเรือนยกสูง
จากพื้นดิน มีบันไดสำหรับเดินขึ้น บริเวณใต้ถุนด้านล่างเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ พืชเพาะปลูก
หลักของชาวไตได้แก่ ข้าว เผือก มัน พัก มะเขือยาว และผักบางจำพวกที่ชาวยุโรปแนะนำให้
ปลูก

ชาวคะฉิ่น

ในบรรดาทุกชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพม่า นั้น ชาวคะฉิ่น หรือ ชาวฉิ่นถือว่าเป็นกลุ่มชนที่
ด้อยอารยธรรมมากที่สุด แต่เมื่ออยู่ท่ามกลางญาติสนิทมิตรสหายแล้ว ชาวคะฉิ่นกลับมีการแสดง
ความอ่อนโยนต่อกันอย่างน่าชื่นชม อีกทั้งยังมีการบริหารจัดการชุมชนเป็นอย่างดี ประชากรรวม
ทั้งหมดของพม่านั้นได้ราว 10 ล้านคน ในจำนวนนี้ 8 ล้านคน เป็นชาวพม่าโดยแท้จริง

บทที่ 4

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1885 เป็นต้นมา พม่าตกอยู่ภายใต้อาณัติของอังกฤษทั้งในแง่ของดินแดนและการปกครองตนเอง พม่าถูกอังกฤษแบ่งเขตแดนเป็น 2 ส่วน คือ พม่าเหนืออันมีกรุงมัณฑะเลย์เป็นเมืองหลวง และพม่าใต้อันมีกรุงย่างกุ้งเป็นเมืองหลวง

พรมแดนของพม่าได้นับจากชายฝั่งของแม่น้ำนาฟ (Naaf) ที่ละติจูด 20 องศาเหนือจนกระทั่งถึงบริเวณปากแม่น้ำปักจัน (Pakchan) ใกล้กับเกาะมะละกา (Malacca) ที่ละติจูด 10 องศาเหนือ ทางตอนเหนือติดกับเมืองจิตตะกอง แม่น้ำนาฟเป็นเส้นแบ่งอาณาเขตแดนทางทะเลแต่ขณะที่เทือกเขาโยมา (Yoma) นั้นเป็นพรมแดนภายในประเทศ

พม่าได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วนได้ดังนี้

1. เขตแดนทางตะวันตก พื้นที่มีรูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม ยอดหันมาทางทิศใต้ ทิศเหนือติดกับเทือกเขาโยมา ทางใต้มีอาณาเขตติดทะเลและบรรดาศายน้ำที่ไหลลงสู่ทะเล ด้านทิศตะวันออกติดกับเทือกเขายะไข่ ความยาวของเขตแดนวัดได้ 85 กม. ความกว้าง 160 กม. พม่าใต้เป็นที่ราบอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าว
2. เขตแดนทางตะวันตกของเทือกเขาโยมา เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี และแม่น้ำสะโตง ทิศเหนือติดกับกรุงย่างกุ้ง ทิศใต้ติดทะเล ทิศตะวันตกติดกับเทือกเขายะไข่ และทิศตะวันออกติดกับภูเขาแถบเมืองเมาะตะมะ
3. เขตแดนทางเหนือของที่ราบสูงคัคโต บริเวณที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ราบทางตอนเหนือของเทือกเขายะไข่ พื้นที่บริเวณนี้ปกคลุมไปด้วยป่าไม้อย่างหนาแน่น มีเพียงชาวกะเหรี่ยงเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้
4. เขตแดนด้านตะวันตกสุด เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำสาละวิน และยอดเขาโคนา (Dauna) ลักษณะพื้นที่โล่งและราบ มีป่าไม้ปกคลุมเบาบาง ความกว้างของเขตแดนยาวไปจรดเมืองเมาะละเหม่ง วัดระยะทางได้ 86 กม.
5. นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่บริเวณทิวเขามะริดอีกที่กินพื้นที่ตั้งแต่ปากแม่น้ำทวายจนถึงสุดเขตแดนทางตอนใต้ พื้นที่นี้ปกคลุมด้วยภูเขาตลอดแนวแผ่นดินจรดทางออกสู่ทะเล ซึ่งถือเป็นทิวทัศน์ที่มีเสน่ห์งดงามที่สุดแห่งหนึ่ง

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีในอาณาเขตพม่าได้ ครอบคลุมอาณาบริเวณตั้งแต่เมืองแปรจรดชายฝั่งทะเล เทือกเขาชะไข่วางตัวยาวลงมาทางใต้จรดแม่น้ำอิรวดี มีระยะทางยาว 150 กม. ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำอิรวดี ปกคลุมไปด้วยภูเขาและป่าไม้ พื้นที่ทางทิศใต้ลงไป แนวเขาวางตัวห่างจากแม่น้ำก่อให้เกิดที่ราบเพาะปลูกขนาดใหญ่ตลอดแนวของแม่น้ำอิรวดี

บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี เป็นที่ราบกว้างใหญ่สำหรับท้องนา ที่แห่งนี้มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน อาทิ แม่น้ำจากเมืองหงสาวดี หรือแม่น้ำสะโคง

ที่พม่าได้มีเทือกเขาตั้งอยู่จำนวน 4 เทือกเขา เทือกเขาที่มีความสำคัญนั้น ได้แก่ เทือกเขาชะไข่วและเทือกเขาโยมา เทือกเขาเหล่านี้มีความสูงนับพันเมตร แนวเทือกเขาทางตอนเหนือมีความสูงมาก แต่เมื่อแนวเทือกเขาวางตัวลงมาทางทิศใต้ ความสูงของเทือกเขาก็ลดระดับต่ำลง บริเวณเทือกเขาเหล่านี้มีป่าไม้ปกคลุมหนาแน่นมากจนยากที่จะเข้าถึง มีเพียงชาวพื้นเมืองเท่านั้นที่มีความคุ้นเคยเส้นทาง เทือกเขาบริเวณทางทิศใต้มีจำพวกไม้เนื้อแข็ง และพรรณไม้ที่ให้น้ำมันขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากตลอดไปถึงบริเวณของอ่าวเบงกอล

บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดี มีเทือกเขาหงสาวดีตั้งอยู่ ความสูงของเทือกเขาวัดได้ประมาณ 300 – 600 เมตร แนวเทือกเขานี้ยกตัวสูงมากขึ้นเล็กน้อยบริเวณเมืองย่างกุ้ง ตรงที่ตั้งของพระมหาเจดีย์ชเวดากอง

ภูเขาในพม่าเป็นภูเขาที่มีความแข็งแกร่งและแน่นหนา ภูเขามียอดแหลมและสูงชัน ยากที่ผู้คนจะเดินทางเข้าถึง เป็นผืนป่าที่อยู่อาศัยของเสือและช้าง และมีต้นไม้มีค่าจำพวก ไม้สัก ไม้กฤษณา และไม้ยาง ยืนต้นอยู่เป็นจำนวนมาก

ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสะโคง วัดระยะทางห่างออกไป 50 ไมล์ จะพบภูเขายอดแหลม มีความสูงชันระดับ 3,000 – 4,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล พื้นที่ที่ถูกปกคลุมไปด้วยป่าสน ยอดเขาที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณนี้คือ ยอดเขานัตโตง (Nat taung) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากเมืองตองอูมากนัก ยอดเขานี้ตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 3,000 เมตร

ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินเป็นที่ตั้งของแนวเทือกเขาสูงที่ทอดตัวสู่ทิศใต้ ผ่านทางแม่น้ำตองยง (Taung Yeng) และเป็นเขตแบ่งพรมแดนระหว่างพม่าและสยาม

แม่น้ำอิรวดีคือแม่น้ำสายสำคัญที่สุดของพม่า และเป็นสายโลหิตหลักที่หล่อเลี้ยงแหล่งงน้ำจำนวนมากในพม่า แม่น้ำอิรวดีมีแหล่งกำเนิดจากแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำมาล (Mali) และแม่น้ำชินวิน (Chinwin) แม่น้ำทั้งสองสายนี้ถูกให้ชื่อโดยชาวคะฉิ่นที่อาศัยอยู่ในพม่า แม่น้ำอิรวดีเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำสายสำคัญในฤดูฝน เมื่อระดับน้ำขึ้นสูงก็จะมีการสัญจรไปมาของเรือไอน้ำที่มาจากเมืองพะโม (Bhamo) ในการเดินทางระหว่างกรุงย่างกุ้งไปยังเมืองพะโมนั้น

มีเรือไอน้ำหลายลำให้บริการเป็นประจำตลอดทั้งปี ระยะทางการเดินเรือเริ่มจากกรุงย่างกุ้ง ไปยังกรุงมณฑลทะเลย์ก่อน จากนั้นจึงออกจากกรุงมณฑลทะเลย์ไปยังเมืองพะโม

ในเมืองคะฉิ่นแม่น้ำมาลถูกเรียกชื่อกันว่า มาคิคา (Madi kha) คา หมายถึง แม่น้ำ และ มาคิคา นั้นหมายถึง แม่น้ำสายใหญ่ อันที่จริงแล้วแม่น้ำชินวินนั้นควรที่จะเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญที่สุด แต่เป็นเพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยว และรวดเร็วทำให้ไม่อาจเทียบกับแม่น้ำมาลได้ที่เป็นช่องทางคมนาคมได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังมีความเชื่อแต่ดั้งเดิมว่า แม่น้ำมาลนี้มีความสำคัญยิ่งนัก ตลอดชายฝั่งแม่น้ำมาลมีการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของผู้คนมากมาย และด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่แม่น้ำมาลถูกมองว่าเป็น แม่น้ำสาขาสายหลักของแม่น้ำอิรวดี

ทางตอนเหนือของแม่น้ำอิรวดี ตั้งแต่กรุงมณฑลทะเลย์ไปจนกระทั่งถึงพะโม แม่น้ำมีขนาดแคบลง และก็ทำให้ทัศนียภาพมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก พื้นที่กสิกรรมเพาะปลูก ครอบคลุมพื้นที่ป่าไม้ และหมู่บ้านขนาดเล็ก ๆ ของชาวพม่าแทรกตัวอยู่ท่ามกลางสวนมะม่วงและสวนกล้วย

ในระหว่างฤดูหนาว มักมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาเยือนกรุงมณฑลทะเลย์และพะโม ฤดูหนาวถือว่าเป็นช่วงเวลาอันน่าพึงปรารถนามากที่สุดของพม่าเหนือ อากาศในยามเช้าและยามราตรีสดชื่นและบริสุทธิ์ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดพาเอาความมีชีวิตชีวาพร้อมทั้งไอแดด

ทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในพม่าเหนือคือ ทะเลสาบอินโดยี (Indaugyi) ในเมืองมิดจินา ทะเลสาบแห่งนี้มีขนาด 300 ตารางกิโลเมตร มีเนินเขาตั้งขนานในทิศตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำอินโด (Indau) ที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง และไหลไปรวมกับทะเลสาบอินดู (Indu) ในเมืองกาธา ทะเลสาบแห่งนี้กินพื้นที่กว้างถึง 100 ตารางกิโลเมตร

ส่วนทะเลสาบเม็กคิลา และทะเลสาบอังปินเล ที่อยู่ใกล้ ๆ กับกรุงมณฑลทะเลย์นั้นเป็นอ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบอินเล นั้นตั้งอยู่ในรัฐฉานของตอนใต้

ทะเลสาบนองเกียว ตั้งอยู่บริเวณยอดเขามงคา (Mong ka) เป็นที่เลื่องชื่อในด้านของบรรยากาศรายล้อมที่ลึกลับ ทะเลสาบแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตแดนของเผ่าว่า ตรงใจกลางของป่าดงดิบที่ไม่อาจเข้าถึงได้ง่าย มีระดับน้ำที่ลึกมากและไม่มีปลาอาศัยอยู่เลย มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับทะเลสาบแห่งนี้ในกลุ่มชาวว่าและชาวฉานว่า ทะเลสาบนี้เต็มไปด้วยสิ่งลึกลับและพิศวง

ทะเลสาบย่างกุ้งหรือรู้จักกันอย่างแพร่หลายในนามของทะเลสาบวิกตอเรีย เป็นสถานที่ชุมนุมในยามบ่ายจรดเย็นของบรรดาผู้คน มีสวนสาธารณะที่งดงามมากจนได้ชื่อว่าเป็นสถานที่

อันทรงเสน่ห์ยิ่งแห่งหนึ่งของกรุงย่างกุ้ง

พม่าเหนือ ดินแดนอันเป็นที่อาศัยของชาวจีน ชาวคะฉิ่น ชาวฉานหรือไต เป็นดินแดนแห่งขุนเขาที่มีความแตกต่างอย่างยิ่งจากพม่าใต้ พม่าเหนือถูกห้อมล้อมไว้ด้วยแนวเทือกเขาจำนวน 3 ด้าน ภูเขาในรัฐฉานและภูเขาในดินแดนกะเหรี่ยงวางตัวแนวเหนือ - ใต้ ทอดยาวเป็นปราการแบ่งเขตแดนด้านตะวันออก ในตัวเมืองมัณฑะเลย์ แนวเขาลานวางตัวอยู่ใกล้เคียงกับแม่น้ำอิรวดี ภูเขาเหล่านี้ถูกจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทางเหนือและกลุ่มทางตะวันออก กลุ่มภูเขาด้านเหนือรวมตัวกันเป็นสองแนวเขา ทอดตัวกันเป็นคู่ขนาดลงไปสู่บรรดาเมืองอันเป็นแหล่งของเหมืองทับทิม ภูเขาเหล่านี้มียอดเขาสูงประมาณ 120 - 150 เมตร ด้านกลุ่มภูเขาด้านตะวันออกนั้นครอบคลุมพื้นที่เมือง Pyinulwin และรวมตัวกันเป็นที่ราบสูงจากระดับน้ำทะเล 1,500 เมตร แนวภูเขาทั้งสองกลุ่มนี้รวมกัน ถูกเรียกว่า แผ่นที่ราบสูงรัฐฉาน

ที่ราบสูงรัฐฉาน เป็นอาณาเขตของชาวฉานหรือชาวไต ที่ราบสูงนี้ตั้งอยู่ระหว่างกลางแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำอิรวดี บนที่ราบสูงรัฐฉานนี้พบว่า ยอดเขาสูงถึง 2,500 เมตร แม้ว่าโดยปกติแล้วที่ราบสูงแห่งนี้จะมีความสูงโดยเฉลี่ยระหว่าง 800 - 1,000 เมตร แนวเขาที่กั้นกลางแม่น้ำสาละวินให้ออกเป็นสองสาขานั้น มีความสูงระหว่าง 1,400 - 1,500 เมตร อีกด้านของแนวเขาด้านตะวันตกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และเป็นพรมแดนกั้นระหว่างประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศสและจีนยูนนาน

แม่น้ำสาขาที่ไหลรวมกับแม่น้ำสาละวินตรงฝั่งขวานั้นได้แก่ น้ำปาง (Nam pang) น้ำเตง (Nam Teng) และน้ำปุม (Nam Poum) ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำสาละวินนั้นเป็นจุดรับสายน้ำติง (Nam Tim) น้ำคา (Nam Ka) และน้ำสิม (Nam Sim) บริเวณสายน้ำเหล่านี้ในฤดูฝนไม่อาจใช้ประโยชน์เป็นทางสัญจรได้ ยกเว้นแต่ในฤดูร้อนที่ใช้เป็นทางทำในยามน้ำลดหรือแห้งเหือด

ทางด้านภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศ ประเทศพม่าสามารถถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วนที่ชัดเจน คือ ในอาณาเขตพม่าใต้ กรุงย่างกุ้งเป็นเมืองหลักที่ครอบคลุมอาณาเขตระหว่างละติจูดที่ 16 - 22 องศาเหนือ ในเขตพม่าเหนือตั้งแต่ละติจูดที่ 22 - 26 องศาเหนือมีกรุงมัณฑะเลย์เป็นเมืองหลัก เขตการปกครองของรัฐฉาน (รัฐไต) ลำดับสุดท้ายที่ละติจูด 16 - 10 องศาเหนือ คือที่ตั้งของเมืองแอมเฮิร์ต ตะนาวศรี และมะริด

พม่าใต้เป็นอาณาเขตที่ราบดินตะกอนอุดม เป็นที่ตั้งของท้องนาจำนวนมาก และผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูงมาก พม่าใต้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดของประเทศและเป็นแหล่งที่มีชุมชนอาศัยอยู่มากที่สุดในพม่า สภาพภูมิอากาศร้อนตลอดทั้งปี ยกเว้นในช่วงเดือนธันวาคม

และมกราคมที่อุณหภูมิลดลงไปถึง 12 องศาเซลเซียส ในเวลา 6 โมงเช้า และ อุณหภูมิ จะเพิ่มขึ้นอีกในยามพระอาทิตย์ขึ้น อุณหภูมิสูงสุดในรอบปีวัดได้ 42 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือน เมษายน (6 เมษายน ค.ศ. 1906) ฤดูกาลแบ่งออกเป็น 2 ฤดูกาล คือ

1. ฤดูแล้ง กินเวลานับจากกลางเดือนตุลาคม จนกระทั่งถึงเดือนพฤษภาคม ระยะเวลาประเทศ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ฤดูฝนซึ่งเริ่มจากเดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม ระยะเวลาเป็นช่วงรับลมมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้ ในฤดูหนาวมีความชื้นแน่นอนหนาและฝนตกลงมาอย่างไม่ขาดสาย เป็น ช่วงเวลาที่ต้นข้าวเจริญงอกงามและกิจกรรมเพาะปลูกในไร่หยุดพักชั่วคราว อีกทั้งเป็น ระยะเวลาระบาดของไข้หวัด โรคบิด และโรคอหิวาตกโรค ที่คร่าชีวิตผู้เคราะห์ร้ายเป็น จำนวนมาก

พม่าได้เป็นดินแดนที่ขึ้นชื่อว่าสกปรก และมักมีคำเตือนให้ระวังรักษาสุขภาพพลานามัย อยู่เสมอ อย่างกึ่งนั้นไม่อาจนำไปเทียบชั้นกับกรุงเทพหรือ ไชง่อนได้เลย เพราะว่าที่ ไชง่อนหรือ บางกอกนั้นมีลมพัดโชยจากทะเลอยู่เสมอ แม้ในวันที่อากาศร้อนเป็นที่สุด

พม่าเหนือเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำฝนน้อยกว่าและมีอากาศค่อนข้างร้อนมาก แต่ อย่างไรก็ตามก็ตามในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม และกันยายนนั้น ฝนตกชุกที่บริเวณดินดอน สามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ทำให้กรุงมณฑลทะเลย์มีอากาศที่สดชื่นบริสุทธิ์ และเป็นที่น่าพึงพอใจยิ่งใน หมู่ชาวยุโรป บางครั้งช่วงเดือนพฤศจิกายนจนกระทั่งถึงเทศกาลคริสต์มาส มีฝนตกลงมาสร้าง ความชุ่มชื้นให้กับบรรยากาศ จนบางทีทำให้มณฑลทะเลย์ถูกปกคลุมไปด้วยความหนาวเย็นอีกด้วย

บริเวณที่ราบสูงรัฐฉาน ภูเขาในเขตแดนฉิ่น และเขตแดนคะฉิ่นมีความแตกต่างทาง สภาพภูมิอากาศเป็นอย่างมาก สภาพอากาศในดินแดนฉิ่นค่อนข้างรุนแรง ในยามเช้าของฤดูร้อน วัดอุณหภูมิได้ 27 - 28 องศาเซลเซียสในยามใกล้รุ่ง แต่ในฤดูหนาวนั้นก็พบเกล็ดน้ำแข็งใน ยามเช้าหรืออาจมีหิมะตกบ้างบนยอดเขาสูง สภาพอากาศดังกล่าวนี้เป็นสภาพอากาศที่พบเห็นได้ เหมือนกัน ในเขตแดนคะฉิ่น แต่ทว่าพื้นที่เหล่านี้มีฝนตกอย่างมากในฤดูฝนที่กินระยะเวลาตั้งแต่ เดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งก็แตกต่างไปจากบริเวณที่ราบบริเวณกรุงมณฑลทะเลย์อย่าง มาก

อุณหภูมิในรัฐฉานมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก นับจากเดือนธันวาคม ถึงเดือน กุมภาพันธ์หรือเดือนมีนาคม อากาศหนาวเย็น และในที่ป่าปกคลุม อุณหภูมิก็ลดระดับลงไปถึง 3 ถึง 4 องศาเซลเซียสทีเดียว ในฤดูร้อนอุณหภูมิในที่ร่มวัดได้ไม่เกิน 29 ถึง 30 องศาเซลเซียส ยกเว้นในทุ่งหญ้าโล่งที่แสงตะวันสาดส่องแรงกล้า ยกตัวอย่างเช่น บริเวณทุ่งหญ้าชายฝั่งแม่

น้ำสาละวินที่อุณหภูมิตั้งถึง 40 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน ไม่มีหิมะตกแม้ว่าจะจะเป็นบริเวณยอดเขาที่มีความสูงที่สุดก็ตาม ในฤดูฝน ฝนจะตกน้อยกว่าที่พม่าได้ และแม้ว่าฝนจะตกลงมาอย่างหนักแต่ก็มีแสงแดดแรงจ้าจนทำให้น้ำแห้งลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งเป็นพื้นที่ลาดชันดินไม่อุ้มน้ำ น้ำฝนไหลบ่าลงสู่ที่ราบเสียจนหมดอย่างรวดเร็ว

ที่ราบรัฐฉานเป็นดินแดนที่รัฐบาลพม่าได้สร้างสถานที่พักตากอากาศเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นที่เมืองเมย์เมียวทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลเฉย หรือที่เมืองตองยี แต่สถานที่พักตากอากาศอีกแห่งหนึ่งที่ดึงดูดชาวยุโรปให้ไปพักผ่อนได้ไม่น้อยกว่าที่ใด ๆ ก็คือ บริเวณตะวันตกของเมืองตาสี (Thazi) ณ สถานที่แห่งนี้เองที่ผู้ช่วยข้าหลวงใหญ่และบรรดาเจ้าหน้าที่เดินทางไปพักผ่อนตั้งแต่เดือนเมษายนจนกระทั่งถึงเดือนตุลาคม

โรคภัยที่คร่าชีวิตชาวพม่าในยามที่อากาศร้อนแรงเพราะแสงแดดแผดเผาอันได้แก่ โรคท้องร่วง โรคบิด และโรคอหิวาตกโรคที่หลายครั้งแพร่ระบาดจนทั่ว ไช้มาเลเรียก็เป็นอีกหนึ่งโรคระบาดที่พบเห็นได้บ่อยครั้งในฤดูฝน และยังมีโรคไข้ไทฟอยด์ที่แพร่ระบาดไปโดยทั่วไปในประเทศเขตร้อน อาณานิคมอินโดจีน และในทางตอนใต้ของจีน

โรคฝีดาษเป็นอีกมหันตภัยร้ายแรงที่คร่าชีวิตผู้คนมากกว่าโรคอหิวาตกโรค ในบรรดาโรคผิวหนังทั้งปวง โรคเรื้อนเป็นโรคที่พบเห็นบ่อยมากที่สุด ชาวยุโรปนั้นไม่มีภูมิคุ้มกันต่อโรคชนิดนี้ มีชนชั้นนารี 2 คน และสตรีชาวฝรั่งเศส 2 คนมีอาการของโรคเรื้อนและได้รับการรักษาที่อาคารรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อน ณ เมือง Kemmendine ใกล้กับกรุงย่างกุ้ง โดยการรักษาของ อาร์ พี เฟรย์เน็ต (R. P. Freynet) ที่กรุงมณฑลเฉย มีอาคารรักษาผู้ป่วยของเหล่ามิชชันนารีที่นับถือพระแม่มาเรีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายถึงกิจกรรมเพื่อสาธารณณะ และการอุทิศประโยชน์ในดินแดนตะวันออกไกล

โรคสุดท้ายที่ก่อให้เกิดความสูญเสียชีวิตผู้คนนับชีวิตคือ กาฬโรค ที่แพร่ระบาดมาจากมณฑลยูนนานของจีน มาสู่พม่าในปี ค.ศ. 1906 กาฬโรคเช่นฆ่าชีวิตชาวพม่าจำนวนมหาศาลและระบาดไปโดยทั่วจนถึงเมืองตากอากาศเมย์เมียว

ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในพม่านั้น ต่างหวาดหวั่นกับโรคไข้หวัดนานาชนิดและโรคบิด แต่ถ้ารักษาสุขอนามัยและความสะอาดเป็นอย่างดีแล้วก็สามารถป้องกันอหิวาตกโรค โรคเรื้อน และกาฬโรคได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจำนวนผู้เสียชีวิตชาวยุโรปจากโรคดังกล่าวมานี้ยังมีจำนวนน้อยมาก

บทที่ 5

เมืองสำคัญในพม่า

การบริหารปกครองเมืองต่าง ๆ ในพม่า

หลังจากที่อังกฤษเข้ามายึดครองพม่าได้ในปี ค.ศ. 1885 ระบอบการปกครองของพม่าแบบดั้งเดิมนั้นก็ถูกอังกฤษเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ โดยแบ่งประเทศพม่าออกเป็น 2 ส่วน คือพม่าเหนือและพม่าใต้ อีกทั้งกำหนดให้รัฐฉานเป็นเขตการปกครองภายใต้การกำกับดูแลของราชสำนักแห่งกรุงมณฑลทะเลย์

พม่าใต้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 เขต คือ ยะไข่ หงสาวดี อีรวดี และตะนาวศรี แต่ละเขตปกครองนั้นแยกย่อยเป็นเมืองอีกดังนี้

ยะไข่ แยกออกเป็น 3 เมือง คือ อักยับ โศกพลู และชานโตเวย์

หงสาวดี แยกออกเป็น 5 เมือง คือ ย่างกุ้ง พะโค หงสาวดี ทราวดี และแปร

อีรวดี แยกออกเป็น 5 เมือง คือ พะสิม เมืองเมียง โมบิน พญาพน และเสนชาคา

ตะนาวศรี แยกออกเป็น 6 เมือง คือ ตองอู สาละวิน สะเทิม แอมเฮิร์ต ทวาย และมะริด

พม่าเหนือแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 เขต ดังเช่นพม่าใต้ คือ มาเกว มณฑลทะเลย์ สะกาย และเม็กคิลา แต่ละเขตการปกครองนั้นแยกย่อยเป็นเมืองดังนี้

มาเกว แยกออกเป็น 4 เมือง คือ ตะเยเมียว ปากอกกู มินบู และมาเกว

มณฑลทะเลย์ แยกออกเป็น 5 เมือง คือ มณฑลทะเลย์ พะโม มิตจินา กะยา และเมืองเหมืองทับทิม

สะกาย แยกออกเป็น 4 เมือง คือ กังสิน เม็กคิลา ยามะชิน และมะยินกะยัน

กรุงย่างกุ้งเป็นราชธานีของพม่าใต้และเป็นที่ตั้งของรัฐบาลท้องถิ่น เมื่อปี ค.ศ. 1852 ย่างกุ้งเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงขนาดเล็กเพียงเท่านั้น แต่ในปี ค.ศ. 1911 ย่างกุ้งก็มีประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวนถึง 300,000 คน เพราะมีความเจริญทางการค้ากับอินเดียและต่างประเทศมากขึ้น การคมนาคมขนส่งทางทะเลผ่านกรุงย่างกุ้งนั้นมีมูลค่ามหาศาล และเพิ่มจำนวนมากขึ้นในทุก ๆ ปี ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในกรุงย่างกุ้งเป็นชาวอินเดียมากกว่าชาวพม่า

นับตั้งแต่ 585 ปีก่อนคริสต์ศักราช มีตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับกรุงย่างกุ้งว่า พระมหาเจดีย์ชเวดากองนั้นถูกสร้างขึ้นโดยชายสองพี่น้องนามว่าตปุสสะและกัลปัลลิกะ ทั้งสองคนได้รับมอบพระบรมเกศาของพระพุทธเจ้าโดยตรงและนำมาบรรจุไว้ในพระมหาเจดีย์ที่สร้างขึ้น กรุงย่างกุ้งในอดีตเคยเป็นสมรภูมিরบระหว่างชาวพม่าและชาวตะเลงมาอย่างยาวนาน จบจบในปี ค.ศ. 1763 พระเจ้าอลองพญาได้ตีเอาเมืองย่างกุ้งและทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุเสียใหม่ ต่อมาในปี ค.ศ. 1824-1827 ย่างกุ้งถูกอังกฤษครอบครองเป็นครั้งแรก และพม่าก็ตกเป็นของอังกฤษในปี ค.ศ. 1852 นับจากนั้นเป็นต้นมาพม่าก็ตกอยู่ในอาณัติของอังกฤษ

กรุงย่างกุ้งเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญหลายแห่งอันเป็นที่ดึงดูดความสนใจจากบรรดานักท่องเที่ยว อาทิ พระเจดีย์ วัควาอาราม ตลาด อนุสรณ์สถาน โรงงานผลิตสินค้า ค่ายทหาร และทะเลสาบ บริเวณกรุงย่างกุ้งและเมืองใกล้เคียงมีเจดีย์นับจำนวนมาที่ตั้งอยู่ในจำนวนนี้มีพระมหาเจดีย์ชเวดากองและพระมหาเจดีย์สุทิวรวมอยู่ด้วย พระมหาเจดีย์ชเวดากองเป็นที่เคารพสักการะของผู้คนจำนวนมาก อีกทั้งยังมีความสวยงามมากที่สุดใพม่าอีกด้วย นอกจากชาวพม่าที่เคารพศรัทธาในพระมหาเจดีย์ชเวดากองแล้วยังมีชาวเขมร ชาวสยาม และชาวศรีลังกาที่มักเดินทางมาสักการะแสวงบุญยังพุทธสถานแห่งนี้ พระมหาเจดีย์ชเวดากองตั้งอยู่ห่างจากกรุงย่างกุ้งออกไป 3 กิโลเมตร องค์พระเจดีย์ประดิษฐานอยู่บนเนินเขาที่มีระดับความสูงจากที่ราบ 80 เมตร องค์พระเจดีย์มีความสูง 300 เมตร และมีความกว้าง 200 เมตรโดยประมาณ ทางขึ้นพระมหาเจดีย์ด้านทิศตะวันตกถูกปิดตายเพราะได้รับความเสียหายจากสงครามอังกฤษ คงเหลือไว้แต่ทางขึ้นด้านทิศใต้เท่านั้นที่ยังสามารถใช้งานได้อยู่จวบจนปัจจุบัน บริเวณปากทางเข้าสู่พระมหาเจดีย์มีรูปปั้นยักษ์ใหญ่ 2 ตน ยืนตระหง่านอยู่ และมีรูปเต่าเกาะสลักจากไม้ตั้งวางอยู่

บริเวณผนังใต้หลังคามีภาพวาดสีน้ำมันบรรยายพุทธประวัติ (พระศรีศากยมุนี) และนรกภูมิสถานที่ลงทัณฑ์เหล่าคนบาปที่ทำผิดศีลธรรม ตลอดทางเดินรอบ ๆ องค์พระธาตุมีขอรานนั่งอยู่จำนวนไม่น้อยจนเป็นที่สะดุดสายตาของเหล่านักท่องเที่ยว สองฝั่งทางเดินมีร้านขนาดเล็กเรียงรายอยู่เพื่อจำหน่ายดอกไม้ และเครื่องสักการบูชาพระธาตุ นอกจากนี้ยังมีร้านขายอาหารร้านเล็ก เปิดขายอาหารให้แก่บรรดาเหล่าผู้มาแสวงบุญ บริเวณฐานขององค์พระธาตุมีรูปปั้นนรสิงห์และบรรดาสัตว์ร้ายตั้งอยู่เรียงราย อีกทั้งยังมีซุ้ม 4 ทิศ ประดิษฐานพระพุทธรูปปิดทองอันล้ำค่า บริเวณซุ้มด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีระฆังขนาดใหญ่แขวนอยู่ ระฆังใบนี้มีขนาดน้ำหนักที่ต้องใช้คนถึง 6 คน ในการยกขึ้น ในปี ค.ศ. 1840 พระเจ้าทราวดีเป็นผู้พระราชทานระฆังนี้ให้มาแขวนไว้ที่พระมหาเจดีย์ชเวดากอง มีตำนานเล่ากันว่า ในปี ค.ศ. 1852 ครั้งที่อังกฤษเข้ามายึดพม่า ทางทหารอังกฤษพยายามที่จะนำระฆังใหญ่ใบนี้กลับไปยังกัลกัตตาแต่ระหว่างที่ขนระฆังข้าม

แม่น้ำที่กรุงย่างกุ้งนั้น ระวังก็เกิดหล่นลงไปแม่น้ำและไม่มีใครสามารถนำ ระวังขึ้นมาจากแม่น้ำได้เลย หลายปีต่อมาชาวพม่าร้องขอให้อังกฤษนำระวังขึ้นจากแม่น้ำมาแขวนไว้ ณ ที่เดิม ทางฝ่ายอังกฤษนั้นให้ความเห็นชอบและให้มีการยกระวังขึ้นมาจากแม่น้ำแต่ก็ประสบกับความล้มเหลว ท้ายที่สุดปวงชนชาวพม่าก็รวมใจกันยกระวังขึ้นมาจากแม่น้ำ และก็นำระวังไปแขวนไว้ดังที่เดิมจวบจนทุกวันนี้

พระมหาเจดีย์สุดี ตั้งอยู่ออกไปไม่ห่างจากท่าเทียบเรืออย่างกึ่งเท่าใดนัก พุทธสถานแห่งนี้มีผู้เข้ามาเยือนเพื่อสักการะบูชาจำนวนไม่น้อย แม้ว่าจะไม่มีความงดงามเท่ากับพระมหาเจดีย์ชเวดากองก็ตาม ณ พระมหาเจดีย์สุดี มีรูปปั้นยักษ์สุดีตั้งอยู่ ซึ่งยักษ์ตนนี้เป็นเทพารักษ์เนินเขาอันเป็นที่ประดิษฐานพระมหาเจดีย์ชเวดากอง บริเวณภายนอกพระมหาเจดีย์มีวัดวาอารามจำนวนมาก ตั้งอยู่รอบ ๆ ซึ่งตัวพระอารามนั้นมีความเก่าแก่และเป็นศิลปะดั้งเดิม และเป็นพระอารามที่มีอายุมากที่สุด ตั้งอยู่บริเวณถนนเลียบทะเลสาบ สร้างจากไม้ทั้งหลัง และมีความงดงามเป็นอย่างมาก

ในกรุงย่างกุ้ง มีตลาดที่สำคัญตั้งอยู่ 3 แห่ง ตลาดในพม่าเป็นพื้นที่อันมีความสำคัญมากสำหรับผู้จำหน่ายสินค้าและผู้ซื้อ ตลาดคือสาธารณะสถานที่ฝูงชนมารวมตัวกันเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจำพวก อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ผ้า เครื่องครัว กระจาด ยารักษาโรค น้ำหอม สุขภัณฑ์ และอัญมณี หนึ่งตลาดยังเป็นสถานที่พบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนและรับข้อมูลข่าวสาร

ในบรรดาสถานที่ต่าง ๆ ในกรุงย่างกุ้ง สถานที่ ๆ มีความสำคัญเป็นอย่างมากได้แก่ สถาปัตยกรรมอันดี อาคารที่ทำการไปรษณีย์ อาคารสำนักงาน โบสถ์คาทอลิกรูปแบบโกธิค (สร้างโดยชาวฮอลันดาเช่น Jansen) โรงเรียน โรงพยาบาล โรงเรียนสอนศาสนา Frères des Écoles Chrétiennes และจวนข้าหลวงที่มีความสูงถึง 3 ชั้น สร้างบนถนน Kemmendine ในกรุงย่างกุ้ง ด้วยงบประมาณถึง 1 ล้านฟรังก์ แต่ทว่าเสน่ห์อันแท้จริงของกรุงย่างกุ้ง อยู่ที่ทะเลสาบที่ถูกล้อมรอบด้วยสวนดอกไม้ที่ได้รับการบำรุงรักษาและออกแบบไว้อย่างงดงาม

นักท่องเที่ยวที่ไม่หวั่นเกรงต่อความร้อนและมีเวลาเหลือเฟือ มักเดินทางไปเยือนเมืองสิริียม (Syriam) เมืองเก่าแก่แห่งหนึ่ง ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของโรงงานผลิตสินค้าของชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา ชาวฝรั่งเศส และชาวอังกฤษ ชาวพม่าอ้างว่าเมืองสิริยมนี้นี้ถูกสร้างขึ้นเมื่อ 787 ปีก่อนคริสตกาล แต่ทว่าในความจริงนั้นชาวพม่าเหล่านี้ไม่เคยรู้จักประวัติศาสตร์ของตนแม้แต่น้อย จวบจนศตวรรษที่ 16 ยุคสมัยที่มีการจารึกประวัติศาสตร์ในรัชกาลของพระเจ้ากรุงยะไข่ นายฟิลิป เดอ บริโต (Philippe de Brito) และเหล่าทหารชาวโปรตุเกสที่ทำศึกกับหงสาวดีได้บันทึกประวัติศาสตร์พม่าขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1613 เมืองสิริยมถูกพระเจ้ากรุงอังวะเข้ายึดครอง ชาวโปรตุเกสถูกจับกุมและประหารชีวิต แต่บางส่วนถูกเนรเทศไปยังพม่าเหนือ

ดังนั้นในปัจจุบันนี้มีทายาทชาวโปรตุเกสอาศัยอยู่ในเขตแดนพม่าเหนือ

หงสาวดี

หงสาวดีเป็นเมืองที่มีทางรถไฟเข้าถึง มีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 18,000 คน หงสาวดีถูกสร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 573 โดยผู้ถือพญาจากเมืองสะเทิม (Thaton) ต่อมาหงสาวดีได้กลายมาเป็นราชธานีของอาณาจักรตะเลง ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในหงสาวดีในช่วงศตวรรษที่ 16 ให้การบรรยายไว้ว่า หงสาวดีเป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่ งดงามตระการตาและรุ่งเรืองอำนาจยิ่งนัก แต่ครั้งที่มีสงครามกับพระเจ้าอลองพญาขึ้น หงสาวดีก็เกือบจะถูกทำลายจนพินาศยับไป ที่หงสาวดีนั้นยังเป็นที่ประดิษฐานสถูปเจดีย์และพระพุทธรูปขนาดมหึมาอีกจำนวนมาก

แปร

เมืองแปรมีประชากรอาศัยอยู่ราว 30,000 คน เป็นเมืองโบราณเก่าแก่ ในอดีตเคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรพม่า เมืองแปรตั้งอยู่บริเวณเทือกเขาแปรจรดถึงแม่น้ำสาละวิน บริเวณชายฝั่งแม่น้ำสาละวินเป็นที่ตั้งของอาคารสำนักงาน สวนสาธารณะ โบสถ์คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และหอนาฬิกา ในฤดูแล้งเมื่อสายน้ำเหือดแห้ง ฝูงปลานานาชนิดก็ล้มตายส่งกลิ่นเหม็นฟุ้งไปทั่วเมือง ในเมืองแปรนี้มีพระเจดีย์ประดิษฐานอยู่ 2 แห่งคือ เจดีย์ชเวตทันคอก และเจดีย์ชเวตโตง อดีตเมืองแปรนั้นแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร ดังจะเห็นได้จากซากปรักหักพังของโบราณวัตถุสิ่งปลูกสร้างภายในเมืองแปร

พะสิม

พะสิมเป็นเมืองที่มีประชากรอยู่อาศัยจำนวน 40,000 คน พะสิมเป็นเมืองหลักของเขตการปกครองอิรวดี ฝั่งซ้ายของแม่น้ำอิรวดีเป็นสถานที่ตั้งของพระเจดีย์ชเวตทันคอก บริเวณนี้มีสวนสาธารณะตั้งอยู่และทางฝั่งตะวันตกเป็นย่านมะโยทิต (Myothit) ที่มีถนนสายสำคัญ 2 สายตัดผ่านด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออก เมืองพะสิมยังเป็นที่ตั้งของโรงสีข้าวจำนวนหลายแห่ง และยังรวมถึงอาคารพาณิชย์อีกจำนวนมากด้วย

ตองอู

เมืองตองอูตั้งอยู่บนทางรถไฟสายย่างกุ้ง - มณฑลทะเลย์ พบประชากรอาศัยอยู่จำนวน 20,000 คน ในอดีตตองอูถูกกำหนดให้เป็นแนวแบ่งพรมแดนระหว่างดินแดนพม่าในส่วนที่อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษและพม่าส่วนที่เป็นเอกราช ตองอูตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำสะโดง ทางทิศเหนือติดกับแม่น้ำกาบอง (Kabuang) ซึ่งมีสะพานข้ามฟากทอดยาวถึง 3 กม. นอกจากนี้ ตองอูในอดีตยังมีความสำคัญยิ่งในการเป็นเมืองแห่งคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกแบบอิตาลี

อัครยับ

อัครยับ คือเมืองหลักของเขตการปกครองยะไข่ อัครยับเป็นเมืองท่าอันดับสามของพม่า อดีตเป็นเพียงหมู่บ้านชาวประมงขนาดเล็ก ปราศจากความสำคัญใด ๆ แต่กลับได้รับการยกระดับความสำคัญขึ้นเป็นเมืองหลักของเขตการปกครองเมื่ออังกฤษเข้ามายึดครองพม่า หลังจากสิ้นสุดสงครามครั้งแรกในปี ค.ศ. 1826 มีประชากรอยู่อาศัยที่อัครยับจำนวน มากกว่า 40,000 คน จากเมืองอัครยับไประยะทาง 80 กม. พบเมืองเมียวหง (Myohaung) ซึ่งในอดีตเคยเป็นเมืองราชธานีของอาณาจักรยะไข่ซึ่งปัจจุบันยังคงพบเห็นซากปรักหักพังของเมืองได้อยู่ และที่อัครยับนี้ก็ยังเป็นที่ตั้งของโรงสีข้าวอีกหลายแห่งด้วย

เมาะละเหม่ง

เมาะละเหม่งเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับสองของพม่าได้ด้วย ในอดีตการเดินทางสู่เมาะละเหม่งมักนิยมการเดินทางทะเล แต่ภายหลังมีขบวนรถไฟตัดผ่านทางหงสาวดี คยัทโต สะเทิม ปวน และเมาะตะมะ เมาะละเหม่งมีฐานะเป็นเมืองหลักของเขตการปกครองตะนาวศรี ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำสาละวิน เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำ มีแม่น้ำ 2 สายไหลมาบรรจบคือ แม่น้ำ Gyaing และแม่น้ำ Attaran ทางเหนือของเมาะละเหม่ง มีอาณาเขตติดกับเมาะตะมะ ที่อดีตเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรพม่า แต่ในปัจจุบันไม่มีความสำคัญใด ๆ เมาะละเหม่งถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนโดยแนวเขาตองเนี้ยว (Taung Nyo) ที่วางตัวในแนวเหนือ - ใต้ แนวเขาตองเนี้ยวนี้ถูกปกคลุมไว้ด้วยสลับเจดีย์ที่ปัจจุบันกลายเป็นซากปรักหักพังแล้วจำนวนมาก เมื่อมองลงมาจากแนวเขาสูง จะเห็นทัศนียภาพของเมืองที่ค้ำคั่นไปด้วยเมฆไม้เขียวชอุ่มนานาชนิด สลับเจดีย์และพุทธสถานจำนวนมากตั้งอยู่ในบริเวณป่าไผ่ และด้วยเหตุที่เมาะละเหม่งอยู่ท่ามกลางขุนเขาและโอบล้อมด้วยทะเล เมาะละเหม่งจึงเป็นเมืองที่มีทัศนียภาพสวยงามเป็นอย่างยิ่ง และยากที่จะพบเห็นความงามเช่นนี้ได้

เมืองท่าบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน

จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ที่มะละแหม่งมีจำนวนประมาณ 65,000 คน ในอดีตมะละแหม่งอาจเคยเป็นคู่แข่งของย่างกุ้ง แต่ทว่าในปัจจุบันนี้ มะละแหม่งห่างชั้นไปจากย่างกุ้งมาก ความสำคัญของมะละแหม่งนั้นอยู่ที่การเป็นเมืองท่าของการค้าไม้ โดยเฉพาะไม้สักที่ได้มาจากดินแดนของชาวกะเหรี่ยง และจากเชียงใหม่ของอาณาจักรสยาม เมื่อมีการโค่นป่าไม้มากขึ้น ปริมาณไม้ก็ลดลงเป็นผลให้กิจการของมะละแหม่งถดถอยลงไปด้วย ในเมืองมะละแหม่งนี้ สามารถพบเห็นพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ได้โดยทั่วไป หลังคาโบสถ์วิหารก็ทำจากไม้ และที่พระราชอุชินา (Ouzina) จะมีพระพุทธรูปไม้ที่งดงามและเสมือนจริงมากตั้งประดิษฐานอยู่

นอกเหนือไปจากเหล่าเจดีย์ที่มีความสำคัญแล้ว มะละแหม่งยังมีถ้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้ำที่สำคัญได้แก่ ถ้ำ Farm บริเวณแม่น้ำ Attaran ถ้ำ Dammathat บริเวณแม่น้ำ Gyaing ถ้ำ Pagat บริเวณแม่น้ำสาละวิน ถ้ำ Kogoon และถ้ำ Bingyi บนแม่น้ำ Dondami ถ้ำเหล่านี้มีความมั่งคั่งและเป็นที่น่าสนใจมากทางการท่องเที่ยว

ทวายและมะริด

เมืองทวายตั้งอยู่ลงมาจากใต้ของพม่าและมีแม่น้ำทวายไหลผ่าน มีประชากรอาศัยอยู่ที่เมืองทวายจำนวน 25,000 คน ตัวเมืองตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำทวมถึง ในฤดูฝนมักเกิดอุทกภัยร้ายแรง

เมื่อออกจากเมืองทวายจะเข้าสู่เขตแดนของเมืองมะริด ซึ่งเป็นหมู่เกาะที่กระจายตัวตั้งแต่เหนือจรดใต้ เป็นแนวพรมแดนกั้นระหว่างอาณาเขตของอังกฤษ อ่าว ทะเล ถ้ำ อาณาจักรอันกว้างใหญ่ เนินเขาสูง ชายหาด โขดหิน ทราย บ่อน้ำธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา ที่ราบ หรือหavelik คู่ทะเล ทั้งหมดที่กล่าวมานี้สร้างให้หมู่เกาะมะริดมีความมั่งคั่งที่ไม่อาจหาที่ใด ๆ เทียบได้ ประชากรที่อาศัยอยู่บนเกาะมีปริมาณที่เบาบาง ส่วนใหญ่เป็นชาวเผ่าที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ สินค้าที่ขึ้นชื่อของเกาะนี้มีอยู่ 2 ชนิด คือรังนกนางแอ่นอันเป็นที่โปรดปรานยิ่งของชาวจีนและค่างคาวทะเล หมู่เกาะแห่งนี้ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของบรรดาภูตผีและสัตว์ดุร้าย ตัวเมืองมะริดตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำตะนาวศรีที่ไหลลงสู่อ่าวเบงกอลเป็นระยะทางยาวถึง 3 กม. พื้นที่ในเมืองมีผู้อยู่อาศัยจำนวน 15,000 คน และเป็นแหล่งทรัพยากรจำพวกไข่มุกและเหมืองแร่

มณฑลทะเลย์

ในอดีตกรุงมณฑลทะเลย์เคยเป็นราชธานีที่มีบรรพชนครีจำนวนมาปกครองอยู่ แต่ทว่าในปัจจุบันนี้มีฐานะเพียงแค่เมืองหลักของเขตการปกครองหนึ่งภายใต้อาณัติแห่งอังกฤษ มณฑลทะเลย์ถูกสร้างขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1856 – 1857 โดยพระเจ้ามินคอง มณฑลทะเลย์นั้นถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งส่วนแรกนั้นคือ เมืองชั้นในกำแพง และบริเวณเมืองอันเป็นที่ประทับเก่าแก่ ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การบริหารจัดการเชิงอนุรักษ์ของอังกฤษ ส่วนที่สองคือ เมืองชั้นนอกกำแพง บริเวณนี้เป็นย่านที่อยู่อาศัยและย่านการค้าของชาวพม่า อาณาเขตของเมืองชั้นในกำแพงถูกจำกัดไว้โดยกำแพงใหญ่ที่ล้อมรอบทั้ง 4 ทิศ แต่ละทิศมีทางออกผ่านสะพานเชื่อมขนาดใหญ่

มณฑลทะเลย์นั้นอยู่ที่พระราชวังที่ตั้งตระหง่านอยู่กลางใจเมืองชั้นในกำแพง พระราชวังแห่งนี้มีนามว่า พระราชวังนันทอ (Nandaw) ที่ปลูกสร้างเป็นเรือนหมู่จากไม้สักประดับรูปสลักทึงคงามวิจิตร อีกทั้งมีการปิดทองตกแต่งด้วยในบางส่วน บริเวณที่ประทับส่วนพระองค์นั้นตัวอาคารค้ำยันด้วยเสาไม้สักขนาดใหญ่ ประดับตกแต่งด้วยแผ่นทองคำ ผ่าผนังของอาคารประกอบขึ้นจากไม้ และมีการฝังกระจกสีไว้เป็นเอกลักษณ์ แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักที่ปัจจุบันนี้คงเหลือไว้แต่ตัวอาคารและพิพิธภัณฑสถานเล็กตั้งอยู่เพียงเท่านั้น ไม่เหลือไว้ซึ่งสภาพของความงามตระการตาดังอดีตให้ได้ยลอีกเลย

ภายในพระราชวังประกอบด้วยพระที่นั่งจำนวน 9 แห่ง ใช้เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน และให้บรรดาขุนนางเข้าเฝ้าในเวลาเสด็จออกว่าราชการ พระที่นั่งนรสิงห์เสด็จออกเพื่อรับบรรดาเชื้อพระวงศ์ เสนาบดี และเจ้าผู้มาจากรัฐนาน พระที่นั่งเป็ดเสด็จออกเพื่อรับชาวต่างชาติ พระที่นั่งช้างเสด็จออกในช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นต้น สำหรับปวงชนชาวพม่าพระราชวังนั้นเปรียบเสมือนกับเป็นศูนย์กลางของจักรวาล

พระเจ้าธิบอมักเสด็จออกไปประทับ ณ พระตำหนักเล็กบริเวณสวนหลวงรอบพระราชวังอยู่เป็นประจำในเวลาที่พักอากาศร้อนอบอ้าว และสถานที่แห่งนี้เองที่พระองค์ทรงถูกจับกุมตัวโดยนายพลเบรนเคอร์กาซด์ จาริกบนกำแพงพระตำหนักแห่งนี้เป็นประจำยกยานรับรู้ถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในครั้งนั้น

บริเวณนอกเขตพระราชฐานเป็นที่ตั้งของสุสานหลายแห่ง และที่เนินเขามณฑลทะเลย์เป็นที่ประดิษฐานของเหล่าพระเจดีย์จำนวนมาก ในจำนวนนี้มีพุทธสถาน 2 แห่ง ที่มีความสำคัญและงดงามยิ่งได้แก่ อุโบสถทองคำของพระมเหสี และพระธาตุยะไข่ นอกจากนี้แล้วยังมีสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การจดจำมากคือ กลุ่มพระเจดีย์จำนวน 450 องค์ ที่เรียงรายทั่วบริเวณอย่างโดดเด่น กลุ่มพระเจดีย์ถูกเรียกชื่อว่า กุโธดอ (Kuthodaw) พระเจ้ามินคองผู้เลื่อมใสศรัทธา

ในพระพุทธศาสนา ทรงเข้ายึดเอากรุงมณฑลเพื่อผนวกเอาวัดวาอารามและพุทธศาสนสถานเข้าไว้ด้วยกันในพระราชอาณาจักรของพระองค์ ทั้งนี้พระเจ้ามณฑลทรงมีพระราชดำริที่จะจารึกพระธรรมคำสอนของพุทธศาสนาไว้บนหินก้อนหินขนาดมทึมาจำนวน 450 ก้อน วางไว้เป็นลำดับต่อกัน และมุ่งหลังคาไว้บนหินแต่ละก้อนเพื่อกันฝนและแสงแดด อีกทั้งได้สร้างพระอารามไว้ตรงใจกลางของหมู่พระเจดีย์

พระอุโบสถทองคำของพระมหาเสถียรได้รับการดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี แต่มีหลายตำแหน่งที่เกิดการแตกหักและบุบสลายบ้าง พระอุโบสถแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นด้วยไม้สักทั้งหลังและมีการสลักลวดลายประดับตกแต่งด้วยทองคำอย่างงดงามวิจิตรยิ่งนัก

พระเจดีย์ยะไซ (Arakan Pagoda) เป็นสถานที่เคารพสักการะอย่างยิ่งในมณฑลและในพม่าเหนือ พระเจดีย์แห่งนี้ตั้งอยู่ห่างออกไปทางทิศใต้ของตัวเมือง เป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปปฏิมากรอันงดงามที่นำมาจากอักษบเมื่อปี ค.ศ. 1784 ตลอดทั้งปีมีบรรดาผู้แสวงบุญเดินทางมาสักการบูชาพระเจดีย์แห่งนี้อย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับชาวยุโรปแล้ว สถานที่เช่นนี้หาได้มีความสำคัญใด ๆ ไม่ นอกจากเป็นสถานที่ไว้เก็บวางดอกไม้ และให้อาหารแก่สำหรับเหล่าผู้มีความศรัทธาเพียงเท่านั้น

การเข้าไปเยือนเหล่าพระเจดีย์ และพุทธสถานในกรุงมณฑลนั้นต้องใช้เวลาแรมเดือนถึงจะสามารถชื่นชมได้ทั้งหมด

กรุงมณฑลมีถนนสายใหญ่ตัดผ่านตัวเมืองให้มีลักษณะตั้งฉากกับถนน มีชาวยุโรปเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนอาศัย และมีการอพยพเข้ามาของบรรดาพ่อค้า มณฑลมีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ถึงแม้ว่าจะมีกิจกรรมที่ครึกครื้นน้อยกว่าบรรดาเมืองท่าต่าง ๆ ก็ตาม มีการสร้างสโมสร โรงเรียน โรงพยาบาล และโบสถ์ขึ้นตามบริเวณต่าง ๆ ของเมือง มีชนนารีชาวฝรั่งเศสได้เปิดโรงเรียนสอนศาสนาหลายแห่งให้แก่เด็กชาวพม่า จีน และทมิฬ นอกจากนี้ยังมีการตั้งกองทัพบกของยุโรปและอินเดียไว้ประจำการอยู่อีกด้วย

สะกาย

สะกายตั้งอยู่ห่างออกไปจากมณฑลทางฝั่งขวาของแม่น้ำอิรวดีไป ระยะทาง 20 กม. สะกายเป็นจุดสิ้นสุดของเส้นทางรถไฟชนท้องถิ่นทุ่งมู (Mu Valley Railway) จากจุดสิ้นสุดของรถไฟนี้มีเรือโดยสารข้ามฟากไปยังฝั่งเมืองอมรปุระ ในอดีตเคยมีโครงการก่อสร้างสะพานเชื่อมระหว่างสองฝั่ง แต่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ก็ไม่พบว่าจะมีการสานต่อโครงการนี้แต่อย่างใด สะกายนี้เป็นเมืองหลักของเขตการปกครอง มีการบริการทางไปรษณีย์โทรเลขและโรงพยาบาล อีกทั้งมี

การทอผ้าไหมจำนวนมาก และเป็นแหล่งปลูกมะม่วงที่ขึ้นชื่อมาก ประชากรโดยเฉลี่ยที่อาศัยอยู่ในเมืองสะกายนั้นมีจำนวนประมาณ 10,000 คน ในอดีตนั้นสะกายยังคงดำรงตำแหน่งราชธานีของอาณาจักรพม่าในปี ค.ศ. 1385 และระหว่างปี ค.ศ. 1760-1764 และเช่นกันกับบรรดาเมืองต่าง ๆ ในพม่าเหนือ สะกายก็เป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีพระเจดีย์จำนวนมากประดิษฐานอยู่ ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวยิ่งนัก

ชเวโบและเมืองอื่น ๆ

ชเวโบ (Shwebo) เม็กคิลา โมนิวะ กะยา มินงู และกินทัต ล้วนแล้วแต่เป็นเมืองที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งของพม่าเหนือ ส่วนทางด้านเมืองมิตจินานั้น แม้ว่าจะเป็นเพียงเมืองขนาดเล็ก แต่ก็เป็นที่ชุมสายปลายทางของการคมนาคมทางรถไฟในภูมิภาคตอนกลางของประเทศ มิตจินาตั้งอยู่ห่างจากกรุงย่างกุ้งถึง 1,200 เมตร ตัวเมืองตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำอิรวดี ในบริเวณนี้จะพบลำธารน้ำใสไหลเอื่อยบนกรวดหินอย่างงดงาม ในฤดูฝนระดับน้ำเพิ่มสูงขึ้นถึง 12 เมตร สายน้ำเปลี่ยนสีเป็นสีเหลือง จากเมืองมิตจินาขึ้นไปทางทิศเหนือจะพบแหล่งต้นน้ำทั้ง 2 แห่งของแม่น้ำอิรวดี

บริเวณทางตอนใต้ของเมืองมิตจินา คือบริเวณชายแดนจีน อันเป็นที่ตั้งของเมืองพะโม ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำอิรวดี เมืองพะโมเป็นเมืองแรกของพม่าที่มีอาณาเขตติดต่อกับขุนนางของจีน อีกทั้งยังเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้ากับจีนตะวันตกในช่วงฤดูแล้ง เมืองพะโมเป็นเมืองที่มีการผสมผสานของเผ่าพันธุ์ชาวฉาน ชาวพม่า และชาวจีน

รัฐฉาน

ในรัฐฉานนั้นมีเพียงเมืองไม่กี่เมืองที่มีความสำคัญ หากแต่ทุก ๆ เมืองภายในรัฐฉานนั้นต่างต้องขึ้นตรงกับเรซิเดนซ์แห่งซอโบ (Residence au Sauboa) ซึ่งมีผู้ว่าและข้าหลวงอังกฤษกำกับดูแล ในรัฐฉานทางตอนใต้มีเมืองตองยี (Taunggyi) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง ทาซี (Thazi) และเมือง ยะเมธิน ตองยีเป็นแหล่งที่พำนักของเจ้าหน้าที่ทางการเมืองแห่งรัฐฉานใต้ ตองยีตั้งอยู่บนที่ราบสูงบริเวณเทือกเขา Sintaung มีประชากรอาศัยอยู่เบาบางเพียง 2,000 คน และมีกองกำลังทหารประจำการอยู่เพียงจำนวน 50 นายเท่านั้น ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1905-1906 มีการส่งคณะวิศวกรไปยังเมืองตองยีเพื่อสำรวจเส้นทางรถไฟระยะทางจากเมืองทาซี ถึงเส้นทางสายหลัก เนื่องจากมีความต้องการที่จะสร้างให้ตองยีเป็นแหล่งที่พักตากอากาศแห่งใหม่ สภาพอากาศของที่ราบสูงในตองยีมีความสดชื่นและบริสุทธิ์มาก ชาวยุโรปจำนวนมากพำนักอยู่ที่

นั้น เพื่อสุขภาพที่สมบูรณ์

ทางทิศตะวันออกของตองยี คือเมืองเชียงตุง (Keng Tung) เมืองหลักของเขตการปกครองรัฐฉาน เชียงตุงเป็นเมืองหนึ่งที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่มากในรัฐฉาน เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่อังกฤษให้ความสำคัญอย่างมากจนมีการแต่งตั้งข้าหลวงให้เป็นผู้กำกับดูแลและส่งมอบกองกำลังทหารขนาดใหญ่ไว้ประจำการอยู่ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักที่สภาพอากาศนั้นเลวร้าย และมีโรคไข้มาลาเรียแพร่ระบาดตลอดทั้งปี

เมืองสีป้อ (Hsi Paw) ตั้งอยู่บนทางรถไฟเส้นทางระหว่างกรุงมณฑลทะเลย์ และเมืองลาซิโอ สีป้อเป็นที่พำนักของผู้ว่ารัฐฉานและข้าหลวงอังกฤษ

ลาซิโอ เมืองหลักของเขตการปกครองรัฐฉานเหนือ เป็นที่ตั้งของเจ้าหน้าที่การเมืองแห่งรัฐฉานเหนือ เมืองนี้มีสิ่งปลูกสร้างของชาวยุโรป จนที่พัก สถานีดับเพลิง ตลอดจนที่ทำการไปรษณีย์ ประชากรที่อาศัยอยู่ ณ เมืองนี้มีความหลากหลายของเชื้อชาติ และเผ่าพันธุ์เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นชาวฮินดู ชาวอาหรับ ชาวพม่า หรือชาวฉาน

เมืองตากอากาศ

ในประเทศที่มีสภาพภูมิอากาศร้อนมากอย่างเช่นพม่าหรืออินเดีย ชาวยุโรปมักมีสุขภาพพลานามัยที่อ่อนแอทรุดโทรมลงได้อย่างง่ายดายนัก ดังนั้นการแสวงหาสถานที่ที่มีความสะอาดปราศจากความชื้น และตั้งอยู่บนที่ราบสูงเพื่อสร้างสถานที่พักตากอากาศจึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับชาวอังกฤษที่อาศัยอยู่ในพม่า ในปี ค.ศ. 1885 นายพันเมย์ (May) ได้สั่งให้ทหารไปตั้งทัพไว้ที่หมู่บ้าน Pyinulwin บนที่ราบสูงรัฐฉานที่มีความสูงมากจากระดับน้ำทะเล 1,200 เมตร อยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากกรุงมณฑลทะเลย์ไป 50 กม. หมู่บ้านแห่งนี้ได้กลายเป็นสถานที่พักตากอากาศ ที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพที่สวยงาม ชาวอังกฤษจำนวนมากที่มีถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบลุ่ม เมื่อมีโอกาสได้ขึ้นมาสัมผัสสภาพอากาศและความรื่นรมย์ในหมู่บ้านแห่งนี้แล้วจะรู้ซึ้ง ถึงข้อแตกต่างอันยิ่งยวดจึงได้ย้ายมาตั้งบ้านเรือนบนที่ราบสูงแห่งนี้เป็นจำนวนมาก เฉกเช่นเดียวกับเหล่าพ่อค้าชาวอินเดียที่เริ่มย้ายเข้ามาอาศัยในสถานที่แห่งนี้กันมากขึ้น ต่อมาชื่อของหมู่บ้าน Pyinulwin ได้เปลี่ยนมาเป็น เมย์เมียว (The town of May) เพื่อเป็นเกียรติแก่นายพันเมย์ผู้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่นี้เป็นคนแรก

ปัจจุบันนี้เมย์เมียวได้กลายเป็นเมืองตากอากาศที่แท้จริงของพม่า และยังเป็นที่ตั้งของจวนผู้ช่วยข้าหลวง ตลอดจนจนบรราคขุนนางชั้นผู้ใหญ่ก็นิยมขึ้นมาพักผ่อนในช่วงฤดูร้อน อาณาเขตของเมย์เมียวขยายกว้างมากขึ้น ถนนหลายสายตัดผ่านป่าไม้เข้ามายังตัวเมือง มีการสร้างฝายเก็บ

น้ำดื่มไว้บริเวณหุบเขาที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ ตัวเมือง ร้านจำหน่ายสินค้าเข้ามาเปิดกิจการจำนวนหลายร้าน มีสินค้าทุกชนิดจำหน่าย ทางด้านการคมนาคมนั้นก็พบว่ามียอดโดยสารประจำทางเข้าถึง และในระยะหลังก็มีรถไฟวิ่งผ่านมาจากสถานีเมียวหงที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของมัณฑะเลย์ ใช้เวลาเดินทางเพียงแค่ 4 ชม. เมื่อเดินทางมาถึงยังเมย์เมียว ในวินาทีแรกนั้นจะได้ปรีมเปรมกับสภาพอากาศที่สดชื่นบริสุทธิ์ ทิวบริเวณถูกโอบล้อมด้วยแมกไม้หนาพันธุ์ไม่ว่าจะเป็น ต้นสัก ต้นสน ต้นไผ่ รวมไปถึงมวลบุปผาที่งดงามจำพวก ลิลลี่ กุหลาบ พิทูเนีย หรือมากรีตที่ออกดอกบานสะพรั่งอวดโฉมให้เห็นกันตลอดทั่วทั้งปี นอกจากนี้แล้ว ยังจะได้ยึดโฉมอันแสนมหัศจรรย์ของเหล่ากล้วยไม้ที่ผลิดอกชูช่ออยู่ทั่วทุกสารทิศในโมงยามแห่งวสันตฤดู ต้นไม้ใหญ่ถูกโอบกอดไว้ด้วยมวลพฤกษานานาชนิดที่ชูช่อกิ่งก้านอย่างงดงาม ไอร้อนจากภายนอกไม่อาจย่างกรายเข้ามาบริเวณภายในได้ สภาพอากาศร่มเย็นสดชื่นประหนึ่งว่าเป็นสรวงสวรรค์ที่แท้จริง ศตริชายุโรปจำนวนมากนิยมมาพักผ่อนและอยู่เดือนหลังคลอดบุตรกันที่เมย์เมียว อีกทั้งยังมีทหารกองประจำการอยู่ในเมืองแห่งนี้ด้วย

ทุก 5 วันจะมีการตั้งตลาดนัดจำหน่ายสินค้าขึ้นที่ เมย์เมียว บรรดาพ่อค้าจากรัฐฉานนำสินค้านานาชนิดมาจำหน่าย รวมไปถึงมีที่พักของชาวยุโรปที่เกษตรกรชาวจานจำนวนมากมาวางจำหน่ายด้วยตนเอง

เมย์เมียวนั้นมีประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวน 20,000 คน เป็นชาวพม่าและชาวอินเดียรวมไปถึงชาวเผ่าอีก 2 กลุ่ม คือ ชาว Wetwin และชาว Pyintha

เมย์เมียวหาได้เป็นที่พักตากอากาศเพียงแห่งเดียวในพม่าไม่ ผู้คนที่อาศัยอยู่ห่างไกลไม่อาจเดินทางมาพักผ่อนได้ หากแต่ที่พม่าได้ ชาวอังกฤษเลือกเดินทางไปพักผ่อนตากอากาศกันที่หมู่บ้านขนาดเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า หมู่บ้านตอนโดง (Thondaung) ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไปจากเมืองตองอูมากนัก สถานที่แห่งนี้มีความสะดวกสบายในแง่ของการเดินทางของพวกเขาพ่อค้าชาวอินเดียที่มาพักผ่อน เนื่องจากสามารถเข้ามาพักได้ตั้งแต่วันเสาร์จวบจนเวลาเที่ยงของวันจันทร์ก็เดินทางกลับไปยังกรุงย่างกุ้งได้

หลายคนเลือกการเดินทางไปพักตากอากาศที่ตองยี เพราะความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคมสู่รัฐฉานได้ด้วยรถไฟ อีกทั้งยังมีการสร้างสถานที่พักตากอากาศเพิ่มขึ้นบริเวณภูเขาในตองยีอีกเป็นจำนวนมาก ตองยีถูกเชื่อมเข้ากับเส้นทางรถไฟสายหลักที่มีชุมสายแยกย่อยเข้าสู่เมืองตาสี (Thazi) และจากเมืองนี้ออกไปอีก 25 กม. จะพบกับเมืองกาลอ (Kalaw) ซึ่งเป็นเมืองตากอากาศอีกแห่งหนึ่ง ในอดีตเคยมีการเสนอชื่อเมย์เมียวให้เป็นสถานที่ตั้งของรัฐบาล แต่ทว่ามีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยเนื่องจากจำนวนงบประมาณที่ต้องใช้นั้นเป็นจำนวนมหาศาล อย่างไรก็ตาม

ตามแต่เมย์เมียวก็ตั้งอยู่ไม่ห่างจากย่างกุ้งนัก สามารถเดินทางโดยรถไฟด้วยระยะเวลาเพียง 4 ชั่วโมง อีกทั้งยังมีรถไฟเดินทางระหว่างย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ถึงวันละ 2 เที่ยวอีกด้วย

บทที่ 6

การบริหารจัดการประเทศ

การบริหารประเทศ

ประเทศพม่าถือว่าเป็นมณฑลหนึ่งของอาณาจักรอินเดียภายใต้การปกครองของอังกฤษ ตลอดระยะเวลาที่อังกฤษปกครองอินเดียอยู่นั้น อังกฤษได้ให้ความสำคัญต่อเมืองท่าเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่กัลกัตตาได้ครอบครองตำแหน่งเมืองหลวงทางการค้าและอุตสาหกรรมของโลกอินเดียนับจากปัจจุบัน

หากเรามองอินเดียผ่านแง่มุมทางการปกครองแล้วจะเห็นว่าอินเดียนั้นมีความแตกต่างจากพม่า ตรงที่พมามีอิสระในการบริหารจัดการประเทศของตน ผู้ช่วยข้าหลวงมีอำนาจแต่งตั้งสภาพที่ปรึกษาและตรากฎหมายหรือข้อบังคับที่มีความเหมาะสมกับประเทศได้ ทั้งนี้ข้าหลวงอังกฤษจะไม่เข้ามาก้าวล่วงการบริหารประเทศหากมิได้รับการอนุมัติจากกระทรวงอาณานิคม

ตำแหน่งรองจากผู้ช่วยข้าหลวงและคณะที่ปรึกษาแล้วคือตำแหน่งเจ้ากระทรวงที่กำกับดูแลกิจการของกระทรวง และกรมกองต่าง ๆ อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสวัสดิการสังคม กระทรวงพัฒนาพื้นที่ชายแดน กระทรวงการคลังและเก็บภาษี เจ้ากระทรวงทั้งหมดร่วมงานกับผู้ช่วยข้าหลวงและอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเลขาธิการใหญ่หรืออาจเรียกว่าอัครมหาเสนาบดี

กระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ

ถัดจากตำแหน่งเจ้ากระทรวง ก็คือตำแหน่งของอธิบดีประจำกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. อธิบดีประจำกระทรวงมหาดไทย
2. อธิบดีประจำกระทรวงเกษตร
3. อธิบดีประจำกระทรวงป่าไม้
4. อธิบดีประจำกระทรวงพัฒนาพื้นที่ชายแดน
5. อธิบดีประจำกระทรวงตรวจคนเข้าเมืองและประชากร
6. อธิบดีประจำกรมไปรษณีย์
7. อธิบดีประจำกรมโทรเลข

8. อธิบดีประจำกระทรวงการคลังและเก็บภาษี
9. ผู้ตรวจราชการเรือนจำ
10. ผู้ตรวจราชการตำรวจ
11. ผู้ว่าการเมืองย่างกุ้ง
12. ผู้อำนวยการท่าเรือย่างกุ้ง
13. ผู้อำนวยการกองการศึกษา
14. สังกษราชประจำกรุงย่างกุ้ง
15. ผู้ตรวจราชการสถานพยาบาลของรัฐ
16. ผู้อำนวยการกิจการสาธารณสุข
17. หัวหน้าวิศวะกรใหญ่
18. หัวหน้าผู้สำรวจค้นหาวัตถุโบราณ
19. ผู้ตรวจการด้านสัตว์บาล

การดำเนินการด้านไปรษณีย์ โทรเลข และการคลังสาธารณะนั้นขึ้นตรงต่อการบริหารของอินเดีย

การแบ่งอำนาจปกครอง

เขตการปกครองในพม่าถูกแบ่งออกเป็น 8 เขต คือ ยะไข่ หงสาวดี อีรวดี ตะนาวศรี ในอาณาเขตของพม่าใต้ และมาเกว มัณฑะเลย์ สะกาย และเม็กติลา ในอาณาเขตของพม่าเหนือ แต่ละเขตการปกครองนั้นมีเจ้าเมืองปกครอง เขตการปกครองรัฐฉานและดินแดนทางชวกะเหรี่ยงเป็นเขตการปกครองตนเองมีหัวหน้าเผ่าหรือเจ้าผู้ครองรัฐปกครอง แต่ทั้งนี้ยังคงต้องอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของข้าหลวงอังกฤษ แต่ละเขตการปกครองแยกย่อยออกเป็นเมืองอีก 3-5 เมืองต่อเขตการปกครองหนึ่งๆ ผู้ปกครองสูงสุดในแต่ละเมืองรับตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าเมือง ผู้ช่วยเจ้าเมืองเหล่านี้มักมาจากอินเดีย แต่ก็เป็นชาวพม่าอยู่จำนวนไม่น้อยเช่นกัน นอกจากนี้แล้วในแต่ละกระทรวงหรือกรมไม่ว่าจะรับผิดชอบดูแลด้านการศึกษา โยธา ป่าไม้ สาธารณสุข ปศุสัตว์ หรือไปรษณีย์ ล้วนแล้วแต่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางกำกับดูแลการปฏิบัติงาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของขุนหรือเจ้าเมือง ที่กรุงย่างกุ้งและเมาะละหม่าง เจ้าเมืองผู้ปกครองทำหน้าที่ควบคุมอำนาจตุลาการ ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองต้องรับผิดชอบทำงานอย่างหนัก แต่ผลตอบแทนที่ได้รับก็มีค่ามาก เมื่ออายุย่างเข้า 55 ปี ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองก็จะได้รับเงินบำเหน็จเป็นจำนวนถึง 25,000 ฟรังก์ ในขณะที่วัยก่อนบุคคลของทางการอังกฤษในพม่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นสุภาพชน มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งรู้จักพม่าและภาษาพม่าได้เป็นอย่างดีด้วย

ป่าไม้

ทางด้านสำนักงานป่าไม้ประกอบด้วย หัวหน้าผู้พิทักษ์ป่า 1 ตำแหน่ง ผู้พิทักษ์ป่า 4 ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้พิทักษ์ป่า 75 ตำแหน่ง และมีหน่วยอนุรักษ์ป่าไม้อีกจำนวน 150 หน่วย ในอดีตผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิทักษ์ป่า ต้องผ่านการศึกษามาจากโรงเรียนป่าไม้แห่งเมืองนี้ซ แต่เมื่อไม่นานมานี้ทางการพม่าได้ส่งคนไปเรียนที่ฝรั่งเศสครึ่งหนึ่งและที่เยอรมนีอีกครึ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างพม่าและ เยอรมนี

การบริหารจัดการองค์กรภายในสำนักงานป่าไม้นับว่ามีความบกพร่องเป็นอย่างมาก เนื่องจากขาดแคลนบุคคลากร พื้นที่ส่วนใหญ่ของพม่าถูกปกคลุมไปด้วยป่า มีความจำเป็นยิ่งที่ ต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบดูแลป่าแต่ละแห่ง เพื่อวางมาตรการหลีกเลี่ยงไฟป่า ป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า และยับยั้งการโค่นป่าโดยขาดการปลูกทดแทน อย่างไรก็ตามแต่ การตัดโค่นไม้สักก็สร้างความขมขื่นให้กับผืนป่าเป็นยิ่งนัก ปัจจุบันเหลือเพียงต้นสักอ่อนยืนต้นอยู่และต้องรอเวลาอีกนานปีกว่าจะเติบโตมาแทนที่ผืนป่ารุ่น ๆ ก่อนได้

กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมของพม่ามีศาลสูงสุดตั้งอยู่ที่กรุงย่างกุ้ง องค์คณะผู้พิพากษา ประกอบขึ้นด้วย หัวหน้าผู้พิพากษา 1 ตำแหน่ง และผู้พิพากษาอีก 5 ตำแหน่ง ที่กรุงมัณฑะเลย์ มีผู้พิพากษา 1 ตำแหน่ง และในแต่ละเมืองของพม่านั้นไม่ว่าจะเป็นพม่าเหนือหรือพม่าใต้ก็ตามแต่ กระบวนการยุติธรรมต้องประกอบขึ้นด้วย ผู้พิพากษา โจทย์ และจำเลย

ตำแหน่งผู้พิพากษา สงวนไว้ให้กับเจ้าหน้าที่ด้านการปกครอง หรือเจ้าเมืองในแต่ละเขตการปกครองของพม่า อาทิ หงสาวดี แปร ตองอู ดินแดนปากแม่น้ำ พะสิม ตะนาวศรี ยะไข่ มาเกว มัณฑะเลย์ สะกาย เม็กติลา และเมืองทุกแห่งใน มัณฑะเลย์ แอมเฮิร์ต สะเทิม หงสาวดี แปร ทราวดี พุกาม ตองอู มะโยงเม็ยะ โมบิโน พญาพน พะสิม เฮนซาคา อัคยั และ ทุก ๆ เมืองในพม่า ยกเว้นกรุงย่างกุ้ง และบรรดาเมืองบนภูเขาในเขตการปกครองยะไข่และลุ่มน้ำสาละวิน

จากรายงานการบริหารจัดการแผ่นดินพม่า ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมที่ถูกปรับปรุงใหม่ในปี ค.ศ. 1907 – 1908 กำหนดว่า กระบวนการพิจารณาความแพ่งและอาญาของพม่าอยู่ภายใต้การดูแลของศาลสูงสุดแห่งพม่าได้อันประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 4 ตำแหน่ง และผู้พิพากษาใต้สวนอีก 1 ตำแหน่ง จากพม่าเหนือ ในอาณาเขต 6 แห่ง และเขตการปกครอง

ทั้ง 8 เขต มีผู้พิพากษาคัดสินคดีความทั่วไปและผู้พิพากษาประจำเขตการปกครองนั้นสามารถพิจารณาคดีอาญาได้ แต่ผู้พิพากษาประจำเมือง ต่าง ๆ นั้นมีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วหากอำนาจบริหารไม่ถูกแบ่งแยกจากอำนาจตุลาการอย่างชัดเจน ผู้ครองเมืองมักจะทำหน้าที่ผู้พิพากษาคดี การแบ่งอำนาจบริหารและตุลาการให้เป็นอิสระต่อกัน โดยการแต่งตั้งผู้พิพากษาขึ้นในเมืองของพม่าเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในพม่าได้และมีมณฑลเลย แต่กลับไม่ถูกนำไปใช้ใน คยัคพยู ซานโตเวย์ สาละวิน ทวาย มะริด ตะเยเมียว ที่ผู้ช่วยเจ้าเมืองมักดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำเมืองดังที่เคยเป็น รวมไปถึงกรุงย่างกุ้งที่ศาลสูงสุดทำหน้าที่แทนศาลประจำเมือง หรือแม้แต่ดินแดนบนภูเขาเยะไซที่ใช้กฎหมายพิเศษ ที่พม่าได้ในเมืองทั้ง 13 เมืองนั้น ผู้ช่วยเจ้าเมืองนั้นไม่มีอำนาจพิจารณาคดีความแพ่ง หากแต่ว่าบรรดาเมืองทั้ง 3 หรือ 4 แห่งนี้รวมตัวกันและตั้งผู้พิพากษาขึ้นมา 1 ตำแหน่ง และหมุนเวียนตำแหน่งกันไปในทุก ๆ เมือง นอกเหนือจากการพิจารณาคดีแพ่งแล้ว ผู้พิพากษาประจำเมืองมีอำนาจที่จะตัดสินโทษคดีอาญาโดยขออำนาจจากผู้ช่วยเจ้าเมืองหรือร้องขอคำพิพากษาจากผู้พิพากษาชั้น 2 หรือชั้น 3

เจ้าเมืองของเขตการปกครองหงสาวดี ตะนาวศรี และอิรวดี มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีความแพ่งและอาญา เขตการปกครองมาเกาให้ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมแก่เมืองตะเยเมียว แต่สำหรับเขตการปกครองเยะไซเจ้าเมืองทำหน้าที่ผู้พิพากษาทั้งคดีแพ่งและอาญา

แม้ว่าเมืองย่างกุ้งจะอยู่ในเขตการปกครองหงสาวดี แต่การพิจารณาคดีความอาญานั้น ก็ถูกนำขึ้นว่าความในศาลสูงสุดแห่งย่างกุ้ง แทนที่จะเป็นอำนาจพิจารณาความของเขตการปกครองหงสาวดี ศาลสูงสุดทำหน้าที่พิจารณาได้สวนคดีความของชาวอังกฤษ และคนผิวขาว ศาลสูงนี้ยังคงมีอำนาจได้สวนคดีความทั้งแพ่งและอาญาในตัวเมืองย่างกุ้ง และกรุงย่างกุ้งทั้งหมด อีกทั้งยังมีอำนาจต่อการแทรกแซงประนีประนอมระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้อีกด้วย ในพม่าเหนือคณะกรรมการยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคดีความชั้นอุทธรณ์ แต่ยกเว้นกรณีที่เกี่ยวข้องกับชาวอังกฤษ

กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านล้วนแล้วแต่มีอำนาจที่จำกัดในการพิจารณาความ เพราะพวกเขาเหล่านี้มีอำนาจพิจารณาคดีความแพ่งเพียงอย่างเดียว และไม่มีสิทธิในการดำเนินการใด ๆ กับคดีความอาญา

ในเทศบาลขนาดใหญ่ นั้น มักมีสำนักงานยุติธรรมตั้งอยู่ โดยมีข้าราชการชาวพม่าปฏิบัติหน้าที่อยู่

ตำรา

ตำราในพม่ามี 2 ชนิด คือ ตำราของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ และตำราจรรยา ตำราจรรยาถูกแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อติดตามเหล่าผู้ก่อความไม่สงบชาวพม่าที่ไม่ยอมรับการปกครองระบอบใหม่ คนเหล่านี้มักก่อเหตุการณ์ประท้วงต่อต้านอยู่ทั่วไป แต่ภายหลังเมื่อบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบสุขแล้ว ตำราจรรยาก็ไม่ได้ถูกยกเลิกไป แต่ถูกว่าจ้างไปปฏิบัติงานร่วมกับเหล่าทหารอินคูโดยที่มีผู้บังคับบัญชามาจากอังกฤษ สัญญาว่าจ้างมีระยะเวลา 5 ปี ในปัจจุบันมีตำราจรรยาปฏิบัติราชการอยู่ในรัฐฉานและในพื้นที่ชายแดน

การศึกษา สวัสดิการสังคม ฯลฯ

หน่วยงานด้านการศึกษาของพม่าประกอบด้วยผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ 1 อัตรา ผู้ตรวจราชการ 6 อัตรา ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นชาวอังกฤษ และผู้ช่วยผู้ตรวจการอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นชาวพม่าเกือบทั้งหมด มีการตั้งสถาบันชั้นสูงขึ้นที่ เมย์เมียว เมาะละเหม่ง แปร์พะสิม ย่างกุ้ง มินบู ทวาย หงสาวดี มะริด และสะกาย จัดตั้งโรงเรียนสามัญศึกษาที่มีคณะเถลิงย่างกุ้ง เมาะละเหม่ง จัดตั้งสถาบันทางวิศวกรรมศาสตร์ขึ้นที่เมืองอินแส่นใกล้กับย่างกุ้ง และมีโรงเรียนมัธยมอีกแห่งหนึ่งที่ย่างกุ้ง

ทางด้านสวัสดิการสังคม การไปรษณีย์โทรเลข การสาธารณสุข การศาสนา ศาล การปกครอง ทั้งหมดถูกจัดระเบียบและวางแผนการดำเนินงานไว้อย่างสมบูรณ์ พม่าในฐานะอาณานิคมแห่งหนึ่งสามารถปกครองตนเองและจัดการบริหารประเทศเอง แต่ทว่ายังอยู่ในการควบคุมของอุปราชแห่งอินเดีย และเลขาธิการแห่งอินเดีย ณ กรุงลอนดอน อย่างไรก็ตามอังกฤษก็มักไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวแทรกแซงกิจกรรมภายในของพม่านัก เมื่อทำการเปรียบเทียบพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษและประเทศอินโดจีนภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสแล้วจะพบว่าการบริหารจัดการของพม่านั้นมีเป้าประสงค์ที่ชัดเจน คือความมั่งคั่งที่เพิ่มมากขึ้นและการลงทุนโดยปราศจากความหวาดกลัวว่าจะเป็นการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศ ที่มีอย่างมากมาย จนไม่รู้สึกรถึงความขาดแคลนใด ๆ แต่ทางด้านเหล่าชาติอินโดจีนนั้น กลับมีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารประเทศอยู่บ่อยครั้ง โดยไม่มีเป้าหมายให้เห็นเด่นชัด รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองบ่อย ๆ การค้าและอุตสาหกรรมไม่รุดหน้าไปเท่าที่ควร เนื่องจากเกรงว่าจะสูญเงินลงทุนไปกับอนาคตอันไม่แน่นอนของอาณานิคมแห่งนี้ ภายในอาณานิคมของฝรั่งเศสมีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก ชาวฝรั่งเศสจำนวนไม่น้อยพาชาวอินโดจีนอพยพมาอยู่ปารีส โดยอยากที่จะสร้างความเจริญและความมั่งคั่งให้กับผู้อพยพ แต่แล้วสถานการณ์ก็เปรียบได้ดั่งเหล่าแพทย์

จำนวนมากที่พากันรักษาอาการของผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

ผู้ว่าราชการพม่าที่ถูกเลือกขึ้นมาดำรงตำแหน่งต้องประจำอยู่ในพม่าระยะยาว ตำแหน่งนี้ไม่อาจถูกโยกย้ายได้โดยรัฐมนตรีหรือการแต่งตั้งทางการเมืองให้มาทำหน้าที่แทน ผู้ช่วยผู้ว่าราชการประจำพม่าไม่มีความกังวลใดๆ จากรัฐสภาอังกฤษ ณ ลอนดอน หากแต่ทางด้านข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสประจำภูมิภาคอินโดจีนนั้นต้องรับฟังคำสั่งจากพระราชวังบูร์บงอย่างเคร่งครัด ซึ่งนับว่าเป็นข้อจำกัดที่ย่ำแย่อีกประการหนึ่ง

กองกำลังทหาร

กองกำลังทหารคือสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปกป้องคุ้มครองประเทศ ใน ค.ศ. 1905 ลอร์ดคิทเชเนอร์ (Lord Kitchener) ได้ส่งกำลังทหารอังกฤษมายังพม่าโดยแบ่งเป็นกองกำลังที่ดูแล

1. กรุงย่างกุ้งและหมู่เกาะอันดามัน
2. ชเวโบ พะโม เมื่อกติลา ตะเยเมียว (ลูกทหาร)
3. เมย์เมียวและมณฑลทะเลย์

อีกทั้งยังมีกองกำลังทหารจากอินเดียที่ดูแล

1. กรุงย่างกุ้งและหมู่เกาะอันดามัน
2. เมื่อกติลา
3. พะโม
4. เมย์เมียว
5. มณฑลทะเลย์

ทหารที่ประจำการอยู่ในเมย์เมียวนั้นเป็นชาวอินเดียที่มาจากเผ่า gourkhas เป็นนักรบฝีมือดี ฐานทัพหลักตั้งอยู่ในเมย์เมียว มณฑลทะเลย์ และย่างกุ้ง เหล่าทหารอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลนายหนึ่งที่มีประจำอยู่ที่เมย์เมียว นอกจากนี้แล้วยังมีเหล่าทหารอาสาสมัครปกป้องดินแดนที่เป็นพลเมืองชาวอังกฤษ เข้าร่วมให้การช่วยเหลือแก่กองทัพในกรณีที่ต้องการกำลังพล อีกทั้งยังมีอาสาสมัครปกป้องท่าเรือย่างกุ้งด้วย

ที่ดินและทรัพย์สิน

ในพม่า ท้องทุ่งมักถูกตัดแบ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อทำการเพาะปลูกข้าวหรือพืชอื่น ๆ ขนาดของพื้นที่มีขนาดแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพื้นที่ คือ อาณาเขตขนาด 40 เอเคอร์ในที่ราบ และขนาด 10 เอเคอร์ในที่ลุ่มน้ำท่วมถึงบริเวณเมืองแปรและเมืองตะเยเมียว กระทรวงเกษตรมีการจัดสำรวจข้อมูลพื้นที่อยู่ทุกปี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพืชเพาะปลูก มีผลโดยตรงต่อการจัดเก็บภาษี เพราะในการจัดเก็บภาษีนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวของแต่ละพื้นที่ที่เพาะปลูก มีการจัดทำสถิติประจำปีเกี่ยวกับราคา การซื้อขาย เงื่อนไข ตลอดจนจลนกรรม เพื่อที่บรรดาเจ้าหน้าที่ข้าราชการจะได้มีความรู้และข้อมูลกับทุก ๆ สภาพการเปลี่ยนแปลง

สิทธิในการเลี้ยงสัตว์และทำการประมงนั้นขึ้นอยู่กับกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินที่ได้ชำระค่าภาษีในแต่ละเมืองมีการจัดสรรที่ดินทำกินและแบ่งแยกพื้นที่ทำการประมง ซึ่งมีเจ้าพนักงาน 5 คนกำกับดูแลพื้นที่ทำประมง 4 ใน 5 คน กำกับดูแลเมืองที่ทำประมง และอีก 1 คนจะเป็นผู้มาปฏิบัติราชการแทนในกรณีที่เจ้าพนักงานคนใดคนหนึ่งในจำนวน 4 คนออกไปทำหน้าที่จัดสรรพื้นที่ทำการประมงแห่งใหม่ในแต่ละปี

การจัดเก็บภาษีในพม่านั้นถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ยกเว้นในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน และยะไข่เหนือ การจัดเก็บภาษีมียี่พื้นฐานการคำนวณจากที่ดินแปลงละ 40 เอเคอร์ และประมวผลคุณลักษณะของดิน การเก็บเกี่ยว ราคาผลผลิตโดยเฉลี่ย ราคาต้นทุนการผลิต มูลค่าชีวิตสัตว์เลี้ยง และหนี้สินของเกษตรกร การจัดเก็บภาษีนั้นเก็บในอัตราที่เป็นระยะเวลา 20 ปี พื้นที่ที่ไม่มีการเพาะปลูกจะถูกเก็บภาษีปีละ 0.20 ฟรังค์ต่อพื้นที่ 1 เอเคอร์ แต่ในระยะไม่กี่ปีมานี้ การเพาะปลูกมีการพัฒนาและขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ทำให้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ต้องเสียภาษีในอัตรา 0.20 ฟรังค์ต่อเอเคอร์ด้วยเช่นกัน

รัฐบาลมีการจ่ายเงินภาษีในกรณีที่ผลผลิตเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นการเสียหายเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดที่เป็นผลกระทบมาจากอุทกภัย ความแห้งแล้ง หรือเหตุใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ถ้าผลผลิตเสียหายทั้งหมด รัฐบาลก็จะทำการจ่ายเงินภาษีในอัตราที่เก็บทั้งหมด แต่ถ้าเสียหายเป็นบางส่วน ก็จ่ายเงินเป็นบางส่วน แต่อย่างไรก็ตามหากความเสียหายเกิดขึ้นน้อยกว่า 1 ใน 3 ของปริมาณการเก็บเกี่ยวแล้ว ก็จะไม่มีการจ่ายเงินภาษีแต่อย่างใด

ระบบการจัดสรรกรรมสิทธิ์ที่ดินในพม่าเหนือมีลักษณะเช่นเดียวกันกับพม่าใต้ แต่ที่ว่าระบบการจัดเก็บภาษีนั้นขาดความชัดเจน และมีการถกเถียงกันอยู่บ่อยครั้ง เพราะการเรียกเก็บภาษีจะทำขึ้นในกรณีที่พื้นดินมีผลผลิตให้เก็บเกี่ยวได้ ในกรณีที่ผลผลิตเสียหายทั้งหมดหรือที่ดิน

ไม่มีการเพาะปลูกก็จะไม่เรียกเก็บภาษี และพื้นที่ภาคกลางเขตแห้งแล้งนั้นก็มิเกณฑ์การจัดเก็บภาษีที่หลากหลาย การเก็บภาษีในพม่าเหนือ เป็นสิ่งที่ยุ่งยากกว่าที่พม่าใต้เป็นอย่างมาก ในพม่าใต้นั้นฤดูกาลหว่านไถมีเพียงครั้งเดียว ฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็มีเพียงครั้งเดียวกัน และการเก็บภาษีพื้นที่ที่จัดขึ้นในฤดูแล้งของแต่ละปี ในทางกลับกันพม่าเหนือมีฤดูกาลหว่านไถถึง 3 ครั้ง พืชเพาะปลูกก็มีความหลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้นการให้เช่าที่ดินพม่าใต้มีเพียงลักษณะเดียว หากแต่ที่พม่าเหนือนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้แล้วที่พม่าเหนือยังมีการเรียกเก็บภาษีดั้งเดิมอีกด้วย คือ ภาษีรายได้ส่วนบุคคลที่คำนวณจากอัตราการจ่ายภาษีทรัพย์สิน

ในพม่าใต้สิทธิการถือครองที่ดินอยู่ภายใต้กฎหมาย **Land and Revenue Act ค.ศ.1876** มาตรา 11 กฎหมายฉบับนี้สร้างความชอบธรรมให้แก่การครอบครองดินแดนพม่าในฐานะเป็นมณฑลหนึ่งของอังกฤษ สิทธิในการถือครองที่ดินถาวรนั้นมีเงื่อนไขว่าต้องทำการเพาะปลูกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 12 ปี และชำระภาษีให้แก่รัฐบาลอย่างเที่ยงตรง แต่รัฐก็ยังมีสิทธิในการเวนคืนที่ดินได้ เจ้าของที่ดินมีสิทธิขาดในการปรับเปลี่ยนสภาพพื้นดินเพื่อการเพาะปลูก รัฐบาลก็ทำหน้าที่กระตุ้นสนับสนุนให้ทำการเพาะปลูกอยู่เสมอ ที่พม่าใต้ยังมีระบบให้เช่าที่ดินทำกิน เพราะมีชาวนาจำนวนมากไร้ที่ดินทำกินเนื่องจากได้ขายที่ดินของตนไปจนหมด จึงต้องมาเช่าที่ดินของผู้อื่นเพื่อทำกิน บริเวณที่สันดอนแม่น้ำอิรวดี จำนวนผู้เช่าที่ดินทำกินนั้นเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนถึง 1 ใน 5 ของที่ดินทั้งหมด อัตราเช่าที่นาเพื่อเพาะปลูกข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 8 รูปี ต่อที่ดิน 1 เอเคอร์ แต่โดยทั่วไปแล้วชาวนามักจ่ายค่าเช่าเป็นผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้แทนการจ่ายค่าเช่าด้วยเงินตรา ที่ดินจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของที่ดินทำกินตกอยู่ในมือของนายทุนผู้ และจำนวนมากกว่าร้อยละ 60 ของผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินก็ไม่ได้ตั้งรกรากอยู่ในผืนดินนั้นๆ กลุ่มคนในชนชั้นนี้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการต้องการเงินทุนในการเปิดประเทศ ในระยะเวลาเพียง 20 ปี การเพาะปลูกเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้นเป็น 25-30 รูปีต่อไร่ และค่าเช่าที่ดินก็มีราคาสูงถึง 1 ใน 3 ของราคาขายที่ดิน

ที่พม่าเหนือการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินอยู่ภายใต้กฎหมาย **Upper Burma Land and Revenue Regulation** มาตรา 3 ค.ศ. 1889 ที่ดินในพม่าเหนือ แบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ ที่ดินหลวง และที่ดินราษฎร์

ที่ดินหลวงประกอบด้วย

1. ที่ดินในส่วนพระมหากษัตริย์
2. ที่ดินที่เป็นบำเหน็จให้แก่ข้าหลวงรับใช้พระมหากษัตริย์
3. ที่ดินบริเวณเกาะแก่งในแม่น้ำ และสันดอนอันเกิดจากการเปลี่ยนทิศทางของแม่น้ำ
4. ที่ดินร้างปราศจากเจ้าของตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1889 ยกเว้นที่ดินอันเป็นอาณาเขตของพระเจดีย์ โบสถ์ อาราม ศาสนสถานและโรงเรียน รวมไปถึงที่พำนักสิ่งปลูกสร้างภายในสถานที่ดังกล่าว
5. ที่ดินที่ว่างเว้นจากการเพาะปลูกและเจ้าของที่ดินไม่มาแสดงตัวภายในวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1891
6. ที่ดินสาธารณะ

ที่ดินราษฎรประกอบด้วย

1. ที่ดินทำการเพาะปลูกก่อนวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1899 และอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของผู้ที่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่นั้น ๆ
2. ที่ดินมรดกสืบทอดหรือซื้อขายถ่ายโอนกรรมสิทธิ์
3. ที่ดินพระราชทานแก่บุคคลเป็นเฉพาะ หรือที่ดินมอบให้โดยรัฐ

ผู้ปกครองสูงสุดของพม่าดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ว่าการ และพม่าถือเป็นเพียงมณฑลหนึ่งของอินเดีย พม่าเป็นแหล่งชุมทรัพย์แห่งหนึ่งของท้องพระคลังจักรวรรดิ มีความร่ำรวยจากข้าวและถูกขนานนามในบางครั้งว่าเป็นโคนมสำหรับอินเดีย (The milk cow of India) พม่าสร้างรายได้ต่อปีให้กับอินเดียถึงจำนวน 37,583,000 รูปีแต่กลับไม่เป็นที่พึงพอใจของอินเดีย ซึ่งสิ่งพิมพ์จำนวนมากลงความเห็นผ่านสื่อว่า “ไม่เพียงพอที่จะชดเชยค่าเสียหายจากการสูญเสียดังกล่าว” *(Opium Suppression in China)* ดังนั้นพม่าต้องสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอีกเช่นกันที่บทความตอนหนึ่งใน Rangoon Gazette ฉบับวันที่ 22 มกราคม 1912 ได้เผยว่า “อินเดียคือผู้พิชิตพม่าเหนือ และพม่าต้องชดเชยค่าเสียหาย” การที่พม่าต้องจ่ายค่าปรับจำนวนมหาศาลนั้นทำให้ประเทศตกอยู่ในภาวะแร้นแค้น หากลองคิดดูว่า หากพม่าได้รับเงินค่าปรับจำนวนหนึ่งคืนจากจักรวรรดิแล้ว พม่าคงจะกลายเป็นประเทศหนึ่งที่มั่งคั่งไม่น้อยในปัจจุบัน

บทที่ 7 การเดินทางท่องเที่ยว

พาหนะเดินทางสู่พม่า

การเดินทางสู่ย่างกุ้งนั้นมีพาหนะเดินทางหลายชนิด แต่การเดินทางเรื่อนั้นถือว่าเป็นทางเดินที่สำคัญ เราสามารถเดินทางจากยุโรปมายังบอมเบย์ และต่อรถไฟมาถึงกัลกัตตาที่มีเรือโดยสารของบริษัทบริติชอินเดียน เดินทางสู่พม่า

ในการเดินทางมาเยือนบอมเบย์ มีบริษัทเดินเรือยุโรปจำนวนมากเดินสมุทรอยู่ไม่ว่าจะเป็นบริษัทของฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมนี ออสเตรีย หรืออิตาลี แต่การเดินทางที่ง่าย สะดวกสบายและมีราคาไม่สูงนั้นคือการขึ้นเรือที่ทำเรือลิเวอร์พูล และที่มาร์เซย์ ซึ่งเป็นเรือไอน้ำสาย Bibby Line บริษัทแห่งนี้ให้บริการเดินทางระหว่างลิเวอร์พูลและย่างกุ้งมานานปี เส้นทางเดินเรือผ่านเมืองมาร์เซย์ พอร์ตซายิด (Port-Said) และโคลัมโบ เรือของบริษัทนี้ถูกประกอบขึ้นด้วยเทคนิคขั้นสูงเป็นระยะเวลายาวนานและลอยลำเด่นอยู่กลางทะเล สำหรับค่าเดินทางตลอดเส้นทางนั้นเป็นราคา 1,125 ฟรังก์ แต่ราคาจะลดลงทันทีเมื่อซื้อตั๋วไป-กลับ ในระยะเวลา 4 เดือน หรือ 2 ปี ระยะเวลาการเดินทางตลอดเส้นทางกินเวลา 23 วัน

ยังมีบริษัทเดินเรือระหว่างลิเวอร์พูลและย่างกุ้งอีก 1 แห่งคือบริษัท Patrick Henderson ที่คิดค่าโดยสารถูกกว่าบริษัทแรกเล็กน้อย แต่ความสะดวกสบายบนเรือนั้นนับว่าดีกว่า เรือโดยสารประเภทนี้มักมีผู้ให้บริการจำพวกข้าราชการชั้นผู้น้อย และผู้ที่ไม่ร่ำรวยเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามการบริการก็เป็นที่พึงพอใจ แม้ว่าจะไม่หรูหราดังเช่นเรือของบริษัท Bibby Line ก็ตามแต่

เมื่อเดินทางถึงกรุงย่างกุ้งแล้ว ความสะดวกสบายประการหนึ่งที่จะได้พบคือ การมีโรงแรมที่พักให้บริการจำนวนมาก โรงแรมแห่งแรกที่ตั้งอยู่บริเวณท่าเทียบเรือคือโรงแรมสแตรนด์ (Strand Hotel) และแห่งที่สองคือโรงแรมรอยัล (Royal Hotel) ที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักหรือถนนสาย Merchant Street ราคาที่พักอยู่ระหว่าง 12 ถึง 15 รูปีต่อวัน ค่าครองชีพในพม่านั้นค่อนข้างสูงตลอดจนค่าที่พักนั้น มีราคาสูงมากเกิน นอกเหนือไปจากโรงแรมทั้งสองแห่งนี้แล้วยังมีบริการบ้านพักกับครอบครัว บ้านพักประเภทนี้ส่วนใหญ่มีเจ้าของเป็นข้าราชการเจ้าหน้าที่ที่ไม่ร่ำรวย หรือพวกพ่อค้า ตั้งกระจายอยู่ทั่วไปในกรุงย่างกุ้ง

การเดินทางภายในเมืองมีหลายวิธีให้เลือกใช้ เช่น รถรางที่อัดแน่นไว้ด้วยชนท้องถิ่น รถยนต์โดยสารสาธารณะอันเป็นที่นิยมมาก

ถนน

ถนนหนทางในบริเวณนอกเมือง เป็นสิ่งที่พบเห็นได้น้อยมาก ส่วนใหญ่มักเป็นถนน
รอยก้อนกรวด แต่ในพม่าได้นั้นก็มีถนนตัดใช้อยู่บางสาย เช่น

1. ถนนสายย่างกุ้ง-ทราวดี ตัดผ่านเมือง Insein Taikkyi และ Thonze และ
จากทราวดีแล้วยังมีถนนต่อไปยัง Letpadan และ Minhla ซึ่งเป็นระยะสิ้นสุดของถนนและหาก
ใช้เวลาเดินทางต่ออีกไม่มากก็จะถึงเมืองแปร

2. ถนนสายหงสาวดี-นโยวเลอบิน (Nyaung le bin) ตัดผ่านเมืองไคกู
(Daikou) หากมีความเป็นไปได้ด้านงบประมาณแล้วก็จะอาจต่อระยะทางไปถึงเมืองตองอูได้

1. ถนนสายสะเทิม-เมาะตะมะ ตัดผ่านเมืองปวง
2. ถนนสายเมาะแหล่ม-แอมเฮิร์ต ตัดผ่านเมืองมุดง
3. ถนนสายตองอู-เมืองตากอากาศตันโดง (Thandaung)
4. ถนนสายตาสี-ตองยี (เมืองหลวงของรัฐฉานใต้)

นอกจากถนนที่รอยด้วยก้อนกรวดแล้วยังมีถนนดินลูกรังอีกที่เป็นเส้นทางคมนาคมที่
ค่อนข้างสะดวกในฤดูร้อน หากแต่ในฤดูฝนนั้นก็กลายเป็นแหล่งโคลนตม เช่น

1. ถนนสายไคเวย์-กัว เรียบชายฝั่งยะไข่ จรดอ่าวเบงกอล
2. ถนนสายปิ่นตะนาว-มะยานอง
3. ถนนสายโมบิโน-คยัคลาด
4. ถนนสายกโยบิโนก-ปวงแค-ชเวคอง-แปร-ปะโคง-ตองอับ
5. ถนนสายแปร-ตะเยเมียว และมินหลา-มินดง
6. ถนนสายไคกู-ตองอู
7. ถนนสายแอมเฮิร์ต-เย
8. ถนนสายคยัคโต-ปาปูน
9. ถนนสายเยคาแซ-ตะเยเมียว-อลันเมียว
10. ถนนสายปากอกกู-กััน
11. ถนนสายเม็กคิลา-มยีนแสง
12. ชุมสายกรุงมณฑะเลย์ (มณฑะเลย์-ชาวอู สะกาย-ชเวโบ มณฑะเลย์-เมย์เมียว
มณฑะเลย์-สี่ป้อ มณฑะเลย์-ลาจิโอ) ทั้งนี้มณฑะเลย์ สะกาย อะลอง มณีวะ ชเว
โบ ตาเบง เย ตะมาคอก กิโน และทะเลเบคยิต่างเชื่อมต่อกันด้วยถนนที่ตัดผ่านกันและกัน

13. ถนนสายติเกียว – วุนโซ บานมก – กาดา
14. ถนนสายพะโม – มิตจีนนา
15. ถนนสายโมกง – กาแมง
16. ถนนสายตองยี – เชียงตุง

ถนนทุกสายที่กล่าวมาข้างต้นนี้อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมและในฤดูฝนนั้นต้องทำการปรับสภาพเสียใหม่ ถนนลูกรังนี้เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของเกวียน ล้อเข็น ชาวยุโรปนั้นใช้เส้นทางลูกรังนี้กันน้อยมาก เพราะนิยมการเดินทางด้วยรถไฟหรือเรือ และหากจำเป็นต้องเดินทางจริงๆ ก็มักใช้ม้า

ทางรถไฟ

หลังจากที่อังกฤษเข้ามาครอบครองพม่าแล้ว 15 ปี ก็มีการสร้างทางรถไฟขึ้น ทางรถไฟสายแรกเป็นโครงการเชื่อมเมืองย่างกุ้งและเมืองแปรเข้าไว้ด้วยกัน โครงการนี้ถูกริเริ่มในปี ค.ศ. 1869 การรถไฟสายแรกนี้มีชื่อว่า รถไฟหลวงย่างกุ้ง – พุกอิรวดี การก่อสร้างทางรถไฟเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1874 และเปิดทำการในปี ค.ศ. 1877 โดยมีระยะทางเดินรถไฟยาวถึง 258 กม. 969 ม.

ในปี ค.ศ. 1884 และ 1885 มีการสร้างทางรถไฟขึ้นใหม่อีก 1 สาย ทางรถไฟสายนี้มุ่งตรงจากหงสาวดี และปยุณฑาชา สู่อุบลราชธานี ซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่มาก อีกทั้งยังเป็นเมืองพรมแดนระหว่างพม่าใต้และพม่าส่วนที่เป็นเอกราชอีกด้วย ทางรถไฟสายนี้ทอดยาวเรียบแม่น้ำสะโตงทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของย่างกุ้ง จรดเมืองตองอูด้วยระยะทาง 166 ไมล์ (1 ไมล์ เท่ากับ 1.609 กม. และ 5 ไมล์ เท่ากับ 8 กม.)

การคมนาคมท้องถิ่นขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะระยะทางระหว่างย่างกุ้งและอินแส่น (เส้นทางสู่เมืองแปร) เส้นทางคมนาคมสายท้องถิ่นเพิ่มจำนวนขึ้นถึงสองเท่า (อินแส่นอยู่ห่างจากย่างกุ้ง 9 กม.) ในช่วงปี ค.ศ. 1882 เจ้าของโรงสีข้าวจำนวนมากได้เรียกร้องให้สร้างทางรถไฟตัดผ่านโรงสีข้าวของตนเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการขนส่งข้าวสารบรรจุกระสอบ แต่เดิมการขนส่งข้าวสู่ย่างกุ้งใช้วิธีการขนส่งโดยทางเรือ แต่หากผลผลิตที่เก็บเกี่ยวในพื้นที่ที่ไม่มีคลองเข้าถึง ข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ก็มักค้างอยู่ในท้องถิ่นเสมอ ๆ จนไม่สามารถนำมาค้าขายส่งออกต่างประเทศได้ ทางรถไฟสายแรกถูกเปิดใช้ในปี ค.ศ. 1883 และในปี ค.ศ. 1912 พบว่ามีทางรถไฟใช้การแล้วถึง 20 สาย เพื่อขนส่งข้าวจากโรงสีข้าวมายังย่างกุ้ง

และเมื่ออังกฤษยึดครองพม่าได้ทั้งหมดในปี ค.ศ. 1885 อังกฤษก็ได้ดำริสร้างทางรถไฟต่อไปถึงมณฑลเสฉวน ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1888 ทางรถไฟถูกสร้างแล้วเสร็จจนถึงเมืองทัวตตี และในเดือนตุลาคม ของปีเดียวกันกับทางรถไฟก็เข้าถึงเมืองปะยิมมานะ ซึ่งเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างย่างกุ้งและมณฑลเสฉวน ท้ายที่สุดในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1889 เส้นทางรถไฟสายย่างกุ้ง - มณฑลเสฉวนก็เปิดทำการได้โดยสมบูรณ์

ปี ค.ศ. 1890 ได้มีการเริ่มสร้างทางรถไฟสายเหนือขึ้นทางเมืองมิดจินา เรียบลำน้ำมู เส้นทางรถไฟเริ่มจากเมืองสะกายทางด้านขวาของแม่น้ำอิรวดี ณ ตำแหน่งที่ห่างออกไปจากกรุงมณฑลเสฉวนไป 12 ไมล์ ทางรถไฟสายนี้มีระยะทางรวมทั้งสิ้น 335 ไมล์ สิ้นสุดปลายทางที่เมืองมิดจินาซึ่งเป็นพรมแดนกั้นกับธิเบต ทางรถไฟสายสะกาย - ชเวโบ ได้เปิดใช้งานในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1891 และได้ต่อเส้นทางยาวไปอีกจนถึงเมืองวันโซ ในปี ค.ศ. 1893

อย่างไรก็ตามการเชื่อมต่อมณฑลเสฉวนและสะกายเข้าไว้ด้วยกันนั้น จำต้องสร้างโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงระยะทางยาว 6 ไมล์ โดยเริ่มต้นที่สถานีเมียวหงทางทิศใต้ของมณฑลเสฉวน เรือโดยสารคนโดยสารฝั่งแม่น้ำอิรวดีด้านตรงข้ามกับเมืองสะกาย ณ บริเวณนี้ จะมีเรือข้ามฟากเทียบท่าอยู่เพื่อนำผู้โดยสารต่อเรือสู่เมืองสะกาย เส้นทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่างมณฑลเสฉวนและสะกายนี้เปิดให้บริการได้ในปี ค.ศ. 1892 ทั้งนี้ได้มีการนำเสนอขยายแทนที่การข้ามฟากโดยเรือ ด้วยการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำจิ้น แต่ก็เป็นการยาก เพราะสายน้ำเปลี่ยนทิศทางบ่อยในบริเวณ ดังกล่าว

ในปี ค.ศ. 1893 มีการเปิดใช้ทางรถไฟสายใหม่ ระยะทางยาว 14 ไมล์ ขึ้น ระหว่างคาซีถึงเม็กคิตลาและมะยิมเยิน

ในยุคนี้เช่นกันที่รัฐบาลอังกฤษมีดำริสร้างทางรถไฟเข้าสู่จีนตะวันตกโดยสร้างโครงการรถไฟสายรัฐฉาน - เซียวเหมาจิ้น การก่อสร้างเริ่มขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1895 ระยะทางก่อสร้างช่วงต้น ๆ สร้างแล้วเสร็จถึงเมย์เมียว และเปิดใช้การได้ในวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1900 จากนั้นก็ดำเนินการก่อสร้างต่อไปจนถึงเมืองสี่ป้อ และลาซิโอ แต่ด้วยความยากลำบากในการก่อสร้างอีกทั้งเม็ดเงินจำนวนมากที่ต้องใช้ทำให้ต้องหยุดการดำเนินการก่อสร้างไปโดยปริยาย ความยาวของทางรถไฟสายมณฑลเสฉวน - ลาซิโอ เป็นระยะทางถึง 177 ไมล์ อีกทั้งยังมีการก่อสร้างสะพานเหล็กที่มีราคาสูงเชื่อมต่อระหว่างภูเขาไฟไปสู่เมืองสี่ป้ออีกด้วย แต่ทว่ามีรถไฟวิ่งผ่านสี่ป้อและลาซิโอเพียงแค่ 1เที่ยว ต่อทุกๆ 2 วันเท่านั้น

วันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1900 ได้เปิดใช้ทางรถไฟจากสถานีสะกายสู่มณีวะและอลองที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำชิตวิน 3 ปีให้หลังในปี ค.ศ. 1903 มีการเพิ่มเส้นทางรถไฟอีกหนึ่ง

สายจากเมืองเลดปาแดนสู่เมืองคาราเวว ที่มีเรือข้ามฟากไปยังเมืองเฮนซาคาและจากเฮนซาคานี้เองที่มีการสร้างทางรถไฟต่อไปจนถึงพะลิม ในปี ค.ศ. 1903 ระยะทางรวมของเส้นทางรถไฟที่เปิดใช้ มีความยาวถึง 1,337 ไมล์ หรือ 2,151 กม. 233 ม.

ในปี ค.ศ. 1905 ความยาวโดยรวมของเส้นทางรถไฟแต่ละระดับถึง 4,000 ไมล์ และในปีเดียวกันนี้ก็มี การก่อสร้างเส้นทางต่อจากหงสาวดีไปมะละมะ (ด้านตรงข้ามมะละเหม่ง) โดยมีระยะทางยาว 121 ไมล์ หรือ 194 กม. 689 ม.

ในปี ค.ศ. 1905 อีกเช่นกันที่มีการคาดการณ์ก่อสร้างเส้นทางรถไฟสำคัญ อีก 4 เส้นทาง คือ ทางรถไฟสายแปร - ตองอับ เพื่อเชื่อมยะไข่ และย่างกุ้งไว้ด้วยกัน (ระยะทาง 113 ไมล์ หรือ 181 กม. 817 ม.) ทางรถไฟสายหงสาวดี - สิเรียม (ระยะทาง 67 ไมล์ หรือ 107 กม. 803 ม.) ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือชายฝั่งแม่น้ำดากา ระหว่างเมืองเนกบันและบายาเจ (ระยะทาง 66 ไมล์ หรือ 106 กม. 194 ม.) และสุดท้ายทางรถไฟสายปยินมานา - มาเกว (ระยะทาง 100 ไมล์ หรือ 160 กม. 900 ม.) 2 ปี นับจากปี ค.ศ. 1905 ไม่มีการเปิดเดินรถไฟบนเส้นทางใหม่อีก หากแต่งานก่อสร้างเส้นทางรถไฟ 2 สายมีความรุดหน้าไปอย่างมาก คือ เส้นทาง หงสาวดี - มะละมะ - มะละเหม่ง และเส้นทาง พะลิม - เฮนซาคา - คยังยิน ซึ่งเส้นทางทั้งสองนี้ก็สามารถที่จะเปิดใช้ได้แล้ว

ในปี ค.ศ. 1910 รัฐบาล ได้ยกเลิกโครงการก่อสร้างทางรถไฟจำนวนมาก คงเหลือแต่ทางรถไฟสายตาสีที่มุ่งตรงสู่รัฐฉานตอนใต้ที่เมืองตองยี แต่ทว่าทางรถไฟหลายสายก็ยังดำเนินการก่อสร้างต่อไป

ทางรถไฟสายปยินมานา - มาเกว เส้นทางจากดากา - เฮนซาคา - พะลิม - เนกบัน - บายาเจ ถูกยกเลิกไป เนื่องจากความยากลำบากในการก่อสร้าง

ทางรถไฟสายฮาปาลัย - น้ำปาย เส้นทางจากลาซิโอ เพื่อเชื่อมเข้าสู่เมืองต่าง ๆ ในมณฑลเฉย

ทางรถไฟสายชาคาบิน - จิตตะกอง เพื่อเชื่อมบังกลาเทศและยะไข่ (สามารถเดินทางด้วยรถไฟจากกัลกัตตามายังย่างกุ้ง)

ทางรถไฟสายมะละมะ - เย

ทางรถไฟสายมะละกัน - คอบัน

ทางรถไฟทำให้การคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารรวดเร็วมากยิ่งขึ้นทำให้มีการเชื่อมต่อระหว่างเมืองศูนย์กลางต่าง ๆ ขั้วจำนวนมหาศาลถูกถลำเลียมายังกรุงย่างกุ้ง และขนส่งลงเรือบรรทุกสินค้าได้ภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง ทั้งนี้เป็นเพราะมีรถไฟวิ่งตรงถึงท่าเรือ

ข่าวลือว่าเป็นสมบัติมีค่ามหาศาลของพม่าที่ไม่เคยสูญหายไปจากแผ่นดิน เช่นเดียวกับในอินโดจีนที่มีข้าวอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ หากแต่ว่าชาวฝรั่งเศสนั้นหาได้ตระหนักถึงการสร้างทางรถไฟขนส่งสินค้าเพื่อนำพาความมั่งคั่งมาสู่ไซ่ง่อน อังกฤษใช้งบประมาณมากถึง 300,000,000 ฟรังก์ ในการก่อสร้างทางรถไฟในพม่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1869

เส้นทางรถไฟในพม่าอยู่ในความครอบครองของบริษัท Burma Railways Company ที่รับผิดชอบร่วมกับรัฐบาลอาณานิคม

รางรถไฟมีขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ตัวรถไฟมีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี เช่น ที่นอน อ่างล้างหน้า โต๊ะขนาดเล็กสำหรับเขียนหนังสือหรือเล่นไพ่ หรือดื่มชา ตัวชั้นหนึ่งหรือชั้นสองมีลิฟท์ใต้ที่นอนโดยที่ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ เพิ่มเติมนอีก แต่ต้องเป็นเฉพาะกรณีที่มีการเดินทางยาวนาน อย่างเช่น เดินทางจากย่างกุ้งไปมณฑลเสฉวน

ค่าโดยสารรถไฟมีราคาไม่สูง อัตราค่าโดยสารขาเดียวจากย่างกุ้งไปเมย์เมียมีราคา 40 รูปี หรือ 1.70 ฟรังก์ แต่ถ้าเดินทางไปและกลับภายในระยะเวลา 1 เดือนแล้ว บัตรโดยสารจะมีราคาเพียง 60 รูปีเท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1911 บริษัท Burma Railways Company จำกัด มีค่าใช้จ่ายสูงถึง 5,191,015 รูปี ซึ่งจำนวน 1,400,000 รูปี เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับอุปกรณ์และวัสดุการเดินรถไฟ ค่าใช้จ่ายสำคัญของบริษัทมักเป็นค่าเปลี่ยนรางรถไฟ ค่าซ่อมแซมสถานีรถไฟเก่า ค่าที่พัคนุเคราะห์ และค่าประกอบรถไฟใหม่ สถานีรถไฟย่างกุ้งได้รับการซ่อมแซมปรับปรุงใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังมีการขยายรางรถไฟเพิ่มขึ้นอีกระหว่างเส้นทางหงสาวดี และปยันตาซา (Pyuntaza) นอกจากนี้ ยังมีการเพิ่มกำลังการวิ่งของรถไฟด้วยเครื่องจักรใหม่อีก 10 เครื่อง รถไฟชั้นสามอีก 15 คัน ตู้ขนส่งสัมภาระ 6 ตู้ ตู้ขนส่งสัตว์ 150 ตู้ ฯลฯ

รายได้ของการรถไฟเพิ่มมากขึ้นจากเมื่อปีกลายจำนวน 500,000 รูปี หากแต่ว่ารายจ่ายในการซ่อมบำรุงนั้นก็เป็จำนวนที่ใกล้เคียงกันกับรายได้ที่เพิ่มขึ้นมาทั้งนี้จึงเป็นผลให้มีผลกำไรสุทธิที่มากจากผลกำไรเมื่อปี ค.ศ. 1910 เพียง 3,523 รูปีเท่านั้น มีจำนวนผู้โดยสารชั้นสามใช้บริการรวมทั้งสิ้น 19,000,000 คน ซึ่งมากขึ้นจากเมื่อปี ค.ศ. 1910 จำนวน 1,000,000 คน เช่นกันกับปริมาณสินค้าที่ใช้บริการขนส่งเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากตารางแสดงรายรับและรายจ่าย ต่อไปนี้

รายรับจาก	ผู้โดยสาร	7,827,843	รูปี
	สินค้าขนส่ง	10,459,077	รูปี
	อื่น ๆ	493,133	รูปี

รวม	18,780,053	รูปี
รายจ่าย	12,031,889	รูปี
กำไรสุทธิ	6,748,164	รูปี

ด้วยผลกำไรจำนวนมากจากการสร้างทางรถไฟในพม่านี้ จึงเกิดการตั้งคำถามกับเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสว่า เมื่อไหร่ถึงจะมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่างอินโดจีนและยูเนียนขึ้น

การคมนาคมเส้นทางน้ำ

นอกเหนือจากการคมนาคมทางบกด้วยถนนและรถไฟแล้ว การเดินทางด้วยเรือไอน้ำก็ยังเป็นยานพาหนะที่ใช้ในการในการเดินทางในพม่าอีกอย่างหนึ่ง การคมนาคมทางน้ำนั้นมีบริษัท Irawaddy Flotilla Company เป็นผู้ดำเนินการให้บริการ เส้นทางการเดินทางเริ่มจากย่างกุ้งและไปสิ้นสุดที่มัณฑะเลย์ โดยหยุดตามสถานีย่อยเมืองต่าง ๆ ดังนี้ เฮนซาคา แปร ตะเยเมียว เยนันของ พุกาม ปะกอกกู มยินยาน และมยินมู

เรือโดยสารออกจากย่างกุ้งทุก ๆ วันจันทร์และวันพฤหัสบดี เพื่อเดินทางต่อไปยังมัณฑะเลย์ และขากลับจากมัณฑะเลย์นั้นก็มีเรือโดยสารออกเดินทางทุก ๆ วันพุธและวันเสาร์ในเวลาเที่ยงวัน

เรือโดยสารที่เดินทางขนเส้นทางนี้จะออกจากมัณฑะเลย์ในเวลา 8 นาฬิกา ของทุก ๆ วันพุธ เดินทางถึงพะโมในทุก ๆ วันศุกร์ และกลับจากพะโมในตอนเช้าวันเสาร์ เวลา 7 นาฬิกา และเดินทางถึงมัณฑะเลย์ในวันจันทร์

เรือโดยสารเดินทางไปและกลับระหว่างเมืองแปรและตะเยเมียว ออกเดินทางให้บริการทุก ๆ วัน ยกเว้นวันจันทร์ โดยเรือโดยสารนั้นมักออกเดินทางจากเมืองแปรเวลา 7 นาฬิกา หลังจากที่รถไฟเดินทางถึงย่างกุ้ง และเดินทางกลับเมืองแปรอีกครั้งในเวลา 9.30 นาฬิกา เวลาเดียวกับที่จะมีรถไฟออกจากย่างกุ้ง

เส้นทางระหว่างกาธาและพะโม มีเรือโดยสารคอยให้บริการอยู่ประจำทุก ๆ วัน ระยะเวลาเดินทางยาวนานถึง 14 ชม. ซึ่งผู้โดยสารต้องนอนค้ำบนเรือ ผู้โดยสารชั้นหนึ่งและชั้นสองได้จัดให้พักผ่อนในตู้นอน และรับประทานอาหารเย็นและอาหารเช้า ระหว่างการเดินทางบนเรือ

เรือโดยสารอื่น ๆ ออกจากกรุงย่างกุ้งเพื่อเดินทางสู่เมืองต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. พะสิม มีเรือโดยสารทุกวันอังคาร พุธ ศุกร์ และเสาร์
2. เฮนซาคา มีเรือโดยสารทุกวันอังคาร และพุธ ศุกร์
3. คยัคตัน และตองวา มีเรือโดยสารทุกวัน

(เดคาเย คยัคลาด พญาพน โบกาเลย์ เมาะละเหม่งจวน คยัคปี และปยินค้าย มีเรือโดยสารทุก ๆ สองวัน)

จากมันทะเลย์ไปมยินยานมีเรือโดยสารออกเดินทางทุก ๆ วันยกเว้นวันเสาร์และขากลับจากมยินยานมายังมันทะเลย์นั้นก็มีการหยุดเทียบตามหมู่บ้านสำคัญ ๆ

จากมันทะเลย์ไปยังตะเบรคยิน เรือไอน้ำให้บริการทุกวันจันทร์และวันพุธ ศุกร์ และเดินทางขากลับทุก ๆ วันอังคารและวันศุกร์

จากมยินยานไปยังปะกอกกุ มีเรือโดยสารให้บริการทุกวันทั้งไปและกลับ ออกเดินทางในตอนเช้าและกลับในตอนเย็น

เรือไอน้ำที่ให้บริการโดยสารบนแม่น้ำชิตวินออกเดินทางจากปะกอกกุทุกเช้าวันพุธ ศุกร์ และเปลี่ยนเรือใหม่ที่มฉิวะในวันรุ่งขึ้น เพื่อเดินทางต่อไปยังเมืองคินคัทและหยุดจอดตามเมืองต่าง ๆ ดังนี้ อดอง มาวกะคอง กาแล กานี มินกินและมชแซน สำหรับขากลับก็เดินทางออกจากคินคัททุก ๆ วันพุธ

เรือเดินทะเลเครื่องจักรไอน้ำของบริษัท British India Company ออกเดินทางตรงจากย่างกุ้งไปยังกัลกัตตาทุก ๆ วันจันทร์ และหยุดเทียบท่าที่ท่าเรือ ซานโคเวย์ คยัคพู อคัยบ และจิตตะกองใน ทุก ๆ วันพุธ ศุกร์ และวันเสาร์

จากย่างกุ้งไปมัทราสมิเรือออกเดินทางตรงทุกวันเสาร์และจากย่างกุ้งไปป็นังหรือสิงคโปร์ก็มีเรือออกเดินทางตรงทุกวันศุกร์

จากย่างกุ้งไปเมาะละเหม่ง มีเรือออกเดินทางสัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ ออกเดินทางเวลา 7 นาฬิกา และถึงปลายทางในเวลาบ่าย 4 โมงเย็น

ลักษณะของประเทศ

แม้ว่าอินเดียจะเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แห่งหนึ่งของโลกด้วยความมั่งคั่งร่ำรวยของทัศนียภาพที่ชวนให้หลงใหลหรืออนุสรณ์สถานอันสวยงามตระการตา ก็ตามแต่ พม่าก็ยังเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายให้ชม อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีรอยอดีตอันงดงามให้ได้ชื่นชมอีกมากมาย

ประเทศพม่าถูกแบ่งตามลักษณะออกเป็น 2 ส่วนที่แตกต่างกันคือ บริเวณที่ลุ่ม และที่ราบบริเวณอย่างกว้างถึงมณฑลเยลี่ ที่ราบหุบเขาชะไซ่ ทางทิศตะวันตกและที่ราบหุบเขาของชาวกะเหรี่ยงแดงทางทิศตะวันออก ดินแดนพม่านี้กว้างใหญ่สุดสายตาเปรียบได้ดั่งเส้นขอบฟ้าที่ไม่มีขอบเขตทางกัน มีต้นข้าวเขียวขจีเต็มท้องทุ่งกว้างใหญ่ในฤดูร้อน และในยามหน้าแล้งคองฟ้าขาวก็เกลื่อนกลาดเต็มผืนดิน หมู่บ้านห้อมล้อมไปด้วยคองไม้และสวนมะม่วง มีการเลี้ยงฝูงโคและกระบือฝูงใหญ่รวมไปถึงฝูงนก เป็ด และสัตว์ปีกนานาชนิด ที่ราบแห่งนี้คือความอุดมสมบูรณ์ของประเทศพม่า แต่ในยามฤดูฝนก็เกิดน้ำท่วมขังไปทั่วบริเวณ ในฤดูแล้งน้ำก็เหือดหายไปจากผืนดิน จนมองเห็นแต่ผืนดินกว้างใหญ่จนสุดปลายฟ้า ส่วนที่มณฑลเยลี่นั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากบริเวณที่ลุ่ม ตรงที่ไม่ได้เป็นเพียงที่ราบอันมีที่ดั่งคองมเท่านั้น หากแต่ยังมีที่ราบสูงรัฐฉานทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และเนินเขาสะกายทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นทัศนียภาพที่น่าชื่นชมยิ่งนัก

ฤดูมรสุมในพม่าเหนือและพม่าใต้นั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน ที่พม่าใต้นั้นได้รับอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดฤดูกาล 2 ฤดูกาล คือฤดูฝนและฤดูแล้ง ฤดูแล้งของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เริ่มพัดผ่านตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนจนถึงเดือนกรกฎาคม มรสุมตะวันตกเฉียงใต้นี้นำพาเมฆฝนขนาดมหึมาที่กลั่นเป็นเม็ดฝนจำนวนมากตกลงสู่ผืนดินหงสาวดี ฝนตกหนักตลอดฤดูกาล สภาพบรรยากาศโดยทั่วไปมีลมพายุ ฟ้าแลบ ฟ้าร้องก็กึกก้อง และมีสายฟ้าผ่าลงมาบนยอดเจดีย์ ต้นไม้สูง คร่าชีวิตผู้คนและสัตว์อีกหลายชีวิต ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม จวบจนถึงเดือนกันยายน ปริมาณฝนลดน้อยลง ไม่มีฟ้าแลบฟ้าผ่า เป็นระยะสิ้นสุดของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือก็เข้ามาแทนที่ จนกระทั่งถึงเดือนเมษายน อากาศเริ่มสดใส และความแห้งแล้งก็ค่อยก่อตัวขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่หลายปีมาแล้วที่มีฝนตกลงมาในเดือนกุมภาพันธ์แต่ก็มีปริมาณที่น้อยและตกลงมาเพียงระยะเวลาไม่กี่วันเท่านั้น

ที่พม่าเหนือในหนึ่งปีมี 3 ฤดูกาล คือฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ฤดูหนาวกินระยะเวลายาวนาน 4 เดือน (พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์) ฤดูร้อนกินระยะเวลายาวนาน 4 เดือน (มีนาคม - มิถุนายน) และอีก 4 เดือนที่เหลือ (กรกฎาคม - ตุลาคม) เป็นฤดูฝน ในฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นในตอนกลางคืนและตอนเช้า บางครั้งมีน้ำแข็งเกาะแต่ก็ไม่ปรากฏมีหิมะ ฤดูหนาว ถือเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในรอบปี เพราะอากาศสดชื่นเหมาะกับการฟื้นฟูสุขภาพร่างกายเป็นอย่างยิ่ง

ในที่ราบสูงรัฐฉานมีฤดูกาลที่เหมือนกับพม่าเหนือ แต่บางครั้งก็สามารถพบเห็นคลื่นน้ำแข็งเกาะอยู่บริเวณพื้นดิน ในเดือนกุมภาพันธ์ เป็นเหตุให้ต้องก่อกองไฟ เพื่อสร้างความอบอุ่น

บ้าง

ฤดูร้อนสภาพอากาศรุนแรง ในยามเช้าอุณหภูมิสูงสุดที่วัดได้ในบางครั้งสูงถึง 42 องศาเซลเซียส (ฤดูนี้เป็นช่วงที่ต้นไม้ผลิใบใหม่) บริเวณที่ราบสูงรัฐจอน แม้วางจะตั้งอยู่ในที่สูงแต่ก็ถูกรอบล้อมไว้ด้วยภูเขา ทำให้สภาพอากาศร้อนมากและร้อนอย่างยาวนาน ในระยะเวลาที่ร้อนและแห้งแล้งนี้ มักมีหมอกปกคลุมเหนือแม่น้ำอิรวดีและบรรดาแม่น้ำสาขา แต่ก็จะมีมลายหายไปในเวลาเที่ยงวันเสมอ ๆ

ดังนั้นแล้วจึงเห็นว่าสภาพอากาศทางตอนเหนือและตอนใต้ของประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมาก ลักษณะทางภูมิประเทศถูกแบ่งออกตามสภาพอากาศ 2 ส่วนคือ ที่ลุ่มดินดอนปากแม่น้ำและที่ราบลุ่มบริเวณอย่างกึ่งจรดตองอู ในอาณาเขตพม่าได้ และที่ราบตองอูจรดมณฑลยี่และที่ราบสูงรัฐจอนในอาณาเขตพม่าเหนือ ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่แต่เดิมในพม่าไม่ปรารถนาที่จะไปอาศัยอยู่ทางตอนบนของประเทศ ตรงกันข้ามกับชาวยุโรปที่เข้ามาใหม่หลังการชนะสงครามในปี ค.ศ. 1885 นั้นกลับไม่ชื่นชอบสภาพอากาศที่คงที่ของบริเวณดินแดนปากแม่น้ำอิรวดี

การดำรงชีวิตของชาวยุโรปในพม่า

มีการตั้งคำถามว่าชาวยุโรปจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไรภายใต้สภาพอากาศอันร้อนร่ำยของประเทศพม่า อย่างไรก็ตามก็ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในพม่านั้นต่างรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งเดินทางมาสู่พม่าในปี ค.ศ. 1855 และได้ตั้งรกรากอยู่ที่เมืองแปร เป็นคนที่กระตือรือร้น แข็งแรง และมีสุขภาพที่ดีเสมอ ๆ

มิชชันนารีผู้หนึ่งที่เสนชาคา ในพม่าได้ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนศาสนาในพม่ามายาวนานถึง 50 ปี โดยไม่เคยกลับไปฝรั่งเศสแม้แต่ครั้งเดียว แต่ทว่ามิชชันนารีผู้นี้ก็ไม่เคยล้มป่วยแม้แต่วันเดียว

บรรดาพ่อค้าชาวอังกฤษและเยอรมัน ที่อาศัยอยู่ในพม่าเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 20 ปี 30 ปี หรือ 40 ปี ต่างก็สามารถทนกับสภาพภูมิอากาศได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าสภาพอากาศของพม่าจะร้อนร่ำยแต่ก็ไม่เป็นพิษต่อสุขภาพ สภาพอากาศของพม่านั้นดีกว่าสยามและประเทศแถบอินโดจีน เพราะประเทศเหล่านี้ถูกกั้นลมโดยเกาะมะละกาแต่ในขณะที่ย่างกุ้งและดินแดนปากแม่น้ำของพม่าได้นั้นเปิดรับลมที่พัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้โดยตรง และแม้ว่าสภาพอากาศจะมีอุณหภูมิสูงถึง 40 องศาเซลเซียส แต่ที่ย่างกุ้งก็มีลมพัดเอาความสดชื่นเข้ามาตลอดเวลาจรดเย็น ทำให้สามารถนอนหลับพักผ่อนได้อย่างสบาย (ถ้าเรา

สามารถนอนหลับอย่างสบายในยามค่ำคืนได้ ความร้อนในตอนกลางวันก็ไม่มีผลใด ๆ)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างชาวอังกฤษที่อาศัยอยู่ในพม่า และชาวฝรั่งเศสที่อาศัยอยู่ในประเทศแถบอินโดจีนแล้ว ก็เป็นที่ทราบกันโดยปราศจากข้อโต้แย้งใด ๆ ว่าชาวฝรั่งเศสในอินโดจีนประสบกับปัญหาด้านสุขภาพมากกว่าชาวอังกฤษที่พม่า ที่ซึ่งอ่อนพบว่าบรรดาชาวยุโรปทั้งที่เป็นพลเรือนและทหารต่างถูกโรคร้ายรุมเร้า เช่น ไข้เลือดออก วัณโรคตับอักเสบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคโลหิตจาง ขณะที่พลเรือนและทหารที่พำนักอยู่ ณ กรุงย่างกุ้งนั้นประสบกับปัญหาทางสุขภาพน้อยรายมาก เหตุผลประการหนึ่งซึ่งช่วยอธิบายความแตกต่างระหว่างภาวะการติดโรคของทั้งสองชาติก็คือ การออกกำลังกาย ชาวอังกฤษนั้นนิยมการออกกำลังกาย ซึ่งก็ตรงกันข้ามกับชาวฝรั่งเศสที่ไม่นิยมการออกกำลังกายใด ๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับอุปนิสัยด้านการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม ดังจะเห็นได้ว่าชาวอังกฤษในพม่าบริโภคอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาก แต่ขณะเดียวกันก็ออกกำลังกายและบริหารอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายไปด้วย แต่สำหรับชาวฝรั่งเศสที่อยู่ในอินโดจีนนั้นมีนิสัยที่เกียจคร้าน ไม่ชอบการเคลื่อนไหว แต่ก็นิยมการบริโภคและเครื่องดื่มเป็นอย่างดี จึงเป็นเหตุให้ร่างกายเสื่อมสภาพและทำงานได้อย่างไม่สมบูรณ์ ทำให้เกิดเป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่ายคาย

ในอาณานิคมอินโดจีนของฝรั่งเศส มีการจัดการชั่วโมงการทำงานที่ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ สำนักงานและห้างร้านเปิดทำการแต่เช้าในเวลา 7 นาฬิกา ซึ่งก็เป็นข้อจำกัดให้ไม่สามารถออกกำลังกายก่อนไปทำงานได้ เวลา 11 นาฬิกา เป็นเวลารับประทานอาหารกลางวัน เพราะอากาศมีสภาพร้อน หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วก็เป็นเวลานอนพักผ่อน ซึ่งปราศจากผลดีใด ๆ หรือไม่ก็เป็นเวลาจิบแอลกอฮอล์ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดค่าใด ๆ มากยิ่งขึ้นไปอีก และเวลา 14 นาฬิกา ก็เป็นเวลางานอีกครั้งหนึ่งจนกระทั่งถึงเวลา 17 หรือ 18 นาฬิกา ก็เป็นเวลาเลิกงาน ซึ่งแต่ละคนก็มักจะเดินท่องเที่ยวหรือไปนั่งสนทนาตามร้านกาแฟ

ทางด้านชาวอังกฤษนั้น เหล่าสำนักงานเปิดทำการเวลา 10 นาฬิกา ซึ่งในยามเช้าก็เป็นช่วงเวลาที่ใครต่อใครต่างสามารถลุกขึ้นมาออกกำลังกายตามแต่ที่ตนเองชอบได้ เช่น จักรยาน เคน หรือพายเรือแคนู เวลา 9 นาฬิกา ก็กลับมาอาบน้ำแต่งตัวและรับประทานอาหารเช้า เริ่มทำงานในเวลา 10 นาฬิกา ถึงเวลา 13 นาฬิกาจึงหยุดรับประทานอาหารกลางวัน หลังจากนั้นก็กลับเข้ามาทำงานอีกครั้งจนถึงเวลา 17 นาฬิกา ซึ่งหลังเลิกงานแล้วทุกคนก็จะไปออกกำลังกายกัน ทั้งคนแก่หรือหนุ่มสาวต่างพากันไปเล่นกอล์ฟ เทนนิส ฟุตบอล ฮ็อกกี้ หรือไม้กอล์ฟ แบดมินตัน จนกระทั่งถึงเวลา 19 นาฬิกา ก็พากันไปที่สโมสรหรือคลับ หลังจากนั้นก็เป็นเวลาอาบน้ำแต่งตัว ชำระร่างกาย รับประทานอาหารเย็นและเข้านอนพักผ่อนด้วยความสมดุลทั้ง

ร่างกาย และใจ

เคล็ดลับสำคัญของชาวอังกฤษที่อาศัยอยู่ในประเทศเขตร้อน เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีและแข็งแรงอยู่เสมอ นั่นคือ คือ “ออกกำลังกาย” แต่สำหรับชาวฝรั่งเศสที่ปกครองอาณานิคมในศตวรรษที่ 17 นั้น กลับหมกมุ่นอยู่แต่การแขวนเปลนอนและหยุดพักยามบ่าย ขณะที่ปล่อยให้เหล่าทาสทำงานอยู่เพียงลำพัง ชาวอังกฤษทำงานด้วยตนเองและร่างกายได้ออกกำลังทุกสัดส่วน ดังนั้นชาวอังกฤษจึงแข็งแรงต้านทานโรคได้ แต่ชาวฝรั่งเศสนั้นอ่อนแอและล้มป่วยได้ง่าย

บรรดาผู้ที่มาอาศัยอยู่ในพม่าได้และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ย่างกุ้ง พะสิม หรือหงสาวดี ต่างพากันสร้างบ้านเรือนจากไม้ และเปิดรับลมถ่ายเทจากทุกทิศ ผ่านทางหน้าต่างทุก ๆ บาน ภายในบ้านมีห้องนอนขนาดใหญ่ ทางเดินที่กว้างและเพดานสูงโล่ง หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือแผ่นไม้ที่อยู่อาศัยแบบนี้ถูกสุขลักษณะเพราะมีอากาศถ่ายเทสะดวกและง่ายต่อการทำความสะอาด แต่ในปัจจุบันนี้บ้านเรือนลักษณะดังกล่าวเหลืออยู่น้อยเต็มที เพราะประชาชนนิยมปลูกบ้านด้วยหินและอิฐแบบยุโรป เมื่อเวลาผ่านไปนานปีเข้า บ้านเรือนแบบดั้งเดิมของพม่านั้นก็สูญหายไปจากย่างกุ้ง ย่างกุ้งจึงกลายเป็นเมืองที่มีรูปลักษณะแบบยุโรปโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการตกแต่งภายในอาคารด้วยเบาะนั่ง ผ้าม่าน พรม และเครื่องตกแต่งอีกมากมายหลายหลาก จนบางทีก็แลดูว่าการตกแต่งภายในอาคารเช่นนี้ ไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศที่ร้อนระอุของดินแดนพม่าเสียเลย

ด้านการแต่งกายในพม่า ก็เป็นผลมาจากอิทธิพลทางความคิดของอังกฤษในอดีตการแต่งกายในภูมิประเทศเขตร้อนนิยมเครื่องนุ่งห่มสีขาว จำพวกเสื้อแขนยาว เสื้อคลุมแบบทหารและกางเกง เครื่องแต่งกายลักษณะนี้ถูกสุขลักษณะ สะอาด เรียบง่าย เปลี่ยนใส่ได้บ่อยครั้ง อีกทั้งยังมีราคาไม่แพง ทำให้ผู้สวมใส่สามารถหาหาไว้ในครอบครองคนละ 2-3 โหล ในอาณานิคมของฝรั่งเศสก็นิยมการแต่งกายเช่นเดียวกันนี้ แต่ทว่าบรรดาหนุ่มสาวในอาณานิคมนี้ก็เริ่มรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายของอังกฤษเข้าไปมากขึ้น ที่อินเดียและพม่ารับนิยมแบบอังกฤษนั้นถูกเหมารวมว่าเป็นรสนิยมของชาวยุโรป อย่างไรก็ตามการแต่งกายด้วยชุดสีขาวก็เป็นที่ถูกปฏิเสธเพราะถูกที่เกดแต่บิดาและมารดาต่างเผ่าพันธุ์ แต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มสีขาว และชาวยุโรปจะต้องไม่แต่งตัวเช่นเดียวกับคนกลุ่มนี้ ชาวอังกฤษนิยมสวมเสื้อนอกที่มีคอและมีข้อมือเสื้อเหมือนกับที่นิยมกันในย่านริเจนท์สตรีท (Regent Street) ใ้สูทไหมสีเทา สีฟ้า หรือสีขาวทับภายนอก งามสง่าราวกับตัดมาจากห้องเสื้อชื่อดังของลอนดอน หลังจากที่เสร็จจากการออกกำลังกายแล้ว ชาวอังกฤษมักพากันไปดื่มเหล้าวิสกี้และสูบซิการ์ร่วมกับพองมิตรตามสโมสร เมื่อกลับถึงบ้านก็เปลี่ยนเสื้อผ้ามารวมใส่ชุดสีดำและพันผ้าพันคอสีขาวเพื่อเตรียมรับประทานอาหารเย็น

ในปี ค.ศ. 1906 นายแพทย์ผู้กล้าชาวอังกฤษที่อาศัยอยู่อย่างถาวรเป็นเวลานาน ได้จัดการ
รณรงค์ผ่านหนังสือพิมพ์ **Rangoon Gazette** ขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ชนชาวอังกฤษหันมาสวมใส่
เสื้อผ้าสีขาว โดยยกเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุนว่า การสวมใส่เสื้อผ้าหนาๆ และให้
ความอบอุ่นมากเกินไปในสภาพภูมิอากาศเขตร้อนนั้น ทำให้ร่างกายอ่อนแอ และส่งผลต่อระบบ
การไหลเวียนโลหิต ดังนั้นจึงเป็นการสมควรกว่าที่จะสวมใส่เสื้อผ้าที่บาง และเบาสบาย แต่
กระนั้นก็เป็นที่น่าสนใจแก่เหล่าตำรวจที่ปฏิบัติราชการอยู่ ณ กรุงย่างกุ้งเป็นอย่างยิ่งนัก เพราะถึงแม้ว่า
จะร้องขอให้สวมใส่เครื่องแบบสีขาวแทน แต่ก็ไม่ได้รับอนุมัติ จำต้องสวมเครื่องแบบที่ทอด้วย
ไหมสีดำและทำงานอยู่ภายใต้ลำแสงแรงกล้าของดวงตะวันต่อไปดังเดิม

ทางด้านเหล่าทหารมักดำรงชีวิตอยู่เฉพาะกลุ่มของตน ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์ต่อ
ประชาชน หรือพลเรือนทั่วไป พวกเขาต่างมีสโมสรเป็นเฉพาะของตน และมีกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม
ของตน

ข้าราชการชั้นผู้น้อยก็มีสมาคมเป็นของตนเอง เหล่าพ่อค้าวานิชก็มีสมาคมเฉพาะกลุ่ม
เช่นเดียวกัน หากแต่บางวาระก็ต้องมาร่วมสมาคมกัน เช่น วันชาติ งานบอลรัฐบาล ทุกๆ คนจะ
ได้รับการเชื้อเชิญให้มาร่วมงาน

ชาวอังกฤษในพม่า ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีและยังเป็นที่รักของผู้คนมากกว่า
ชาวต่างชาติอื่น ๆ

การเดินทางท่องเที่ยว

เป็นเวลานานนับปีแล้วที่บรรดานักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเยือนประเทศพม่าและ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายน - มกราคม จะพบเห็นกองคาราวาน
Cook และนักท่องเที่ยวผู้สันโดษเดินทางมาสู่พม่าเป็นประจำ

การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศพม่า สามารถเริ่มเดินทางกันได้ทั้งที่เมืองแปร ซึ่ง
ภายในเมืองแปรนั้น ยังคงมีซากเมืองแปรโบราณตั้งอยู่เคียงคู่กับเมืองแปรในสมัยปัจจุบัน มี
อนุสรณ์สถานเก่าแก่กลับตั้งตระหง่านอยู่จำนวนไม่น้อย เมืองแปรในอดีตเป็นเมืองขึ้นของชาว
ฮินดู ราวศตวรรษที่ 1 ภายหลังชนเผ่าพยูเข้ามาครอบครองดินแดน และตามมาด้วยชาวพม่าที่
อพยพมาจากดินแดนธิเบต ตัวเมืองมีความกว้างของเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 กม. มีการตั้ง
เมืองขนาดเล็กของชนเผ่าที่หลากหลาย อีกทั้งมีการสร้างโบสถ์ก่อด้วยอิฐและปูนใช้เป็นสถานที่จำ
พรรษาของกลุ่มภิกษุจำนวนหนึ่งอีกด้วย ตัวเมืองรายล้อมด้วยกำแพงก่อด้วยอิฐขนาดสูงใหญ่ ตรง
สุดเขตแดนทั้ง 4 ทิศ มีเจดีย์สูง 30 เมตร ตั้งอยู่เป็นสัญลักษณ์

ในช่วงศตวรรษที่ 9 ชาวพม่าถูกรุกรานโดยชาวตะเลง (ชาวมอญ) จำต้องอพยพทิ้งเมืองไปอยู่บริเวณพื้นที่เหนือแม่น้ำอิรวดี

นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมร่องรอยโบราณของเมืองแปรได้ในระยะเวลาเพียง 1 วัน โดยใช้พาหนะเดินทางโดยรถไฟหรือเรือล่องแม่น้ำของบริษัท Irawaddy Flotilla Company

รัฐบาลพม่าได้ทำการขุดหาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ในเมืองแปร เช่นเดียวกับทางด้านอุปราชแห่งอินเดียที่มีคำสั่งให้นายพลเบลิเย่ (General Beylié) ขยายพื้นที่การสืบค้นและวิจัยร่องรอยในอดีตของเมืองแปร ครั้งนี้ได้ค้นพบหลักฐานที่ค้นพบได้ทั้งหมดอีก 2 รอย ที่จารึกด้วยภาษาลึกลับที่ไม่มีผู้ใดสามารถเข้าใจความได้ หลักฐานที่ค้นพบได้ทั้งหมดจากเมืองแปรนั้นเป็นเครื่องพิสูจน์อันเด่นชัดว่าเมืองแปรเคยอยู่ภายใต้การปกครองของชาวฮินดูมาก่อนในอดีต

ถัดจากการเที่ยวชมเมืองแปรแล้วก็เป็นการชมเมืองพุกาม เมืองโบราณแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การไปเยือนยิ่งนัก พุกามในอดีตเคยดำรงตำแหน่งราชธานีแห่งอาณาจักรพม่าในช่วงศตวรรษที่ 11 โดยชาวพม่าที่อพยพมาจากเมืองแปร พุกามถึงแก่กาลล่มสลายในปี ค.ศ. 1284 โดยการรุกรานของกุบไลข่าน แห่งอาณาจักรจีนมองโกล ทิ้งไว้แต่ร่องรอยแห่งความพิงกันที่ให้เห็นจวบจนปัจจุบัน มีตำนานเล่าขานกันว่ากุบไลข่านผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งอาณาจักรจีน ได้มีราชโองการให้ยตราทัพหลวงมาพิชิตพม่า เพื่อชำระความแค้นที่พม่าสังหารทูตจีนและทางฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินพม่าก็ทรงรับสั่งให้เตรียมการรับมือกองทัพข่านจากจีน โดยทรงรับสั่งให้ทำลายวัดหลวงจำนวน 1,000 แห่ง วัดเล็กจำนวน 1,000 แห่ง และเหล่าเจดีย์อีกนับ 4,000 องค์ เพื่อใช้เป็นพื้นที่เตรียมอาวุธยุทโธปกรณ์แต่แล้วก็ทรงค้นพบคำพยากรณ์ที่อยู่ใต้ฐานพระเจดีย์องค์หนึ่ง เป็นเหตุให้พระองค์เกิดความหวาดหวั่นและตัดสินใจสั่งให้ทิ้งเมือง แม้ว่าเมืองแปรจะอยู่ในสภาพปรักหักพังแต่ก็ยังคงมีวัดตั้งอยู่ในปัจจุบันถึงจำนวน 800 วัด เจดีย์มียอดทรงลังกา ทรงระฆังคว่ำและยอดปิรามิดที่มหัศจรรย์อีกจำนวนมาก วัดจำนวนมากมีความสูงมากกว่า 60 เมตร พุกามถือว่าเป็นเมืองแห่งศาสนาที่มีความโดดเด่นมากที่สุดในโลกในแง่ของความหลากหลายของวัด ความรุ่มรวยของภาพวาดฝาผนัง และการประดับตกแต่งที่สร้างความตระการตาอย่างแท้จริงให้กับราชธานีโบราณที่ถูกทอดทิ้งแห่งนี้ ปัจจุบันใช้กระท่อมริมแม่น้ำเป็นจุดปักปันเขตเมือง และตลอดระยะทางยาว 10 กม. เลียบแม่น้ำจะพบเห็นเหล่าเจดีย์ทุกขนาดตั้งเรียงรายอยู่ แม้ว่าบางแห่ง จะเห็นเพียงแค่ก้อนอิฐ โผล่พ้นดินบ้างเล็กน้อยก็ตาม แต่ก็ไม่เคยมีใครอาจหาญย่างกรายเข้าไป แม้เพียงก้าวเดียว เพราะเกรงเกรงในความพิศวงที่คงอยู่

วัดใหญ่จำนวน 3 แห่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ เช่นกับวัดอื่น ๆ ที่มีความสำคัญน้อยกว่าก็ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ แต่ก็ไม่ได้แล้วเสร็จสมบูรณ์ ถูกทิ้งร้างไปในที่สุด วัดสำคัญ 3 แห่งที่ได้รับการบูรณะในข้างคั่นนั้นได้แก่ วัดอนันดา (Ananda) วัดตะปยีเนียว (Thapyiniou) และวัดโคธาปาลิน (Gaudapalin) วัดทั้ง 3 แห่งนี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน ทางด้านทิศใต้ของเมือง วัดอนันดาก่อสร้างเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสโดยสมบูรณ์ มีหลังคาอุโบสถสูงขึ้นไปเป็นยอดปิรามิดนับได้ถึง 7 ชั้น ภายในพระอุโบสถมีพระพุทธรูปประทับยืนอยู่ในซุ้มทั้ง 4 ตรงมุมผนัง 4 ด้าน สันนิษฐานกันว่าวัดแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 11

ต่อมาวัดตะปยีเนียวถูกสร้างขึ้นราวปี ค.ศ. 1100 และวัดโคธาปาลิน ซึ่งถูกสร้างขึ้นราวปี ค.ศ. 1200 วัดทั้งสองแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นด้วยสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่วัดตะปยีเนียวมีขนาดใหญ่กว่า วัดทั้งสองแห่งนี้มีประตูทางเข้าเพียงทางเดียว และก็มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่เพียงองค์เดียวเท่านั้น

กระแสน้ำที่ไหลผ่านเมืองพุกามได้ขยายความกว้างของแม่น้ำจนก่อให้เกิดทะเลสาบขนาดมหึมา และสร้างทัศนียภาพของเมืองให้แลดูศักดิ์สิทธิ์เมื่อมองผ่านมาจากระยะทางไกล หลังคาของวัดทั้ง 3 แห่ง ตัดกับสีฟ้าครามของท้องฟ้า และสีเขียวเทาของหมู่เจดีย์ก็แลดูเหมือนกับโบสถ์ที่เรียงรายอยู่ท่ามกลางทะเลทราย

ในบรรดาวัดทั้งหมดที่ตั้งอยู่ที่นี่ไม่มีวัดแห่งใดเลยที่มีพระธาตุประดิษฐานอยู่ภายใน ภายในวัดมีเพียงแค่พระพุทธรูป รูปปั้นปิดทองหรือเงิน และฝังพลอยสีต่าง ๆ สถาปัตยกรรมของอนุสรณ์สถานทั้งหมดเป็นศิลปะแบบฮินดู แต่ก็มีศิลปะผสมผสานให้เข้ากับศิลปะท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ชาวพม่าภาคภูมิใจในความงามของวัดวาอารามแห่งเมืองพุกามมาก ถึงขนาดเอ่ยไว้ว่า “หาได้มีวัดแห่งใดในอินเดียที่จะมาเปรียบเทียบกับวัดเล็กวัดน้อยหรือวัดหลวงอย่างวัดอนันดาได้เลย”

เราสามารถเดินทางไปยังพุกามได้โดยเรือไอน้ำจากย่างกุ้ง หรือรถไฟที่เดินทางไปยังมณฑลทะเลย์

หลังจากที่เดินทางไปเยือนเมืองพุกามแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางต่อไปยังเมืองอังวะได้ อังวะอดีตเคยเป็นราชธานีของพม่า สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1364 โดยพระเจ้าทาโคมินพญาที่อังวะมีบ้านเรือนตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจาย ภายในกำแพงพระนครมีหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 12 หมู่บ้านตั้งอยู่ เมืองชั้นในกำแพงพระนคร ตั้งอยู่ในมุมเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ กำแพงเมืองถูกรายล้อมด้วยคูน้ำที่มีประตูน้ำเปิดเข้าทางทิศตะวันออก และไหลไปสิ้นสุดที่ประตูปิดทางทิศเหนือบรรจบกับทิศทางเดินของแม่น้ำอิรวดี นอกจากนี้แล้วยังค้นพบอีกว่าอังวะมีคู

รอบพระนครชั้นที่สองอีกชั้นด้วย ในส่วนของพระราชวังนั้นเหลือแต่เพียงซากของหอสูงให้พบเห็นเพียงเท่านั้น แต่กำแพงพระราชวังนั้นยังคงอยู่ในสภาพที่แข็งแรงและทนทานได้คือยัง พื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองเป็นท้องทุ่งเพาะปลูก บ้านเรือน วัดวาอาราม และกองอิฐขนาดใหญ่ซึ่งอดีตเคยเป็นเหล่าเจดีย์ ทั้งหมดที่รวมตัวกันขึ้นนี้ สร้างความมั่งคั่งให้กับกรุงอังวะและทำให้เมืองโบราณแห่งนี้กลายเป็นเมืองที่มีแบบฉบับดั้งเดิมเมืองหนึ่งในดินแดนลุ่มน้ำอิรวดี

กรุงวะกลับมาเป็นราชธานีของอาณาจักรอีกครั้งในปี ค.ศ. 1822 – 1837 หลังจากที่ถูกกรุงอมรปุระถูกทำลาย

อมรปุระหรืออมตะนคร ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1783 เคยเป็นเมืองหลวงของพม่าเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ในปัจจุบันกลับมีสภาพที่ถูกทำลายโดยหมอกลิ้น อมรปุระมีอาณาเขตเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส พระราชวังถูกสร้างขึ้นจากอิฐแข็งแรง ยากแก่การบุกรุก และกินพื้นที่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง พื้นที่นอกเขตพระราชวังพบเห็นได้แต่เพียงทุ่งข้าวฟ่างและทุ่งปลูกงา

กำแพงเมืองมีความหนาถึง 2 เมตร และรอบล้อมด้วยคูเมือง ที่กรุงอมรปุระนี้เองที่มีการเปิดประจําการสถานทูตอังกฤษเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1795

อมรปุระพ้นจากตำแหน่งเมืองราชธานีในปี ค.ศ. 1860 ครั้งนั้นพระเจ้ามินดงทรงสถาปนากรุงมัณฑะเลย์ขึ้นเป็นพระนครแห่งใหม่ของอาณาจักรพม่า พระเจ้ามินดงพระองค์นี้ทรงขึ้นครองแผ่นดินในปี ค.ศ. 1852

มินกเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเมืองสะกาย มีเนินเขาที่แผ่ปกคลุมเหนือพื้นราบออกมาทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์อันตระการตายิ่งใหญ่ของมัณฑะเลย์ คยัคเส อังวะ สะปาย และชเวโบ มินกตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตร ยอดเขาสูงทอดตัวยาวจนถึงหมู่บ้านสักยาโตง (Sekkyataung) ในเมืองมยินยาน และถึงแนวเขาในเมืองทับทิม ในหมู่บ้านมินกนั้นมีวัดที่มีชื่อเสียงมากตั้งอยู่ เช่น วัดอินคอยา (Eindawya) สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1662 วัดเสธคอยา (Setdawya) สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1790 วัดสินพยู (Sinpyou) และวัดมิบยูยา (Mibouya) ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1790 ความมหัศจรรย์ของมินกนั้นอยู่ที่ระฆัง ระฆังนี้มีชื่อเสียงไม่แพ้ไปจากระฆังแห่งกรุงมอสโค ระฆังใบนี้ถูกแขวนไว้บนคาน 3 ชั้น เสริมแรงด้วยโลหะ ตัวคานพาดอยู่บนต้นสักขนาดใหญ่ฉาบด้วยอิฐและปูน หลายครั้งที่เกิดแผ่นดินไหว ระฆังก็สามารถต้านทานแรงสะเทือนแขวนอยู่ในตำแหน่งเดิมได้โดยมีเพียงไม้ค้ำยันไว้ แต่แล้วในปี ค.ศ. 1895 ระฆังได้หล่นลงมา และต่อมากรรมการเมืองสะกายก็ได้สั่งการให้ยกระฆังขึ้นใหม่ ชาวพม่าเล่าต่อๆกันว่า ระฆังใบนี้มีน้ำหนักถึง 1,000 ตัน หากแต่ความจริงนั้น ระฆังมีความหนาเพียง 15 - 30

เซนติเมตร และมีน้ำหนัก 80 ตัน เท่านั้น

การเดินทางท่องเที่ยวในพม่าสามารถทำได้ง่าย ทั้งทางเรือและทางรถไฟ ทางเรื่อนั้นสามารถเดินทางจากมัณฑะเลย์ไปสู่พะโมได้โดยล่องลำน้ำอิรวดีเป็นช่วง ๆ การล่องเรือในช่วงแรกนั้นลำน้ำมีความกว้างถึง 800 ม. ในระยะทางยาว 40 กม. ลัดเลาะผ่านแนวเขาที่ปกคลุมด้วยป่าไม้เขียวชอุ่ม ดินแดนแห่งนี้มีความงดงามไปโดยทั่วบริเวณจนถึงชายฝั่งแม่น้ำ บางช่วงของการเดินเรือมีหมู่บ้านชาวประมงแฝงตัวอยู่ในสมุทพุ่มไม้ การเดินเรือในอีกช่วงหนึ่ง เป็นระยะทางที่สั้นกว่าช่วงแรก กล่าวคือมีระยะทางเพียง 8 กม. แม่น้ำมีความกว้างเพียง 150 ม. แต่กระแสน้ำไหลตรงและผ่านเนินเขาที่ปกคลุมด้วยป่าไม้ ตรงกลางลำน้ำมียอดเขาโผล่พ้นน้ำสูงถึง 200 ม. เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปทองคำองค์เล็กหนึ่งองค์

บริเวณเทือกเขาของพม่า มีทัศนียภาพอันสุดตระการตายิ่งนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูเขาในเขตแดนชาวกะเหรี่ยง ชาวจีน และชาวคะฉิ่น แต่ทว่าเป็นทัศนียภาพที่ยากนักที่จะเข้าไปเยี่ยมชมได้ การเดินทางสู่แม่น้ำอิรวดีตอนบนโดยบริษัท Irawaddy Flotilla Company ด้วยเรือไอน้ำทำให้การเดินทางง่ายดายและสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว

รถไฟสายมัณฑะเลย์-ลาซิโอ วิ่งตรงผ่านหุบเขากกเต็ก (Gok teik) เข้าสู่สถานีรถไฟกกเต็ก กกเต็กหรือกกเต็กเป็นชื่อเรียกภาษาพม่าสำหรับสถานที่แห่งหนึ่งในรัฐฉาน ที่ได้รับการขนานนามจริงว่า โฮคัท (Ho Kut) สถานที่แห่งนี้มีชื่อเสียงมากสำหรับชาวต่างชาติ เพราะตลอดสองข้างทางที่รถไฟวิ่งผ่าน เป็นทัศนียภาพที่น่ารื่นรมย์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังมีอีกหนึ่งความมหัศจรรย์ที่น่าทึ่งก็คือ การเรนกายของลำน้ำปา (Nam pa) ที่ไหลเอื่อยอยู่ใต้ผืนดินเป็นระยะทางยาวไกลและก็ไหลสายน้ำขึ้นมาบนผืนดินอีกครั้งในตำแหน่งที่ห่างออกไป จนเขามีเสน่ห์ล้ำลึกด้วย มีดอกไม้ผลิบานอยู่หลากหลายตลอดทั้งปี น้ำตกใสบริสุทธิ์ บรรยากาศสดชื่น เปรียบได้ดั่งว่า อยู่ในมณฑลยูนนานก็ไม่ปาน

เมืองทัปทิมคืออีกสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่งที่น่าสนใจ การเดินทางไปเยือนเมืองทัปทิม จำต้องเดินทางจากมัณฑะเลย์โดยทางเรือที่มุ่งตรงสู่เมืองพะโม หยุดที่สถานีตาเบคิน (Thabeit Kin) และนั่งรถต่อไปอีกจนกระทั่งถึงเมืองโมก็อก (Mogok) ด้วยระยะทาง 50 ไมล์ หรือ 80 กม. 450 ม. ระหว่างเดินทางสามารถหยุดพักได้ตามบังกะโลที่เปิดบริการอยู่ทุก ๆ ระยะทาง 16 กม. เส้นทางสู่โมก็อกนั้นตัดผ่านทิวเขาที่มีความงดงามยิ่งนัก เมื่อถึงท้องทุ่งโมก็อก ก็พบเห็นแหล่งเมืองทัปทิมจำนวนมากตั้งอยู่ มีแรงงานหลากหลายเชื้อชาติ ทั้งชาวยุโรป ลูกครึ่ง พม่า ฉาน อินเดีย และจีน รับจ้างทำงานในเมือง

บทที่ 8

ผลผลิตที่สำคัญ

ไม้สัก

การตัดไม้เพื่อการส่งออก ไม้สักถือว่าเป็นแหล่งที่มาของรายได้หลักของพม่า พม่าและสยามนั้นขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศผู้ส่งออกไม้สักรายใหญ่ที่สุดของโลก แต่ในขณะนี้ปริมาณการผลิตได้น้อยลง เพราะมีการอนุรักษ์ป่า และติดตั้งสัญญาณเตือนเพื่อป้องกันการบุกรุกของผู้ลักลอบเข้ามาตัดไม้ไปจำหน่าย

เมื่อรัฐบาลพม่าและผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการแสวงประโยชน์จากป่าสักเกิดความตระหนักถึงการลดปริมาณของจำนวนป่าสัก ก็ได้หันไปตัดไม้ชนิดอื่นแทนเพื่อรักษาผลประโยชน์จำนวนมหาศาลที่เกิดจากการเพิ่มราคาของไม้ ไม้สักจากชวาและออสเตรเลียถูกส่งออกแทนไม้สักจากพม่า แต่ก็นำไปใช้ประโยชน์ได้ในลักษณะที่แตกต่างกัน

ปริมาณการนำเข้าไม้สักในยุโรปลดน้อยลงไปถึงร้อยละ 40 ราคาไม้สักเพิ่มสูงขึ้นถึงตันละ 11 ปอนด์ และสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนแตะระดับ 19 - 20 ปอนด์ ไม้สักที่เก็บไว้ในคลังสินค้าก็มีปริมาณลดลงมากถึงกว่าครึ่งหนึ่ง จำเป็นต้องเร่งการนำเข้าไม้สักผ่านทางอินเดีย สยาม และชวา

ไม้สักจากสยามเข้าไปสร้างมูลค่ามหาศาลให้กับตลาดในอินเดีย เพราะมีราคาต้นทุนที่ต่ำกว่าไม้สักจากพม่า และราคาส่งออกไม้สักจากไทยนั้นก็ไม่นับพว่นบ่อยนัก สาเหตุที่ทำให้พม่าส่งออกไม้สักได้น้อยลงเกิดจากหลายสาเหตุ คือ

1. ปริมาณต้นสักใหญ่ในผืนป่ามีปริมาณลดลง
2. ค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้นในการเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ป่าลึกทุรกันดาร
3. ราคาช่างเพิ่มสูงขึ้น
4. รัฐเก็บภาษีสูงขึ้น

การแสวงประโยชน์จากผืนป่าสามารถทำได้โดย 3 ลักษณะคือ กระทำในนามองค์กรของรัฐ ผู้เหมาประมูล หรือผู้ได้รับสิทธิเป็นการชั่วคราว

รัฐบาลนำไม้ออกจำหน่ายด้วยวิธีการประมูล ผู้ส่งออกจะให้ราคาประมูลที่สูงแก่รัฐบาล เพื่อได้ไม้ที่มีคุณภาพสูงที่สุด และตรงตามความต้องการของตลาดยุโรปมีการตั้งคำถามกับรัฐบาลว่ารัฐบาลพม่านั้นจะสามารถดำเนินการอย่างไรให้ตลาดค้าไม้ มีเสถียรภาพเพื่อการนี้จึงต้องมีการจัดตั้งรูปแบบการแข่งขันทางการค้าให้เป็นไปอย่างปกติ แต่ทว่าการแข่งขันทางการค้านั้นมีอยู่ใน

กลุ่มผู้ค้าด้วยกันเองหรือแม้กระทั่งการแข่งขันระหว่างผู้ค้าและรัฐบาลที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน การแข่งขันทั้ง 2 รูปแบบนี้มีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกล่าวคือ รัฐบาลมีเงินทุนจำนวน ไม่จำกัด แต่ ผู้ค้ารายย่อยหรือนักลงทุนมีเม็ดเงินลงทุนจำกัด

ผู้สัมปทานป่าได้ร่วมกันร้องเรียน 2 เรื่อง คือ ระยะเวลาของสัญญาขึ้นสั้นเกินไปและไม่ มีความแน่นอนในการต่อสัญญาในอนาคต อย่างไรก็ตามความตึงเครียดของสถานการณ์ก็ลดลง หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านป่าไม้ได้ประกาศแก่บริษัทที่ทำธุรกิจป่าไม้ให้เข้มงวดต่อการทำงาน และรักษาเวลาส่งมอบสินค้าสู่ตลาดให้ทันกำหนด ทำให้ผลกำไรของบริษัทเพิ่มขึ้นและรัฐบาลก็ มีนโยบายเปิดกว้างแก่บริษัทต่าง ๆ มากขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตามการแสวงประโยชน์จากป่าไม้ของ รัฐบาลก็ส่งผลกระทบต่อกลไกตลาดเสมอ อีกทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและ ส่งเสริมกิจการภาคเอกชน ซึ่งในประเทศอาณานิคมนั้นรัฐบาลมักมีบทบาทที่เลวร้ายในวงการค้า เสมอ เช่นเดียวกับในยุโรป

จวบจนปัจจุบันนี้ มีความเชื่อกันว่าไม้สักเป็นไม้ที่ไม่มีแมลงชนิดใดกัดแทะ แต่แท้จริง แล้วมีแมลงชนิดหนึ่งที่พบได้เฉพาะในพม่าและบริเวณเทือกเขาตะนาวศรีเป็นศัตรูเจาะกินเนื้อ ไม้ สัก นับเป็นเวลานานหลายปีแล้วที่พบการเจาะกินเนื้อ ไม้เป็นรูลึก เรียกกันว่ารูผึ้ง แต่ก็หาไม้ใครรู้จัก ธรรมชาติของแมลงชนิดนี้ไม่

ผู้เชี่ยวชาญด้านแมลงผู้หนึ่งที่ทำงานให้กับรัฐบาลที่อินเดีย นามว่า M.E.P. Stebbing ได้ รมรงค์ให้ทำการตรวจสอบไม้สักจากพม่าอย่างละเอียด เข้าใจนำเสนอผลการค้นคว้าของเขาว่า รูผึ้งที่พบใน ไม้สักนั้นเกิดจากแมลงขนาดใหญ่มีสีสดมันวาว ตระกูลเดียวกับผีเสื้อราตรี

แมลงชนิดนี้กัดกินเนื้อ ไม้ทุกขนาด นายสตีบบิง เผยว่าแมลงจะวางไข่บนเปลือก ไม้หรือ บริเวณรอยแตกบนลำต้น ตัวอ่อนจะฟักตัวและเจริญเติบโตอยู่ในรอยแตกของ ไม้และเมื่อตัวโตเต็ม วัยพร้อมกับมีขากรรไกรที่แข็งแรงแล้ว ตัวหนอนจะเจาะเข้าไปในเนื้อ ไม้จนถึงแก่น ไม้และสร้าง อุโมงค์อยู่ภายในเพื่อกลายเป็นค้ำคั่ว และกลายเป็นผีเสื้อเมื่อฤดูร้อนมาเยือนต้น ไม้ที่ถูก แมลงเจาะกินจนเป็นรูลึกถึงแก่น ไม้ นั้น มักอยู่ในระยะที่เจริญเติบโตทำให้รูที่ถูกเจาะบริเวณเปลือก ไม้ภายนอกปิดโดยง่าย เพราะฉะนั้นจึงเป็นเหตุผลให้รู้ว่าต้น ไม้ที่ดูสภาพภายนอกสมบูรณ์นั้น ไม่ อาจยืนยันได้ว่าเนื้อ ไม้ภายในจะไม่ถูกเจาะกินโดยแมลง ปัญหาการเจาะกินเนื้อ ไม้ของแมลงชนิดนี้ นับได้ว่าเป็นตัวการใหญ่ในการทำลายป่า ดังที่เคยพบในเมือง โมฮิน (Mohyin) ต้น ไม้จำนวนร้อย ละ 40 ถึง 50 ถูกทำลายโดยการเจาะกินของแมลง ส่วนต้น ไม้ขนาดเล็กนั้นถูกทำลายจนหมดสิ้น

การแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องกำจัดแมลงที่เป็นต้นเหตุ และต้องทำความเข้าใจกับลักษณะทางธรรมชาติของแมลงชนิดนี้ด้วย นักหัตถวานคือศัตรูของแมลงที่เจาะกินเนื้อ ไม้

โดยธรรมชาติ นกหัวขวานกินแมลงชนิดนี้เป็นอาหารแต่ในขณะเดียวกัน ก็สร้างความเสียหายให้แก่ลำต้นไม่น้อย เพราะนกหัวขวานนั้นต้องเจาะรูลงไปบนเนื้อไม้เพื่อกินแมลง ดังนั้นวิธีการให้นกหัวขวานทำลายศัตรูต้นไม้มันจึงไม่เป็นที่ได้รับการสนับสนุน อย่างไรก็ตามก็คิดเพื่อหลีกเลี่ยงการตัดไม้ที่ถูกกัดกินภายใน ก็มีกรว่าจ้างแรงงานชาวพม่าที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการจำแนกต้นไม้มันให้ไปตัดสรรต้นไม้มันที่ดีในเมืองมอญ นอกจากนี้การสอดส่องดูแลและในฤดูฝนว่ามีผีเสื้อ (แมลง) มาวางไข่บนเปลือกไม้หรือไม่ก็มีส่วนช่วยในการบำรุงรักษาต้นไม้มันได้มาก ในพื้นที่ต้นไม้มันถูกแมลงเจาะกินมาก จะมีการวางเพลิงเผาป่าโดยทั่วบริเวณ เพื่อเป็นการเผาทำลายไข่ของแมลงที่ฟักตัวในฤดูใบไม้ผลิไปด้วย นายสตีเฟ่นบิงให้คำแนะนำว่าการปลูกป่าผสมเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการปลูกป่าสักเพียงอย่างเดียว เพราะแมลงที่เจาะกินเนื้อไม้มันชอบกินไม้มันที่มีความแข็งแรงน้อยกว่า

อย่างไรก็ตามแต่ จนกระทั่งถึงเวลานี้ก็ยังไม่มีการค้นพบวิธีการกำจัดศัตรูไม้มันได้อย่างสมบูรณ์ ยังคงต้องมีการศึกษาค้นคว้าสืบต่อไป

ไม้มันในพม่าเริ่มหาได้ยากมากขึ้น (เช่นเดียวกับที่สยาม) ไม้มันมีราคาเพิ่มสูงมากขึ้นเป็นสองเท่าภายในระยะเวลา 10 ปี ไม้มันจำนวนครึ่งหนึ่งที่ส่งออกไปยังอังกฤษมาจากชวา แต่ทว่าทั้งขนาดและคุณภาพก็ยังไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของตลาด

ไม้มัน

ไม้มันเป็นต้นไม้มันที่พบได้ตั้งแต่แคว้นแคชเมียร์จนถึงหงสาวดี แม้ว่าสายพันธุ์ที่พบจะแตกต่างกันแต่ยางที่ผลิตได้ก็มีคุณภาพที่เหมือนกัน ไม้มันเป็นสินค้าที่ลือชื่อของอินเดียและพม่า โดยเฉพาะไม้มันจากหงสาวดี ถือว่ามีคุณภาพดีที่สุดในไม้มันนี้ นำไปใช้ประโยชน์ในการย้อมสี ไม้มันจากย่างกุ้งถูกส่งออกไปยังลอนดอนจำนวนมากและอีกจำนวนหนึ่งถูกส่งไปยังเมืองเลออาร์ฟ (Le Havre)

ไม้มันแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

1. ไม้มัน *Acacia catechu* หรือเรียกว่า ฉา (Cha) ในภาษาพม่า พบมากในอินเดียทางตอนเหนือในแคว้นฮাজারา แคชเมียร์ สิมลา กัณครา กาวาน มัสซูรี อินเดียกลาง พินาร์ กันจัม แต่ไม่พบบริเวณเทือกเขาหิมาลัยตะวันออกและที่แคว้นอัสสัม หากแต่พบในพม่าที่เมืองหงสาวดี และเป็นไม้มันที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด
2. ไม้มัน *Acacia catechuoides* ขึ้นอยู่บริเวณบังกลาเทศ สิกขิม อัสสัม และพม่า ซึ่งในพม่านั้นพบไม้มันชนิดนี้ในหงสาวดีและแปร หากแต่ไม่ปรากฏว่าพบในรัฐชาน พม่าเหนือ หรือแม้แต่ทางตอนเหนือของอังวะ ไม้มันชนิดนี้เป็นไม้มันที่ขึ้นมากในพม่า อีกทั้งยังเป็นสินค้าลือชื่อของ

หงสาวดี และย่างกุ้ง

ยางที่ได้จากไม้ยางนั้นแบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด โดยพิสูจน์จากเปลือกไม้และสีของแก่นไม้ ไม้ยาง cha mi ให้สีแดง ไม้ยางcha wa ให้สีเหลือง ไม้ยาง cha bya ให้สีน้ำเงิน และไม้ยาง cha net ให้สีดำ แต่ไม้ยางแดงนั้นนับว่าเป็นไม้ยางที่มีคุณภาพมากที่สุด ส่วนไม้ยางน้ำเงินถูกนำไปใช้ได้โดยตรงหรือนำไปผสมกับส่วนผสมอื่น ๆ

ต้นยางที่ถูกตัดมา จะถูกเลื่อยเอาเปลือกและกระพ้อออก จากนั้นนำไปตัดเป็นท่อนขนาดยาว 2 เมตร นำท่อนไม้นี้ไปสับเป็นชิ้น ๆ และนำไปต้มในหม้อดินขนาดบรรจุ 14 ลิตร เมื่อได้สารสกัด จะนำมาบรรจุในภาควัสดุที่ทนความร้อนขนาดใหญ่ขนาดความจุ 50 ลิตร นำของเหลวไปเคี่ยวไปจนเหนียวข้น จึงยกออกจากเตาและคนด้วยไม้พายเพื่อคลายร้อน จากนั้นจึงนำไปเทลงในแม่พิมพ์อิฐที่รองข้างใน ด้วยใบไม้ ทิ้งไว้จนเย็นเมื่อแกะออกมาจะได้ก้อนยางสีคล้ำเล็กน้อย แตกต่างกันไปตามความเข้มข้น ของสารสกัดจากไม้ยาง วิธีการทำสารสกัดจากไม้ยางในพม่าเหนือและพม่าใต้เน้นใช้วิธีการเดียวกัน

ยางก้อนที่ผลิตได้มาจากหลายแหล่ง เช่น มินบู พิน มานะ จาวมู มัณฑะเลย์ กาชา ซิตวิน ในพม่าเหนือ หรือ หงสาวดี ในพม่าใต้ แต่ที่เมืองจาวนั้นกรรมวิธีการสกัดต่างกันแตกต่างไปจากปกติ คือ หลังจากการต้มตามปกติแล้ว จะนำของเหลวข้นเทลงในตระกร้าสานจากไม้ไผ่เพื่อสังเกตดูความเข้มข้น หากพบว่าข้นเกินไปก็รีบกลับไปต้มน้ำใหม่อีกครั้งหนึ่ง บางครั้งมีการผสมเปลือกไม้จำพวก *Terminalia oliviere* เพื่อให้สีและเพิ่มความแข็ง จากนั้นนำไปเทลงในพิมพ์รูปรวยที่ขุดลึกลงไปบนดินและรองแม่พิมพ์ด้วยใบไม้ ยางก้อนชนิดนี้ถูกผลิตขึ้นเป็นพิเศษโดยชาวจาน แต่ก็เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น มีการวางจำหน่ายยางก้อนที่พะโมในราคากระหว่าง 20-30 รูปี ต่อน้ำหนัก 100 ปอนด์ แต่ปริมาณยางก้อนที่ผลิตขึ้นมีปริมาณไม่มาก

ยางก้อนที่ผลิตขึ้นในพม่านั้นส่วนใหญ่มักเป็นก้อนสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก และมีด้วยกัน 3 สี (ดำ เหลือง และแดง) เมื่อผ่านกระบวนการต้มและจะมีสีที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ยางก้อนสีเหลืองที่หงสาวดีเป็นก้อนกลม สีภายนอกเป็นสีน้ำตาลเหลือง แต่ข้างในมีสีน้ำตาลแดง

ที่เมืองแปร จำหน่ายยางก้อนที่เป็นก้อนกลม และนำไปจำหน่ายกันที่ตลาดในย่างกุ้งและกัลกัตตา บางครั้งยางก้อนมีน้ำหนักถึง 100 ปอนด์ เป็นก้อนสี่เหลี่ยมยาว 6 นิ้วหนา 1 นิ้ว โดยทั่วไปมักห่อไว้ด้วยใบยาสูบ หรือใบไม้เฉพาะบางชนิด ยางก้อนชนิดนี้มีสีน้ำตาลเข้มและถูกบดให้เป็นก้อนเล็กก้อนน้อย ราคาขายในท้องตลาดที่อินเดียตั้งไว้ที่ 26 รูปี ต่อ ยางหนัก 82 ปอนด์

ยางก้อนจากพม่า ถูกส่งออกไปต่างประเทศจำนวนถึง 9 ล้านปอนด์ คิดเป็นมูลค่าเกือบ

2 ล้านรูปี อังกฤษคือผู้นำเข้าอย่างก๊อณปริมาณครึ่งหนึ่งของปริมาณทั้งหมด อีกครึ่งหนึ่งที่เหลือ นำเข้าโดย ฝรั่งเศส เยอรมนี สหรัฐอเมริกา ฮอลแลนด์ จีน และศรีลังกา

ประเทศฝรั่งเศสนั้นนิยมสั่งซื้ออย่างก๊อณจากบริษัท ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. Bombay Burma Trading company
2. Rose et Eagie (Finlay Fileming)
3. B Bull (Bulloch brothers)
4. B B flag (Arragan Company)

ยางพารา

ยางพาราเป็นผลผลิตที่เป็นที่ต้องการอย่างมากของภาคอุตสาหกรรมในปัจจุบัน เพราะยางพารานั้นสามารถนำไปแปรรูปสินค้านานาชนิด และสร้างมูลค่าได้มหาศาล ดังนั้นยางพาราจึงเป็นพืชที่นิยมปลูกกันมากในพม่า ทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการเพาะปลูกยางพาราในที่ดินผืนใหญ่ของพม่า และมีการทดลองปลูกกล้วยพาราในพื้นที่ต่าง ๆ ที่สภาพภูมิอากาศเหมาะสมและพัฒนาปรับปรุงกล้วยพารา ในปี ค.ศ. 1900 – 1901 ทางการอังกฤษได้สร้างแปลงทดลองปลูกยางพาราขึ้นที่มะริด ด้วยงบประมาณจำนวน 229,871 รูปี หรือประมาณ 367,793 ฟรังก์ บนเนื้อที่กว่า 780 เอเคอร์

ในปี ค.ศ. 1906 ต้นกล้วยพาราจำนวน 8,532 ต้น เจริญเติบโตพอที่ให้น้ำยางได้ปริมาณ 1,908 ปอนด์ และส่งไปขายในตลาดที่ลอนดอนด้วยราคา 347 ปอนด์สเตอร์ลิง นับจากนั้นเป็นต้นมารัฐบาลก็ขยายการเพาะปลูกมากขึ้น

ระหว่างปี ค.ศ. 1904-1905 พม่าทำการส่งออกยางพารามีมูลค่าถึง 412,200 รูปี (659,200 ฟรังก์) และในปี ค.ศ. 1905 – 1906 มูลค่าการส่งออกยางพาราสายพันธุ์บราซิลในพม่าได้เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากยางสายพันธุ์ดังกล่าวมีความแข็งแรง และให้ผลผลิตที่ดี

ในพม่าเหนือสภาพภูมิอากาศแตกต่าง ไม่เหมาะสมกับการปลูกยางพาราสายพันธุ์บราซิล จึงปลูกยางพาราพันธุ์ ceare และพันธุ์ castilloa นิยมเพาะปลูกกันในที่สูงระดับ 1,000 - 1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ดังเช่น ศรีลังกา

N.W.S Todd คือบุคคลแรกที่ทำการเพาะปลูกกล้วยพาราในพม่าได้ และผลการเพาะปลูกครั้งนั้นก็เป็นที่ประ โยชน์ต่อผู้ที่อยากจะปลูกยางพาราในแถบอินโดจีนหรือเขมร เพราะว่าการค้นพบนี้ทำให้รู้ว่า ที่ราบอินโดจีนนั้นเหมาะแก่การเพาะปลูกยางพาราสายพันธุ์บราซิลเพียง

สายพันธุ์เดียวเท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1899 นายท็อด ได้เริ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ยางพาราบราซิล จำนวน 8,000 เม็ด ที่เมืองแห่งหนึ่งที่อยู่ห่างไปจากแอมเฮิร์ด 15 กม.บริเวณอ่าวมาเกาะตะมะ แต่ปรากฏว่า พื้นที่ทำการเพาะปลูกดังกล่าวมีส่วนผสมของดินจำนวนมากเป็นก้อนอิฐไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกยางพารา แม้ว่าสายพันธุ์ที่เลือกมาปลูกนี้ จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับทุกสภาพผิวดินก็ตามแต่ ดินที่มีความเหมาะสม แก่การปลูกยางพารานั้นควรเป็นดินปนทราย และควรหลีกเลี่ยงดินที่มีก้อนกรวดหรืออิฐ เมื่อทำการเพาะกล้ายางพาราในโรงเพาะเลี้ยงแล้วในต้นฤดูมรสุม ปี ค.ศ. 1900 ก็ทำการปลูกต้นยางในพื้นที่ป่าที่เผาศรียมดินเอาไว้ ที่ระยะห่าง 4 หรือ 6 เมตร นายท็อดให้คำแนะนำว่า กล้ายางพาราที่นำมาปลูกนั้นควรผ่านการเพาะเลี้ยงในโรงเพาะเป็นเวลานานถึง 2 ปี ต้นกล้าที่อายุเพียง 9 -10 เดือน ไม่นำมาปลูกในแปลงดิน

ข้อพึงระวังในการปลูกต้นกล้าที่มีอายุ 2 ปี คือ การเกิดความบอบช้ำของราก เพราะรากของต้นยางนี้มักมีความยาวมาก แต่ข้อดีของการปลูกยางพาราลักษณะนี้ก็คือ ต้นยางมีความแข็งแรง เจริญเติบโตรวดเร็วและมีกิ่งก้านสาขาที่ทนทานต่อการกัดกินของแมลง ข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือการที่ไม่ต้องคอยหญ้าในพื้นที่เพาะปลูกตลอดเวลา 2 ปีแรก และทิ้งช่วงเวลาให้ดินปรับสภาพและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์

ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการถอนกล้าขึ้นจากดินในโรงเพาะก็คือ ช่วงวันหลังฝนตก มีเมฆหนาปกคลุม มวลอากาศชื้นในตอนกลางวัน และมีฝนตกหนักต่อเนื่องในยามค่ำ

หลังทำการทดลองมาหลายครั้ง นายท็อด ได้ให้คำแนะนำเรื่องระยะห่างในการปลูกต้นยางว่า ควรปลูกต้นยางแต่ละต้นในระยะห่าง 2.5 ม. x 2.5 ม. หรือต้นยางจำนวน 1,930 ต้น ในเนื้อที่ 40 เอเคอร์ และในพื้นที่ว่างระหว่างต้นยางพาราควรปลูกพืชจำพวก หัวมัน กล้วย ผัวย หรือพืชตระกูลถั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกถั่วจะเป็นประโยชน์ต่อการบำรุงดินมาก

การลงทุนปลูกยางพาราในพื้นที่ 400 เอเคอร์ในระยะเวลา 9 ปี ใช้งบประมาณจำนวน 34,800 รูปี (55,680 ฟรังก์) แต่เมื่อขายยางในปีที่ 6 ถึงปีที่ 9 จะได้รับเงินจำนวน 68,800 รูปี (110,080 ฟรังก์) และหากบวกเพิ่มค่าแรงการดูแลสวนยางอีกจำนวน 21,600 รูปี (200 รูปี / เดือน) จะมีค่าใช้จ่ายโดยรวม 9 ปี จำนวน 56,400 รูปี หักลบกับรายรับจำนวน 68,800 รูปี แล้ว จะเหลือผลกำไรสุทธิถึง 18,400 รูปี (29,440 ฟรังก์) และนับจากปีที่ 10 -30 นั้น ต้นยางจะให้น้ำยางที่มีมูลค่า 48,250 รูปี (77,200 ฟรังก์)

ด้วยเหตุนี้ ทำให้มีผู้ที่มีเงินทุนในอินโดจีนถึงไม่คิดลงทุนสร้างรายได้เพิ่มเติมเหมือนนักลงทุนในพม่าได้

พื้นที่เพาะปลูกยางพาราทั้งหมดในพม่ามีจำนวน 3,124 เอเคอร์ ในปี ค.ศ. 1911 น้ำยางที่ผลิตได้จำนวน 4,328 ปอนด์ (รีดระหว่างเดือนกรกฎาคม – พฤศจิกายน) และคาดว่าผลผลิตในอนาคตจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนดังต่อไปนี้

1911 -1912	ได้น้ำยาง	17,500 ปอนด์
1912 -1913	ได้น้ำยาง	31,200 ปอนด์
1913 -1914	ได้น้ำยาง	100,400 ปอนด์
1914 -1915	ได้น้ำยาง	229,600 ปอนด์
1915 -1916	ได้น้ำยาง	677,300 ปอนด์
1917 -1918	ได้น้ำยาง	904,800 ปอนด์

อย่างไรก็ตามผลตอบแทนสุทธิในปี ค.ศ. 1917 – 1918 เป็นจำนวนถึง 450,000 ปอนด์ หรือ 1125,000 ฟรังก์ จากการลงทุนทั้งหมด 190,000 ปอนด์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าอยู่ไม่น้อย

นอกเหนือไปจากการทดลองปลูกยางพาราที่ประสบความสำเร็จแล้วยังพบว่าการปลูกยางที่เหมาะสมอีกที่หนึ่ง แต่ทว่ายังอยู่ในช่วงของการเตรียมการและคาดว่าจะไม่อาจเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนปี ค.ศ.1915

ผ้าไหม

ผ้าไหมเป็นเครื่องนุ่งห่มหลักของชาวพม่าที่มีกำลังทรัพย์ นิยมนุ่งห่มกันจวบจนปัจจุบัน แต่วัตถุดิบในการทอผ้าไหมนี้หาได้ยากในพม่า ต้องนำเขามาจากประเทศจีน โรงงานผลิตผ้าไหมจากฝ้ายเข้ามามีบทบาทที่สำคัญมากในย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ สร้างรายได้จำนวนมหาศาลทุกปี จำนวน 50000 – 60000 ฟรังก์ โรงงานทอผ้าของฝรั่งเศสดำเนินกิจการร่วมกับโรงงานอังกฤษ (Steel Brothers) ซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ที่ย่างกุ้ง ภายหลังเมื่อสิ้นสุดสงครามระหว่างพม่าและอังกฤษ ชาวฝรั่งเศสที่ทำการค้ากับชาวพม่าต่างพากันอพยพกลับประเทศโดยไม่ทราบเหตุผล

ในความเป็นจริงแล้วผ้าไหมส่วนใหญ่ที่ใช้กันอยู่ในพม่านำเข้ามาจากญี่ปุ่น และบางส่วนที่เป็นไหมคุณภาพสูงนำเข้าจากฝ้าย เพื่อนำมาตัดเป็นชุดพม่าที่หรูหรา ญี่ปุ่นจำหน่ายผ้าไหมให้แก่พม่ามีมูลค่าต่อปีถึง 2 ล้านบาท

จากสถิติการนำเข้าผ้าไหมของย่างกุ้ง พบว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุด ตามมาด้วยสหราชอาณาจักร ส่วนฝรั่งเศสนั้นไม่ติดอันดับใด ๆ เลย

จากการที่ชาวพม่านิยมใช้ผ้าไหมจำนวนมาก รัฐบาลแห่งอินเดียจึงได้กระตุ้นสนับสนุนให้ทำการเลี้ยงไหมขึ้นในพม่า แต่เดิมมีการเลี้ยงไหมที่เมืองแปร ตองอู ปยินนา มาเยริน มาแกง จิตวินและปากอกฏ แต่ทว่าอุตสาหกรรมด้านนี้ไม่เจริญเติบโต และยังมีกรรมวิธีการผลิตที่ล้าหลังมาก ที่เมืองมยดีและตะเยมียวมีไหมพันธุ์ *Bombyx fortuneatus* ที่มีสีขาวและเหลือง และเส้นไหมที่ได้นั้นมีคุณภาพที่ต่ำ

ชาวรัฐฉานก็นิยมการเลี้ยงไหมเช่นกัน แต่เส้นไหมที่ผลิตขึ้นมีคุณภาพต่ำ เพราะขาดความละเอียดรอบคอบในกระบวนการเลี้ยงหนอนไหม การเลี้ยงไหมในพม่านั้นนิยมเลี้ยงกัน 2 สายพันธุ์ คือ ไหมพื้นบ้านที่เลี้ยงด้วยใบม่อน และไหมไหมป่าที่กินใบไม้เป็นอาหารและพบอยู่เฉพาะในป่าดงดิบเพียงเท่านั้น ไหมป่ามีสองชนิดคือ ไหม *Cricula tridenestrata* และ ไหม *Attacus atlas* ไหมทั้งสองชนิดนี้สร้างรังไหมได้จำนวนมากในแต่ละปี แต่รังไหมได้นั้นมีขนาดเล็ก และใยไหมเรียงตัวอย่างไม่เป็นระเบียบแทบจะไม่สามารถปั่นไหมออกเป็นเส้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ไหม *Cricula trifenestrata* ให้เส้นไหมที่คงามมาก และด้วยเทคนิคกระบวนการผลิตที่ทันสมัยทำให้เส้นไหมมีคุณภาพสมบูรณ์มาก อีกทั้งรัฐบาลยังให้การสนับสนุนแก่ประชาชนในท้องถิ่นให้ทำการเลี้ยงไหมกันมากขึ้นและทำการทดลองต่าง ๆ อีกมากมาย

เซอร์โทมัส วอร์ดเคิล (Sir Thomas Wardle) ประธานสมาคมการเลี้ยงไหมแห่งอังกฤษ และไอร์แลนด์ ผู้นำไหมไปเผยแพร่ในแคชเมียร์ ได้นำพันธุ์หนอนไหมจากฝรั่งเศสไปแจกจ่ายในพม่าและรัฐฉาน ผ่านทางศูนย์เพราะเลี้ยงหนอนไหม ไข่ไหมที่แจกจ่ายมีความสมบูรณ์ หากแต่ตัวไหมที่ฟักออกมานั้นตายเสียเกือบทั้งหมด เนื่องจากหนอนไหมฟักออกจากไข่ล่วงหน้า 2 เดือน ก่อนที่ต้นหม่อนจะผลิใบ อีกทั้งปัจจัยทางสภาพอากาศที่ส่งผลให้หนอนไหมตาย แต่เหตุผลที่แท้จริงของความล้มเหลวในการเลี้ยงไหมที่นำมาจากฝรั่งเศสในพม่านั้นคือ การขาดผู้เชี่ยวชาญในการเลี้ยงไหม ซึ่งที่อินเดียก็ประสบกับปัญหาเดียวกัน

เหมืองถ่านหินในรัฐฉาน

ณ จุดสิ้นสุดทางรถไฟสายย่างกุ้ง – มัณฑะเลย์ ในรัฐฉานที่เมืองลาซิโอ รัฐบาลได้ทำการออกสำรวจค้นหาตามเมืองต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีถ่านหินคุณภาพดี ในครั้งนี้ได้ตั้งศูนย์ทดลอง 6 แห่งในเมือง ลาซิโอ แต่ผลปรากฏออกมาในทิศทางลบ เพราะถ่านหินที่ค้นพบในรัฐฉานนั้น ไม่มีราคาค่างวดใด ๆ นอกจากไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านอุตสาหกรรมได้แล้ว ยังไม่อาจนำไปใช้กับเครื่องจักรทำความร้อนได้อีกด้วย

จากการรายงานของนายลาตูช (M. La Touche) หัวหน้าหน่วยบริการด้านภูมิศาสตร์แห่งอินเดีย สรุปได้ว่า ถ่านหินที่ขุดพบในลาซิโอเป็นถ่านหินลิกไนต์ชนิดสีน้ำตาล – ดำ เผาไหม้ได้ไม่ดี มีเปลวไฟอ่อน กลิ่นฉุนรุนแรง และมีเสียงแตกดังเวลาติดไฟขณะเมื่อนำออกมาจากเหมืองจะมีลักษณะแข็งและเป็นก้อนใหญ่แต่เมื่อสัมผัสกับอากาศ ถ่านหินจะเกิดการแตกหักออกเป็นก้อน ขนาดเล็ก ถ่านหินลักษณะนี้ไม่เหมาะเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาเป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรรถไฟ

เหมืองถ่านหินนามาตั้งอยู่บริเวณเมืองแสนหวีและเมืองลีปอในรัฐฉาน เหมืองแห่งนี้กินพื้นที่ยาว 10 ไมล์ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของลาซิโอ ถ่านหินที่สกัดได้จากเหมืองแห่งนี้เป็นถ่านหินลิกไนต์ชั้นดี มีสีดำ และมีลายเส้นสีน้ำตาลปะปนในก้อนถ่านหินในก้อนถ่านหินไม่เหมาะแก่การนำมาเป็นถ่านหินเชื้อเพลิงเพราะขาดแร่กำมะถัน มีความแข็งมากแต่เปราะและเวลาเผาไหม้มีเสียงแตกดัง ในการสกัดถ่านหินชนิดนี้นั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากแม้ว่าโดยธรรมชาติแล้วถ่านหินจะแตกง่ายก็ตาม แต่ด้วยแรงงานที่มีฝีมือก็ทำให้ขุดถ่านหินออกมาเป็นก้อนขนาดใหญ่ ๆ ได้เมื่อถ่านหินสัมผัสกับอากาศจะแห้งในทันทีและแตกหักออกเป็นก้อน ๆ ถ่านหินชนิดนี้มีปริมาณคาร์บอนในตัวค่อนข้างน้อย แต่มีความชื้นสูง คุณสมบัติที่ดีมีเพียงประการเดียวคือเมื่อเผาไหม้จนหมดแล้วจะเหลือขี้เถ้าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หากนำถ่านหินที่ขุดขึ้นมาใหม่ ๆ มาเผา จะมีการลุกไหม้ที่ดีและมีเปลวไฟสว่างและบางครั้งก็มีควันมากเป็นพิเศษและส่งกลิ่นอันเป็นเฉพาะคุณภาพของถ่านหินชนิดนี้สูงกว่าบรรดาถ่านหินทั้งหมดที่ขุดพบได้ในรัฐฉานเหนือ ในปี ค.ศ. 1905 ได้มีการทดลองนำถ่านหินที่ขุดได้นี้ไปใช้ขับเคลื่อนรถไฟสายลาซิโอ – เมย์เมียว โดยมีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของนายวิศวกรรถไฟแห่งพม่า แต่แล้วก็ประสบกับความล้มเหลวอย่างสูงเนื่องจากต้องใช้ไม้เผาเป็นเชื้อเพลิงเท่านั้น รถไฟถึงจะเคลื่อนที่ได้

เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการส่งถ่านหิน จำนวนประมาณ 7 ตัน จากเมืองนามาไปทำการทดลองเป็นพลังงานขับเคลื่อนรถไฟ แม้ว่าผลการทดลองจะออกมาในทิศทางที่ดี แต่ทางด้านนายช่างเครื่องจักรกลก็ออกมาให้ผลสรุปไว้ว่า “แม้ว่าถ่านหินชนิดนี้จะมีการเผาไหม้ได้ดีตามปกติ ในยามที่ขุดออกมาใหม่ ๆ หรือเผาไหม้ในพื้นที่อากาศถ่ายเทสะดวก แต่ก็ยังไม่เป็นที่เพียงพอต่อการใช้กับเครื่องจักร”

เชื่อกันว่าที่นานมา ยังมีถ่านหินเหลืออยู่ถึง 500,000 ตัน แต่ทว่าถ่านหินดังกล่าวนี้ไม่อาจนำไปใช้ประโยชน์ใด ๆ ได้ ในการเดินรถไฟระยะทางลาซิโอ – เมียวหง จำต้องใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงหรือใช้ถ่านหินจากบังกลาเทศ ราคาไม้ต่อตันนั้นอยู่ในอัตรา 4 รูปี 2 อานนา แต่สำหรับถ่านหินจากบังกลาเทศต้องจ่ายเงินถึง 17 รูปี 3 อานนา แต่ถ้าจะใช้ถ่านหินจากนานมานั้นต้องทำการอัดเป็น

ก่อนก่อนซึ่งจะทำให้มีค่าใช้จ่ายต่อตันถึง 20 รูปีหรือมากกว่า ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะนำเอาถ่านหินเข้ามาใช้แทนที่พลังงานชนิดอื่น ๆ

นายซิมสัน (Simpson) เจ้าหน้าที่จากกรมภูมิศาสตร์แห่งอินเดีย ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลเหมืองที่นานมาโดยตรง ให้ข้อสรุปว่า สภาพการณ์ทำเหมืองถ่านหินในเวลานี้คือการกระทำที่สูญเสียค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียว เหนือสิ่งอื่นใดไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนนสภาพดี ระหว่างเหมืองและทางรถไฟ หรือดำเนินการสกัดถ่านหินต่อไป ต้องคำนึงไว้ว่า ปัญหาด้านแรงงานจะเป็นปัญหาหลัก เพราะชาวฉานนั้นไม่ถนัดกับการทำเหมือง อีกทั้งยังมีจำนวนประชากรในพื้นที่เบาบางนัก

เหมืองถ่านหินมันแสง ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านมันแสงที่อยู่ห่างไปจากหมู่บ้านมงไย (Mong yai) ระยะทาง 7.5 กม. หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่มีความสำคัญที่สุดของเมืองแสนหวี ถ่านหินที่ขุดพบที่นี่มีความแข็งและมีสีไม่คงที่จากน้ำตาล ไปจนกระทั่งดำ นอกจากนี้จะมีความมันวาวและไม่มีเศษแตกหักแล้ว ถ่านหินของมันแสงก็มีคุณสมบัติต่าง ๆ เหมือนดังเช่นถ่านหินที่ขุดพบในลาซิโอและนานมา และมีส่วนผสมทางเคมีที่เหมือนกัน

เหมืองถ่านหินมันสะแลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเหมืองถ่านหินนานมา ผลผลิตจากเหมืองแห่งนี้เป็นถ่านหินที่ด้อยคุณภาพ ไม่มีผลตอบแทนการลงทุนที่ตั้งของเหมืองอยู่ห่างไกล ไม่อาจเข้าถึงได้ การทำเหมืองถ่านหินแห่งนี้จึงไม่เป็นที่ประสบผลสำเร็จ

รายละเอียดเกี่ยวกับถ่านหินทั้งหมดนี้เป็นข้อพิสูจน์อย่างชัดเจน ดังเช่นที่มีนักวิศวกรชาวฝรั่งเศสเคยกล่าวเอาไว้ว่า ที่ยูนนานตะวันตก เมืองต้าหลี่ เซียวเหมา และรัฐฉาน ไม่มีถ่านหินชนิดที่ใช้ประโยชน์ได้เลย

ยาสูบ

ในดินแดนพม่า ทั้งชาย หญิงหรือเด็ก มักสูบบุหรี่กันจนติดปากไม่ว่าจะเวลาเช้าหรือเย็น พวกเขาเหล่านี้ไม่ได้แต่สูบยาสูบเพียงอย่างเดียวหากแต่มักผสมสมุนไพรมีกลิ่นหอมลงไปสูบด้วย แต่ว่าการสูบบุหรี่ด้วยกลีงยาสูบนั้นไม่เป็นที่นิยมในพม่า

การเพาะปลูกใบยาสูบในพม่าเป็นที่ทำกันอย่างแพร่หลาย รัฐบาลให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ยาสูบจากต่างประเทศ และทำการทดลองปลูกในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่งในเมืองชิตวิน (ในพม่าเหนือ บริเวณทิศเหนือของมณฑลทะเลย์)

สภาพดินในบางพื้นที่ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมือง โมยินและชิตวินเหนือมีความเหมาะสมกับการปลูกต้นยาสูบ และได้มีการนำเมล็ดพันธุ์ยาสูบจากฮานาวาและเวอร์จิเนียเข้ามาปลูกในพม่าเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1888 ผลการทดลองออกมาเป็นที่น่าพึงพอใจทุกพื้นที่ที่เต็มไปด้วย

ด้วยต้นยาสูบที่ให้ผลผลิตอย่างงดงาม

พื้นที่เพาะปลูกยาสูบขยายบริเวณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง พันธุ์ยาสูบที่นำมาปลูกในพื้นที่ใหม่ก็นิยมกันเพียง 2 สายพันธุ์เท่านั้น คือ สายพันธุ์ฮานาวาและเวอร์จิเนีย

กระทรวงการเกษตรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเพาะปลูกใบยาสูบเป็นอย่างมาก และเพื่อผลักดันให้เกษตรกรปลูกพันธุ์ยาสูบต่างชาติ รัฐบาลจึงได้แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ยาสูบต่างชาติให้แก่เกษตรกรเป็นระยะเวลายาวนานถึง 20 ปี โดยมีบรรดาข้าราชการเป็นผู้แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ เมืองโมเป็นเมืองที่ได้ผลผลิตยาสูบพันธุ์จากอเมริกาที่ดีที่สุด จากการบันทึกของชาวโปรตุเกสพบว่าผลผลิตยาสูบสายพันธุ์ต่างชาตินี้ให้ปริมาณมากกว่ายาสูบแบบเดิม ๆ สายพันธุ์พม่ามาก และระหว่างสายพันธุ์ยาสูบต่างชาติ 2 สายพันธุ์นั้น พบว่ายาสูบจากฮานาวาให้ผลผลิตที่ดีมาก แต่ขณะที่สายพันธุ์จากเวอร์จิเนียแม้จะมีใบยาที่นุ่มกลมกล่อม แต่ก็ให้ปริมาณผลผลิตเก็บเกี่ยวน้อยกว่า ตลาดมีความต้องการยาสูบชนิดฮานาวาและชนิดดั้งเดิมของพม่าในปริมาณที่มาก ยาสูบฮานาวานั้นนิยมนำไปบรรจุเป็นซอง และยาสูบพม่ามักนำไปผสมในบุหรี่ซิการ์

ผืนดินที่จิตวินเหนือเหมาะแก่การเพาะปลูกยาสูบ และก็เชื่อกันว่าที่โครินกาในอินเดียและเกาะชวาก็มีสภาพดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกยาสูบเช่นกัน ยาสูบที่ปลูกในเมืองจิตวินผลิตใบที่สมบูรณ์ยิ่ง แต่เกษตรกรท้องถิ่นขาดความระมัดระวังในการดูแล จึงไม่น่าเป็นที่แปลกใจว่า เพราะเหตุใดจึงไม่มีบุหรี่ปูแบบยุโรปในพม่า ใบยาสูบที่เก็บเกี่ยวได้ถูกนำส่งออกไปยังอินเดียตอนใต้เพื่อทำการแปรรูป

ในพื้นที่เมืองจิตวินได้การเพาะปลูกเมล็ดยาสูบจำนวน 7 กรัม จะได้ผลผลิตใบยาสูบจำนวน 16 ปอนด์ แต่ขณะที่เมืองมิตจินาทางตอนเหนือของพม่า การเพาะปลูกยาสูบด้วยเมล็ดพันธุ์จำนวนครึ่งปอนด์จะให้ผลผลิตใบยาสูบถึง 1,000 ปอนด์ สภาพดินที่เหมาะสมกับการปลูกยาสูบมากที่สุดคือ ดินลักษณะร่วนซุยและชุ่มชื้น สำหรับที่ดินตะกอนน้ำพัดทรายและจีเ้าจากการเผาพีช มีความเหมาะสมต่อการปลูกยาสูบด้วยเช่นกัน ใบยาสูบพันธุ์ฮานาวาและเวอร์จิเนียมีความนุ่มกลมกล่อมและให้กลิ่นฉุนมากกว่าใบยาสูบพันธุ์ดั้งเดิมของพม่าอีกทั้งยังมีมูลค่าสูงกว่าอีกด้วย ในบางครั้งที่เกิดการผิดพลาดในการเลือกพื้นที่เพาะปลูกต้นยาสูบก็มักเกิดความเสียหายได้อย่างมาก แต่ทว่ายาสูบจากพม่าก็เป็นสินค้าคู่แข่งกับยาสูบจากเกาะชวาหรือเกาะสุมาตราได้เป็นอย่างดีในตลาดยุโรป

แม้ว่าการเพาะปลูกยาสูบจะประสบผลสำเร็จมากในพม่า แต่ก็ไม่มีกระบวนการแปรรูปใด ๆ ต่อในพม่า เพราะการแปรรูปยาสูบเป็นบุหรี่ปูแบบยุโรปทำขึ้นเฉพาะในอินเดียและส่งบุหรี่ยุโรป กลับมาจำหน่ายในพม่าอีกครั้งหนึ่ง

ฝ้าย

ฝ้ายฝ้ายที่นำมาจากอินเดีย ส่วนใหญ่เป็นฝ้ายที่ปลูกขึ้นในพม่าเหนือและพม่าใต้แต่ที่พม่าใต้การผลิตฝ้ายผลิตเพียงการบริโภคภายในครอบครัว อีกทั้งในแต่ละปีพื้นที่การเพาะปลูกฝ้ายก็ลดปริมาณลงเรื่อย ๆ เมื่อต่างชาตินำเข้าฝ้ายเพิ่มมากขึ้นด้วยราคาที่ดีชาวบ้านก็หันมาผลิตฝ้ายเพิ่มกันมากขึ้น ในบางเมือง เช่น เม็กติลาและมยินยาน มีการส่งออกฝ้ายไปยังประเทศจีนโดยผ่านเส้นทางเมืองพะโม ในรัฐฉานและพม่าเหนือมีการผลิตฝ้ายพื้นเมืองเพื่อการใช้ในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามมักมีการนำฝ้ายจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายทั้งในรูปแบบของเส้นด้ายหรือผ้าเป็นผืน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปริมาณการผลิตฝ้ายพื้นเมืองลดลงที่เมืองคยัคเสไม่มีการผลิตฝ้ายแต่อย่างใด

ที่เมืองโคตวินยี (Tawndwinyi) ฝ้ายฝ้ายปริมาณมากกว่า 3 ใน 4 กลายเป็นสินค้าที่แปรรูปและนำเข้าโดยต่างชาติ

ที่หมู่บ้านปยิมมานา ในเมืองยามะจิน อุตสาหกรรมฝ้ายเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อกระทรวงป่าไม้ออกกำหนดข้อห้ามการตัดไม้เกือบทำให้อุตสาหกรรมฝ้ายต้องล่มสลายไปทั้งหมด

ที่เมืองปากอกกุ ประชาชนนิยมการนำเข้าฝ้ายชนิดเส้นจากต่างชาติ ทำให้ปริมาณการปลูกฝ้ายพื้นเมืองลดลง แต่ในเมืองเหมืองทับทิม การนำเข้าฝ้ายมีอยู่น้อยมากเนื่องจากตั้งอยู่ในที่ห่างไกล การติดต่อสื่อสารไม่สะดวก อีกทั้งราคาสินค้าที่นำเข้ามีราคาสูง จึงยึดการบริโภคฝ้ายในท้องถิ่นเป็นหลักดังเช่นชาวเมืองฉาน

ที่เมืองเม็กติลา ฝ้ายส่วนใหญ่เป็นฝ้ายพื้นเมืองที่ผลิตส่งไปจำหน่ายในยูนนาน โดยขนส่งผ่านเมืองพะโม นอกจากนี้แล้วเม็กติลายังรับเอาเส้นด้ายจากต่างถิ่นเข้ามาทอในโรงงาน เพื่อผลิตสินค้าส่งออกไปยังจีนอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน

สำหรับชาวฉานมักนำฝ้ายที่เหลือจากการบริโภค มาจำหน่ายให้แก่กองคาราวานชาวจีนยูนนาน ซึ่งมักได้ราคางาม และเพื่อเป็นการสรุป สามารถกล่าวได้ว่าในพื้นที่ ๆ มีการนำเข้าฝ้ายจากต่างชาติ ฝ้ายพื้นเมืองก็มีความเสี่ยงที่จะสูญหายไป นอกจากบางเมืองที่ยังอนุรักษ์การปลูกฝ้ายพื้นเมืองเช่น เม็กติลา มยินยาน ซึ่งเมืองเหล่านี้มักนำสินค้าออกจำหน่ายแก่ผู้ซื้อชาวยูนนาน และชาวจีนทางตอนใต้ และยิ่งไปกว่านั้นก็คือการค้าในพะโม เม็กติลา และย่างกุ้งล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในมือของชาวจีนทั้งหมด

ฝ้ายของพม่าและอินเดียมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีขนาดของเส้นสั้นไปสำหรับเครื่องจักร และยิ่งไปกว่านั้นชาวพม่าขาดความรู้ในการฟอกสีให้ขาวอย่างเพียงพอ เป็นเหตุให้ฝ้ายมีราคาตกต่ำได้ มีความพยายามในการนำเสนอเส้นฝ้ายแบบอเมริกันที่มีความยาวมากขึ้นใน

พม่า แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ปัจจุบันมีการเพาะปลูกฝ้ายในบริเวณป่าโปร่งหรือทุ่งหญ้าที่ปลูกข้าว
แดงผสม เกษตรกรทำการเพาะปลูกและเตรียมฝ้ายด้วยตนเอง แต่มักขาดความละเอียด
รอบคอบในการเก็บเกี่ยว มักมีดินหรือทรายปะปนกับฝ้ายอยู่บ่อยครั้ง นอกจากนี้ยังมีสิ่งสกปรก
และเศษดินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเพิ่มเติมประสิทธิภาพให้แก่
เกษตรกรผู้เพาะปลูกฝ้าย โดยเฉพาะขั้นตอนการบำรุงรักษาและเก็บเกี่ยว เพื่อที่จะให้ผลผลิตมีคุณภาพ
และจำหน่ายได้ในราคาสูง

เหมืองแร่ธรรมชาติ

ประเทศพม่าเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งทางทรัพยากรด้านแร่ธาตุ แต่ทว่ายังไม่ได้รับการ
พัฒนาอย่างเต็มที่ หากว่าในอนาคตข้างหน้าทรัพยากรเหล่านี้จะนำความอยู่ดีกินดีมาสู่ประเทศได้

ทองคำ พบได้ทางตอนเหนือสุดของประเทศ ผลิตบริเวณชายแดนจีน ในเมืองมิตจินา
ทั้งนี้ยังสามารถขุดพบแร่ควอร์ต ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม บริษัทที่รับเหมางานยังไม่ได้เริ่มงานขุด
แร่แต่อย่างใด

อนึ่งทองคำยังเป็นสินแร่ที่ได้มาจากการร่อนจากทรายในแม่น้ำบางสาย เช่นแม่น้ำ Ban
Mauk ในเมืองกาซา และปากอกกู บริษัทที่ทำการร่อนทองในแม่น้ำอิรวดีตอนเหนือได้รับผลกำไร
ปีเว้นปี โดยได้ทองคำมูลค่าระหว่าง 35,000 – 40,000 รูปีแต่ต้องจ่ายค่าสัมปทานให้แก่รัฐบาล
ประมาณ 10,000 รูปี

เหมืองทับทิมที่นั่นยะเสก และมิตจินาถูกทิ้งร้าง เหลือไว้แต่เหมืองทับทิมที่โมก๊ก
(Mokok) ที่ยังคงทำการได้แต่เหมืองแห่งนี้ยังห่างไกลจากความเจริญอีกทั้งกินเวลายาวนานในการ
ดำเนินการช่วงแรก ๆ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เป็นเหตุให้รัฐบาลจำเป็นต้องขยายระยะเวลาในการ
ชำระเงินค่าสัมปทานให้แก่บริษัทผู้ประมูล

เหมืองตอมาวในมิตจินาและมณฑลในรัฐฉานทางตอนเหนือขุดพบแร่ปริมาณไม่มากและ
มีโอกาสดพัฒนาต่อยอดไปข้างหน้าน้อยมาก อีกทั้งไม่สามารถแข่งขันกับทัวร์มาลีนจากเขมรหรือ
จากกลุ่มน้ำโจงได้

อำพันจากอุกง หมู่บ้านทางตอนเหนือของมิตจินา มีมูลค่าโดยรวมประมาณ 5,000 รูปี
เหมืองแร่ตะกั่วในเมือง โบควิน ของรัฐฉานทางตอนเหนือ เป็นสมบัติของบริษัท Burma Mines
Company ให้ผลผลิตแร่ตะกั่วจำนวน 6,000 – 8,000 ตัน มีมูลค่าถึง 1,600 ปอนด์โดยประมาณ

ในรัฐฉานตอนใต้ มีการขุดเอาแร่ไปใช้ในปริมาณเพียงไม่กี่ตัน และยังคงมีแร่เหลืออยู่
เป็นจำนวนมากในบริเวณภูเขาพินาและยาเมธิน รวมไปถึงเหมืองในสะกาดงและในมณฑลทะเลย์

บริเวณเมืองทวาย มะริด และมินบุรีมีการขุดพบหินสบู่

บริษัทที่ทำการขุดสกัดแร่ในพม่า สามารถขุดเอาแร่เหล็กและแร่ตะกั่ว แต่ทว่ายังเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น อีกทั้งบริษัทที่เข้าไปสัมปทานทำเหมืองยังขาดความระมัดระวังบางประการในการขุด จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมาอยู่ในระดับต่ำ แต่มีการคาดการณ์เอาไว้ว่าในอนาคตข้างหน้า กระบวนการทำเหมืองแร่จะมีการพัฒนาการสูงขึ้น

มีอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมาอย่างหลากหลาย จากการพัฒนาการผลิตและทำอุตสาหกรรมพลอยและกระจก การก่อสร้างบ้านเรือน ถนนหนทางและทางรถไฟ ที่หงสาวดีพบดินเหนียวเป็นจำนวนมากที่สามารถนำมาผลิตก้อนอิฐได้ที่เม็กตลา มัณฑะเลย์ และรัฐฉานเหนือเหนือพบปูนขาว สะเทิมและแอมเฮิร์ดพบว่ามีหินแกรนิตเป็นจำนวนมาก ส่วนหินอ่อนนั้นพบมากที่สุดที่ยินและมัณฑะเลย์

ตารางแสดงปริมาณแร่ที่ผลิตได้ในปี 1910

1. ดินเหนียว	1,123,347	ตัน
2. หินแกรนิต	7,733,855	ตัน
3. ดินแดง	302,938	ตัน
4. ปูนขาว	104,797	ตัน
5. กรวด	119,087	ตัน
มูลค่าทั้งหมดประมาณ	8,000,000	รูปี

เหมืองแร่ในดินแดนชาวคะฉิ่นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถขุดพบแร่หลากหลายชนิด เช่น ทองคำ ทองคำขาว อีเรเดียม โรเดียม ฯลฯ แร่เหล่านี้ถูกขุดพบเป็นจำนวนมากในบริเวณพื้นที่ตะกอนทับถมของ แม่น้ำसानและแม่น้ำโขง

นอกจากแร่ธาตุในผืนดินของชาวคะฉิ่นแล้ว ดินแดนแห่งนี้ยังมีชาวพม่าจำนวนมากเข้ามาตั้งรกรากและเพาะปลูกข้าว ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของท้องนา ทำให้ชาวนาเก็บเกี่ยวผลผลิตได้จำนวนมาก และด้านสภาพอากาศก็นับว่ามีความสะอาดและบริสุทธิ์มาก

เชื่อกันว่า น้ำมัน คือแหล่งทรัพยากรที่สร้างความมั่งคั่งให้กับพม่าได้อย่างมาก ในเขตหงสาวดีแดนพม่าได้มีการขุดน้ำมันที่หงสาวดีและยะไข่ แต่ปริมาณน้ำมันที่ขุดพบมีปริมาณน้อยตรงกันข้ามกับการขุดบ่อน้ำมันในพม่าเหนือ ที่ขุดพบน้ำมันจำนวนมากที่เมืองย่นนของ และยังมีความสะดวกในการสกัดออกมาอีกด้วย บ่อน้ำมันเป็นกิจการผูกขาดของราชสำนักมานานนับปี ในรัชสมัยของพระเจ้ามินดง น้ำมันสร้างรายได้ต่อปีถึง 600,000 รูปี แรงงานที่ใช้ขุดบ่อน้ำมันในพม่า คือนักโทษสงครามที่เมืองยะไข่ นักโทษเหล่านี้มีความรู้และชำนาญในการขุดบ่อน้ำมันเป็น

อย่างดี

บ่อน้ำมันแห่งเมืองพุกาม มีชื่อว่าเยนันยา ถูกขุดครั้งแรกในปี ค.ศ. 1855 และสิ้นสุดในปี ค.ศ. 1873 พบว่ามีน้ำมันน้อยกว่าที่บ่อน้ำมันแห่งเมืองเยนันของมา

ที่เมืองมินบู มีการค้นพบบ่อน้ำมันเช่นกัน แต่บริเวณน้ำมันที่ขุดได้ส่วนใหญ่มาจากบ่อน้ำมันเยนันของ ที่เมืองแห่งนี้ บริษัท Twinza oli Company และ Aungchan oil Company ได้ทำการขุดเจาะน้ำมันบ่อใหม่ ซึ่งซื้อสิทธิ์สัมปทานจากบริษัท Rangoon Refinery Company

ในปี ค.ศ. 1910 มีการก่อตั้งบริษัทใหม่ขึ้นชื่อว่า Yenangyaung oil Company และในปี ค.ศ. 1911 ก็ทำการก่อตั้งบริษัท British Burma Oil Company ขึ้นอีกบริษัทหนึ่ง

แม้ว่าจะมีการขุดพบบ่อน้ำมันเป็นจำนวนมากในพม่า แต่บ่อน้ำมันเก่า ๆ จำนวนหลายบ่อไม่อาจให้ผลผลิตน้ำมันได้อีกต่อไป บ่อน้ำมันที่ขุดขึ้นใหม่ก็ไม่สามารถให้ผลผลิตในระยะยาวได้ ยิ่งไปกว่านั้น มักพบว่ามีน้ำใต้ดินอยู่ในระดับความลึก 600 เมตรทำให้เกิดความยุ่งยากและอันตรายในการขุดบ่อน้ำมัน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีผู้คอยเฝ้าระวังภัยจากเพลิงไหม้และน้ำบนหอสังเกตการณ์ที่สร้างขึ้นจากเหล็ก แทนการปลูกสร้างจากไม้

การประมง

มะริดเป็นเมืองที่ขึ้นชื่อมากด้านการประมง ซึ่งรัฐบาลก็ดำเนินการเป็นผู้ผูกขาดสิทธิ์การทำประมงแต่เพียงผู้เดียว ในฤดูจับปลาประจำปี 1910 – 1911 เงินจำนวนมหาศาลถูกถ่ายเทเข้าสู่ท้องพระคลัง รายได้เหล่านี้ได้มากจากหอยมุก หอยนางรม หอยสังข์ และปลา lompe (*liparis vulgaris*) การผูกขาดการประมงในปี ค.ศ. 1911 มูลค่าของรายได้สุทธิสูงขึ้นไปถึง 2 เท่าจากมูลค่าปกติ ในปี ค.ศ. 1909 – 1910 รัฐบาลที่ผูกขาดการค้านี้ได้ผลกำไรมหาศาลจากการส่งออกปลา lompe ครั้งละ 25 ตัน ซึ่งปลาชนิดนี้มีราคาแท้จริง 382 รูปี ต่อตัน แต่รัฐบาลนั้นจำหน่ายออกสู่ตลาดในราคาสูงถึง 419 รูปี ต่อตัน สำหรับ หอย troche จำหน่าย ในระดับราคา 302 รูปี ต่อตัน ซึ่งในปีก่อนหน้านี้นี้มีราคาเพียง 199 รูปี ต่อตันเท่านั้น ธุรกิจการค้าเหล่านี้ตกอยู่ในมือของพวกเขา Salon ที่เก็บผลผลิตไว้จำหน่ายแก่ชาวสยามที่ซื้อหอยนางรมในราคาสูง สำหรับหอยมุกนั้นหาได้ยากมากขึ้น ชาวประมงจึงไม่นำหอยมุกมาขายตามปกติแต่นำไข่มุกมาขายเองในราคาที่สูง การประมงน้ำตื้นประสบปัญหาจำนวนประชากรปลาน้อยลง จำเป็นต้องทำการประมงน้ำลึกแทน ชาวญี่ปุ่นเข้ามาทำการประมงน้ำลึกแทนชาวมะนิลาที่ปฏิเสธการออกหาปลาในน่านน้ำลึก ในช่วงปี 1910 – 1911 มีการค้นพบไข่มุกที่มีมูลค่ามหาศาล 2 เม็ด คาดว่าเม็ดแรกมีค่าถึง 40,000 รูปี และอีกเม็ดหนึ่งมีค่า 10,000 รูปี

ถั่วพม่า

หลายปีที่ผ่านมาในยุโรปเกิดโรคร้ายแรงต่อชีวิต ที่เป็นผลมาจากการบริโภคถั่วที่นำมาจากพม่า อาการร้ายแรงนี้มีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า *Psophocarpus tetragonolobus* และแม้ว่าถั่วชนิดนี้จะเพาะปลูกกันในพม่าและรัฐฉาน แต่พืชชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดแต่ดั้งเดิมจากเมือง Goa ในบริเวณชายฝั่งมาละบาร์ ในพม่ามีการปลูกถั่วกันมากในเมืองยะไข่ ชาวพม่านิยมนำรากของถั่วนี้มาปรุงอาหาร และทานผักอ่อนเพียงเท่านั้น สำหรับถั่วที่แห้งแล้วและมีสีแดงเป็นพิษไม่อาจนำมารับประทานได้ เพราะมีกรดพิษอยู่ในเมล็ดถั่ว

นายเจ เอช เบอร์คิล (J.H. Burkill) นักเศรษฐศาสตร์ผู้เลี้ยงชื่อของรัฐบาลจักรวรรดิในอินเดีย เป็นผู้ควบคุมดูแลบรรดาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากพม่า เขาผู้นี้ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับถั่วพม่า ถั่วชนิดนี้ที่อินเดียปลูกกันในสวนหญ้าแต่สำหรับที่พม่านั้นปลูกกันตามเรียกสวน ที่มณฑล ชิตวินเหนือ กาชา และหงสาวดีก็ทำการเพาะปลูกถั่วชนิดนี้เช่นกัน หากแต่ในทราวดี การเพาะปลูกพืชชนิดนี้นับว่าเป็นการสาปสูญไปเสียแล้ว ชาวจีนบางคนปลูกถั่วพม่าในทุ่งขนาดเล็ก ๆ ใกล้กรุงย่างกุ้ง ชาวเมืองพะสิมปลูกในแปลงสี่เหลี่ยมขนาดเล็กในสวนภายในบ้าน ชาวสะเทิมและชาวกะเหรี่ยงปลูกตามแนวฝั่งแม่น้ำสาละวิน ในรัฐฉานพบที่มีการเพาะปลูกถั่วพม่า ได้ทั่วไปตามเมืองต่าง ๆ สิบ่อก ชัมชาย แสหนวี และเชียงตุง เมล็ดถั่วพันธุ์ที่มีคุณภาพดีที่สุด เมล็ดส่วนใหญ่ นำมาจากคยักวะ คเทวนาปา เวนิน เมย์เมียว เวตวิน และทิลแห่ง ในพม่าเรียกถั่วชนิดนี้ว่า แปสวงสา (Pè sanung sa) หรือ แปมยิต (Pè myit) แต่ชาวกระเหรี่ยงเรียกว่า กอเบมยา (kaw bemya) ซึ่งหมายถึง ถั่วพม่า และชาวรัฐฉานเรียกกันว่า โตปอง (To pong)

ที่รัฐฉานมักทำการหว่านเมล็ดลงดินในช่วงต้นเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นตอนต้นของฤดูฝน ดินที่ทำการเพาะปลูกควรเลือกดินที่อุดมสมบูรณ์ มีความชุ่มชื้นมาก แต่หากดินไม่อุดมต้องปรับปรุงดินด้วยการให้น้ำปริมาณมาก ๆ จนดินชุ่ม ในรัฐฉานตอนใต้ทางฝั่งเมืองเชียงตุง พบว่าการปลูกถั่วพม่าเป็นหย่อม ๆ ตรงกันข้ามกับรัฐฉานที่มีถั่วพม่าขึ้นเต็มทุ่ง โดยทั่วไปแล้ว ถั่วพม่าปลูกขึ้นในบริเวณทุ่งหญ้า (Taung ya) ที่เคยเป็นป่ามาก่อนและภายหลังถูกเผา จนผืนดินถูกปกคลุมด้วยพืชเจ้าจากใบไม้และกิ่งไม้ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ชาวฉานที่ปลูกถั่วพม่าไว้ในสวน จะเลี้ยงคันถั่วให้มีความสูงถึง 3 – 4 เมตรแล้วจึงถอนเอารากถั่วมาปรุงอาหาร หรือปล่อยให้ถั่วมีฝักและเก็บเกี่ยวในช่วงที่ฝักถั่วสีเหลือง ส่วนถั่วที่แก่นนั้นก็เก็บเอาไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ต่อไป ฤดูกาลเก็บเกี่ยวพม่าอยู่ระหว่างเดือนธันวาคม – มกราคม ถั่วที่เก็บเกี่ยวได้ในรัฐฉานมีขนาดใหญ่กว่าถั่วที่เพาะปลูกในพื้นที่ใด ๆ ในพม่า ทำให้มีราคาสูงเป็นสองเท่าของถั่วพื้นบ้าน เมื่อนำไปจำหน่ายที่มณฑลยะ

หรือคัยคแสวงจะได้ราคา 7 รูปี 8 อานนา หรือ 10 รูปี ต่อปริมาณถั่ว 36 ลิตร

คุณภาพของถั่วขึ้นอยู่กับวิธีการเลือกเมล็ดพันธุ์และการบำรุงรักษาต้นถั่ว แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า เมล็ดถั่วจากรัฐฉานและจากพม่ามักแตกต่างกัน เพราะความชื้นและปริมาณน้ำในพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่ความชื้นมากย่อมส่งผลต่อปริมาณผลผลิตที่ลดน้อยลง ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมต้องปลูกถั่วในพื้นที่สูง

ในการเพาะปลูกถั่วยังไม่พบว่ามีแมลงชนิดใดที่เป็นศัตรูพืช แต่เพื่อความมั่นใจ ก็ควรปลูกถั่วชนิดนี้บนที่ดินที่เคยเพาะปลูกพืชมาก่อนแล้ว หากปลูกถั่วในดินที่มีสภาพเป็นกรดมากไป ต้นถั่วจะเจริญงอกงามน้อยและได้ผลผลิตน้อยตามลงมาด้วย รายได้จากการปลูกถั่วต่อพื้นที่เพาะปลูก 1 เอเคอร์ คือ 40 รูปี 10 อานนา แต่ต้องเสียภาษีจำนวน 8 รูปี ต่อ 1 เอเคอร์เช่นกัน จากการคำนวณมูลค่าผลผลิตและการลงทุนในค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้วพบว่าเกษตรกรจะมีผลกำไรถึง 19 รูปี ต่อการปลูกถั่วในพื้นที่ 1 เอเคอร์ หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวถั่ว เกษตรกรมักปลูกอ้อยเพราะพื้นที่ดินที่ปลูกถั่วแล้ว หากนำอ้อยมาปลูก จะทำให้ได้ผลผลิตอ้อยเพิ่มมากขึ้นอีกกึ่งหนึ่ง

ที่มณฑลพะเย่ การเพาะปลูกถั่วพม่าเป็นที่แพร่หลาย ผลผลิตในท้องที่ถูกนำมาจำหน่ายในราคา 10 รูปี ต่อถั่วปริมาณ 300 ปอนด์ ในเดือนธันวาคม แต่ในเดือนมกราคม ราคาจะลดลงไปครึ่งหนึ่ง เมล็ดถั่วขายในราคา 5 รูปี ต่อปริมาณ 2,100 ปอนด์

ในเมืองยามะรินและพินมามา นิยมปลูกถั่วในช่วงปลายเดือนมิถุนายนถึงต้นเดือนกรกฎาคม และขูดรากมาขายในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์

บทที่ 9 การค้าและการเดินเรือ

เงินตรา

ในปัจจุบันสกุลเงินตราที่ใช้กันในพม่าเป็นเงินรูปของอินเดียเพียงสกุลเดียว และเงินตราสกุลรูปีก็มีเสถียรภาพมั่นคงมาก รัฐบาลอินเดียได้รับเอามาตรฐานทองคำเข้ามาใช้ในระบบเงินตรา โดยเทียบกับมาตรฐานทองคำกับเงินสกุลปอนด์สเตอร์ลิงของอังกฤษ 1 ปอนด์ มีค่าเท่ากับ 15 รูปี และใช้อัตราที่ไม่มีการผันแปรนี้ในการธุรกรรมทางการเงินทุกชนิดในพม่า เงินรูปีเป็นเหรียญเงินที่มีค่าเท่ากับสกุลเงินฝรั่งเศสจำนวน 1.60 ฟรังก์ เงินเหรียญประกอบด้วย เหรียญครึ่งรูปีหรือ 8 annas (1 รูปี มี 16 annas) เหรียญ 4 annas และเหรียญ 2 annas สำหรับเหรียญ 1 annas หรือ 0.5 annas เป็นเหรียญที่ทำจากทองแดง ในอินเดีย annas หรือเงินถูกแบ่งย่อยออกเป็น pices หรือ เซนต์ แต่ทว่าหน่วยเงิน เซนต์นี้ไม่มีการนำมาใช้ในพม่า เพราะมีค่าครองชีพสูงกว่าอินเดีย และเงินจำนวนเซนต์ไม่มีมูลค่าในการเงินซื้อสินค้าชนิดใดได้

100,000 รูปี มีค่าเท่ากับ 1 lakh

1,000,000 รูปี มีค่าเท่ากับ 1 lakh

น้ำหนักและมาตรวัดตวง

การชั่งและวัดตวงอย่างเป็นทางการของพม่าใช้หน่วยการวัดแบบอังกฤษ – อินเดีย

1 โตลา (Tola) นหนักเท่ากับ 180 ทรอย (Troy) หรือ 11 กรัมโดยประมาณ

มาตราส่วนน้ำหนักแจกแจงได้ดังต่อไปนี้

1 chittack = 5 tolas

1 seer = 16 chittacks

1 maund = 40 seers

ในการเทียบมาตรน้ำหนักแบบอินเดียเป็นมาตรน้ำหนักแบบอังกฤษ ทำได้โดยการนำน้ำหนักจากหน่วย seer มาคูณด้วย 72 และหารด้วย 35 ผลลัพธ์ที่ออกมาจะได้เป็นหน่วยปอนด์ หรือนำน้ำหนักจากหน่วย maund มาคูณด้วย 36 และหารด้วย 49 ก็จะได้ผลลัพธ์ที่เป็นหน่วยสากล

ในทางกลับกัน หากต้องการกลับหน่วยการวัดแบบอินเดีย เป็นหน่วยสากลก็ทำได้โดยนำน้ำหนักตามหน่วยการวัดอินเดียมาคูณด้วย 35 และหารด้วย 72 (เทียบจากหน่วย seer) หรือคูณด้วย 49 และหารด้วย 36 (เทียบจากหน่วย maund)

1 ตัน = 27.25 maunds

นอกจากระบบการวัดตวงที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว แต่ละเมืองในพม่ายังมีระบบการวัดตวงอันเป็นเฉพาะของคนอีกด้วย เช่น

2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
4	yuédyi =	1	pédyi =	15.98	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes
2	kinuye =	1	yuédyi =	3.90	=	0.53	grammes

หน่วยวัดความยาวพื้นบ้านมีมาตราส่วนดังนี้

4	grains	= 1 inch	= 1 lettathit
6	grains	= 1 thumb	= 1 lettathit
8	Thit	= 1 maik (ความยาวขนาดคืบ นิ้วโป้งกางออก)	
2	maik	= 1 pied	= 30.5 ซม
12	Thit	= 1 Twa	
2	Twa	= 1 daung	
4	daung	= 1 klan	= 6 pied
7	danug	= 1 Ta	
500	Ta	= 1 ngaya dwin	= 1 mile = 1,609 metre
1,000	Ta	= 1 daing	

มาตรฐานวัดความจุ

1	zalè	=	1 pint	=	0.56 litre
4	zalè	=	1 leyi	=	
2	byi	=	1 zayot	=	1 gallon = 4.54 litres

2	zayot	=	1 seit	=	2 gallon
2	seit	=	1 gwè	=	4 gallon
2	guè	=	1 din	=	8 gallon = 36.34 litres

Din หรือตะกร้าเป็นหน่วยวัดความจุสำหรับการจำหน่ายเมล็ดพืช ซึ่งในอดีตแต่ละท้องถิ่นมีหน่วยวัดแตกต่างกันมาก แต่ในปัจจุบันได้ใช้หน่วยวัดตวงแบบภาษาอังกฤษเหมือนกันทั่วประเทศ ของเหลวในพม่าไม่มีการจำหน่ายโดยวิธีการวัดตวงหากแต่ใช้การชั่งน้ำหนักแทน

1 maund = 40 seers

นอกจากระบบการวัดตวงที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว แต่ละเมืองในพม่ายังมีระบบการวัดตวงอันเป็นเฉพาะของตนอีกด้วย เช่น

2	kinuye	=	1	yuédyi	= 3.90 grains = 0.53 grammes
4	yuédyi	=	1	pèdyi	= 15.98 grains = 1.06 grammes
2	pèdyi	=	1	mudyi	= 31.96 grains = 2.12 grammes
2	mudyi	=	1	mat	= 63.91 grains = 4.24 grammes
4	mat	=			
8	mudyi	=	1	kyat	= 255.64 grains = 16.96 grammes
10	mugale	=			
100	kyat	=	1	beitha	= 3.652 pound = 1.616 kg.
10	bitha	=	1	kwett	= 26.52 pound
100	beitha	=	1	achein taya	= 365.2 pound

ท่าเรือย่างกุ้ง

ท่าเรือย่างกุ้งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในนามของ **Rangoon Port Trust** ที่ถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1880 บริษัทท่าเรือย่างกุ้งนี้ประกอบไปด้วย นายกเทศบาลเมืองย่างกุ้ง ตำรวจ เจ้าหน้าที่การทำเรือ เจ้าหน้าที่ศุลกากร วิศวกรในสาขาต่าง ๆ และข้าราชการได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐบาลพม่า จำนวนบุคลากรรวมทั้งหมด 11 ตำแหน่ง

ท่าเรืออย่างกึ่งเป็นท่าเรือที่มีความงดงามและดีที่สุดในแห่งหนึ่งในเอเชีย การก่อสร้างท่าเรือแห่งนี้ทำการก่อสร้างอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่ต่อเนื่องและใช้งบประมาณการสร้างที่ได้มาจากการกู้ยืม

งบประมาณกู้ยืมครั้งแรกในปี ค.ศ. 1887 เป็นจำนวน 894,041 รูปี ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1903 กู้ยืมเงินจำนวน 1 ล้านบาทและเสียดอกเบี้ยจำนวนร้อยละ 4.5 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1904 กู้ยืมเงินจำนวน 2 ล้านบาทเสียดอกเบี้ยจำนวนร้อยละ 4.5 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1905 กู้ยืมเงินจำนวน 3 ครั้ง เพื่อทำการขยายพื้นที่และพัฒนาปรับปรุงท่าเรือ เป็นจำนวนเงินดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เงินกู้ยืมจำนวน 1 ล้านบาท ในอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 4
2. เงินกู้ยืมจำนวน 300,000 รูปี ในอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 4
3. เงินกู้ยืมจำนวน 1,430,000 รูปี ในอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ 4

หลังจากการปรับปรุงที่ดีแล้ว ท่าเรืออย่างกึ่งก็กลายเป็นท่าเรือแห่งหนึ่งที่มีความสวยงามและล้ำค่ามากที่สุดของโลก รถไฟขนส่งสินค้าสามารถวิ่งตรงสู่ท่าเรือ เพื่อถ่ายเทสินค้าลงในเรือบรรทุกได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องขนย้ายสินค้ากักเก็บไว้ใน โกดังหรือที่กักเก็บอื่นใดเลย

การค้าขาย (ส่งออกและนำเข้า)

ในปีงบประมาณ 1910 - 1911 มูลค่าการนำเข้าสินค้าจากต่างชาติเพิ่มสูงขึ้นถึงจำนวน 107,528,143 รูปี และมูลค่าการส่งออกเป็นจำนวน 210,304,887 รูปี การขนส่งบริเวณชายฝั่งมีมูลค่าการนำเข้าสินค้าจำนวน 96,669,219 รูปี และมูลค่าการส่งออกสินค้าจำนวน 133,605,802 รูปี

มูลค่าสุทธิของการค้าทางทะเลในปีงบประมาณ 1910 -1911 สูงกว่ามูลค่าสุทธิของปีงบประมาณก่อนหน้านี้อถึง 28,500,000 รูปีและมูลค่าทางการค้ากับต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 18.03 การนำเข้าผลิตภัณฑ์จากฝ้ายและเครื่องนุ่งห่มเพิ่มปริมาณสูงขึ้นมาก แต่ในส่วนของเครื่องจักร โลหะและยาสูบนั้นมีปริมาณน้อยกว่า การส่งออกข้าวสร้างมูลค่าจำนวนมหาศาล เช่นเดียวกับการส่งออกไม้ หนังกว กล้วย พะ ตะกั่ว ยางไม้ ชัน น้ำมันจากแร่ธาตุและน้ำมันเชื้อเพลิง ทั้งหมดนี้ต่างก็เป็นสินค้าที่ส่งออกสร้างรายได้เป็นอย่างดี

ตารางแสดงปริมาณการทำธุรกรรมการค้าในท่าเรือต่าง ๆ ของพม่า

ท่าเรือ	การค้าต่างชาติ	การค้าบริเวณชายฝั่ง
เมะละเหม่ง	4.81 %	9.01 %
อัครยับ	2.15 %	9.38 %
พะสิม	5.28 %	0.67 %
ทวาย	0.41 %	1.53 %
มะริด	0.30 %	1.24 %
คยัคพยู	-	0.27 %
Victoria Point	0.08 %	0.04 %
ชานโตเวย์	-	0.02 %
ย่างกุ้ง	86.27 %	77.84 %

การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ

สินค้านำเข้าส่วนใหญ่ของพม่า ถูกขนส่งผ่านทางท่าเรือย่างกุ้ง ดังที่ปรากฏตัวเลขในตารางข้างต้น สินค้าที่พม่านำเข้ามานั้นล้วนแต่เป็นจำพวกสินค้าที่เหล่าประเทศอาณานิคมนิยมนำเข้า อาทิ ผลิตภัณฑ์จากฝ้ายทุกชนิด โลหะ ไหมและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไหม น้ำตาล วัตถุดิบประเภทเหล็ก เครื่องประดับ มีด เครื่องจักร อุปกรณ์สำหรับโรงสี เครื่องนุ่งห่ม สินค้าตามสมัยนิยม เหล็ก ขนแกะ วัสดุสำหรับทางรถไฟ น้ำมัน ไม้ขีดไฟ กระดาษ ลัง สบู่ ยารักษาโรค เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบ วัสดุก่อสร้าง สารเคมี ภาพวาด สี เครื่องดนตรี แก้ว เครื่องแก้ว กระจก ไม้แปรรูป เครื่องเทศ ร่ม ถ่านหิน ขันวางหนังสือ เครื่องเขียน เมล็ดพันธุ์ ผัก ผลไม้ เชือก อุปกรณ์สำหรับเทนนิส กอล์ฟ ฟุตบอล ชิ้นส่วนเรือ หนังสือ อาวุธยุทโธปกรณ์ อุปกรณ์สำนักงาน จี๊ฟ น้ำมันดิน ยางมะตอย เทียน นาฬิกาข้อมือ นาฬิกาข้อมือ ฝา สัตว์ เครื่องเพชร เครื่องเงิน เครื่องทอง กาแฟ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกมากมาย

ในระยะหลังมานี้ การนำเข้าสินค้าบางชนิดลดปริมาณลง เช่น ชิ้นส่วนประกอบเรือที่มีการนำเข้าลดลงมากเนื่องจากการนำเข้ามาในปริมาณที่มากพอในช่วงเวลา 2 ปี ที่ผ่านมา การนำเข้าไม้ขีดไฟจากญี่ปุ่นก็ลดปริมาณลงเช่นเดียวกันเพราะมีโรงงานผลิตไม้ขีดไฟคุณภาพดีในท้องถิ่น กระดาษสำหรับการพิมพ์มีมูลค่าสูงขึ้นและถูกนำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบ และสบู่ ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่ตลาดต้องการสูง และปริมาณการนำเข้าเกือบทั้งหมดมาจากสหราชอาณาจักร เช่น อิฐ กระเบื้อง และวัสดุก่อสร้างที่มาจากสหราชอาณาจักร

เว้นแต่เพียงปูนซีเมนต์ที่นำเข้ามาจากเกาะฮ่องกง การนำถ่านหินมาจากคาร์ดีฟมีปริมาณลดลง หลังจากที่มีการนำเข้าถ่านหินจากบังกลาเทศ รถยนต์ทุกชนิดนำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกาอีกเป็นจำนวนมาก

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าไวน์และเหล้า

1. เบียร์	14,94,000	รูปี
2. เหล้าบรันดี	663,000	รูปี
3. เหล้า gin	47,000	รูปี
4. เหล้าจากอ้อย	26,000	รูปี
5. วิสกี้	499,000	รูปี
6. เชื้อไวน์	109,000	รูปี
7. แอลกอฮอล์สำหรับน้ำหอม	202,000	รูปี
8. แอลกอฮอล์สำหรับเชื้อเพลิง	13,000	รูปี
9. แอลกอฮอล์อื่น ๆ	76,000	รูปี
10. แชมเปญ	80,000	รูปี
11. ไวน์แดงและไวน์ขาว	23,000	รูปี
12. เหล้าอู่น Porto	69,000	รูปี
13. เหล้า Sherry	14,000	รูปี
14. ไวน์ชนิดอื่น ๆ	40,000	รูปี

ปริมาณการนำเข้าเบียร์ของพม่าลดลงอย่างมาก เบียร์ที่ดื่มกันในพม่านั้นส่วนใหญ่นำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกาและเยอรมนีด้วยปริมาณ 86 เพอร์เซ็นต์ และ 14 เพอร์เซ็นต์ ตามลำดับ การนำเข้าเบียร์จากเยอรมนีลดลง 15 เพอร์เซ็นต์ และจากอังกฤษลดลง 1 เพอร์เซ็นต์และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1907 – 1908 เป็นต้นมาการนำเข้าเบียร์จากต่างชาติก็ไม่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นอีก

ทางด้านไวน์และเหล้า นั้น มีปริมาณการนำเข้าลดลง ยกเว้นแต่เพียงแชมเปญที่มีมูลค่าสูงมากขึ้น มูลค่าการนำเข้าลดลงทั้งหมด 16 เพอร์เซ็นต์ หากจำแนกเป็นชนิดจะพบว่า เหล้าบรันดีลดลง 18 เพอร์เซ็นต์ เหล้า gin ลดลง 37 เพอร์เซ็นต์ เหล้าจากอ้อยลดลง 50 เพอร์เซ็นต์ และแม้ว่าราคาสินค้าเหล้านี้จะเพิ่มสูงขึ้นแต่ค่าเงินรูปีกลับมีมูลค่าน้อยลง เหล้าบรันดีจากเยอรมนีและฮอลแลนด์ถูกลดปริมาณการนำเข้าปริมาณการนำเข้าบรันดีจำนวนถึง 78 เพอร์เซ็นต์ มาจากฝรั่งเศส

ปริมาณบริโภคแอลกอฮอล์ลดลงหลังจากที่มีการขึ้นภาษีสี่สรรพสามิตตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1910 แต่เดิมนราคาสุราอยู่ที่แกลลอน (4 ลิตร) ละ 7 รูปี แต่ปัจจุบันมีราคาสูงถึง 9 รูปี 6 อานนา

รายละเอียดการนำเข้าแอลกอฮอล์จากต่างประเทศ (จำแนกตามประเทศ)

1. สหรัฐอเมริกา	87,408 แกลลอน	เป็นเหล้าวิสกี้จำนวน	73,663 แกลลอน
2. ฝรั่งเศส	68,015 แกลลอน	เป็นเหล้าบรันดีจำนวน	66,402 แกลลอน
3. เยอรมนี	16,061 แกลลอน	เป็นเหล้าบรันดีจำนวน	9,517 แกลลอน
4. ฮอลแลนด์	13,199 แกลลอน	เป็นเหล้าบรันดีจำนวน	7,537 แกลลอน
5. ชวา	21,911 แกลลอน	เป็นเหล้าหมักจากอ้อยทั้งหมด	
6. สิงคโปร์	850 แกลลอน		
7. ประเทศอื่น ๆ	14,024 แกลลอน		

รายละเอียดนำเข้าเสบียงอาหาร (คิดมูลค่าเป็นเงินรูปี)

1. เบคอนและแฮม	136,000	รูปี
2. ลูกก๊ี้และขนมปังกรอบ	1,300,000	รูปี
3. เนย	200,031	รูปี
4. อาหารกระป๋อง	100,001	รูปี
5. แป้ง	7,200	รูปี
6. ปลาแห้งชนิดจืด	314,000	รูปี
7. ปลาแห้งชนิดเค็ม	13,64,000	รูปี
8. น้ำปลา	294,000	รูปี
9. ผักและผลไม้ (แห้งและเค็ม)	181,000	รูปี
10. น้ำมันหมู	80,000	รูปี
11. นมข้น	12,77,000	รูปี
12. แดงกวาดอง , น้ำส้มสายชู, ซอส	92,000	รูปี
มัสตาร์ดและเครื่องปรุงอื่น		
13. อื่น ๆ	200,000	รูปี

ปริมาณนำเข้าปลาแห้งชนิดจืดและชนิดเค็มลดลงเล็กน้อยเนื่องจากการผลิตภายในประเทศมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นลูกก๊ี้หรือขนมปังกรอบที่นำเข้ามาจากสหราชอาณาจักรสร้าง

มูลค่าจำนวนมากในพม่า เนยที่นำเข้ามีปริมาณลดลง แต่เนยที่ผลิตในบอมเบย์และปัญจาบ ของอินเดียก็หลังไหลเข้ามาตีตลาดในพม่า

ร้อยละ 40 ของสินค้านำเข้าในพม่ามาจากสหราชอาณาจักร ร้อยละ 36 มาจากสิงคโปร์ และร้อยละ 15 มาจากยุโรปภาคพื้นทวีป

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าเกลือจากต่างประเทศ

1. สหราชอาณาจักร	60,000	รูปี
2. เยอรมนี	547,000	รูปี
3. สเปน	70,000	รูปี
4. เคน	119,000	รูปี
5. อียิปต์	286,000	รูปี

ปริมาณการนำเข้าเกลือลดลงจำนวนลง แต่มูลค่าการซื้อขายสูงขึ้นเนื่องจากราคาเกลือเพิ่มสูงขึ้นในท้องตลาด เกลือที่นำเข้าจากเคน เยอรมนี สเปน และตุรกี มีปริมาณลดลงเพราะเหตุผลด้านการขนส่ง แต่ด้านเยอรมนียังคงปริมาณการนำเข้าเกลือของพม่าเป็นอันดับหนึ่ง ด้วยปริมาณถึงร้อยละ 54 ของเกลือที่นำเข้าทั้งหมด เหตุเพราะเยอรมนีให้ใช้วิธีการขนส่งเกลือ โดยเรือเครื่องจักรไอน้ำที่ทรงประสิทธิภาพของบริษัท Hansa – Linie ต่อมาได้มีการนำเข้าเกลือชนิดใหม่จากอังกฤษเข้ามาในตลาดพม่า เกลือชนิดนี้มีความแห้งมากกว่า แต่ยังไม่แน่ว่าผู้บริโภคจะนิยมหรือไม่

ปริมาณการบริโภคเกลือในพม่าในปีงบประมาณ 1910 – 1911 เป็นจำนวน 62,660 ตัน ลดลงจากปริมาณการบริโภคในปีก่อนหน้าที่บริโภคเกลือจำนวน 64,579 ตัน ราคาเกลือค่อนข้างแตกต่างกันสำหรับผู้ผลิตแต่ละราย การซื้อขายเกลือปริมาณ 3,000 ปอนด์ ซื้อจากเคนราคา 69 รูปี จากสเปน 80 รูปี จากตุรกี 73 รูปี อังกฤษ 85 รูปี เยอรมนี 84 รูปี และจาก พอร์ตชาฮิด 87 รูปี และเมื่อเกลือนำเข้าครั้งใหม่มาถึงในปี ค.ศ.1911 ราคาเกลือจากอังกฤษมีราคา 81 รูปี และ 80 รูปี สำหรับเกลือจากชาติอื่น ๆ

เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ ในวันที่ 31 มีนาคม ค.ศ. 1911 พม่ามีเกลือเหลืออยู่ในเรือบรรทุกสินค้าอีกกว่า 11,207 ตัน

เกลือที่ผลิตขึ้นในพม่ามีปริมาณเพียง 2,346 ตันเท่านั้น และมีมูลค่า 80 รูปี ตามอัตราของต่างชาติอื่นยกเว้นอังกฤษ

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าน้ำตาลจากต่างประเทศ

1. สหราชอาณาจักร	27,000	รูปี
2. สิงคโปร์	35,000	รูปี
3. ฮองกง	152,000	รูปี
4. เบลเยียม	7,000	รูปี
5. ออสเตรเลีย - ฮังการี	10,000	รูปี
6. ชาว	370,066	รูปี

น้ำตาลทรายบริสุทธิ์ราคาเพิ่มขึ้นร้อยละ 11 เมื่อเทียบกับราคาเมื่อปีก่อน และ
อุตสาหกรรมลูกกวาดในพม่าเกือบทั้งหมดใช้น้ำตาลนำเข้าจาก สหราชอาณาจักร

ตารางแสดงการนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องจักรและของมีคม

1. มีด	280,000	รูปี
2. เครื่องมือการเกษตร	61,000	รูปี
3. อุปกรณ์อื่น ๆ	598,000	รูปี
4. เหล็ก	638,000	รูปี
5. โคมไฟ	325,000	รูปี
6. จักรเย็บผ้า	373,000	รูปี
7. เบ็ดเตล็ด	2,277,000	รูปี

มีดและของมีคมจำนวนมากนำเข้ามาจากสหราชอาณาจักรและเบลเยียม มีมูลค่าถึง
80,000 รูปี เหล็ก และ โคมไฟมาจากเยอรมนีและออสเตรเลีย จักรเย็บผ้านำเข้ามาจากอังกฤษ (3,949
ตัว) และเยอรมนี (2,022 ตัว) สหรัฐอเมริกาพยายามที่จะนำจักรเย็บผ้ามาตีตลาดอย่างกึ่ง แต่ก็
สามารถจำหน่ายได้เพียง 621 ตัวเพียงเท่านั้น สินค้าในหมวดนี้จำนวนร้อยละ 70 เป็นผลิตภัณฑ์
นำเข้าจาก สหราชอาณาจักร

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าสินค้าประเภทโลหะ

1. ทองเหลือง	180,000	รูปี
2. ทองแดง	236,000	รูปี
3. เหล็กกล้า	100,007	รูปี
4. เหล็กเส้น	469,000	รูปี

5. สว่าน ลอก	94,000	รูปี
6. ท่อและถังบรรจุ	1,755,000	รูปี
7. เหล็กแผ่น	2,850,000	รูปี
8. เหล็กรูปแบบอื่น	700,014	รูปี
9. ตะกั่ว	59,000	รูปี
10. ปรอท	5,000	รูปี
11. แสตนเลสชนิดแผ่น	1,632,000	รูปี
12. แสตนเลสรูปแบบอื่น ๆ	2,284,000	รูปี
13. คีบูก	34,000	รูปี
14. สังกะสี	125,000	รูปี
15. อื่น ๆ	123,000	รูปี

ประเทศส่งออกหลักสินค้าในหมวดโลหะภัณฑ์ให้แก่มมาได้ สหราชอาณาจักรเยอรมนี
เบลเยียม ออสเตรเลีย ฮังการี และสหรัฐอเมริกา

วัสดุก่อสร้างทางรถไฟ

วัสดุสร้างทางรถไฟเกือบทั้งหมดนำเข้ามาจากสหราชอาณาจักร มีมูลค่าถึง 2,780,000
รูปี และจากเบลเยียมที่มีมูลค่า 1,820,000 รูปี ความต้องการซื้อสินค้าในหมวดนี้มีสูงขึ้นเพราะมมา
จำเป็นต้องทำการซ่อมแซมทางรถไฟสายเก่า ๆ และก่อสร้างเส้นทางใหม่ ๆ อีกเพิ่มเติม

ยาสูบ

ด้วยนโยบายการขึ้นภาษีศุลกากรในปีที่แล้วทำให้ปริมาณการนำเข้ายาสูบ ลดปริมาณลง
จาก 1,312,678 ปอนด์ ด้วยมูลค่า 2,086,000 รูปี เหลือเพียงจำนวน 270,037 ปอนด์ และมีมูลค่า
เท่ากับ 670,000 รูปีเท่านั้น เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐบาลต้องการคุ้มครองผลิตภัณธ์ยาสูบ
พื้นบ้าน และพัฒนายาสูบที่กำลังเพาะปลูกอยู่ภายในประเทศ นโยบายขึ้นภาษีศุลกากรส่งผล
กระทบอย่างมากต่อการนำเข้าบุหรี่และยาสูบราคาถูกจากจีน ทั้งนี้มีการสร้างโรงงานผลิตบุหรี่ใน
อย่างกึ่ง แต่ทว่าผลผลิตที่ได้ไม่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคชาวมมา

ยาสูบที่แปรรูปในมมามีปริมาณ 440,452 ปอนด์ มีมูลค่า 37,280 รูปี แต่ในขณะที่ใบ
ยาสูบนั้นไม่มีการนำเข้าเนื่องจากผลผลิตใบยาสูบในมมาเพิ่มสูงขึ้นจากเมื่อปีที่แล้วถึงปริมาณร้อยละ

ละ 40

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากฝ้าย

ฝ้ายชนิดเส้น

สหราชอาณาจักร	2,400,047	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	177,000	รูปี

ผ้าฝ้ายสีเทา

สหราชอาณาจักร	2,266,00	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	180,000	รูปี

ผ้าฝ้ายสีขาว

สหราชอาณาจักร	6,266,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	325,000	รูปี

ผ้าฝ้ายย้อมสี

สหราชอาณาจักร	9,135,000	รูปี
ฮอลแลนด์	3,516,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	1,527,000	รูปี

ผลิตภัณฑ์จากฝ้ายที่พม่านำเข้ามานั้น ส่วนใหญ่ซื้อจากอังกฤษ และมีปริมาณมากถึงร้อยละ 81 ของปริมาณผลิตภัณฑ์จากฝ้ายที่นำเข้ามาทั้งหมด ส่วนผ้าสำหรับ พม่านำเข้ามาจากฮอลแลนด์ เพื่อนำส่งไปขายยังชาว

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าไหม

ไหมดิบ

สิงคโปร์	590,000	รูปี
ฮ่องกง	444,000	รูปี
จีน	348,000	รูปี

ไหมแปรรูป

สหราชอาณาจักร	28,000	รูปี
ญี่ปุ่น	4,233,000	รูปี
สิงคโปร์	55,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	78,000	รูปี

ผ้าไหมชนิดผืน

สหราชอาณาจักร	171,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	181,000	รูปี

จากตารางข้างต้นจะสังเกตเห็นว่าประเทศผู้ส่งออกผ้าไหมยังพม่าเป็นอันดับหนึ่งคือ ญี่ปุ่นและตามมาด้วยจีน

ตารางแสดงมูลค่าการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากขนแกะ

พรมและผ้าคลุม	403,000	รูปี
ผ้าทอขนแกะชนิดผืน	1,800,000	รูปี
ผ้าคลุมไหล่	273,000	รูปี
เสื้อและชั้นในสตรี	158,000	รูปี
ไหมพรมสำหรับถัก	111,000	รูปี
เบ็ดเตล็ด	84,000	รูปี

การนำเข้าผลิตภัณฑ์จากขนแกะลดปริมาณลงเนื่องจากมีสินค้าค้างจำหน่ายเมื่อปี ค.ศ. 1908 และ ค.ศ. 1909 อีกเป็นจำนวนมาก ผ้าขนแกะที่นำเข้ามาส่วนใหญ่มาจากสหราชอาณาจักร เยอรมนี ออสเตรีย และฮังการี ฝรั่งเศสเป็นผู้ทำธุรกิจนำเข้าผ้าคลุมขนแกะจำนวนหนึ่งในพม่า ในปีงบประมาณ 1910 - 1911 มูลค่าการนำเข้าของผ้าคลุมขนแกะเป็นจำนวนเงิน 143,000 รูปี ลดลงจากเมื่อปีก่อนเนื่องจากว่ามีสินค้าเก่าค้างอยู่ในคลังสินค้า เครื่องนุ่งห่ม รองเท้า ผ้าเช็ดมือ เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ผ้าเช็ดหน้า ผ้าสำเร็จรูป และผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่เป็นเครื่องนุ่งห่ม มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นมากเนื่องจากสินค้าเก่าที่ค้างอยู่เมื่อปีก่อนถูกขายไปจนหมด สินค้าในหมวดนี้นำเข้ามาจากอังกฤษเกือบทั้งหมด

ทางด้านกรนำเข้าอาวุธยุทโธปกรณ์มีในปริมาณไม่มาก การใช้อาวุธสงครามเป็นข้อห้ามขั้นเด็ดขาดสำหรับประชาชน แม้แต่ชาวยุโรปที่ต้องการครอบครองปืนล่าสัตว์ก็ยังคงขอใบอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาการตำรวจในแต่ละเมือง

การส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ

สินค้าที่ส่งออกของพม่าได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร น้ำมัน กานพลู ไม้ชนิดต่าง ๆ ไร่ข้าว หนังสือตัว(ไม้พอก) ตะกั่ว ฝ้าย ไม้ยาง จี๊ฝั้ง อาหารสัตว์ หยก ถั่ว ยาสูบ ยางพารา อาหาร เครื่องเทศ โลหะ เขาสัตว์ ครั่ง เมล็ดฝ้าย พลอย และไข่มุก

มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นถึง 38,805,000 รูปี คิดเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 30 ของมูลค่าการส่งออกเมื่อปีงบประมาณ 1905 – 1906 การส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ มักส่งผ่านทางท่าเรือย่างกุ้งเป็นส่วนใหญ่

น้ำมัน

น้ำมันจากพม่าถูกส่งออกไปยังอินเดียเพียงแห่งเดียว ซึ่งได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมนำเข้า (0.20 ฟรังก์ / แกลลอน) แต่สำหรับน้ำมันที่มีคุณภาพสูงพม่าจะออกไปยังประเทศต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สหราชอาณาจักร	1,925,000	รูปี
Cap and Natal	414,000	รูปี
ออสเตรเลีย	723,000	รูปี
เยอรมนี	278,000	รูปี
แอฟริกา (อาณานิคม โปรตุเกส)	501,000	รูปี
ญี่ปุ่น	588,000	รูปี
สหรัฐอเมริกา	232,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	346,000	รูปี

ข้อมูลข้างต้นเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า การพัฒนาขุดบ่อน้ำมันรุดหน้าไปมากและน้ำมันส่วนใหญ่ถูกส่งไปขายยังอินเดีย อย่างไรก็ตามบริษัทบางบริษัทได้ริเริ่มเข้าไปดำเนินโครงการใหม่ ๆ ในจีน ญี่ปุ่น และอาณานิคมของฮอลแลนด์

ข้าว

ข้าวคือ สินค้าส่งออกหลักของพม่าและสร้างความร่ำรวยมั่งคั่งให้กับประเทศอย่างมาก ข้าวพม่าถูกส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ๆ ผ่านทางท่าเรือสำคัญ 4 แห่ง ได้แก่ ท่าเรือย่างกุ้ง ท่าเรือเกาะละแหม่ง ท่าเรืออักษับ และท่าเรือพะสิมในปีงบประมาณ 1910 -1911 มูลค่าการส่งออกข้าวผ่านท่าเรือพม่าเป็นจำนวนดังต่อไปนี้

ท่าเรือย่างกุ้ง	12,528,000	รูปี
ท่าเรือเกาะละแหม่ง	1,890,000	รูปี
ท่าเรือพะสิม	1,890,000	รูปี

ท่าเรืออัครัย	640,000	รูปี
ท่าเรืออื่น ๆ	700,000	รูปี

ข้าวพม่าส่งออกไปยังสหราชอาณาจักร แอฟริกาใต้ เกาะมอร์ริส สิงคโปร์ ศรีลังกา ฮองกง ออสเตรเลีย รัสเซีย สวีเดน เยอรมนี ฮอลแลนด์ เบลเยียม ออสเตรีย ฮังการี โรมานีเย ตุรกี อียิปต์ แอฟริกากลาง เกาะชวา เกาะสุมาตรา ฟิลิปปินส์ จีน ญี่ปุ่น อเมริกาใต้ และฝรั่งเศส

ในปี ค.ศ. 1911 การค้าข้าวในพม่ามีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารเพิ่มสูงมากขึ้น อีกทั้งมีการส่งออกข้าวจำนวนมหาศาลไปยังยุโรปและสิงคโปร์ (ข้าวเวียดนามถูกห้ามให้ส่งออก)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การส่งออกข้าวขยายตัวก็คือ ในปี ค.ศ. 1911 ผู้ซื้อสามารถทำการซื้อขายกับเกษตรกรได้โดยตรง ไม่ต้องซื้อผ่านนายหน้าอีกต่อไปและในปีเดียวกันนี้ มีการซื้อขายข้าวปริมาณ 2,403,525 ตัน ในปริมาณนี้ส่งออกไปยังยุโรป 1,210,208 ตัน ส่งออกไปยังสิงคโปร์ จีน และญี่ปุ่น 728,079 ตัน ท่าเรือที่มีการส่งออกข้าวมากที่สุด คือ

	ยุโรป	อินเดีย
ท่าเรือย่างกุ้ง	793,787 ตัน	204,363 ตัน
ท่าเรืออัครัย	79,258 ตัน	102,040 ตัน
ท่าเรือพะสิม	215,428 ตัน	30,274 ตัน
ท่าเรือเกาะตะแหม่ง	127,725 ตัน	22,804 ตัน

สำหรับข้าวที่ส่งออกไปยังสิงคโปร์และอเมริกาถูกนำส่งผ่านทางท่าเรือย่างกุ้งเพียงแห่งเดียว

ข้าวเปลือกมักถูกส่งมายังย่างกุ้งตั้งแต่ต้นเดือนธันวาคมจนกระทั่งถึงเดือนมกราคม คุณภาพของเมล็ดข้าวที่เก็บเกี่ยวมามีคุณภาพดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวที่มาจากเมืองแปร ราคาข้าวในตลาดเริ่มตันที่ 103 รูปี ต่อข้าว 1 ลำเรือ หรือ 100 รูปีต่อข้าว 1 เกวียนและจะเพิ่มสูงขึ้นถึง 122 - 124 รูปี ต่อข้าว 1 ลำเรือ และ 166 -120 รูปี ต่อข้าว 1 เกวียน หากถ้าตลาดมีความต้องการข้าวมาก ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ข้าวจะมีราคาสูงถึงลำเรือละ 126 -127 รูปี และเกวียนละ 119 -122 รูปี หลังจากนั้นราคาข้าวจะลดลงน้อยและกลับมามีราคาสูงขึ้นอีกในกลางเดือนเมษายน โดยมีราคาปีตลาดที่ 125 -130 รูปี ต่อข้าว 1 ลำเรือ และ 123 -128 รูปีต่อข้าว 1 เกวียนข้าวเปลือกที่ส่งมาในเดือนพฤษภาคม ถูกขายด้วยราคาสูงสุดในเดือนสิงหาคมด้วยราคา 160 -165 รูปี ต่อข้าว 1 ลำเรือ และ 155 -160 รูปี ต่อข้าว 1 เกวียน ข้าวเปลือกที่ส่งมายังย่างกุ้งในเดือนกันยายนมีราคาสูงถึง 200 -210 รูปี

ข้าวสารที่จำหน่ายในตลาด ช่วงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1910 มีราคา 262 รูปี ต่อ 75,000 ปอนด์ หากรอจนถึงเดือนมกราคมจะมีราคาถึง 275 รูปี และเพิ่มสูงขึ้นถึง 305 รูปี ในปลายเดือนมกราคม

ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ ข้าวสารมีราคา 315 รูปี เมื่อถึงเดือนมีนาคมราคาข้าวจะลดลงไปอยู่ที่ 295-297 รูปี แต่เมื่อมีการแทรกแซงทางการตลาดพ่อค้าชาวสิงคโปร์ ราคาข้าวก็เพิ่มขึ้นเป็น 302 รูปีในเวลากลางเดือนมีนาคม แต่เมื่อถึงสิ้นเดือนมีนาคมข้าวก็มีราคาตกลงไปอยู่ที่ 307-308 รูปี

เมื่อมีอุปสงค์เพิ่มขึ้นจากญี่ปุ่นและเกาะชวา ข้าวก็มีราคาเพิ่มสูงเป็น 330 รูปีในวันที่ 7 เมษายน และลดลงเหลือ 320 รูปี ในปลายเดือนเดียวกันนี้ในเดือนพฤษภาคม สิงคโปร์ จีน และชวายังมีความต้องการซื้อข้าวในปริมาณมากอยู่ทำให้ราคาข้าวแต่ละระดับ 330 รูปี อีกครั้งหนึ่งจวบจนเดือนมิถุนายน ในเดือนกรกฎาคมข้าวมีราคา 325 รูปี จนถึงช่วงกลางเดือน แต่นับจากวันที่ 20 ของเดือน ข้าวก็มีราคาสูงขึ้นมากถึง 345 รูปี

ในช่วงต้นเดือนมิถุนายน ข้าวในตลาดยังคงเป็นที่ต้องการของเกาะชวา จีนและสิงคโปร์ อยู่ดังเคย ทำให้มีการเปิดขายข้าวในราคา 335 รูปี และราคาขยับสูงขึ้นถึงระดับ 430 รูปี ในวันที่ 21 ของเดือน และ 432 รูปี 8 อานนา ในวันที่ 8 กันยายน การค้าข้าวยังมีความรุ่งเรืองมากขึ้นในเวลาที่ยุโรปห้ามการส่งออกข้าวและสยามก็ขาดแคลนข้าว ทำให้ราคาพุ่งไปสูงถึง 500 - 525 รูปี แต่เมื่อความต้องการซื้อข้าวหมดไป ก็ทำให้ราคาข้าวตกลง จนกระทั่งมีการเปิดขายข้าวอีกครั้งในเดือนตุลาคม ด้วยราคาเริ่มต้นที่ 475 รูปี และ 485 รูปี ซึ่งเป็นราคาที่คงที่จนถึงสิ้นเดือน แต่แล้วบรรดานักเก็งกำไรก็เข้ามาปั่นราคาข้าวจนทำให้ข้าวมีราคาสูงขึ้นจนสิ้นเดือน แต่แล้วบรรดานักเก็งกำไรก็เข้ามาปั่นปั่นตลาดข้าวจนทำให้ข้าวมีราคาสูงถึง 580 รูปี ซึ่งเป็นราคาที่สูงที่สุดเท่าที่เคยมีมาในตลาดข้าวแห่งนี้

ตารางแสดงมูลค่าการส่งออกฝ้ายดิบในปีงบประมาณ 1910-1911

สหราชอาณาจักร	1,499,000	รูปี
เยอรมนี	222,000	รูปี
ออสเตรเลีย - อังกฤษ	103,000	รูปี
เบลเยียม	64,000	รูปี
ญี่ปุ่น	317,000	รูปี
สเปน	90,000	รูปี

ประเทศอื่น ๆ 104,000 รูปี

ตัวเลขที่แสดงในข้างต้นนี้มีมูลค่าลดลงจากเมื่อสองปีก่อนเป็นอย่างมากเนื่องจากปริมาณฝ้ายที่ผลิตได้ลดลงมาก

ตารางแสดงมูลค่าการส่งออกหนังสือพิมพ์ในปีงบประมาณ 1910 -1911

สหราชอาณาจักร	501,000	รูปี
สิงคโปร์	35,000	รูปี
แคนาดา	85,000	รูปี
ออสเตรเลีย - ฮังการี	3,000	รูปี
เยอรมนี	305,000	รูปี
ฮอลแลนด์	228,000	รูปี
ฝรั่งเศส	141,000	รูปี
สเปน	463,000	รูปี
อิตาลี	1,581,000	รูปี
ตุรกี (ยุโรป)	280,000	รูปี
สหรัฐอเมริกา	246,000	รูปี
ตุรกี	1,137,000	รูปี
ประเทศอื่น ๆ	86,000	รูปี

ราคาหนังสือที่ส่งออกมีราคาสูงมากขึ้นเพราะยุโรปต้องการซื้อเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิตาลีที่นิยมซื้อหนังสืออ่อน และตุรกี (เอเชีย) ที่นิยมซื้อหนังสือควาย

ตารางแสดงมูลค่าการส่งออกไม้สักในปีงบประมาณ 1910 -1911

สหราชอาณาจักร	4,990,000	รูปี
ศรีลังกา	95,000	รูปี
Natal and Cap	377,000	รูปี
ออสเตรเลีย (วิกตอเรีย)	133,000	รูปี
เยอรมนี	556,000	รูปี
แอฟริกา (อาณานิคมโปรตุเกส)	112,000	รูปี

ประเทศอื่น ๆ

796,000

รูปี

มูลค่าการส่งออกไม้สักของพม่าเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่เดิมในปีงบประมาณ 1909 - 1910 พม่าส่งออกไม้สักปริมาณ 13,432 ตัน แต่ในปีงบประมาณ 1910 - 1911 ปริมาณไม้สักที่ส่งออกไปยังต่างประเทศมีจำนวนถึง 43,357 ตัน เพราะมีการต่อเรือและสร้างทางรถไฟมากขึ้นในแอฟริกาใต้และออสเตรเลีย ส่วนทางด้านสหราชอาณาจักรถือว่าเป็นตลาดไม้สักของโลก และแม้ว่าพม่าจะส่งออกไม้สักเป็นจำนวนมากแต่ก็ยังไม่มากพอต่อความต้องการของตลาด

ตลาดไม้สักประสบปัญหาด้านความขาดแคลนไม้สัก เนื่องจากไม้สักจากสยามและอินเดียได้หมดไป ไม้สักจากพม่าเพียงแห่งเดียวจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดยุโรป และด้วยเหตุนี้ราคาไม้สักจึงเพิ่มสูงขึ้นมาก

การนำเข้าสินค้าและส่งออกสินค้าของพม่าส่วนใหญ่เป็นธุรกรรมที่ทำกับสหราชอาณาจักรและบรรดาประเทศอาณานิคมอังกฤษ ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าถึง 68,835,000 รูปี (110,136,00 ฟรังก์) และมูลค่าการส่งออกถึง 77,782,000 รูปี (124,451,200 ฟรังก์) ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่าพม่าเป็นตัวอย่างของอาณานิคมที่ดีแห่งหนึ่งที่อยู่จักสร้างมูลค่าและเก็บเกี่ยวผลประโยชน์

เยอรมนีเป็นต่างชาติลำดับที่สองที่ทำการค้ากับพม่า ด้วยการนำเข้าสินค้ามูลค่า 5,177,000 รูปี และส่งออกสินค้ามูลค่า 13,262,000 รูปี

ฮอลแลนด์ทำการค้ากับพม่าด้วยการนำเข้าสินค้ามูลค่า 1,781,000 รูปี และส่งออกสินค้ามูลค่า 1,151,000 รูปี

ฝรั่งเศสทำการค้ากับพม่าด้วยการนำเข้าสินค้ามูลค่า 1,781,000 รูปี และส่งออกสินค้ามูลค่า 1,151,000 รูปี

ออสเตรีย - ฮังการี ทำการค้ากับพม่าด้วยการนำเข้าสินค้ามูลค่า 1,752,000 รูปี และส่งออกสินค้ามูลค่า 4,725,000 รูปี

ญี่ปุ่นและประเทศในเอเชียนำเข้าสินค้าจากพม่าเป็นมูลค่า 6,219,000 รูปี และส่งออกสินค้ามายังพม่ามูลค่า 6,893,000 รูปี

สหรัฐอเมริกานำเข้าสินค้าจากพม่าเป็นมูลค่า 6,190,000 รูปี และส่งออกสินค้ามายังพม่ามูลค่า 713,000 รูปี

การเดินทางเรือ

ในปีงบประมาณ 1910 -1911 ทั่วทั้งประเทศพม่ามีเรือไอน้ำจำนวน 267 ลำ เดินทางเรือให้บริการ และเรือไอน้ำอีก 157 ลำ ที่ลอยลำอยู่ มีเรือใบ 8 ลำ ที่ทำการได้และอีก 22 ลำลอยลำอยู่ เรือทั้งหมดนี้มีระวางน้ำหนักรวม 1,053,621 ตัน

บริษัทเดินเรือที่ทำกิจการอยู่ ณ ท่าเรืออย่างกึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 5 บริษัท 4 แห่ง เป็นของอังกฤษ และอีก 1 แห่งเป็นของฮอลแลนด์ แต่ทางด้านบริษัทเดินเรือของเยอรมนีนั้นมีการจัดการร่วมกับบริษัท British India Company ที่ปีนัง และกับบริษัท Bibby Line สำหรับการเดินเรือโดยสารมาอย่างกึ่ง

1. British India Steam Navigation Company

เดินทางสู่กัลกัตตา เส้นทางตรง ออกเดินทางทุกวันจันทร์ พฤหัสดี และเสาร์

เดินทางสู่คัลคัตตา อัครัย จิตตะกอง และกัลกัตตา ออกเดินทางทุกวันพุธ

เดินทางสู่มีทราฐู ออกเดินทางทุกวันศุกร์

เดินทางสู่ท่าเรือเหนือของชายฝั่ง โคโรมันเดล ออกเดินทางทุกวันพุธ

เดินทางสู่ปีนังและสิงคโปร์ ทุกวันพฤหัสดี

เดินทางสู่มะละแหม่ง ทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์

2. Bibby Line of steamers

เรือออกเดินทางจากลิเวอร์พูลทุก ๆ 15 วัน มุ่งหน้าผ่านมาร์เซย พอร์ทชายิด โคลัมโบ และสิ้นสุดที่อย่างกึ่ง เรือไอน้ำของบริษัทแห่งนี้มีคุณภาพสูงมาก

3. Patrick Henderson Line

เรือออกเดินทางจากลิเวอร์พูล มุ่งหน้าผ่าน พอร์ทชายิด และอย่างกึ่ง ทุก ๆ 15 วัน เรือโดยสารของบริษัทแห่งนี้มีประสิทธิภาพน้อยกว่าเรือของบริษัท Bibby Line of steamers อีกทั้งมีค่าโดยสารที่ถูกลงกว่าด้วย

4. Java Bengale Line

บริษัทเดินเรือของฮอลแลนด์ที่มีเรือ 3 ลำ ระวางน้ำหนัก 2,000 ตัน ออกเดินทางทุก ๆ 1 เดือน เดินทางจากบาตาเวีย สู่กัลกัตตา และหยุดที่อย่างกึ่ง

5. The Asiatic Steam Navigation Company ให้บริการเดินเรือดังเส้นทางต่อไปนี้

1. กัลกัตตา – จิตตะกอง – อย่างกึ่ง

2. กัลกัตตา – อย่างกึ่ง – มะละแหม่ง

3. กัลกัตตา – อย่างกึ่ง – ชวา

4. ย่างกุ้ง - ฉีปน
5. ย่างกุ้ง - บอมเบย์
6. กัลกัตตา - ย่างกุ้ง - หมูเกาะอันดามัน (ออกเดินทางเดือนละครั้ง)

บทที่ 10

การค้าทางบก

การค้ากับจีนทางรัฐฉาน

นอกจากการทำการค้าทางทะเลกับโลกภายนอกแล้ว พม่ายังมีการติดต่อค้าขายทางบกกับมณฑลยูนนาน ผ่านทางรัฐฉาน โดยใช้เส้นทางขนส่ง 3 สายสำคัญจากรัฐฉานคือ

1. คาหลี - เตงเย
2. คาหลี - เชียงตุง - เชียงเหมา
3. ยูนนาน - ตะเลง - เชียงเหมา

เส้นทางมีความสำคัญมากที่สุดหากแต่เมืองเตงเยนั้นเป็นเมืองการค้าขนาดเล็ก เตงเยเป็นศูนย์กลางที่ชาวจีนมารวมตัวกันเพื่อทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนทุก ๆ ชนิด จากเตงเยไปคาหลีฟูเส้นทางคมนาคมทุรกันดาร เส้นทางมีความสูงตั้งแต่ 5,565 - 7,000 ฟุต จนกระทั่งถึงสะพานชเวตีถนนก็มีความสูง ลดลงเป็น 4,500 ฟุตเส้นทางขนส่งตรงข้ามชายฝั่งแม่น้ำมีระดับสูงขึ้นไปถึง 8,000 ฟุต ถนนสายนี้เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างทุ่งชเวตีและทุ่งสาละวิน

ตั้งแต่เมืองเตงเยตลอดไปจนถึงเมืองคาหลีฟู ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นชาวจีนทั้งหมด ยกเว้นในพื้นที่ชนบท เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวมินเกียและชาวมินเยง ส่วนในหมู่บ้านและตัวเมืองที่ตั้งถัดไปจากที่ราบเตงเยของพม่า เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวฉาน ชาวฉานเหล่านี้มุ่งหม่เหมือนกับชาวจีน และพื้นที่บนภูเขา เป็นแหล่งที่อยู่ของชาวคะฉิ่น

ชาวอังกฤษประมาณการว่าบริเวณที่ราบทางทิศตะวันตกของเตงเย มีประชากรอยู่อาศัยจำนวน 300,000 คน ประชากรทั้งหมดนี้ต่างอาศัยอยู่ในเมืองสำคัญ 3 เมืองในอาณาเขตรัฐฉาน คือ เมือง Tien เมือง Kan ai และเมือง Tchan

การเดินทางของกองคาราวานสินค้าบนถนนสายเตงเย-หยงฉาง และเตงเย-พะโม มีระยะทางค่อนข้างยาว ค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อวันเป็นจำนวน 1.75 ฟรังก์ สัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะขนส่งสินค้าแต่ละตัวแบกรับน้ำหนักถึง 140 ปอนด์ ในแต่ละวันกองคาราวานสามารถเดินทางได้ระยะทางรวม 50 ลี หรือประมาณ 25 กม. ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าระยะทาง 1 กม. ต่อน้ำหนักสินค้า 1 ตัน มีราคา 2.50 ฟรังก์ สินค้าที่ขนส่งผ่านเส้นทางนี้เป็นสินค้าที่คงทน แข็งแรง ไม่แตกหักหรือเสียหายได้ง่าย เพราะตลอดระยะเวลาการเดินทางมักเกิดการกระแทกรุนแรงอยู่บ่อยครั้ง และการเดินทางในฤดูฝนนั้น กินเวลายาวนานกว่า 6 เดือน

สินค้านำเข้าจากจีนของพม่า ในปีงบประมาณ 1910-1911 (คิดมูลค่าเป็นรูปี)

ผ้าและลูกไม้	91,150	รูปี
ปศุสัตว์	14,327	รูปี
แพะและแกะ	29,918	รูปี
สัตว์ชนิดอื่นๆ	251,593	รูปี
เสื้อผ้า	8,205	รูปี
ใยพืช	41,638	รูปี
ยา	837	รูปี
ส้ม	69,513	รูปี
หัวมัน	12,520	รูปี
ผลไม้	55,242	รูปี
หนังสือ	246,274	รูปี
เขาสัตว์	22,002	รูปี
เครื่องเพชรและพลอย	15,160	รูปี
ทองแดง	54,933	รูปี
หน้ากาก	67,913	รูปี
ฝิ่น	176,100	รูปี
ชา	155,419	รูปี
ไหม	43,100	รูปี
หินอ่อนและหยก	18,750	รูปี
ยาสูบ	4,650	รูปี
เบ็ดเตล็ด	150,000	รูปี

มูลค่าสุทธิของสินค้านำเข้าจากจีนเป็นจำนวนเงิน 3,841,165 รูปี แต่พม่าส่งออกสินค้าไปจีนมีมูลค่ามากถึง 5,139,650 รูปี สินค้าส่งออกส่วนใหญ่ได้แก่ ฝ้ายดิบ ฝ้ายชนิดเส้น ปลาแห้ง ชนิดเค็ม และรังนกนางแอ่น ขนแกะและน้ำมันเป็นสินค้าจำพวกที่มีมูลค่าสูงในการส่งออกด้วยเช่นกัน ขนแกะส่งออกมีมูลค่า 146,800 รูปี และน้ำมันส่งออกมีมูลค่า 62,861 รูปี การค้าของพม่ากับจีนฝั่งตะวันตก ผ่านทางรัฐฉานนับได้ว่าเป็นช่องทางการสร้างรายได้จำนวนมหาศาล ให้กับพม่า

สถานการณ์ในรัฐฉานเหนือ

เมืองตองเปงในรัฐฉานเหนือเป็นแหล่งเพาะปลูกชาขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ และอาณาเขตของรัฐฉานเหนือก็กว้างใหญ่กว่ารัฐฉานใต้เป็นอย่างมาก เชียงตุงเป็นเมืองที่มีอาณาเขตมากกว่าว่าแสนหวิเหนือถึงสองเท่า ส่วนแสนหวินั้นก็ยังมีที่ตั้งอยู่ห่างไกลมาก ประชากรที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ไม่ก่อคุณประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแม้แต่น้อย ยกเว้นชาวเผ่าว่า ในดินแดนหมางหลุน ชาวว่าเหล่านี้รู้จักการค้าและการลงทุน ตะกั่วเป็นสินค้าหลักที่ชาวว่านำออกมาจำหน่ายเพื่อนำเงินไปซื้อเกลือกลับไปบริโภค ชาวว่าเป็นชนเผ่าที่รู้จักเรียนรู้ระบบอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ในระยะหลังมานี้ชาวว่ารู้จักการปลอมแปลงเหรียญกษาปณ์เพื่อนำมาใช้

เมื่อการค้าเจริญรุ่งเรือง อัตราการเก็บภาษีรายได้ก็เพิ่มขึ้นตาม เมืองสีป้อมีรายได้รวม 600,000 รูปี เมืองยางเหว 270,500 รูปี ขณะที่รายได้ของเมืองตองเปงและแสนหวิเหนือ ก็เพิ่มมากขึ้น เช่นกันกับแสนหวิใต้ ที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมมาก เชียงตุงเป็นเมืองที่มีพื้นที่โดยรวม 24,000 ตร.กม. มีรายได้รวม 127,000 รูปี รายได้ของรัฐฉานเหนือมากกว่ารายได้ของรัฐฉานใต้ เนื่องจากรัฐฉานเหนือมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ อีกทั้งมีรถไฟสายเมย์เมียว-ลาซิโอะเข้าถึงด้วย

การส่งออกสินค้าของรัฐฉานเหนือมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นจนถึงระดับ 10326600 รูปี สินค้าส่งออกประเภทหลักได้แก่ แร่ตะกั่ว จากเหมือง Burmese Mines Company ในเมือง Bawdwin ที่สร้างรายได้มากถึง 267,166 รูปี

ผลการทำงานเหมืองแร่ที่ Bawdwin เป็นที่น่าพึงพอใจมาก เพราะหลังจากทำการขุดหน้าดินลึกลงไป 680 เมตร สามารถนำแร่ขึ้นมาได้ถึง 2,687 ตัน และสามารถสกัดแร่ตะกั่วออกมาได้ร้อยละ 19 และแร่เงิน ร้อยละ 7 ต่อตัน ปัจจุบันมีการส่งแร่ทั้งสองชนิดไปยัง โรงหลอมที่มณฑลทะเลแล้ว ถึง 35,400 ตัน ตะกั่วที่ขุดได้มีจำนวน 16,337 ตัน มีราคาต่อตัน 12 ปอนด์ 19 ชิลลิง และเงินที่ขุดได้มีจำนวน 81,685 ออนซ์ มีราคาต่อออนซ์ 2 ชิลลิง 2 เพนนี และสื่อเนื่องมากจากการทำเหมืองแร่ ทำให้ทางรถไฟสายมณฑลทะเล-เมย์เมียว มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขนส่งถึง 9,338,029 รูปี

อัตราการนำเข้าสินค้าของพม่าผ่านทางรัฐฉานมีปริมาณลดต่ำลง เนื่องจากที่มณฑลยูนนานของจีน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรได้น้อยลง อีกทั้งมีการสั่งห้ามการเพาะปลูกฝิ่นในจีนอีกด้วย

เส้นทางคมนาคมขนส่งในรัฐฉานเหนือได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมาก มีการว่าจ้างกุลิชาวอินเดียเข้ามาทำงานก่อสร้าง และซ่อมแซมถนน แทนการว่าจ้างแรงงานท้องถิ่นที่มีค่าแรงสูง

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าสถานการณ์ปัจจุบันของรัฐบาล อยู่ในสภาพที่มั่นคงและเป็นที่น่าพึงพอใจมาก

สถานการณ์ของรัฐบาลในได้

ในรัฐบาลในได้ ผลประโยชน์จำนวนมากเกิดขึ้นจากการก่อสร้างทางรถไฟ แต่ทว่าการก่อสร้างทางรถไฟก็ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า มีการคาดการณ์เอาไว้ว่า ในปลายปี ค.ศ.1913 การก่อสร้างจะแล้วเสร็จ และสามารถเปิดให้บริการรถไฟตลอดทั้งสายได้ในปี ค.ศ.1914 หากทางรถไฟแล้วเสร็จ จะทำให้การเดินทางไปยังเมืองกาลอ อันเป็นที่ตั้งของสถานตากอากาศชั้นดีได้อย่างง่ายดาย

การค้าของรัฐบาลกับพม่าเป็นการค้าลักษณะผูกขาด มูลค่าส่งออกและนำเข้าสินค้า ในปีงบประมาณ 1910-1911 เป็นจำนวน 17,812,472 รูปี (นำเข้า 7,668,594 รูปี และส่งออก 10,143,518 รูปี) มูลค่านี้นับได้ว่าเป็นจำนวนเงินที่สูงที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมา

พม่านำเข้ามันฝรั่งจากรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น จนมีมูลค่าถึง 250,000 รูปี และการเปิดใช้เส้นทางรถไฟ ทำให้ ปริมาณมันฝรั่งออกไปสู่ตลาดมากยิ่งขึ้น จนเป็นผลให้มันฝรั่งที่นำเข้ามาจากมาร์เซย์ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ชาวฉานและชาวเขาเผ่าต่างๆนิยมปลูกมันฝรั่ง หากไม่มีการคมนาคมขนส่งที่ดีแล้ว ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้นั้นก็จะเน่าเสียอยู่ในไร่ของเกษตรกร

สืบเนื่องจากการวางมาตรการควบคุมโรคปศุสัตว์ ทำให้สัตว์เลี้ยงของพม่ามีคุณภาพดีมากขึ้น ปศุสัตว์ถูกส่งออกเพิ่มมากขึ้นถึง 12,231 ตัว คิดมูลค่าเป็น 785,654 รูปี

สัมเป็นสินค้าส่งออกอีกชนิดที่สร้างรายได้ถึง 114,000 รูปี และมีแนวโน้มที่จะสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นอีก เนื่องจากชาวฉานและกะเหรี่ยงนิยมปลูกต้นสัมไปทั่วๆบริเวณที่สามารถปลูกได้

ฝ้ายดิบที่รัฐบาลนำเข้ามาจากพม่ามีมูลค่ารวม 14,000 รูปี อีกทั้งมีข้าวสาลีปริมาณมากที่ถูกส่งมาจำหน่ายในรัฐบาลในได้ ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นพวกกฤติชาวอินเดียที่เข้ามาเป็นแรงงานทำถนนและทางรถไฟ ที่มันชะเลย์และย่างกุ้งนั้นสามารถหาซื้อข้าวสาลีได้จำนวนมาก

รัฐบาลในได้ลดปริมาณการนำเข้าผ้าไหมและผ้าฝ้ายจากพม่า เนื่องจากสตรีและหญิงสาวชาวฉานหัน ไปนิยมการสวมใส่เสื้อผ้าที่นำเข้ามาจากเยอรมนีกันมากขึ้น

การค้าโดยรวมของรัฐบาลในได้มีมูลค่ามหาศาล ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งหลายสาย โดยเฉพาะการขนส่งทางรถไฟสายมันชะเลย์-ลาซิโอ (สถานีสีป้อ) และหากเมื่อ

ทางรถไฟสายตาชี-ตองยี ก่อสร้างแล้วเสร็จ ก็จะส่งผลให้การค้ามีความเจริญมากยิ่งขึ้น

การค้าของพม่ากับสยาม

การค้าของพม่าและสยามในปีงบประมาณ 1910-1911 มีมูลค่าสุทธิดังนี้

1. นำเข้าสินค้าจากสยามทางตอนเหนือจำนวน 3,510,746 รูปี และจากสยามทางตอนใต้จำนวน 1,051,449 รูปี
2. ส่งออกสินค้าไปยังสยามทางตอนเหนือจำนวน 308,1421 รูปี และไปยังสยามทางตอนใต้จำนวน 816,886 รูปี

สินค้านำเข้าจากสยามส่วนใหญ่ได้แก่ หนังกบ ชนสัตว์ ทองแดง เหล็ก ตะกั่ว หนังกาก ผืนปลาเค็ม ปลาแห้ง ชาเกลือ เมล็ดธัญญาพืช ไหม เครื่องเทศ หินและหินอ่อน น้ำตาลทราย ยาสูบ ไม้สัก และไม้ไฟ ไม้สักเป็นสินค้านำเข้าที่สำคัญที่สุด มีมูลค่ามากถึง 1,376,305 รูปี (สยามทางตอนเหนือ) และ 988,024 รูปี (สยามทางตอนใต้) มูลค่าสุทธิ 2,164,329 รูปี

สินค้าส่งออกไปยังสยามทางตอนเหนือ ได้แก่ ม้า ลูกม้า ช้าง ปูนขาว เชือก ฝ้ายทุกชนิด ยารักษาโรค อุปกรณ์ซ่อมเสื้อผ้า ผลไม้ มันฝรั่ง เมล็ดพืช ข้าวสาลี ครั่งดิบ หนังกบ น้ำมัน กระจก ปลาเค็ม ปลาแห้ง ไหม เครื่องเทศ หมากร น้ำตาล ชา ยาสูบ และชนสัตว์

สินค้าส่งออกไปยังสยามทางตอนใต้ ได้แก่ เขาสัตว์ แพะ ช้าง เสื้อผ้า อาวุธและดินปืน อิฐและกระเบื้อง ถ่านหิน เชือก ฝ้ายทุกชนิด ยา อุปกรณ์ซ่อมเสื้อผ้า ส้ม มันฝรั่ง ข้าวและธัญญาพืช หนังกบและหนังกบสัตว์ โลหะต่างๆ น้ำมัน ผืน และสิ่งทออื่นๆ

บทที่ 11

การค้ากับฝรั่งเศส

การค้าของฝรั่งเศสในพม่า

ในปีงบประมาณ 1910 -1911 มูลค่าสุทธิการนำเข้าสินค้าจากฝรั่งเศสของพม่าเป็นเงินจำนวน 1,781,000 รูปี (ปีงบประมาณ 1905 -1906 รูปี) นับได้ว่ามูลค่าการนำเข้าสินค้าลดลงจากปีก่อนหน้านี้มาก สำหรับมูลค่าสุทธิการส่งออกสินค้าไปยังฝรั่งเศสของพม่าเป็นจำนวน 1,151,000 รูปี ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้านี้มาก (ปีงบประมาณ 1909 -1910 มีมูลค่า 611,000 รูปี)

สินค้านำเข้าส่วนใหญ่ได้แก่ บรันดี สุรา น้ำหอม แอลกอฮอล์สำหรับปรุงน้ำอบ น้ำหอม แชมเปญ ไวน์แดง ไวน์ขาว เหล้าองุ่นปอร์โต เนย อาหารสำเร็จรูปชนิดบรรจุกระป๋องและขวด เนยแข็ง แป้ง ผลไม้ ผัก ของแห้งชนิดเค็ม นมข้น น้ำส้มสายชู แดงกวาดอง อาหารหมักดองในน้ำส้มสายชู น้ำตาล ขนมหวาน มีด เครื่องประดับ โคมไฟ เหล้า ยา ไขมันสัตว์ ผลิตภัณฑ์จากฝ้าย หมวก เครื่องเย็บปักถักร้อย เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ผ้าไหมชนิดพื้น พรหม ผ้าคลุมไหม รองเท้า กระเบื้อง อิฐ ซีเมนต์ แก้วเจียรไน

แม้ว่าการค้าระหว่างพม่าและฝรั่งเศสจะยังเป็นเพียงช่วงแรกเริ่ม แต่เพื่อพัฒนาความสำคัญทางการค้ากับฝรั่งเศสจำเป็นต้องกระตุ้นให้มีการบริโภคสินค้าฝรั่งเศสมากขึ้นในพม่า แต่ในความเป็นจริงแล้ว สินค้าที่นำเข้ามาในพม่าส่วนแล้วแต่ผ่านมือพ่อค้าชาวอังกฤษที่ลอนดอนทั้งนั้น และเมื่อสินค้าถึงพม่าแล้ว ผู้จำหน่ายสินค้าฝรั่งเศสก็ยังคงเป็นพ่อค้าชาวอังกฤษทั้งหมด สินค้านำเข้าจากฝรั่งเศสมีแนวโน้มที่จะขยายปริมาณจำหน่ายมากขึ้นเป็น 2 หรือ 3 เท่าตัว และทางด้านผู้ผลิตและพ่อค้าชาวฝรั่งเศสก็มีความประสงค์ที่จะดำเนินธุรกิจ นำเข้าสินค้าจากฝรั่งเศสด้วยตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีสมาคมฝรั่งเศสที่ย่างกุ้งเพื่อเป็นตัวแทนหอการค้าฝรั่งเศสในพม่า เช่นเดียวกับชาวเยอรมันและชาวเบลเยียมที่ได้ตั้งหอการค้าของตนไว้ที่พม่า สิงคโปร์ ฮองกง และเซี่ยงไฮ้ เนื่องจากการแข่งขันทางการค้าที่ทวีความเข้มข้นในทั่วทุกมุมโลก การรวมตัวเป็นสมาคมหรือหอการค้าจึงเป็นประโยชน์ต่อการรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของฝรั่งเศส

เพราะเหตุนี้ทั้งผู้ค้าชาวฝรั่งเศสและผู้ผลิตชาวฝรั่งเศสที่ผลิตเสื้อผ้าเครื่องเย็บปักถักร้อย เสื้อผ้าตามสมัยนิยม ผลิตภัณฑ์จากฝ้าย เครื่องแก้ว ไวน์ สุรา บรันดี อาหาร อาหารสำเร็จรูป ผ้าไหม ขนแกะ จักรยาน จักรยานยนต์ เครื่องนอน เครื่องเคลือบ ญูญแจ เครื่องตกแต่งบ้าน ฯลฯ ไม่รวมกันก่อตั้งสมาคมการค้าฝรั่งเศสและเปิดกิจการห้างสรรพสินค้าที่ย่างกุ้ง เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าโดยตรงและนำเสนอสินค้าชนิดใหม่ ๆ สิ่งที่เป็นข้อบกพร่องของชาวฝรั่งเศสคือ การขาดจิต

วิญญานด้านอุตสาหกรรม ชาวฝรั่งเศสในพม่ามีความคิดริเริ่มน้อย ขาดความอดทนและเพียรพยายาม เป็นเหตุให้ต้องถอนกิจการออกจากพม่าในที่สุด ในปัจจุบันนี้การนำเข้าสินค้าจากฝรั่งเศสมายังพม่ามีมูลค่าถึง 3,000,000 รูปี แต่ทว่ากลับไม่มีชาวฝรั่งเศสแม้แต่คนเดียวอยู่ที่ย่างกุ้ง

การส่งออกสินค้าของพม่าไปยังฝรั่งเศส พบว่ามีสินค้าจำพวก ข้าว ไม้ หนังสัตว์ เขาสัตว์ ไม้สัก สินค้าทั้งหมดนี้ถูกนำเข้าไปยังฝรั่งเศสโดยห้างร้านของชาวต่างชาติ ผลิตภัณฑ์จากพม่า หลังไหลเข้าสู่ฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก นอกเหนือจาก ข้าว เขาสัตว์ และหนังสัตว์ แล้วยังมี ฝ้าย เนื้อ มะพร้าวแห้ง ยางไม้ ถั่วและถั่วพม่า เครื่องเทศหลากชนิด หนังแห้ง หนังฟอก ชัน ถั่วลิสง ขนนก งาช้าง หวาย ยางพารา หยก พลอย ครั่ง กายาน เปลือกหอยทะเล หอยสังข์ ไขมันสัตว์ ยางจากพืช และกระเจก

การทำธุรกิจในพม่า จำเป็นต้องรู้จักสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้ดี ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักชาวอังกฤษอย่างลึกซึ้ง ระบบเงินตราในอินเดียที่ใช้ในพม่า ระบบวัดตวงน้ำหนักแบบอังกฤษหรือแบบท้องถิ่น พ่อค้าชาวฝรั่งเศสในพม่าใช้แต่ภาษาฝรั่งเศส เขียนบอกราคาด้วยภาษาฝรั่งเศส แต่ก็ไม่มีใครสามารถอ่านออกได้สักคนในพม่า ไม่มีผู้ใดเข้าใจภาษาฝรั่งเศส ภาษาชั้นสูงที่มีเพียงสตรีไม่กี่คนเท่านั้นใช้พูดคุยกัน

ธุรกิจการค้าในฝรั่งเศสมักถูกละเลย บริษัทผลิตน้ำมันและสบู่ที่มาร์เซย์ได้พยายามขอข้อมูลการเดินทางเรือสายตรงมาร์เซย์ไปยังย่างกุ้ง ทั้ง ๆ ที่ต่างรู้จักกันดีว่าบริษัทเดินเรือ Bibby Line Company ให้บริการเดินเรือสายตรงจากมาร์เซย์สู่ย่างกุ้งอยู่แล้ว แต่ชาวอังกฤษนั้นรู้จักเส้นทางเดินเรือสายนี้เป็นอย่างดี

ผลิตภัณฑ์ถนอมอาหาร

อาหารหมักดองจำพวกผักและผลไม้ มักถูกนำมาวางจำหน่ายในตลาดอย่างกึ่งผักและผลไม้ของชาว ยุโรปไม่สามารถเพาะปลูกขึ้นในพม่า ดังนั้นชาวยุโรปที่พม่าจึงต้องบริโภคผักและผลไม้ที่ผ่านกระบวนการถนอมอาหารและบรรจุกระป๋องจำหน่าย ผู้จำหน่ายสินค้าจำพวกอาหารหมักดองบรรจุกระป๋องที่เป็นคู่แข่งสำคัญของฝรั่งเศสได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย มูลค่าสุทธิการนำเข้าสินค้าหมวดอาหาร ไวน์ สุรา น้ำตาล และกาแฟ เป็นจำนวน 7,832,000 รูปี ในจำนวนนี้เป็นสินค้านำเข้าจากฝรั่งเศสที่มีมูลค่าประมาณ 45,000 - 50,000 รูปี

1. พม่าไม่ทำการส่งออกสินค้าประเภทอาหารหมักดองบรรจุกระป๋อง ยกเว้นปลาแห้งชนิดเค็มที่ส่งออกไปยังอินเดีย

1.1. トラバจนเวลานี้ คณะกรรมการด้านสาธารณสุขก็ไม่ได้มีมาตรการควบคุมอาหารบรรจุกระป๋องแต่อย่างใด ยกเว้นกรณีการห้ามนำเข้าเนื้อสัตว์จากอเมริกาในช่วงภาวะที่มีโรคระบาดเท่านั้น

1.2. วิธีการที่จะเพิ่มระดับปริมาณการบริโภคสินค้าจากฝรั่งเศสให้พม่าได้คือการสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวพม่า และสนับสนุนให้ชาวฝรั่งเศสไปตั้งบ้านเรือนเพื่ออาศัยในพม่า วิธีการนี้จะกระตุ้นให้มีการเดินทางระหว่างพม่าและฝรั่งเศสสินค้าฝรั่งเศสที่จำหน่ายในพม่าจะถูกจำหน่ายได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น อีกทั้งยังมีความจำเป็นมากที่ร้านค้าของชาวฝรั่งเศสในพม่าจะต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร เพื่อจะได้ทำความรู้จักกับชาวพม่าและชาวฮินดูอย่างชัดเจน ราคาสินค้าที่นำไปจำหน่ายควรเป็นราคาที่ทันสมัย นำเสนอแคตตาล็อกสินค้าเป็นภาษาอังกฤษและภาษาพม่าและนำส่งใบปลิวโฆษณาโดยทั่ว ด้านราคาสินค้าต้องจำหน่ายเป็นรูป (1 รูปเท่ากับ 1.60 -1.65 ฟรังก์)

1.3 เนื้อสัตว์บรรจุกระป๋องถูกนำเข้ามายังพม่าในปริมาณที่ไม่มากจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เนื่องจากในพม่ามีการเลี้ยงปศุสัตว์เป็นจำนวนมากแต่สิ่งที้นำเข้าเป็นปกติในปริมาณมากคือ ดับห่านในน้ำเกลือ แฮม เบคอน ดับห่านบรรจุกระป๋อง นับว่าเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่งในพม่า แฮมและเบคอนส่วนมากนำเข้ามาจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

1.4 ฝรั่งเศสสามารถขยายการส่งออกผักและผลไม้กระป๋องไปยังพม่าได้เนื่องจากไม่มีคู่แข่งทางการค้าในท้องถิ่น ยกเว้นคู่แข่งต่างชาติ ชาวอังกฤษเพียงชาติเดียว ผักกระป๋องเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมบริโภคสูง

1.5 ผลิตภัณฑ์ถนอมอาหารที่ส่งมาจำหน่ายมายังพม่าควรบรรจุในรูปแบบของขวดที่ดึงดูดความสนใจลูกค้า สามารถมองเห็นปริมาณบรรจุภายในได้ มีฉลากเป็นภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษกำกับ เช่น

Petits pois	haricots verts
(peas)	(French beans)
ถั่ว	ถั่วแขก

2. สินค้าที่บรรจุขวดที่นำมาจำหน่ายมักมีความจุกะหว่าง 1 – 2 ปอนด์ ฝาขวดถูกเปิดออกด้วยวิธีการ คึงเกลียวที่พันรอบปากขวดออก
3. เมื่อบรรจุขวดค่องหรือถัง ต้องมีฟางแห้งพันรอบขวดเพื่อหลีกเลี่ยงการแตกของขวดและผู้ซื้อราย ใหญ่ (พ่อค้า) ควรที่จะสามารถกำหนดลักษณะการบรรจุกล่องตามความประสงค์ได้ อีกทั้งการส่ง สินค้าในปริมาณที่น้อย ๆ แต่ส่งบ่อยครั้งเพื่อหลีกเลี่ยงการเน่าเสียอันเกิดแต่อากาศที่ร้อนและชื้น

ปลากระป๋อง

1. ที่ตลาดอย่างกึ่งในพม่าสามารถพบ ปลาทูน่ากระป๋อง ปลาซาร์ดีนกระป๋อง แอนโชวีกระป๋อง ปลา แมกเคอเรลในน้ำเกลือบรรจุกระป๋อง และปลาแฮร์ริงกระป๋อง
2. คู่แข่งต่างชาติในตลาดปลากระป๋องของฝรั่งเศสคือ นอร์เวย์ ทวีปอเมริกาที่เป็นผู้ผูกขาดการ จำหน่ายปลาแซลมอนและกึ่งมังกร
3. โดยทั่วไปปลากระป๋องมักบรรจุในกระป๋องโลหะ แต่ภายหลังมีการบรรจุแบบใหม่โดยบรรจุใน ขวดแก้วที่มี ฝาปิด สามารถมองเห็นผลิตภัณฑ์ที่บรรจุอยู่ภายในได้ชัด
4. ผลิตภัณฑ์บรรจุในขวดขนาดเท่ากับขวดที่ใช้ในฝรั่งเศสและมีฝาเกลียวปิด
5. ไม่มีข้อพิงระวังใด ๆ เป็นพิเศษสำหรับการบรรจุปลากระป๋องลงกล่อง ยกเว้นปลาในขวดแก้ว
6. ต้องมีการตรวจสอบความใหม่ของสินค้าในคลังอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพราะสภาพอากาศร้อน

ผลไม้แปรรูป

1. ผลไม้แปรรูป (แยม น้ำผลไม้ ผลไม้แห้ง ลูกพรุน และผลไม้แช่น้ำ) มีวางจำหน่ายโดยทั่วไปทั่ว ประเทศพม่า โดยเฉพาะอย่างกึ่ง
2. ฝรั่งเศสไม่มีคู่แข่งทางการค้าผลไม้ในท้องถิ่น หากแต่มีคู่แข่งต่างชาติคือ อังกฤษ สำหรับสินค้า ทางการค้าผลไม้ประเภทแยมผลไม้ และสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียสำหรับผลไม้แปรรูปชนิด ต่าง ๆ
3. ชาวอเมริกันและชาวออสเตรเลียจำหน่ายผลไม้แปรรูปที่บรรจุไว้ในกระป๋องโลหะแต่ชาว ฝรั่งเศสใช้ขวดในการบรรจุ ดังที่ใช้กันแพร่หลายในบอร์โด และก็มีมูลค่าสูงด้วยพม่านำเข้าผลไม้ แปรรูปจำนวนมาก ออสเตรเลียเนื่องจากมีราคาสูง ฝรั่งเศสควรกำหนดราคาผลไม้แปรรูปขวด ของของตนให้มีอัตราเท่ากับผลไม้แปรรูปจากออสเตรเลียฉลากสินค้าสามารถเขียนด้วยภาษา ฝรั่งเศสแต่ยี่ห้อเป็นภาษาอังกฤษ และขนาดความจุ 1 – 2 ปอนด์
4. การบรรจุลงหีบหรือกล่องของผลไม้บรรจุขวดขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ซื้อ

5. ควรจัดส่งสินค้าทีละน้อย ๆ แต่ต่อเนื่องเพราะสภาพภูมิอากาศที่ร้อนในพม่า ผลไม้เชื่อมจากฝรั่งเศสได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในพม่า บริโภคกันมากระหว่างเดือนธันวาคมถึงมกราคม ทางด้านอุตสาหกรรมพยายามทำการแข่งขันทางการตลาดผลไม้เชื่อมกับฝรั่งเศสแต่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้กลับมีคุณภาพต่ำกว่ามาก

เครื่องปรุงและเครื่องเทศ

1. ฝรั่งเศสจำหน่ายเครื่องปรุงและเครื่องเทศในปริมาณที่น้อย
2. ตลาดเครื่องปรุงและเครื่องเทศถูกอังกฤษผูกขาดไว้แต่เพียงผู้เดียว คือบริษัท Cross and Blackwell London อย่างไรก็ตามในร้านค้าที่พม่าก็มีสินค้าจากฝรั่งเศสที่ชื่อ Bornibus Price และ Louis Frères
3. เครื่องปรุงทุกชนิดบรรจุในขวดหรือกระปุก
4. รูปแบบการนำเสนอสินค้าของฝรั่งเศสเป็นที่ยอมรับไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง
5. น้ำส้มสายชูและเครื่องเทศสามารถส่งไปขายและเก็บไว้ในคลังสินค้าครั้งละมาก ๆ อย่างไรก็ตาม คำนึงถึงสภาพอากาศที่ร้อนและชื้นด้วย และไม่ควรถูกเก็บสินค้าไว้จำหน่ายภายในร้านค้าเป็นเวลานานเกินไป
6. นอกเหนือจากสินค้าจำพวกเนื้อสัตว์กระป๋องที่ไม่ได้รับความนิยมในพม่าแล้ว แต่ก็ยังมีการแข่งขันทางการค้าในตลาดสินค้าแปรรูปอื่น ๆ สินค้าแปรรูปจากฝรั่งเศสที่ส่งมาขายยังพม่าล้วนแต่ผ่านการนำเข้าจากพ่อค้าชาวอังกฤษทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเป็นการคิดว่าจะสร้างองค์การค้าฝรั่งเศสในย่างกุ้งเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของฝรั่งเศส และทำการส่งสินค้าโดยตรงจาก มาร์เซย – ย่างกุ้ง โดยเรือสินค้าของบริษัท Bibby Line อาหารแปรรูปจากฝรั่งเศสสามารถแข่งขันทางการค้ากับอาหารแปรรูปจากอังกฤษหรืออเมริกาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชาวพม่าให้ความนิยมอาหารแปรรูปจากฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก

ไวน์และแชมเปญ

ไวน์ถือว่าเป็นสินค้าส่งออกหลักของฝรั่งเศส แต่พม่านั้นไม่ได้เป็นตลาดสำหรับไวน์จากฝรั่งเศส ชาวอังกฤษดื่มเหล้าวิสกี้ ไม่ก็เหล้าปอร์โตหรือเหล้าเชอร์รี่เช่นเดียวกันกับไวน์แดงและไวน์ขาวที่ใช้ดื่มร่วมกับมื้ออาหารก็ไม่ได้เป็นสินค้าบริโภคในพม่า มีเพียงแต่ไวน์รสนุ่มที่มักถูกนำเข้าโดยโรงแรมและเจ้าหน้าที่ทางการรวมทั้งสโมสรและพ่อค้าวาณิชที่ร่ำรวยตัวเลขสถิติระบุว่าพม่านำเข้าไวน์เป็นมูลค่าสุทธิในแต่ละปีจำนวน 25,000 – 30,000 รูปี ปีที่นำเข้ามากที่สุดคือ

ปีงบประมาณ 1905 -1906 พม่านำเข้าไวน์เป็นมูลค่า 27,231 รูปี หรือ 42,569 ฟรังก์ เพราะในปีดังกล่าว เป็นปีที่มกุฎราชกุมารแห่งเวสต์เสด็จพระราชดำเนินมายังพม่า การเสด็จเยือนในครั้งนี้ทำให้มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการซื้อไวน์ชั้นดี

นอกจากชาวอังกฤษในพม่าไม่นิยมดื่มไวน์แล้ว การนำเข้าไวน์ชั้นดีมีขึ้นไม่บ่อยครั้งนักสุดแต่ว่าจะมีโอกาสสำคัญ ๆ ไวน์ฝรั่งเศส มีคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญอย่างเช่น ไวน์ออสเตรเลีย ไวน์แคลิฟอร์เนีย และไวน์สังการี โรงแรมสำคัญ ๆ ในย่างกุ้งอย่างเช่น Strand hotel นำเข้าไวน์จากแคว้นบูร์กอน บอร์โด และสังการี นอกจากนี้ยังนำเข้าไวน์จากอิตาลี และอีกหลาย ๆ ประเทศที่เป็นคู่แข่งทางการค้าไวน์ของฝรั่งเศสโดยเฉพาะอย่างยิ่งอิตาลี นั้นมีบริษัทนำเข้าไวน์โดยตรงจากอิตาลี

การนำเข้าแชมเปญของพม่า มีเพียงยี่ห้อเดียวที่เป็นที่นิยมกันในหมู่ชาวพม่า คือยี่ห้อ Pommery Greno แชมเปญยี่ห้อนี้มีกบรี โภคกันในบ้าน สโมสร หรือโรงแรม ส่วนแชมเปญยี่ห้อ Ayala มีราคาสูงกว่าแต่ก็เริ่มเป็นที่นิยมกันมากขึ้น

ไวน์ถือเป็นเครื่องดื่มที่หรูหรา แต่ธุรกิจการค้าไวน์ในพม่านั้น ก็ถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จยาก

อัตราภาษีศุลกากรนำเข้าไวน์แดงและไวน์ขาว เป็นจำนวน 1 รูปี ต่อไวน์ 4 ลิตร หรือ 1 รูปี ต่อไวน์ 6 ขวด ส่วนสำหรับแชมเปญนั้นถูกเรียกภาษีเป็นจำนวน 2 รูปี 8 อานนา ต่อ แชมเปญ 6 ขวด

การส่งเสริมการค้าไวน์ในพม่า จำต้องมีการก่อตั้งบริษัทนำเข้าไวน์ของฝรั่งเศสจำหน่ายไวน์หลายชนิดและมียี่ห้อให้เลือกหลากหลาย ทั้งราคาแพงและราคาถูกส่วนแชมเปญนั้นควรจำหน่ายยี่ห้อที่มีราคาสูงกว่ายี่ห้อ Pommery Greno ที่มีราคาสูงเกินไปสำหรับผู้บริโภคที่มีกำลังทรัพย์น้อย

บรันดี

บรันดีที่นำเข้ามาพม่า จำนวนทั้งหมดคร้อยละ 75 เป็นบรันดีจากฝรั่งเศสในปีงบประมาณ 1910 - 1911 พม่านำเข้าบรันดีจำนวน 67,269 แกลลอนมีมูลค่า 613,440 รูปี เยอรมนีและฮอลแลนด์ส่งออกไวน์มายังพม่าด้วยมูลค่าสุทธิ 20,000 รูปี และ 15,000 รูปี บรันดีจากทั้งสองประเทศนี้เป็นบรันดีชนิดลอกเลียนแบบมีฉลากที่คล้ายคลึงกับบรันดี Hennessy Martell และอีกหลาย ๆ ยี่ห้อชั้นนำ

ภานีนำเข้าบรันดีมีอัตราสูงมาก ทำให้บรันดีลอกเลียนแบบประสบปัญหาต้นทุน ดังนั้นบรันดีชั้นเยี่ยมจากฝรั่งเศสจึงครองตลาดในพม่า แต่ด้วยยุคทองของบรันดีก็สิ้นสุดลง เพราะจาก

อดีตที่ชาวอังกฤษตีมบรันตีผสมโซดา ปัจจุบันพวกเขาต่างหันมาดื่มวิสกี้ผสมโซดาแทน

บทที่ 12

อุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมพื้นบ้าน การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม

การทำอุตสาหกรรมในพม่าไม่เป็นที่มีความสำคัญแต่อย่างใด และอาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมโลหะก็ยังคงอยู่ระดับเริ่มต้นเพียงเท่านั้น การทอผ้าฝ้ายและทอผ้าไหมเป็นกิจกรรมของทุกครัวเรือนในประเทศ อาชีพการทอผ้านี้เป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวพม่าดังเช่นชาวยุโรปในอดีต

เครื่องนุ่งห่มจากฝ้ายหรือไหมมักมีสีที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าฝ้านุ่งห่มจะเป็นหญิงหรือชาย นอกจากนี้ยังนิยมนำผ้าฝ้ายและผ้าไหมมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนหลากชนิด ในอดีตผ้าฝ้ายในพม่ามักใช้วัตถุดิบฝ้ายจากท้องถิ่น แต่หลังจากที่มีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก และนำพันธุ์ฝ้ายต่างชาติเข้ามาในพม่า ก็ทำให้ตลาดฝ้ายขยายใหญ่ขึ้นในพม่า อีกทั้งมีการเพาะปลูกฝ้ายเพิ่มมากขึ้นและเกษตรกรก็หันมาปลูกฝ้ายแทนข้าว ชาวพม่านิยมนำเข้าฝ้ายชนิดเส้นจากต่างชาติและมักซื้อผ้าฝ้ายจากยุโรป

พม่านิยมนำเข้าผ้าไหมจากต่างชาติในปริมาณที่มาก อย่างไรก็ตาม พม่าก็มีแหล่งผ้าไหมที่เมืองแปรและมณฑลทะเลย์ อีกทั้งรัฐบาลเองก็พยายามให้การสนับสนุนและส่งเสริมการทำอุตสาหกรรมผ้าไหมในท้องถิ่น ลวดลายบนผืนผ้าไหมมักเป็นสัญลักษณ์และมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก ในบางครั้งใช้กระสวยในการประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าถึงจำนวน 20 กระสวย ทำให้ผ้าที่ทอเสร็จ มีมูลค่าถึง 300 รูปี (500 ฟรังก์) ลายผ้าอาจเป็นลายเส้นหรือลายขึ้นลง หลากสีเน้นเส้นไหมสีเหลือง สีเขียว และสีแดงเครื่องนุ่งห่มที่ตัดเย็บจากผ้าไหมพื้นบ้านมักมีเนื้อที่หยาบแต่มีความแน่นมากกว่าและมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าผ้าไหม ที่นำเข้าจากต่างประเทศ แต่ทว่าผลิตภัณฑ์ไหมนำเข้าจากต่างประเทศนี้มักมีราคาสูงกว่า มีสีสรรพ์อันเป็นที่สะดุดตามากกว่าเป็นที่นิยมของผู้ต้องการที่สง่างามแต่มีราคาไม่สูง

เครื่องนุ่งห่มที่มีความสวยงามเป็นพิเศษมักตัดเย็บขึ้นจากไหมนำเข้า ที่มีความละเอียดมากกว่าไหมพื้นบ้าน ช่างทอผ้ามักซื้อไหมดิบมาปั่นเป็นเส้นด้วยเครื่องปั่นได้เอง จากนั้นนำเส้นไหมไปต้มในน้ำสบู่และย้อมสีตามความประสงค์จากนั้นจึงนำมาทอเป็นผืนด้วยกี่ทอผ้า (หูก) ผ้าไหมนั้นหนักประมาณ 3 ปอนด์สามารถนำมาตัดเป็นเสื้อสำหรับบุรุษได้ 5 ตัว

เครื่องมือแกะเมล็ดเป็นเครื่องมือที่เรียบง่ายธรรมดา ในเวลา 1 วัน สามารถแกะเมล็ดฝ้ายและได้เนื้อฝ้ายปริมาณ 36 ปอนด์

ชาวรัฐฉานและชาวพม่าที่อาศัยอยู่บนภูเขาชื่นชอบเสื้อที่ทำขึ้นด้วยลวดลายสีเข้ม แต่

สำหรับชาวเมืองแสนหรือนิยมนุ่งผ้าฝ้ายที่มีลวดลายแปลกประหลาดและเน้นสีเข้ม ชาวคะฉิ่นก็เช่นกันที่นิยมผ้าทอสีมืด โดยทั่วไปจะใช้ผ้าสีน้ำเงินดำ มีแถบยาวหลากสี แต่สำหรับชาวลื้อในรัฐฉานที่อาศัยอยู่อีกฝากหนึ่งของแม่น้ำสาละวินนิยมผ้าทอสีสด สลับคันทอง

การย้อมผ้า

การย้อมผ้าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของชาวพม่า ชาวฉาน และชาวกระเหรี่ยงสี่สรวงของการย้อมผ้านั้นแลดูบริสุทธิ์และงดงามตา ชาวทอผ้ามักทำการสลับสีเพื่อให้ความกลมกลืนงดงามบนเนื้อผ้า แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่การย้อมด้วยสีพื้นบ้าน(จากธรรมชาติ) ถูกแทนที่ด้วยสีสังเคราะห์ที่ผลิตขึ้นในยุโรป อีกประเภทหนึ่งที่ทำให้การใช้สีสังเคราะห์แพร่หลายก็คือลักษณะที่เก็ยคร้านในการทำงานของชาวพม่า เพราะการย้อมผ้าแทนแบบดั้งเดิมตามบรรพบุรุษนั้นมีความซับซ้อนมาก ดังนั้นที่มันทะเลย์เมืองอันเป็นศูนย์กลางการผลิตใหม่ของพม่า จึงมีการนำสีสังเคราะห์มาใช้แทนสีจากธรรมชาติ ยกเว้นสีบางสีที่ได้จากขมิ้นและครั่งดิบ

การย้อมสีด้วยวัตถุดิบพื้นบ้านยังคงทำกันอยู่ในถิ่นทุรกันดารที่ไม่มีถนนตัดผ่าน เครื่องแต่งกายของชายชาวนามักถูกทอขึ้น โดยภรรยาและลูกสาว ผ้าที่นำมาทอคือฝ้ายและทำการย้อมสีด้วยไม้ป่า แต่เครื่องนุ่งห่มสำหรับวันอาทิตย์นั้นมักตัดเย็บขึ้นจากผ้าที่ซื้อมาจากตลาด ซึ่งมีราคาสูงและมีสีสวยสด

สีที่ใช้ในการย้อมผ้าส่วนมากเป็นสีเหลือง สีแดง และสีเขียว แต่ก็สามารถเพิ่มเติมสีฟ้าใสและสีขาว ได้อีก ยกเว้นแต่ชาวรัฐฉานและชาวกระเหรี่ยงรวม ไปถึงชาวเขาเผ่าฉิ่นและคะฉิ่นที่นิยมการย้อมผ้าด้วยสีน้ำเงินคล้ำและสีดำ

ขั้นตอนการถนอมเส้นไหมสีขาวทำได้โดยวิธีนำเส้นไหมไปต้มในน้ำผงซักฟอก จากนั้นนำไปฟาดบนพื้นหิน หากถ้าต้องการย้อมให้เป็นสีเหลืองก็นำเส้นไหมไปแช่ในน้ำดอกคำฝอยเป็นเวลานานครึ่งชั่วโมงและจึงพลิกกลับจากนั้นนำเส้นไหมที่ย้อมเสร็จไปล้างด้วยน้ำเย็นหลาย ๆ ครั้ง

สำหรับการย้อมสีเป็นสีเขียวจะใช้สีจากใบไม้และก้านอ่อนของต้นไม้ตระกูล *Mersadenia Tinctoria* แต่ถ้าย้อมสีมักใช้เมล็ดพืชในตระกูล *Bixa orellana* หากต้องการย้อมสีแดงก็ใช้ครั่งดิบนำมาต้มพร้อมกับเส้นไหม

สีครามเป็นสีที่ชาวฉานนิยมใช้ในการย้อมผ้าโดยอาศัยการย้อมผ้า โดยอาศัยสีย้อมจากต้นไม้อชนิดหนึ่ง ที่ขึ้นตามที่สูงและสภาพภูมิอากาศร้อนจัด พบมากในดินแดนของรัฐฉานและกระเหรี่ยง

ครั่งดิบพบมากในหลายพื้นที่ของรัฐฉาน แต่มีอยู่น้อยมากในพื้นที่ของชาวกระเหรี่ยงและชาวกระเหรี่ยงแดง ในที่อื่น ๆ เมื่อต้นไม้อถูกปกคลุมโดยแมลงครั่งก็จะสามารถเก็บเกี่ยวครั่งดิบ

ได้ปริมาณมาก ชาวกระเหรี่ยงได้พยายามที่จะพัฒนาและกระตุ้นการผลิตครั้ง โดยนำแมลงครั้งไปปล่อยไว้กับต้นไม้ใหญ่ที่มีความเหมาะสมกับการเลี้ยงครั้งมาก ชาวพม่ามักทำการคัดเลือกสายพันธุ์ครั้งที่ดี เพื่อนำมาเลี้ยงในป่า แมลงครั้งที่ถูกปล่อยไว้บนต้นไม้จะมีชีวิตอยู่อย่างเงียบ ๆ เหมือนจำลองเป็นระยะเวลาานเดือน เมื่อฤดูฝนมาถึงแมลงครั้งจะค่อย ๆ สร้างรังห่อหุ้มกิ่งไม้ด้วยความหนา ราว ๆ 0.15 - 0.16 เซนติเมตร เมื่อสิ้นสุดฤดูฝนกิ่งไม้จะถูกปกคลุมไปด้วยรัง แมลงครั้งเพิ่มจำนวนมากขึ้นและย้ายไปอาศัยในกิ่งไม้ใหม่ ๆ กิ่งไม้ที่ถูกตัด ถูกนำไปตากแดดจนกระทั่งแห้ง เมื่อกิ่งไม้ที่ห่อหุ้มด้วยรังแห้งดีแล้วก็จะนำมาตำในครกไม้ ผงที่ได้จะถูกนำไปบรรจุในกระบุงที่ใส่น้ำของเหลวที่ได้นี้เรียกว่า เลือดครั้ง ที่นำมาใช้ในการย้อมสีแดง และการย้อมสีแดงลักษณะนี้มักใช้กับการย้อมกางเกงของชาวกระเหรี่ยง ครั้งที่เหลือใช้เป็นอย่างยัดตูดในด้ามมีด

ไม่ย่างก็เป็นต้นไม้อีกชนิดหนึ่งที่ชาวพม่านำมาใช้ในการย้อมผ้า ไม่ย่างที่ได้จากหงสาวดี มีคุณภาพสูงสุดสำหรับย้อมผ้า และเป็นชนิดที่นำส่งออกไปจำหน่ายยังยุโรปมากที่สุดอีกด้วย ตลาดไม้ย้อมของยุโรปตั้งอยู่ที่ลอนดอน

การผลิตเกลือ

พม่าผลิตเกลือตั้งแต่ชายฝั่งอ่าวขัณฑ์จนถึงมะริด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหงสาวดี การผลิตเกลือสามารถทำได้ 2 ลักษณะคือ การใช้น้ำทะเล และการใช้น้ำที่มีรสเค็ม (จากผิวดิน) การผลิตเกลือลักษณะแรกต้องมีการเลือกพื้นที่ทำนาเกลือที่เป็นลุ่มน้ำรายล้อมด้วยเนินดิน ในเดือนกุมภาพันธ์จะปล่อยให้ น้ำทะเลเข้ามาในพื้นที่นา และปล่อยให้ น้ำระเหยจนเห็นดินโคลน โคลนพื้นนี้ขึ้นมา นำโคลนที่ได้มากรองด้วยใบลาน นำของเหลวจากการกรองไปต้มเป็นเวลาหนึ่งวันหนึ่งคืน ทุก ๆ ชั่วโมงก็ช้อนเอาเกลือขึ้นมา วิธีการผลิตเกลือแบบที่สองคือการขุดบ่อดินสี่เหลี่ยม โถดินที่มีความเค็มและปล่อยน้ำเข้าไปภายใน ทิ้งไว้จนน้ำแห้งถึงจะได้เกลือ

การผลิตปลาแห้ง

ปลาแห้งเป็นวัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารหลักของชาวบ้านและชาวตะเลงปลาแห้งที่ว่ามีผลผลิตมาหลากหลายรูปแบบ เช่นปลาแห้งชนิดน้ำจืด ปลาแห้งชนิดบด หรือปลาแห้งชนิดเค็ม ที่สามารถนำมาบริโภคได้ทันทีโดยไม่ต้องปรุงให้สุก ปลาแห้งชนิดเค็มนี้ชาวยุโรปเรียกกันว่า บาลาชง (Balachong) ปลาแห้งชนิดจืดนำมาปรุงอาหารโดยผ่านกรรมวิธีการย่าง ทอด หรือนำมาใส่แกง การทำปลาแห้งนั้นไม่มีการจำกัดว่าจะต้องใช้ปลาพันธุ์ใดเป็นพิเศษ หลังจากที่ขูดเกล็ดปลาเรียบร้อยแล้วก็จะตัดหัวปลาออก ผ่ากลางตัวปลาและแบะออก ทาเกลือ จากนั้นนำไปเรียงไว้ในกระด้งไม้ไผ่เพื่อให้หยดน้ำ เมื่อน้ำแห้งแล้วก็ทาเกลืออีกครั้งหนึ่งและนำ ออกไปตาก

แคด บิดฝาไว้หนึ่งเดือนก็สามารถนำออกมารับประทานได้ ปลาแห้งที่ขึ้นชื่อว่าปลาแห้งจากญวาลี และอังกีในอย่างกึ่ง

การทำปลาแห้งบางครั้งก็ขอดเกลือปลา บางครั้งก็ไม่ขอดเกลือปลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าปลา สายพันธุ์ใดมาทำ

การทำหม้อ

การทำหม้อในพม่าทำกันในฤดูกาลที่อากาศแห้งแล้ง ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือน มีนาคม ในช่วงฤดูฝนอุตสาหกรรมทำหม้อหยุดการผลิต แรงงานไปทำการเกษตรหม้อที่ผลิตขึ้น จากเมืองปยินมานามีชื่อเสียงเป็นอย่างมากที่มณฑลเฉลยมีโรงงานผลิตหม้อหลายแห่ง ทั้งนี้ ตึกตาดินเผาจากหมู่บ้านชเวดาค (Shwedaike) ในเมืองชราโยตีมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างดี ปากอก กู มาเกว และมินบูก็มีการทำอุตสาหกรรมผลิตหม้อเช่นกันกับเมืองต่าง ๆ ในพม่า

ชาวฉานมีความรู้เรื่องการทำหม้อเคลือบเป็นเวลายาวนาน เพราะชาวจีนได้นำศิลปะการทำหม้อเคลือบเข้ามาเผยแพร่ นำพม่า กระเบื้องมุงหลังคาและกระเบื้องปูพื้นถูกผลิตขึ้นในเมืองตะ กอง พุกาม แปร์ และหงสาวดี ปัจจุบันยังมีตัวอย่างให้เห็นได้ในพิพิธภัณฑ์ Phayre ณ กรุงย่างกุ้ง

สังกะสี เหล็ก โลหะ และรูปแกะสลักไม้

ในพม่ามีชาวหล่อระฆัง (สำหรับแขวนไว้ในหอรระฆัง) ระฆังเล็ก ถาด ชาม และเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำครัว ระฆังที่อยู่ตามพระธาตุต่าง ๆ มักจะถูกแขวนอยู่บนนั่งร้านแบบพิเศษ ระฆัง เหล่านี้มีทุกขนาด ตัวระฆังมีความหนา มีห่วงวงกลมอยู่บนยอดระฆังใช้สำหรับการแขวนระฆังไว้ บนข้อแป่ ภายในระฆังไม่มีกระดิ่งเพราะที่พม่าเหมือนกับเมืองจีนและญี่ปุ่นที่ผู้คนมักจะมาตีระฆัง ด้วยก้อนไม้ ในการหล่อระฆังยักษ์หรือระฆังเล็ก ช่างหล่อมักผสมเงินลงไปด้วยเพื่อให้ระฆังมี เสียงนุ่มขึ้น

ช่างหล่อชาวพม่ายังทำการหล่อพระพุทธรูปจากทองแดงและเหล็กผู้ใดเคารพสักการะมัก โยนเงิน ทอง หรือพลอยลงไปในเตาเผาเพื่อหล่อพระพุทธรูปอีกด้วย

เทคนิคของช่างหล่อชาวพม่าเป็นวิธีการเดียวกับช่างชาวเปนีเซียและช่างหล่อต่าง ๆ ใน เอเชีย

ช่างตีเหล็กเป็นอาชีพที่พบได้โดยทั่วไปในพม่า ช่างตีเหล็กพม่านิยมการตีมีด หรือ คาบ คาบเป็นอาวุธที่ถูกใช้ประ โยชน์ได้หลากหลายโดยชาวพม่าและชาวฉาน โดยทั่วไปหลอมขึ้นมามี น้ำหนักโดยประมาณ 4 ปอนด์มีความยาวและสันคาบหนา ส่วนมีดนั้นมียาวและความยาวที่ หลากหลายแต่ก็คงทนเพื่อวัตถุประสงค์การใช้งาน ชาวพม่า ชาวฉาน ชาวกะเหรี่ยงและชนพื้นเมือง

อินโดจีนทุกคนมักมีมิดหรือคาบไว้ข้างกาย และชาวเขาก็มักมีคาบสะพายอยู่บริเวณสายรัดรอบเอว
ช่างตีเหล็กชาวพม่านำมิดและคาบมาจำหน่ายตามตลาดท้องถิ่น บริเวณพื้นที่แถบภูเขา

ในบรรดาอุตสาหกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ อาชีพช่างทอง ที่ทำแหวน สร้อยคอ ต่างหู สร้อย
ข้อมือเงินหรือทอง กล่อง ชามและจานเงิน เป็นอาชีพที่มีผู้ประกอบการอาชีพน้อยมากเพียง 3-4 พัน
คนเท่านั้น

ที่สหราชอาณาจักร มีช่างแกะสลักไม้ฝีมือดีจำนวนมาก ครั้นเมื่อชาวยุโรปเดินทางมาถึงพม่า
ช่างฝีมือแกะสลักไม้ชาวพม่าก็ถูกจ้างให้ทำโต๊ะ กรอบไม้ และวัตถุต่างแบบตะวันตก แต่ยังคงยึด
รูปแบบอันเป็นเฉพาะของพม่าไว้ สิ่งของที่ผลิตได้มักถูกนำไปจำหน่ายที่ย่างกุ้งและมัณฑะเลย์ แต่
งานหลักของช่างไม้พม่าก็คือ การตกแต่งวิหารวัด และสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา รูปสลักไม้ของพม่า
มักมีความใหญ่โต และมีแบบเฉพาะตัว

ชาวพม่าและโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวฉาน ได้ทำกระดาษจากเปลือกไม้บางชนิดแต่
อุตสาหกรรมชนิดนี้ไม่เจริญเติบโตและค่อย ๆ เลือนหายไปในที่สุด เพราะมีการนำเข้ากระดาษ
ทุก ๆ ชนิดจากยุโรป

อุตสาหกรรมของชาวยุโรปในพม่า

จากจนเวลานี้อุตสาหกรรมของยุโรปในพม่าก็ยังไม่มีการพัฒนาแต่อย่างใดมีเพียงแต่โรง
กลั่นน้ำมันในเมืองสิริเยมและบางแห่งในย่างกุ้งที่ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยบริษัท Burma Oil
Company และน้ำมันจากบ่อเมืองเยนอันของถูกขนส่งโดยเรือไอน้ำของบริษัท Irawaddy flotilla
Company การผลิตน้ำมันที่เมืองสิริเยมยังคงดำเนินการอย่างเต็มที่ โรงงานอุตสาหกรรมของชาว
ยุโรป ยังทำการผลิตเทียนไขจำหน่ายให้กับวัดอีกด้วย

โรงสีข้าวในพม้ามักมีผู้แทนเป็นชาวยุโรป ที่ย่างกุ้งมีโรงสีอยู่ 130 แห่ง ส่วนที่พม่าได้
สะเทิม หงสาวดี และแอมเฮิร์ต โรงสีทุกแห่งต่างตกอยู่ในมือของคหบดีชาวพม่าและอินเดีย

ในกรุงย่างกุ้ง พบว่ามีโรงเลื่อยตั้งอยู่ 2-3 แห่งโดยชาวยุโรป แต่ปัจจุบันนี้ไม่อาจ
ดำเนินการได้เป็นปกติดีนักเพราะประสบปัญหาภาวะการขาดแคลนไม้ เป็นที่สรุปได้ว่า
อุตสาหกรรมต่าง ๆ ในพม่ายังอยู่ในช่วงเริ่มต้นเพียงเท่านั้น

บทที่ 13

ไปรษณีย์ โทรเลข และกิจการต่างๆของพม่า

ไปรษณีย์โทรเลข

อัตราค่าบริการระหว่างประเทศของพม่าและจักรวรรดิอินเดียใช้มาตรฐานสากลแบบเดียวกัน หากแต่อัตราค่าบริการไปรษณีย์ภายในประเทศนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- จดหมายหนักไม่เกิน 3 / 4 โดลา คิดค่าบริการ 0.5 อานนา
- จดหมายหนัก 1.5 โดลา คิดค่าบริการ 1 อานนา
- จดหมายที่ไม่ติดฉลากดวงตราไปรษณีย์ คิดค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่า
- จดหมายที่ติดฉลากดวงตราไปรษณีย์ ไม่เพียงพอค่าบริการ คิดค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่า
- ไปรษณีย์บัตร ติดดวงตราไปรษณีย์ากร 1 / 4 อานนา
- หนังสือ จ่ายค่าบริการ 1.5 อานนา ต่อน้ำหนัก 10 โดลา
- หนังสือพิมพ์ หนักไม่เกิน 6 โดลา คิดค่าบริการ 1 / 4 อานนา
- หนังสือพิมพ์ หนักไม่เกิน 20 โดลา คิดค่าบริการ 1 / 2 อานนา
- พัสดุน้ำหนักตั้งแต่ 20 โดลา - 2,000 โดลา คิดค่าบริการตั้งแต่ 1 - 12 รูปี

การให้บริการของไปรษณีย์เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในพม่า โดยเฉพาะชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในพม้ามักได้ประโยชน์จากการสั่งซื้อสินค้าของใช้ที่จำเป็น ที่นำส่งมาทางไปรษณีย์ จากอย่างกึ่งหรือมณฑลเลย

ณ ที่ทำการไปรษณีย์พม่า มีระบบส่งรษณีย์ให้บริการอย่างง่ายดาย ที่พม่ามีระบบการฝากเงินออมทรัพย์ที่ไปรษณีย์เหมือนกับที่อินเดีย ซึ่งระบบฝากเงินนี้ก็เป็นที่นิยมกันเป็นอย่างมาก ในหมู่ชาวบ้าน

การบริหารจัดการไปรษณีย์ของพม่ามีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงย่างกุ้งและขึ้นตรงกับศูนย์อำนาจการไปรษณีย์แห่งอินเดีย ณ กัลกัตตา อีกทีหนึ่ง

สำหรับบริการโทรเลขภายในประเทศมีการให้บริการเป็น 3 ประเภท

1. โทรเลขด่วน 16 คำ มีค่าบริการ 2 รูปี และคิดเพิ่มอีก 4 อานนา ต่อทุก ๆ คำที่เพิ่ม
2. โทรเลขด่วน 16 คำ มีค่าบริการ 1 รูปี และคิดเพิ่มอีก 2 อานนา ต่อทุก ๆ คำที่เพิ่ม
3. โทรเลขด่วน 10 คำ มีค่าบริการ 4 อานนา และคิดเพิ่มอีก 1 อานนา ต่อทุก ๆ คำที่

เพิ่ม

โทรเลขต่างประเทศกำหนดอัตราค่าบริการตามประเทศปลายทางที่ส่ง สำหรับฝรั่งเศส มี
ค่าบริการในอัตรา 2.25 ฟรังก์ ต่อ คำ

สวัสดิการสังคมและระบบชลประทาน

คณะวิศวกรทางด้านสวัสดิการสังคมในพม่าขึ้นตรงต่อ จักรวรรดิแห่งอินเดียและมีการ
จัดระดับผู้ช่วยวิศวกร ตำแหน่งวิศวกร ได้รับการแต่งตั้งจากลอนดอนโดยคณะกรรมการวิศวกร
อังกฤษ ผู้ถูกเสนอชื่อเข้าดำรงตำแหน่งวิศวกรต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 21 ปี แต่ไม่เกิน 24 ปี ใน
วันที่ 1 กรกฎาคม ต้องเป็นชาวอังกฤษโดยกำเนิด ในกรณีของชาวพื้นเมืองสัญชาติอังกฤษหากมี
ศักยภาพเพียงพอในการทำงานก็จะมีตำแหน่งสงวนไว้ให้เป็นเฉพาะร้อยละ 10 ของตำแหน่ง
ทั้งหมด ผู้ถูกเสนอชื่อเข้าดำรงตำแหน่งวิศวกรไม่ต้องทำการทดสอบความรู้ความสามารถเป็น
พิเศษ คณะกรรมการคัดเลือกพิจารณาเอกสารของผู้ถูกเสนอชื่อ โดยยึดเอาปริญญาบัตรหรือ
ประกาศนียบัตรเป็นเกณฑ์ จากนั้นก็ประกาศรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือก

วิศวกรทำหน้าที่กำกับดูแลการก่อสร้างและบำรุงรักษาอาคาร ถนน กำแพง และการ
ชลประทาน ในแต่ละปีวิศวกรชั้นหนึ่งจะมีรายได้ถึง 33,000 รูปี และผู้ช่วยวิศวกรจะมีรายได้ถึง
4,500 รูปี ในพม่าการชลประทานมักมีการพัฒนามากขึ้นทุก ๆ ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพม่าเหนือ

ระบบชลประทานในพม่ามีการก่อสร้างผ่านทางคลองหลัก 4 แห่งคือ คลองมันตะเลย์
คลองชเวโบ คลองเยอ และคลองมอญ คลอง 2 แห่งหลังนี้กำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง นอกจากนี้
ยังปรากฏว่ามีการสร้างเขื่อนและคลองกั้นน้ำอีก 4 แห่ง คือ

1. เขื่อนกั้นน้ำอิรวดี บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำที่เฮนซาดา และ รอบเกาะ โมอิน
2. เขื่อนกั้นแม่น้ำสะโตง ในเมืองหงสาวดี และในเกาะ โมอิน
3. คลองน้ำในเขตแห้งแล้งของพม่าเหนือ คลองเหล่านี้เป็นพื้นที่รับน้ำฝนและน้ำจากแม่น้ำ มาคา
ยาในเมืองมันตะเลย์ แม่น้ำชองยีและแม่น้ำโปลงในเมืองคยัคเสและแม่น้ำมันและแม่น้ำ สาลิน
ในเมืองมินบู
4. คลองเดินเรือ 2 แห่ง ในหงสาวดีและสะเทิม

พื้นที่คลองชลประทานโดยรวมของมันตะเลย์มีขนาดประมาณ 6,000 เอเคอร์ทั้งนี้ยังมี
การขุดคลองสาขาเพิ่มออกไปอีก คลองชลประทานเหล่านี้สร้างรายได้มากถึง 260,000 รูปี

คลองชลประทานชเวโบส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่ 150,000 เอเคอร์ และก่อให้เกิดรายได้ถึง
414,000 รูปี

ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างคลองชลประทานและค่าซ่อมบำรุง ค่อนข้างมีราคาสูงถ้าในปีที่

มีการซ่อมบำรุงคลองชลประทาน จะพบว่าค่าใช้จ่ายสูง ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงคลองชลประทานจำแนกตามเมือง

1. มัณฑะเลย์	350,000	รูปี
2. ชเวโบ	16,000	รูปี
3. คยัคเส	259,000	รูปี
4. มยินยาน	6,000	รูปี
5. เม็กคिला	147,000	รูปี
6. ยามะริน	65,000	รูปี
7. มินนุ	64,000	รูปี
8. มาเกว	3,000	รูปี

ค่าใช้จ่ายจำนวนมหาศาลที่เมืองคยัคเสเป็นผลมาจากความเสียหายที่เกิดจากอุทกภัยในปี ค.ศ. 1908 และการพังทลายของเขื่อนในปี ค.ศ. 1902

ปัญหาหลักของการชลประทานในพม่าเหนือคือปริมาณน้ำฝนที่ไม่มากเหมือนกับที่ลุ่มพม่าใต้ วิศวกรชาวอังกฤษต้องเข้ามาคุมเข้มในการทำงานด้านชลประทานอย่างไม่มีหยุดยั้ง เนื่องจากการบำรุงรักษาคคลองชลประทานนั้นมีความยากลำบากที่เกิดความเสียหายของคลองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ที่เมืองคยัคเสทางตอนใต้ของมัณฑะเลย์ เมื่อมีการซ่อมบำรุงคลองที่ไม่สมบูรณ์ ก็ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตรที่อาศัยน้ำจากคลองชลประทาน จนท้ายที่สุดในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1909 ท้องนาจำนวน 40,000 เอเคอร์ถูกทำลายเสียหายจนหมดสิ้น

ในพม่าใต้มีการขุดซ่อมแซมคูน้ำที่สามารถจุน้ำได้จำนวนมหาศาล คูน้ำสำคัญต่าง ๆ หลายแห่งอยู่ในเมืองมยิน ระหว่างมยินและปันตะนาว คูน้ำที่ใหญ่ทอดตัวจากปันตะนาวผ่านไปทางเฮนซาดา และไปสิ้นสุดที่มยานอง บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำอิวดี ทางด้านทิศเหนือของหงสาวดี มีคูน้ำ 2 แห่ง ถูกขุดขึ้นระหว่างเส้นทางรถไฟและแม่น้ำสะโตง

การเงิน

ค่าใช้จ่ายและรายรับของพม่าแบ่งออกเป็น รายจ่ายและรายรับของจักรวรรดิรายจ่ายและรายรับของมณฑลหรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ารายรับรายจ่ายทั่วไป หรือของท้องถิ่น รายรับของจักรวรรดิได้มาจากภาษีอสังหาริมทรัพย์ ภาษีรายได้บุคคลในพม่าใต้ ภาษีรายได้ส่วนบุคคล หรือภาษีท้องถิ่นแบบพิเศษในพม่าเหนือ ค่าทำประมง ค่าคลองชลประทาน ค่าธรรมเนียมศุลกากร ภาษี

เกลือ ค่าธรรมเนียมไปรษณีย์ และสัมปทานป่าไม้

รายรับท้องถิ่นได้จากรายรับตามเมืองต่าง ๆ และรายรับของท่าเรือบนประมาณรายจ่ายของ
พม่ามีจำนวนน้อยกว่ารายรับของประเทศ ดังตารางแสดงรายละเอียด รายรับ - รายจ่าย ในปี
ค.ศ. 1909 และ ค.ศ. 1910

ค.ศ. 1909

	รายรับ	รายจ่าย
ทั่วไป	38,648,000	5,783,000
ท้องถิ่น	73,959,000	72,350,000
จำนวนสุทธิ (รูป)	112,607,000	78,133,000

ค.ศ. 1910

	รายรับ	รายจ่าย
ทั่วไป	38,914,000	5,371,000
ท้องถิ่น	71,364,000	70,841,000
จำนวนสุทธิ (รูป)	110,278,000	76,212,000

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะพบว่า พม่ามีรายรับมากกว่ารายจ่ายถึง 35 -40 ล้านรูปต่อปี สถานภาพทางการเงินของพม่านั้นอยู่ในระดับที่ดีเยี่ยมและมีแนวโน้มว่าจะดียิ่งขึ้นอีก ชาวซึ่งเป็นแหล่งที่มาของความมั่นคงของประเทศไม่เคยขาดจำนวนไปจากดินแดนแห่งนี้โดย ทว่าที่อินเดียนั้นภาวะอดอยากกลับเกิดขึ้น โดยทั่วแต่ข้าราชการอังกฤษที่อยู่ในพม่าก็มีเจตจำนงที่จะกลับไปประจำการที่อินเดียทั้ง ๆ ที่พม่านั้นมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่า ที่พม่าแม้ว่าจะเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์แต่ประชาชนชาวพม่าก็มีอุปนิสัยที่เกียจคร้าน แรงงานชาวอินเดียจึงอพยพเข้ามาทำงานมากขึ้นในพม่าได้ ณ กรุงย่างกุ้ง จะสังเกตเห็นที่พำนักอาศัยที่มีศิลปะแบบมัทราส ของอินเดียได้จำนวนมาก ชาวอินเดียที่เข้ามายังพม้ามักเข้ามาทำกินในช่วงฤดูการทำนา บ้างอยู่เป็นการชั่วคราว บ้างก็อาศัยอยู่เป็นการถาวร และสร้างชุมชนของตนอยู่ตามชนบทของย่างกุ้ง ที่เมืองอัครัย มะริด เมาะละแหม่ง ก็มีชาวอินเดียจำนวนมากอพยพเข้ามาทำกินอยู่เป็นการถาวรชาวพม่าดั้งเดิมนั้นอาศัยอยู่ที่คัลคัตตา และมันตะเลย์

สถิติด้านและสาธารณสุข

ตารางแสดงจำนวนผู้เสียชีวิตจำแนกตามชนิดโรคในปี ค.ศ. 1910

1. อหิวาตกโรค	11,389	ราย
2. ฝีดาษ	1,011	ราย
3. กาฬโรค	6,946	ราย
4. ไข้หวัด	80,759	ราย
5. โรคบิดและท้องร่วง	12,397	ราย
6. โรคระบบทางเดินหายใจ	7,779	ราย
7. อັตตนิวิบากกรรม	151	ราย
8. บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ	1,471	ราย
9. พิษจากงู	1,520	ราย
10. สาเหตุอื่น ๆ	134,439	ราย

จำนวนผู้เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายในพม่ามีจำนวนน้อย เมื่อเทียบจำนวนกับผู้ฆ่าตัวตายในยุโรปที่มีจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ประเทศที่มีอารยธรรมสูงมากกว่าอย่างไรก็ตามการที่มีอารยธรรมมากจนเกินไปอาจนำมาซึ่งการฆ่าตัวตายมากขึ้นก็เป็นไปได้ ชาวพม่าเป็นชนที่เรียบง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส จึงไม่ค่อยฆ่าตัวตายเพราะความเครียด

อหิวาตกโรคและกาฬโรคนับได้ว่าเป็นโรคที่คร่าจำนวนผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากในแต่ละปี แต่ไข้หวัดซึ่งเป็นโรคที่อ่อนโยนก็เป็นสาเหตุการตายของผู้คนมากที่สุด ฝีดาษหรือไข้ทรพิษในบางปีก็ระบอบามาก อย่างเช่นในปี ค.ศ. 1906 ที่มีประชากรอย่างกึ่งเสียชีวิตจากฝีดาษหลายพันคน

บทที่ 14

หมู่เกาะอันดามัน

หมู่เกาะอันดามันขึ้นตรงต่ออุปราชแห่งอินเดีย และมีผู้แทนอังกฤษปกครองอยู่ที่นั่น ปัจจุบันหมู่เกาะอันดามัน และหมู่เกาะนิโคบาร์อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลพม่าในปี ค.ศ. 1907 ผู้ช่วยผู้ว่าการ ได้เดินทางไปเยือนหมู่เกาะแห่งนี้ เป็นครั้งแรก แม้ว่าหมู่เกาะแห่งนี้จะมีขนาดเล็ก แต่ก็ถูกใช้เป็นเรือนจำคนขังนักโทษ

หมู่เกาะอันดามันแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของคนร่างเล็ก เชื้อสายมาเลเซีย และชนเผ่าอะบอริจิน ประชากรปัจจุบันมีการผสมผสานทางเผ่าพันธุ์อย่างหลากหลายทั้งจากอินเดียและพม่า ประชากรจำนวน 16,000 – 20,000 คนที่ล้วนแล้วแต่เป็นนักโทษทั้งหมดทำการเลี้ยงแกะ ปลูกฝ้าย สีข้าว และสกัดน้ำมันมะพร้าว ฝ้ายคลุมฝ้ายและขนแกะที่ได้มาจากเรือนจำบนเกาะมีมูลค่าถึง 3,000 รูปี ข้าวที่สีแล้วมีน้ำหนักประมาณ 1,000,000 – 1,500,000 ปอนด์ โรงงานผลิตน้ำมันจากพืชผลิตน้ำมันได้ปริมาณ 150,000 ปอนด์ และนำไปจำหน่ายที่กัลกัตตา

ค่าใช้จ่ายสุทธิด้านสาธารณูปโภครวมไปถึงรายจ่ายให้แก่ักโทษที่มีราคาถึง 400,000 รูปี ผู้ต้องหาคดี มักถูกสั่งให้ไปทำงานกับกระทรวงสวัสดิการสังคม ในตำแหน่ง ขนขั้บรถบริการ ช่างโลหะ และขนขั้บรถบรรทุก มูลค่าของสินค้าที่ผลิตขึ้นในหมู่เกาะอันดามันมีค่ารวมต่อปีถึง 150,000 รูปี โรงงาน Phoenix Bay ได้ขยายสาขาเพื่อช่วยกิจการของกระทรวงสวัสดิการสังคมและกิจการทางทะเล ในโรงงานแห่งนี้ได้ว่าจ้างักโทษจำนวน 500 คน ให้ทำงานในโรงหลอมเหล็ก โรงฟอกหนังเตาอบถ่านหินและ โรงงานทำหาวาย

เตาอบปูนขาว ผลิตปูนขาวได้จำนวน 250,000 ตูบาซัคส์ฟุตในเวลาหนึ่งปี โรงงานผลิตหนังผลิตหนังควายได้ 500 แผ่น หนังแพะและหนังแกะได้ 2,500 แผ่น

อุตสาหกรรมหลอมโลหะสร้างรายได้ประมาณ 13,000 – 15,000 รูปีด้านโรงงานทำหาวายว่าจ้างแรงงานประมาณ 30 คน มูลค่าผลิตภัณฑ์โดยรวมมีค่าประมาณ 12,000 – 13,000 รูปี ผลิตภัณฑ์จากหาวายเป็นที่นิยมได้แก่เก้าอี้ โต๊ะ เก้าอี้แบบยาว ฯลฯ

ในอุตสาหกรรมผลิตอิฐของบริษัท Dundas Point แรงงานหนึ่งคนสามารถผลิตอิฐได้ 1,500 ก้อนต่อวันอิฐที่ผลิตขึ้นนี้มีคุณภาพเยี่ยมเพราะผสมดินเหนียวจากเนินเขาและบริเวณชายฝั่งทะเล

การทำฟาร์ม โคนมออยู่ภายใต้การดูแลของผู้เชี่ยวชาญ ประสบกับความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ขาดแคลนนมโคจากภาวะโรคระบาดในปศุสัตว์

โรงเลื่อยไม้ Chatham มีผลผลิตราว ๆ 150,000 ลูกบาศก์ฟุต

ทางด้านการทำงานเกษตร การปลูกขานับว่าเป็นการเพาะปลูกหลักที่ใช้บรรดานักโทษเป็นแรงงาน การปลูกชาที่ Navy Bay , Gopla Kataung และ Kala Taung มีปริมาณผลิตจำนวน 170,000 ปอนด์ และถูกนำไปจำหน่ายยังแคว้นมัทธาและในพม่าสำหรับไรชาที่ Kala Taung นั้นสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้จำนวนมากเพราะพื้นที่เพาะปลูกมีความอุดมสมบูรณ์มาก

ในบรรดาการทำเกษตรทั้งหมด การปลูกมะพร้าวถือว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดการเพาะปลูกพืชชนิดนี้และการสกัดน้ำมันก็ใช้แรงงานนักโทษเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการเพาะปลูกกาแฟ มะนาว และพืชผักสวนครัวเป็นเสบียงอาหารให้นักโทษ

อุตสาหกรรมการผลิตยางพาราได้เข้าไปดำเนินกิจการในหมู่เกาะอันดามัน ยางพาราที่นำไปเพาะปลูกเป็นสายพันธุ์ *Hevea* , *Ceara* , และ *Para* ที่เมือง Narenmaghar มีการปลูกยางพาราจำนวน 15,000 ต้น แต่ที่เมือง Aberdeen และ North Bag ยางพาราที่ปลูกยังมีอายุน้อยอยู่ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมการผลิตยางพาราก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอยู่มาก นอกจากนี้ที่หมู่เกาะอันดามัน ยังมีการเพาะปลูกอ้อยสำหรับผลิตน้ำตาลและปลูกต้นกล้วยอีกด้วย

บทสรุป

ตำราเล่มนี้เป็นประจักษ์พยานแห่งความเจริญก้าวหน้าของประเทศพม่าทางด้านเศรษฐกิจ และการแสวงประโยชน์ทางวัตถุดิบจำนวนมากของจักรวรรดิอังกฤษ มูลค่าทางธุรกรรมการส่งออกและนำเข้าสินค้าของประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างไม่มีการจำกัด เม็ดเงินลงทุนล้นไหลเข้าประเทศจำนวนมากกลายเป็นแหล่งชุมทรัพย์ที่แท้จริงของจักรวรรดิอังกฤษ ความมั่งคั่งทั้งหลายทั้งปวงนี้เกิดขึ้นจากกิจกรรมและการขับเคลื่อนทางธุรกิจของเหล่าผู้พิชิตชาวอังกฤษ พวกเขาเหล่านี้หาได้มีความเก่งกาจมากไปกว่าชนชาติอื่นใดไม่ หากแต่เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณของนักการจัดการและมีความกล้าที่จะลงทุนทางธุรกิจเพื่อแสวงผลกำไรอันมหาศาล

ชาวอังกฤษปฏิบัติภารกิจด้วยความละเอียดรอบคอบ มีการจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบ บรรดาเจ้าหน้าที่และพนักงานปฏิบัติภารกิจประจำของตนด้วยความจริงใจและแม่นยำ การบริหารงานขององค์กรมีระเบียบวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้คือเคล็ดลับของการก้าวขึ้นสู่อำนาจระดับโลกของจักรวรรดิอังกฤษ

หนึ่งชาวอังกฤษตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า มีเพียงการลงทุนด้วยเงินเท่านั้นที่จะได้รับผลตอบแทนอันมีค่ามหาศาล ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความเชื่อมั่นในการลงทุน โดยไม่ประหวั่นกับอุปสรรคและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เพราะต่างรู้ดีว่า ในไม่ช้าหรือเร็วพวกเขาจะได้รับผลตอบแทนการลงทุนที่คุ้มค่า

ประเทศพม่านับได้ว่าเป็นอาณานิคมตัวอย่าง ในแง่มุมของดินแดนที่ถูกแสวงประโยชน์ในยุคปัจจุบัน

บันทึกผู้แปล

เรื่องของ Joseph DAUTREMER กงสุลฝรั่งเศส ประจำกรุงย่างกุ้ง และอาจารย์ประจำสถาบันภาษาตะวันออก (L'École des Langues Orientales) เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของพม่า ในยุคที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ผู้เขียนได้เรียบเรียงรายละเอียดพร้อมด้วยข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ และจากการศึกษาเอกสารบันทึกอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่ชาวอังกฤษ หนังสือเล่มนี้มีลักษณะอันเป็นเฉพาะที่การเปรียบเทียบลักษณะการบริหารจัดการอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นข้อบกพร่องในการบริหารจัดการอาณานิคมอินโดจีนของฝรั่งเศส และเปิดเผยข้อมูลพื้นฐานของพม่าให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ ผู้แปลปรารถนาที่จะเรียบเรียงเนื้อความของหนังสือเล่มนี้ให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากที่สุด トラบเท่าที่จะมีศักยภาพทำได้ในเงื่อนไขของระยะเวลาที่จำกัด

หนังสือเล่มนี้มาถึงมือผู้แปลด้วยความจำเป็นเร่งด่วนของ หน่วยความร่วมมือทางวิชาการฝรั่งเศส-อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งแต่เดิมการแปลหนังสือเล่มนี้เป็นความประสงค์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันทา ฟาเบรอ อดีตผู้อำนวยการหน่วยความร่วมมือฯ ที่มุ่งหวังจะรวบรวมตำราทางประวัติศาสตร์พม่า ที่เขียนขึ้นจากมุมมองของความเป็นอื่น (ฝรั่งเศส) หากแต่ ผศ.ดร.สุนันทา ฟาเบรอ ได้จากโลกนี้ไปก่อนที่หนังสือเล่มนี้จะถูกแปลจนแล้วเสร็จ ผู้แปลในฐานะของศิษย์ต่างสำนักผู้มีความใกล้ชิดกับอาจารย์ผู้วายปราณ รู้สึกยินดีและดีใจที่ ได้มีโอกาสร่วมสานต่อเจตนารมณ์ของอาจารย์ผู้มีพระคุณ

สำหรับผู้แปล การแปลหนังสือเล่มนี้เป็นประสบการณ์อันแสนวิเศษที่ไม่เคยบังเกิดขึ้นมาก่อน เป็นความท้าทาย เป็นโอกาสอันดีในการฝึกฝนทักษะทางการแปล และเหนือสิ่งอื่นใดเป็นการเติมเต็มความสุขและเปิดโลกทัศน์ทางความรู้ด้านประวัติศาสตร์ให้แก่ผู้แปล ตลอดระยะเวลาาร่วม 100 วัน ที่ใช้ในการทำงาน ผู้แปลมีความรู้สึกอิ่มเอมจิตใจและมีความสุขเกินที่จะมีคำบรรยายใดๆ

ผู้แปลขอขอบคุณ อภิชาติ ลิ้มเมธี กัลยาณมิตรที่อยู่เบื้องหลังการช่วยเหลือให้ผู้แปลได้มีข้อมูลและเอกสารอ้างอิงสำคัญเกี่ยวกับพม่าหลายฉบับ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สถาบันภาษา CUEF ผู้ประสาทความรู้

ด้านภาษาฝรั่งเศสให้แก่ผู้แปล ขอขอบพระคุณ Mme.Aliette FAURE, Mme.Dominique ABRY, Mme.Soyphet NOUBLANCHE และ Mme.Varakul AUTRET บรรดามิตรแท้ต่างวัย ผู้จรรจกรักความทรงจำอันงดงามไว้ในทุกๆ โมงยามแห่งการเรียนรู้ของผู้แปล และท้ายที่สุดขอโน้มจิตถวาย Mme. Le Professeur Docteur Sunanta FABRE และ Joseph DAUTREMER หากมีข้อบกพร่องหรือคำแนะนำใดๆ เกี่ยวกับการแปลในครั้งนี้ ผู้แปลก็ขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

เกียรติฉัตร อินทะรังษี

12 สิงหาคม 2553

ภูใจใสรีสอร์ท เชียงราย

หน่วยงานความร่วมมือทางวิชาการฝรั่งเศส-อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

จังหวัดเชียงราย 57100 ประเทศไทย

Tel : (+66.53) 916-845

Fax: (+66.53) 916-846

Mail : french_gms@mfu.ac.th